

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie
Kolegium Mediów i Komunikacji Społecznej

Rozprawa doktorska

**Odpowiedzialność jako pojęcie kluczowe w oficjalnym nauczaniu
Kościoła katolickiego na temat edukacji medialnej**

Tomasz Bierzyński

Promotor
dr hab. Andrzej Adamski, prof. WSiIZ

Rzeszów 2021

Spis treści

Wstęp	4
Rozdział 1	
Edukacja medialna i odpowiedzialność – zakresy pojęć	18
1.1. Różne sposoby rozumienia pojęcia „edukacja medialna”	18
1.1.1. Edukacja za pomocą mediów.....	19
1.1.2. Edukacja o mediach i do mediów	25
1.1.3. Edukacja dla mediów	28
1.2. Podmiot i przedmiot edukacji medialnej	31
1.3. Edukacja medialna – na styku nauk pedagogicznych i nauk o mediach	43
1.4. Definicje i sposoby pojmowania odpowiedzialności.....	48
Rozdział 2	
Kościół katolicki o mediach	57
2.1. Specyfika funkcjonowania Kościoła katolickiego jako instytucji.....	57
2.2. Ewolucja nauczania Kościoła na temat mediów – rys historyczny	62
2.3. Rozumienie Magisterium Kościoła i jego wypowiedzi.....	68
2.4. Najważniejsze dokumenty i wypowiedzi Kościoła katolickiego na temat mediów	73
2.5. Katolicka doktryna medialna jako szczególna odmiana doktryny odpowiedzialności społecznej.....	80
Rozdział 3	
Konieczność edukacji medialnej w nauczaniu Kościoła katolickiego	87
3.1. Analiza ilościowa.....	87
3.2. Wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów	91
3.3. Wychowanie krytycznych odbiorców komunikatów medialnych.....	108
3.4. Wychowanie nadawców i edukatorów medialnych.....	120

Rozdział 4

Odpowiedzialność środowisk wychowawczych za edukację medialną.....	131
4.1. Odpowiedzialność rodziny	131
4.2. Szkoła jako podmiot edukacji medialnej	152

Rozdział 5

Odpowiedzialność Kościoła oraz władzy cywilnej i instytucji pozarządowych za edukację medialną.....	168
5.1. Odpowiedzialność Kościoła katolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych	168
5.2. Inne instytucje państwowe i samorządowe.....	209
5.3. Instytucje pozarządowe.....	219

Rozdział 6

Odpowiedzialność nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną.....	242
6.1. Odpowiedzialność nadawców medialnych.....	243
6.2. Odpowiedzialność odbiorców mediów.....	248

Zakończenie	257
--------------------------	------------

Wykaz tabel.....	267
-------------------------	------------

Wykaz wykresów	268
-----------------------------	------------

Bibliografia	273
---------------------------	------------

Streszczenie.....	299
--------------------------	------------

Summary.....	300
---------------------	------------

Wstęp

1. Uzasadnienie aktualności tematu

Wyjątkowość czasu, w którym żyjemy przejawia się szczególnie w dziedzinie mediów i dostępu do informacji, i uzasadniona jest danymi. Na świecie w styczniu 2020 żyło 7,75 mld ludzi, z czego 55% przebywało w miastach¹. Istniało 5,19 mld unikalnych użytkowników telefonii komórkowej. Liczba internautów w porównaniu ze styczniem 2019 wzrosła o 298 mln i wynosiła 4,54 mld, co stanowi 59% populacji. Krąg użytkowników mediów społecznościowych poszerzył się o 321 mln do 3,8 mld ludzi. Statystyczna osoba korzystająca z Internetu spędza 6 godzin 43 minuty online. W związku z tym media w życiu jednostek i społeczeństw stają się wyznacznikiem standardów dla kreowania postaw, wartości i procesów myślenia². Nastaje epoka cyfrowa w rozwoju ludzkości, której tkanką neuronową są media i infrastruktura przekazu informacji a umiejętność posługiwania się środkami przekazu jest witalną funkcją organizmu³. Konsekwentnie następuje redefinicja pojęcia „człowiek” w kierunku opisywania go jako byt informacyjny lub istotę cyfrową, która ekstrapoluje czy też ekspanduje wykorzystując narzędzia komunikacji⁴.

Podstawowym narzędziem komunikacji staje się Internet, dzięki któremu każdy jego użytkownik może być jednocześnie odbiorcą i nadawcą⁵. Pojęcie „geografii świata” nabiera nowego znaczenia w związku z szybkim, często natychmiastowym komunikowaniem się osób poprzez globalną sieć łącz internetowych. Konsekwencją świtu epoki cyfrowej w historii ludzi są nowe mapy mentalne i hiperrelacje między jednostkami i grupami, które stają się powiązane wzajemnymi relacjami jak nigdy dotąd. Jednak

¹ Poniższy akapit wykorzystuje dane zaczerpnięte z Raportu *Digital 2020. Global Digital Overview*, <https://mobirank.pl/2020/01/31/raport-digital-i-mobile-na-swiecie-w-2020-roku/>, [dostęp 21.09.2020]

² Por. A. Granat, *Postulatywne wartości mediów*, w: *Media a wartości. Człowiek w mediach*, red. M. Gabryś-Sławińska, K. Pilipiuk, Biała Podlaska 2016, s. 246-271.

³ Por. D. Sankpal, S. Punwatkar, *Information needs and information seeking behavior in digital era: an outline*, „e-Library Science Research Journal” Vol.3/I-10, 2015, s. 1-7.

⁴ Por. M. McLuhan, Q. Fiore, *The Medium is the Massage*, New York 1967, s. 261.

⁵ Por. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe*, Warszawa 2018, s. 286-309.

wraz z rozkwitem społeczeństwa informacyjnego powstają nigdy wcześniej nie mogące zaistnieć na dużą skalę możliwości manipulacji, fake newsów, dezinformacji oraz pseudoinformacji⁶. Dodatkowym negatywnym zjawiskiem związanym z upowszechnianiem się technologii medialnych jest poszerzanie się kręgu ludzi wykluczonych informacyjnie, którzy nierzadko nie z własnej winy nie dotrzymują kroku społeczeństwu doby rewolucji cyfrowej⁷. Pandemia także stała się katalizatorem wykorzystania nowoczesnych sposobów komunikowania się. Szczególny postęp w tym zakresie dokonał się w pracy zdalnej i edukacji zdalnej⁸. Stałe samokształcenie w zakresie kompetencji medialnych staje się kluczowe w nadążeniu za postępującą ewolucją w dziedzinie *media science*. Konsekwentnie należy zatem wyprowadzić na podstawie powyższych przesłanek postulat powszechnego dostępu do edukacji medialnej.

Naturalnie, na wypracowanie edukacji medialnej jako dziedziny nauki, którą znamy dzisiaj składa się wysiłek wielu myślicieli i naukowców, pochodzących z różnorodnych szkół i środowisk, reprezentujących specyficzne modele i sposoby jej rozumienia⁹. Kwestia inspiracji ideologicznych uwarunkowań jako istotnego kryterium wpływu na proces krystalizacji pojęcia edukacji medialnej skutkuje położeniem nacisku na różne wartości jako składowe definicyjne. Kręgi uniwersyteckie krajów anglojęzycznych wypracowały pojęcie *media literacy* na wskazanie kompetencji medialnej tzw. „medialnej piśmienności”, która umożliwia komunikowanie za pośrednictwem środków przekazu. Jednym z desygnatów omawianego terminu jest ruch społeczny obecny w wielu krajach świata np. we Francji. Edukacja medialna w Polsce przybrała formę kształcenia szkolnego – ścieżka międzyprzedmiotowa. Warto zaznaczyć, że polska szkoła medioznawstwa personalistycznego w centrum idei komunikacji i przy zachowaniu różnorodności form społecznego komunikowania stawia godność człowieka¹⁰. W USA natomiast przyjął się model kształcenia pozaszkolnego albo dyscypliny akademickiej gdzie często paradygmatem jest postmodernizm, który zwraca uwagę na pluralizm sposobów komunikacji i równorzędność nadawców informacji podkreślając zerwanie z autorytetami

⁶ Por. J. Kossecki, *Metacybernetyka*, Warszawa 2015, s. 73-78.

⁷ Por. S. Watling, *Digital exclusion: coming out from behind closed doors*, „Disability & Society” Vol. 26(2011), s. 491-495.

⁸ Por. R. Drozdowski i in., *Życie codzienne w czasach pandemii. Raport z pierwszego etapu badań*, Poznań 2020, s. 33-36.

⁹ Por. A. Ogonowska, *Edukacja medialna. Klucz do rozumienia społecznej rzeczywistości*, Kraków 2003, s. 43-68.

¹⁰ Por. P. Drzewiecki, *Medioznawstwo personalistyczne*, <http://presscafe.eu/2018/08/18/medioznawstwo-personalistyczne/>, [dostęp 11.09.2018.]

oraz dobrowolność w komunikowaniu się¹¹. Ponadto liczne instytucje czy stowarzyszenia w polu swych zainteresowań stawiają edukację medialną, wypełniając treścią jej definicję w zależności od celów programowych czy wartości, które za nimi stoją, np.: UNESCO, Parlament Europejski, Rada Unii Europejskiej, Polskie Towarzystwo Technologii i Mediów Edukacyjnych, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji i wiele, wiele innych. Na areopagu świata nauki i postulatów różnych instytucji zaistniała również propozycja Kościoła katolickiego w kontekście rozważań nad edukacją medialną¹².

Kościół jest rzeczywistością, którą można rozpatrywać wieloaspektowo i z punktów widzenia różnych nauk. Autorefleksja i samoidentyfikacja Kościoła katolickiego oraz określenie jego tożsamości wyraża się przede wszystkim poprzez i na gruncie nauk teologicznych. Jako instytucja Kościół uchwała swoje wewnętrzne prawa, które są przedmiotem zainteresowania nauk prawnych (na obszarze prawa kanonicznego). Kościół jest obiektem zainteresowania socjologów religii, politologów religii oraz ludzi nauki innych dyscyplin: historii, filozofii, sztuki... Autor niniejszej rozprawy pragnie jednak spojrzeć na Kościół katolicki pod kątem nauk społecznych, przede wszystkim nauk o mediach i komunikacji społecznej. W tym ujęciu Kościół jawi się jako instytucja religijna, która wywiera wpływ na umysły, decyzje i postępowanie milionów ludzi¹³. Badania wskazują, że nauczanie papieża Jana Pawła II wciąż oddziałuje na wielu ludzi a papież Franciszek jest autorytetem nawet dla niektórych niewierzących¹⁴. Treści propagowane przez instytucję kościelną są osadzone w konkretnym kontekście – całości kształtu doktryny, norm etyczno-moralnych i katolickiej nauki społecznej. Przekaz

¹¹ Por. B. Śliwerski, *Nauki o wychowaniu wobec wyzwań postmodernizmu*, w: *Chowanna. Nauki o wychowaniu w ponowoczesnym świecie*, Tom 1, nr 20, Katowice 2003, s. 11.

¹² Por. P. Drzewiecki, *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, Warszawa 2013, s. 69-73.

¹³ Por. Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. ks. Witolda Zdaniewicza, *Katolicy w świecie*, iskk.pl/badania/swiat/50-ile-jest-katolikow-w-swiecie, [dostęp z dnia 20.02.2019]: „W 2016 roku liczba katolików w świecie wynosiła 1 299 059 tysięcy, czyli 17,7% populacji świata”.

¹⁴ CBOS, *Wzory i autorytety Polaków*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_134_09.PDF, [dostęp z dnia 20.02.2019]; CBOS, *Pamięć o Janie Pawle II ciągle żywa*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_135_18.PDF, [dostęp z dnia 20.02.2019]; G. Zawadka, *Sondaż: Co młodzi Polacy sądzą o Kościele?*, <https://www.rp.pl/Kosciol/303169900-Sondaz-Co-mlodzi-Polacy-sadza-o-Kosciele.html>, [dostęp z dnia 16.03.2021]; C. Lamb, *Francis bolsters papacy's moral authority on world stage*, <https://www.chicagocatholic.com/vatican/-/article/2020/07/08/francis-bolsters-papacy-s-moral-authority-on-world-stage>, [dostęp z dnia 16.03.2021]; B. Joseph, *Pope Francis becomes moral guide to inclusive capitalism*, <https://www.ucanews.com/news/pope-francis-becomes-moral-guide-to-inclusive-capitalism/90705#>, [dostęp z dnia 16.03.2021]; A. Landrum, R. Vasquez, *Polarized U.S. publics, Pope Francis, and cli mate change: Reviewing the studiem and data collected around the 2015 Papal Encyclical*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/wcc.674>, [dostęp z dnia 16.03.2021]; A. Lyon, C. Gustafson, P. Manuel, *Pope Francis as a Global Actor: Where Politics and Theology Meet*, https://www.researchgate.net/publication/323013772_Pope_Francis_as_a_Global_Actor_Where_Politics_and_Theology_Meet, [dostęp z dnia 16.03.2021]; T. Salzman, M. Lawler, *Pope Francis and the Transformation of Health Care Ethics*, Georgetown 2021, s. 1-24.

zawarty w oficjalnych dokumentach Kościoła i wypowiedziach papieży mają charakter głównie teologiczny¹⁵. Jednak autora planowanej dysertacji doktorskiej interesuje zestawienie tego nauczania z innymi doktrynami medialnymi oraz wyprowadzenie wniosków na bazie tego porównania. Rozważania, które zostaną zaprezentowane w niniejszej pracy mają charakter mediologiczny. Wybiegając w przyszłość rozpoczętej już ery cyfrowej rozwoju ludzkości, gdzie kompetencje medialne staną się kluczowe oraz biorąc pod uwagę znaczne oddziaływanie na ludzi rozpatrywanej religii, pilną i aktualną jest potrzeba przeanalizowania stanowiska Kościoła w obszarze edukacji medialnej.

2. Dotychczasowy stan wiedzy

Wielopłaszczyznowa refleksja nad zmianami, które zachodzą w Kościele katolickim w odniesieniu do mediów była przedmiotem badań wykonywanych przez wielu naukowców. Wyjątkowo w tym obszarze nauki wyróżnia się np. K. Pokorna-Ignatowicz¹⁶. Problematyką wykorzystania edukacji medialnej w praktyce katechetycznej zajmuje się P. Drzewiecki¹⁷. Opis relacji nowe media – Kościół podjęli w swych publikacjach J. Chrapek oraz A. Adamski¹⁸. Fenomenem mediatyzacji religii zajmuje się S. Hjarvard¹⁹. Pogłębione wykorzystanie mediów w duszpasterstwie postulują m.in. M. Przybysz i T. Wielebski²⁰. Potrzebę metod duszpasterskich opartych o Internet i świat wirtualny dostrzegł J. Kloch²¹. Komunikację w propagowaniu wiary badają

¹⁵ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. Pallotinum, nr wyd. II poprawione, Poznań 2002, s. 16-17.

¹⁶ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia – dokumenty – dylematy*, Kraków 2002; Taż, *Antyunijne imperium ojca Rydzyka. Od Radia Maryja do Telewizji Trwam*, „Studia Medioznawcze” 5(15)2003, s. 191-208.

¹⁷ Por. P. Drzewiecki, *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, Warszawa 2013; Tenże, *Teologia społeczności sieciowych. Próba konceptualizacji*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” nr 1, s. 9-20

¹⁸ Por. J. Chrapek, *Świat, zbawienie i Telewizja*, Katowice 2001; A. Adamski, *Kapłan i dziennikarz*, Warszawa 2008; Tenże, *The Church in Poland in the Mirror of the Press*, Ružomberok 2012; Tenże, *Sacrum in the Digital World: The Processes of Remediation on the Example of the Liturgical Books of the Catholic Church*, w: *Remediation: Crossing Discursive Boundaries. Central European Perspective*, red. M. Pisarski, B. Suwara, Berlin-Bratysława 2019, s. 227-248.

¹⁹ Por. S. Hjarvard, *Three Forms of Mediatized Religion. Changing the Public Face of Religion*, w: *Mediatization and Religion. Nordic Perspectives*, red. S. Hjarvard, M. Lövheim, Göteborg 2012, s. 21-44; Tenże, *The mediatization of religion: A theory of the media as agents of religious change*, „Northern Lights: Film & Media Studies Yearbook” Vol.6(1), s. 9-26.

²⁰ Por. M. Przybysz, *Obieg informacji w Kościele*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marczyński, s. 36-46; Taż, *Kościół w social media. Komunikacja instytucji eklesjalnych w mediach społecznościowych w perspektywie medioznawczej i teologicznej*, „Kultura Media Teologia” nr 35(2018), s. 140-167; T. Wielebski, *Teologia pastoralna i duszpasterstwo w służbie ewangelizacji*, w: *Media w duszpasterstwie*, red. M. Przybysz, T. Wielebski, Warszawa 2014, s. 43-82.

²¹ Por. J. Kloch, *Internet a duszpasterstwo: filozofia umiaru*, w: „Więź” t. 2(2001); Tenże, *Internet w Kościele, Kościół w Internecie*, w: *Nauki o mediach i komunikacji społecznej. Krystalizacja dyscypliny*

K. Marcyński i M. Laskowska²². Mariażem mediów a w szczególności dziennikarstwa z religią zajmował się A. Lepa²³. Powstały liczne prace naukowe w tym rozprawy doktorskie oraz monografie, które w pewnych aspektach łączą teologię środków społecznego przekazu i naukę o mediach²⁴. Nieustannie wzrasta również liczba artykułów naukowych, które poruszają zagadnienia z pogranicza teologii i nauk o mediach, co świadczy o koncentrowaniu się wielu badaczy na propozycji Kościoła katolickiego w aspekcie mediów i edukacji medialnej²⁵.

Różnorodne tematy koncentrujące się między innymi na „elementach stycznych” pomiędzy mediami i teologią są podejmowane przez liczne czasopisma naukowe np. kwartalnik naukowy *Kultura Media Teologia* (UKSW) oraz *Biuletyn Edukacji Medialnej* (KUL). Optymalizacją wykorzystania mediów w teologii i propozycją pogodzenia mediologii i teologii zajmuje się szczególnie środowisko naukowe KUL-u i UKSW w Warszawie.

Trzeba dostrzec, że prace te powstawały szczególnie na wydziałach teologicznych. Występuje jednak niedostatek prac takiej rangi i kategorii, które badają nauczanie Kościoła z punktu widzenia nauk o mediach i komunikacji społecznej. Jednocześnie środowisko medioznawcze oraz teologiczne coraz powszechniej przyjmuje do wiadomości fakt, że teologia mediów i komunikacji stała się dojrzałą oraz pełnoprawną częścią i subdyscypliną w ramach nauk o mediach i komunikacji społecznej. Brakuje

w Polsce. *Tradycje, nurty, problemy, rezultaty*, red. A. Adamski, S. Gawroński, M. Szewczyk, s. 461-472.

²² Por. K. Marcyński, *Stosowanie metafor jako wyraz kompetencji komunikacyjnej u wybranych pisarzy wczesnochrześcijańskich*, w: „Collectanea Theologica” 86(2016) nr 3, s. 147-169; Tenże, *Aplikacje mobilne jako nowa forma komunikacji społecznej i religijnej*, w: „Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne” 15(2016), s. 67-84; M. Laskowska, *Media i teologia. Kierunki badań teologicznych w ujęciu Magisterium Kościoła*, „Teologia Praktyczna” 14(2014), s. 137-158.

²³ Por. A. Lepa, *Dlaczego w Polsce jest potrzebny dziennik katolicki?*, w: *Dziennik katolicki czynnikiem rozwoju społeczeństwa polskiego*, red. L. Dyczewski, Warszawa 1996, s. 7-17; Tenże, *Być dziennikarzem to służyć człowiekowi*, w: „Zeszyty Dziennikarskie” 1(2001), s. 9-17.

²⁴ Przykładowo: G. Umiński, *Diecezjalne strony internetowe w Polsce narzędziem nowej ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej w świetle nauczania Kościoła powszechnego i badań własnych*, mps KUL 2015; A. Graczyk, *Konsumpcjonizm kreowany przez media i jego ocena w świetle nauki Kościoła*, mps UKSW 2012; I. Sułek, *Środki komunikacji społecznej w posłannictwie Kościoła lokalnego w świetle dokumentów Konferencji Episkopatu Włoch*, mps KUL 2011; A. Złamańska, *Rola rodziny w edukacji medialnej dzieci w świetle nauczania Kościoła*, mps KUL 2007; J. Smoleń, *Manipulacja w środkach społecznego przekazu w świetle Magisterium Ecclesiae*, mps KUL 2004; G. Łęcicki, *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2012; P. Drzewiecki, *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, Warszawa 2012.

²⁵ Można tu przywołać w szczególności: S. Hjarvard, *The Mediatization of Religion. A Theory of the Media as an Agent of Religious Change*, Stockholm - Sigtuna - Uppsala 2006; P. Drzewiecki, *Zadania parafii w zakresie edukacji medialnej*, w: „Łódzkie Studia Teologiczne” nr 4(23)/2014, s. 63-76; M. Dziewiecki, *Ewangelizacja w kulturze ponowoczesnej i medialnej*, w: „Kultura – Media – Teologia” nr 1/2010, s. 49-65; M. Laskowska, K. Marcyński, *Audiovisual media in the context of communicative and ethical competences – media theology approach*, w: “Communication Today” nr 2(6)2015, s. 5-19.

natomiast opracowania całościowego, które z pozycji nauk o komunikacji społecznej i mediach rozważy propozycję Kościoła katolickiego odnośnie do edukacji medialnej. Lukę tę ma wypełnić planowana dysertacja.

3. Określenie przedmiotu i celu badań oraz problemu badawczego

Przedmiotem badań jest oficjalne nauczanie Kościoła katolickiego, które jest zawarte w oficjalnych dokumentach kościelnych w aspekcie edukacji medialnej.

Głównym celem pracy jest odpowiedź na pytanie, czy można mówić o myśli przewodniej (dominancie) w oficjalnym nauczaniu Kościoła katolickiego na temat edukacji medialnej oraz czy można za nią uznać pojęcie odpowiedzialności.

Dla realizacji głównego celu rozprawy sformułowano cele cząstkowe:

- przegląd definicji i sposobów rozumienia edukacji medialnej, ujmując przede wszystkim najnowsze wypowiedzi, dotyczące rzeczywistości cyfrowej;
- określenie relacji pomiędzy Kościołem katolickim i mediami. Zmiany stanowiska kościelnego względem środków przekazu pod kątem historycznym zostały już dokładnie opisane i przeanalizowane (m.in. K. Pokorna-Ignatowicz, A. Lewek, G. Łęcicki²⁶), jednak zachodzi potrzeba uaktualnienia tych badań z uwzględnieniem najnowszych dokumentów i wypowiedzi;
- precyzacja pojęcia „odpowiedzialność” i odniesienie go do przestrzeni medialnej;
- ilościowa i jakościowa wielokierunkowa analiza nauczania Kościoła katolickiego na temat edukacji medialnej i stworzenie swoistej panoramy kierunków refleksji Kościoła nad tym zagadnieniem.

²⁶ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów...*; Taż, *Odpowiedzialna wolność „czwartej władzy” w katolickiej doktrynie medialnej*, „Państwo i Społeczeństwo” 1(2006), s. 161-177; A. Lewek, *Polskie Stowarzyszenie Edukacji Medialnej i Dziennikarskiej im. Jana Pawła II: dokumentacja powstania i organizacji*, Warszawa 2009; Tenże, *Media i dziennikarstwo w nauczaniu Jana Pawła II (oprac.)*, Warszawa 2008, G. Łęcicki, M. Butkiewicz, P. Drzewiecki, D. Jaszewska, *Film w perspektywie teologii mediów i edukacji medialnej*, Warszawa 2017; G. Łęcicki, *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2013.

Problem główny: Jakie stanowisko zajmuje Kościół katolicki wobec edukacji medialnej? Jak kształtowało się ono na przestrzeni wieków? Czy można mówić o ewolucji, czy też jest ono konsekwentnie jednakowe? Uszczegółowienie problemu głównego odnosi się do uwzględnienia i zbadania przemian w oficjalnym nauczaniu kościelnym wobec mediów ze szczególnym zwróceniem uwagi na aspekt edukacji medialnej oraz na rozeznanie pojęcia odpowiedzialności w odniesieniu do sfery medialnej.

Uznano, że pomocne dla realizacji celów tej rozprawy będzie postawienie następujących problemów szczegółowych:

- Kim są podmioty edukacji medialnej i w jakim zakresie Kościół katolicki może być takim podmiotem?
- Kim są adresaci edukacji medialnej oraz jakie są środki i sposoby proponowane przez Kościół w powyższym aspekcie?
- Jakie są propozycje Kościoła zawarte w jego nauczaniu względem odbiorców i nadawców medialnych?
- Jakie nauczanie w aspekcie edukacji medialnej Kościół prezentuje wobec różnych instytucji społecznych?
- Jakie są główne trendy oraz czy można znaleźć pojęcie kluczowe charakteryzujące oficjalne nauczanie kościelne dotyczące edukacji w sferze mediów?

4. Hipotezy

Główna hipoteza: Autor zakłada, że rezultatem wieloletnich przemian doktryny medialnej Kościoła, jest jej krystalizacja w formie odmiany doktryny odpowiedzialności społecznej, ze szczególnym akcentem na konieczność wielowymiarowo i szeroko rozumianej edukacji medialnej, zaś samo pojęcie odpowiedzialności jest kluczem do zrozumienia oficjalnego nauczania Kościoła katolickiego w dziedzinie edukacji medialnej.

Hipotezy cząstkowe są następujące:

- obecne pozytywne stanowisko religii katolickiej wobec mediów jest efektem długotrwałego procesu kształtowania tej doktryny w zmiennych realiach społecznych i kulturowych;
- przemiany kulturowe, społeczne, gospodarcze i technologiczne znajdują swe odbicie w oficjalnych dokumentach Kościoła katolickiego w kwestii mediów, a szczególnie w aspekcie edukacji medialnej;
- można odnaleźć „nić przewodnią” czy klucz do wszystkich dokumentów kościelnych dotyczących edukacji medialnej, co implikuje spójność doktryny medialnej Kościoła;
- można zestawzić doktrynę katolicką z innymi doktrynami medialnymi i zbadać różnice oraz miejsca wspólne;

5. Źródła

Źródłami niniejszej dysertacji są oficjalne dokumenty Kościoła katolickiego w aspekcie edukacji medialnej. Dokumenty te są przetłumaczone na język polski oraz ogólnodostępne w wersji elektronicznej. Wśród źródeł należy wymienić Biblię jako źródło pośrednie, ponieważ na niej jako na części Objawienia opiera się cała doktryna kościelna oraz dokumenty Magisterium Kościoła dotyczące edukacji medialnej m. in.: dokumenty soborów i synodów, encykliki, listy apostolskie, papieskie orędzia na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu, dokumenty Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu (obecnie Dykasteria ds. Komunikacji) oraz Papieskiej Rady ds. Kultury, a także papieskie przemówienia do przedstawicieli mediów.

6. Metodologia badawcza

Należy przede wszystkim uwydatnić, że niniejsza dysertacja postrzega instytucję Kościoła katolickiego i jego oficjalne nauczanie z punktu widzenia nauk o mediach. Praca jest interdyscyplinarna i z poziomu nauk o mediach wkracza na obszar nauk teologicznych, szczególnie w teologii mediów i komunikacji, a także pedagogiki.

Zgodnie z przyjętym tematem przeprowadzono kwerendę dokumentów kościelnych pod względem ich odniesienia do zagadnienia odpowiedzialności w odniesieniu do edukacji medialnej. Wszystkie zweryfikowane pozytywnie cytaty skatalogowano w arkuszu kalkulacyjnym. Cytatów tych jest 1172 w 351 dokumentach kościelnych.

W wyniku kwerendy dostrzeżono w dokumentach kościelnych grupy osób i instytucji, na których Kościół nakłada odpowiedzialność za edukację medialną. W związku z tym przyporządkowano cytaty w bazie danych następującym 8 kategoriom ze względu na podmiot odpowiedzialności za edukację medialną:

- a. podmiot odpowiedzialności niesprecyzowany,
- b. odpowiedzialność rodziny,
- c. odpowiedzialność szkoły,
- d. odpowiedzialność Kościoła,
- e. odpowiedzialność instytucji państwowych i samorządowych,
- f. odpowiedzialność instytucji pozarządowych

oraz dodatkowo:

- g. odpowiedzialność nadawców medialnych:
- h. odpowiedzialność odbiorców medialnych:

Konsekwencją zbierania danych źródłowych jest także spostrzeżenie faktu, że w dokumentach kościelnych różnie rozumie się edukację medialną. W związku z tym następnym krokiem badań zgodnie z przyjętym tematem wszystkie cytaty w bazie danych zostały ponownie podzielone i przyporządkowane do 3 grup i 10 podgrup ze względu na różnice, które dotyczą rozumienia czym jest edukacja medialna:

1. wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów – media w edukacji:
 - 1A. przekazywanie treści edukacyjnych przez media; wykorzystanie mediów do edukacji dzieci, młodzieży i dorosłych; przekazywanie wiedzy, formacja intelektualna,
 - 1B. formacja społeczna, moralna i religijna; postawy i wartości
 - 1C. ewangelizacja przez media – specyficzna forma edukacji medialnej

2. Wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych,

2A. kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów; znajomość języka mediów, rozpoznawanie manipulacji i fałszywych informacji, znajomość znaczenia mediów,

2B. kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów; proporcje czasowe, wybór odpowiednich programów i unikanie złych oraz bezwartościowych; ochrona dzieci przed niewłaściwymi treściami,

2C. kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów; sygnał zwrotny wobec nadawców medialnych, co się w komunikatach medialnych podoba albo nie podoba, czyli *feedback*; protesty wobec niewłaściwych treści kierowane do instytucji oraz władz, uczenie innych,

3. Wychowanie nadawców i edukatorów

3A. formacja nadawców medialnych pod kątem moralnym i etycznym; samokształcenie i samo odpowiedzialność w tym zakresie,

3B. nabywanie umiejętności warsztatowych jeśli idzie o dziennikarstwo; tworzenie mediów obywatelskich, katolickich i wyznaniowych,

3C. formacja edukatorów medialnych – księży, nauczycieli, rodziców i tych, którzy będą edukować innych

3D. reagowanie przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów.

Następnie w bazie danych nałożono na siebie powyższe dwa porządki przyporządkowań dotyczące kategorii odpowiedzialności wymienionych instytucji za edukację medialną na poszczególne grupy i podgrupy różniące się między sobą sposobami rozumienia edukacji medialnej. W wyniku tego zabiegu powstała unikalna „mapa” 2410 miejsc styčných, której analiza ilościowa i jakościowa jest zadaniem autora niniejszej dysertacji, co zobrazowano na następnej stronie w tabeli 1.

Tabela 1. Zestawienie podmiotów odpowiedzialnych za edukację medialną ze sposobami jej rozumienia.

		Podmioty odpowiedzialne za edukację medialną									
		a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.		
Sposoby rozumienia edukacji medialnej	1.	1A – 36	1A – 12	1A – 7	1A – 24	1A – 3	1A – 5	1A – 81	1A – 16	2410	
		1B – 107	1B – 67	1B – 21	1B – 85	1B – 22	1B – 17	1B – 257	1B – 64		
		1C – 70	1C – 6	1C – 5	1C – 112	1C – 0	1C – 11	1C – 108	1C – 15		
	2.	2A – 58	2A – 31	2A – 24	2A – 34	2A – 1	2A – 13	2A – 19	2A – 44		
		2B – 68	2B – 74	2B – 36	2B – 75	2B – 6	2B – 19	2B – 21	2B – 100		
		2C – 15	2C – 13	2C – 4	2C – 16	2C – 3	2C – 9	2C – 11	2C – 38		
	3.	3A – 19	3A – 7	3A – 7	3A – 39	3A – 7	3A – 6	3A – 170	3A – 10		
		3B – 33	3B – 4	3B – 5	3B – 43	3B – 0	3B – 10	3B – 46	3B – 13		
		3C – 19	3C – 5	3C – 9	3C – 20	3C – 0	3C – 2	3C – 2	3C – 4		
		3D – 3	3D – 6	3D – 2	3D – 5	3D – 12	3D – 6	3D – 2	3D – 11		
			2410								

Źródło: Opracowanie własne.

7. Wartość dodana pracy

Nauczanie Kościoła katolickiego w aspekcie mediów, a w szczególności nowych mediów i to pod kątem edukacji medialnej stanowi stosunkowo nowy obszar badawczy. Ponadto przeprowadzone dotychczas badania w tym zakresie, do których autor dotarł, były fragmentaryczne i obejmowały jedynie wybrane zagadnienia. Natomiast w ramach niniejszej rozprawy doktorskiej podjęto próbę całościowego spojrzenia na propozycję doktryny katolickiej w aspekcie edukacji medialnej, rozpoznając liczne trendy i główny postulat odpowiedzialności. Jest to nowość i ustanawia standard, który wraz z rozwijaniem się epoki cyfrowej w dziejach ludzkości będzie pomocny dla wrażliwej liczby badaczy mediów zainteresowanych propozycją Kościoła katolickiego w tym względzie.

8. Struktura i zakres pracy

Struktura niniejszej dysertacji jest wypadkową tematu i przyjętej metodologii badawczej. Stąd rozdział wstępny dotyczący definiowania pojęć czym jest edukacja medialna i odpowiedzialność, następnie rozdział traktujący o relacji media a Kościół katolicki by następnie przejść to rozdziałów, które według metody dotyczą po kolei poszczególnych podmiotów, które według nauczania kościelnego są odpowiedzialne za edukację medialną.

Pierwszy rozdział rozpoczyna rozpoznanie i zgłębienie pojęcia czym jest edukacja medialna. W tym celu przeprowadzono analizę sposobów rozumienia tego terminu co stanowi istotę pierwszego paragrafu. Dostrzeżono trzy aspekty, które w odmienny sposób wypełniają treścią zakres definiowania *media education*: edukacja za pomocą mediów, edukacja o mediach i do mediów a także edukacja dla mediów. Następnie by wyczerpać zakres definicyjny edukacji medialnej przeprowadzono rozważanie na temat podmiotu i przedmiotu omawianej dyscypliny. Konsekwentnie dostrzeżono, że edukacja medialna rozwinęła się w wyniku oddziaływania na siebie nauk pedagogicznych i nauk o mediach o czym traktuje paragraf trzeci. Temat niniejszej dysertacji implikuje podjęcie odniesienia pojęcia odpowiedzialności do przestrzeni medialnej, czego analiza znajduje się w paragrafie czwartym.

Zadaniem rozdziału drugiego jest przedstawienie nauczania kościelnego na temat mediów. W tym celu z punktu nauk o mediach i komunikacji społecznej rozważono Kościół katolicki jako instytucję i poddano analizie specyfikę jego funkcjonowania – paragraf pierwszy. Następnie w aspekcie historycznym dostrzeżono ewolucję stanowiska na temat mediów – paragraf drugi. W wyniku tych rozważań postawiono problem w jaki sposób traktować oficjalne wypowiedzi Magisterium Kościoła i jak je rozumieć, co przedstawiono w paragrafie trzecim. Następnym krokiem w badaniach stało się zreferowanie najważniejszych dokumentów i wypowiedzi kościelnych na temat mediów – paragraf czwarty. W paragrafie piątym jako następstwo rozważenia doktryn medialnych postawiono ostatecznie twierdzenie, że katolicka doktryna medialna jest szczególną odmianą doktryny odpowiedzialności społecznej.

W rozdziale trzecim podjęto tematykę konieczności edukacji medialnej w oficjalnym nauczaniu kościelnym. W pierwszym paragrafie podjęto analizę ilościową tych cytatów z dokumentów Kościoła katolickiego, w których podmiot odpowiedzialności jest niesprecyzowany, a które w sposób ogólnikowy wskazują na obowiązek kształcenia z zakresu mediów i komunikacji społecznej. Zgodnie z przyjętą metodologią w kolejnych trzech paragrafach podjęto analizę wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów, następnie wychowania krytycznych odbiorców komunikatów medialnych by w końcu rozważyć kwestię wychowania nadawców i edukatorów medialnych.

Rozdział czwarty podejmuje wątek odpowiedzialności środowisk wychowawczych za edukację medialną. W tym celu w paragrafie pierwszym poddano analizie odpowiedzialność rodziny. Drugi paragraf dotyczy odpowiedzialności szkoły.

Przedostatni rozdział w kolejnych trzech paragrafach porusza tematykę odpowiedzialności Kościoła i państwa za edukację medialną. Stąd w pierwszym paragrafie poddano analizie cytaty z oficjalnych dokumentów kościelnych, które dotyczą odpowiedzialności samego Kościoła katolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych za edukację medialną. Drugi paragraf dotyczy omawianej odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych. W ostatnim paragrafie poddano analizie odpowiedzialność instytucji pozarządowych za edukację medialną.

Rozdział szósty obejmuje dwa paragrafy. Pierwszy dotyczy odpowiedzialności nadawców medialnych. Rozważania drugiego paragrafu koncentrują się na odpowiedzialności odbiorców mediów.

Celem przyjętej struktury jest kompletność wątków i w ten sposób konsekwentnie wyczerpanie tematu. Paradygmatem i zamierzeniem autora było przyjęcie takiej struktury dysertacji, która prezentuje rzeczywiste nastawienie Kościoła katolickiego do kwestii edukacji medialnej i odnalezienie pojęcia kluczowego by zrozumieć to nastawienie.

Rozdział 1

Edukacja medialna i odpowiedzialność – zakresy pojęć

Niniejszy rozdział stanowi wprowadzenie teoretyczne do rozważań i badań podjętych w dalszej części pracy. W paragrafie pierwszym ukazano zakres pojęcia „edukacja medialna” oraz przeanalizowano różne jego definicje i znaczenia. Następnie rozważono rozumienie podmiotu i przedmiotu edukacji medialnej, by w kolejnym paragrafie dostrzec związek pomiędzy naukami pedagogicznymi i naukami o mediach, na których styku rozwija się *media literacy*. W ostatniej części tego rozdziału rozważono zagadnienie definiowania odpowiedzialności, co będzie stanowić podstawę dla powiązania tego pojęcia z nauczaniem Kościoła katolickiego na temat edukacji medialnej.

1.1. Różne sposoby rozumienia pojęcia „edukacja medialna”

Edukacja medialna jest rozpoznana i definiowana jako „kształcenie umiejętności korzystania z mediów”²⁷. Należy na to rozumienie spojrzeć z różnych perspektyw. Kreowanie medialnych przekazów edukacyjnych albo po prostu edukacja za pomocą mediów są przedmiotem zainteresowania autora w pierwszej części rozważań niniejszego

²⁷ P. Drzewiecki, *Edukacja medialna definicja*, <http://presscafe.eu/edukacja-medialna-definicja/>, [dostęp z dnia 14.12.2018]. Definicji edukacji medialnej jest jednak wiele i są bardziej zniuansowane na przykład:

- „Edukacja medialna to proces kształtowania i upowszechniania umiejętności świadomego i krytycznego korzystania ze środków społecznego przekazu we wszystkich grupach społecznych oraz wiekowych.” (Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, *Dyrektiva medialna. Pytania i odpowiedzi*, <http://www.krrit.gov.pl/regulacje-prawne/unia-europejska/dyrektiva-medialna/pytania-i-odpowiedzi/index,2.html>, [dostęp z dnia 20.02.2019]),
- „Media education is the study, learning and teaching of, and about, the modern media of communication and expression as a specific and autonomous area of knowledge within education theory and practice, distinct from their use as aids for the teaching and learning of other areas of knowledge, such as mathematics, science and geography.” (UNESCO, *Media studies in education*, Paris 1977, s. 3, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000023803>, [dostęp z dnia 20.02.2019]),
- „Media education is the process of teaching and learning about the media” (Buckingham D., *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*, https://www.researchgate.net/publication/242298855_Chapter_Three_of_Media_Education_Literacy_Learning_and_Contemporary_Culture, [dostęp z dnia 20.02.2019]).

paragrafu. Następnie rozważania dotyczą wiedzy o rodzajach i gatunkach medialnych w kontekście języka, historii i procesach ich tworzenia. W końcu przeanalizowano kwestię bycia nadawcą komunikatów medialnych („edukacja dla mediów”).

1.1.1. Edukacja za pomocą mediów

Media stały się naturalnym elementem, który współtworzy habitat współczesnych ludzi, nie wykluczając sfery edukacji²⁸. W związku z tym media kreują współczesną edukację w sposób dotąd niespotykany, co przejawia się w ich powszechnym wykorzystaniu w procesach edukacyjnych jako pomoce dydaktyczne, które ułatwiają uczniom zdobywanie wiedzy. Powstają nowe pola możliwości, w których kluczowym jest wykorzystanie nowoczesnych form przekazu wiedzy, co rozwija w odbiorcach informacji umiejętność oceny i selekcji wiadomości, może kształtować odpowiedzialność i samoświadomość oraz rozwija sprawność korzystania z nowych technologii. Ponadto aplikacja oferty współczesnych mass mediów w praktykę edukacyjną wyposaży zarówno nauczających jak i uczących się w niezbędną wiedzę potrzebną do poruszania się we współczesnym zmediatyzowanym świecie.

Dziedzina, która zajmuje się wykorzystaniem mediów w nauczaniu jest pedagogika medialna²⁹. Natomiast dydaktyka mediów zajmuje się sposobem korzystania z mediów rozumianych jako środki nauczania i uczenia się³⁰. Media w edukacji są wykorzystywane jako audiowizualne i multimedialne środki przenoszenia treści nauczania, na przykład interaktywne tablice z projektorem, komputery połączone w sieć i wiele innych³¹.

Nowe media są w edukacji medialnej narzędziami, które można sklasyfikować na „narzędzia odtwórcze” i „narzędzia twórcze” w zależności od jakości i ilości włożonej pracy indywidualnej autora³². Do narzędzi odtwórczych zaliczamy między innymi: strony internetowe, portale, aplikacje, YouTube i wiele innych przestrzeni Internetu, gdzie wyznacznikiem definicyjnym odtwórczości jest pewien stopień przygotowania

²⁸ Por. B. Popiel, *Wykorzystanie nowych mediów w szkolnej edukacji medialnej (rekoncesans)*, „Edukacja humanistyczna” nr 2(31) 2014, s. 53.

²⁹ Por. B. Siemieniecki, *Pojęcie, cele i przedmiot pedagogiki medialnej*, w: *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki*, red. B. Siemieniecki, Warszawa 2007, t. 1, s. 140-148.

³⁰ Por. M. Tanaś, *Klasyfikacja, cechy i etapy rozwoju mediów jako środków dydaktycznych*, w: *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki*, red. B. Siemieniecki, Warszawa 2007, t. 1, s. 152-165.

³¹ Por. P. Drzewiecki, *Media aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej? Program nauczania edukacji medialnej dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych z opracowaniem metodycznym*, Otwock-Warszawa 2010, s. 16.

³² Por. B. Popiel, *Wykorzystanie...*, s. 54.

wykorzystywanego narzędzia przez pierwotnego autora. Dzięki tym narzędziom można zapoznać się z poszukiwaną wiedzą i specyfiką współczesnych mediów, a także rozpoznać wyznaczniki jakości merytorycznej w przekazie informacji, przy tym nabywając umiejętności prezentowania informacji z wykorzystaniem odpowiednich technologii. Do „narzędzi twórczych” zaliczamy te, które umożliwiają kreowanie autorskich komunikatów, gdzie wyznacznikiem konstytutywnym twórczości jest bezpośredni wpływ na powstanie dzieła przez twórcę, który jest uważany za autora pierwotnego. Do tej kategorii narzędzi zaliczamy między innymi: blogi z ich ważniejszymi podkategoriami jak wideoblogi i fotoblogi, YouTube, w którym zamieszcza się autorskie filmy, fora, portale społecznościowe oraz te aplikacje, które umożliwiają kreowanie nowych informacji.

Blogi stanowią szczególnie przykład sukcesu nowoczesnych narzędzi edukacyjnych, które z powodzeniem są wykorzystywane przez nauczycieli i nie tylko, na przykład: blogi szkolne, klasowe, grupowe i wiele innych³³. Specyfika tej formy tworzenia wynika z możliwości swobodnej wypowiedzi i mniej rygorystycznego stylu. Należy zauważyć, że przy tworzeniu komunikatów publikowanych na blogach lub przy pomocy innych aplikacji edukator konfrontuje się z problemami natury etycznej i prawnej, gdy korzysta, być może, z informacji zapożyczonych z innych źródeł. Dodatkowo wraz ze zwiększającą się liczbą komunikatów, poprawia się jakość i styl publikowanych treści. Co więcej, ta forma edukacji za pomocą mediów może stać się nieplanowaną lub planowaną formą zabawy, co sprawdza się w pracy z młodszymi uczniami.

E-learning to znaczy nauczanie z wykorzystaniem Internetu, smartfonów, tabletów, sieci komputerowych nawet bez konieczności fizycznej obecności wobec nauczyciela stanowi przykład zastosowania nowych technologii we współczesnej szkole³⁴. Służy to nauczaniu na odległość, zwiększając elastyczność i dostępność dla nowych biorców edukacji. Autonomiczne i zautomatyzowane narzędzia i aplikacje komputerowe z własnymi ikonami i menu nawigacyjnym stanowią współczesne środowisko e-learningowe reprezentowane przykładowo przez *Virtual Learning Environment – VCE*, albo *Learning Content Management System – LCMS*³⁵. Wiedza przekazywana za pośrednictwem *VCE* jest wykorzystywana w szkolnictwie wyższym oraz w wielu szkoleniach czy kursach, zwłaszcza językowych. W tradycyjnie rozumianej instytucji

³³ Por. M. Kawka, *Blog jako gatunek dziennikarski*, w: *Internetowe gatunki dziennikarskie*, red. K. Wolny-Zmorzyński, W. Furman, Warszawa 2000, s. 61-69.

³⁴ Por. Z. Zieliński, *E-learning w edukacji. Jak stworzyć multimedialną i w pełni interaktywną treść dydaktyczną*, Gliwice 2012, s. 14.

³⁵ Por. W. Przybyła, M. Ratalewska, *Poradnik dla projektujących kursy e-learningowe*, Warszawa 2012, s. 59-62.

edukacyjnej jak szkoła czy uniwersytet uczniowie i studenci zobowiązani są do uczęszczania i fizycznej obecności. Coraz więcej szkół udostępnia lekcje czy wykłady *online*, a są i takie, które dzielą się wiedzą wyłącznie przy pomocy *VCE*. Na przykład powstała oferta kursów otwartych *online* zwanych *Massive open online courses – MOOC*³⁶. Jest to internetowy agregator nieodpłatnych i otwartych kursów *online*³⁷.

Zagadnienie edukacji na odległość zyskuje współcześnie na znaczeniu³⁸. Cechą wyróżniającą to kształcenie jest fizyczny brak nauczyciela przy uczniu, na przykład kursy radiowe, telewizyjne, korespondencyjne, internetowe³⁹. Szczególnie powstanie i upowszechnienie Internetu stworzyło nowy potencjał wirtualnej klasy czy szkoły bez ścian, gdzie za pomocą stron i aplikacji www proces nauczania przebiega niemal bez opóźnień i przy obniżonym koszcie finansowym⁴⁰. Wyróżnikami edukacji na odległość są: odmienne niż w „tradycyjnej szkole” materiały i pomoce dydaktyczne, nowe sposoby komunikowania się z uczniem i monitorowania procesu kształcenia, właściwe zarządzanie administracją toku nauczania⁴¹. Podstawowym rozróżnieniem komunikowania w trakcie procesu kształcenia na odległość są dwa jego warianty: komunikowanie synchroniczne oraz asynchroniczne⁴². Tryb synchroniczny to znaczy w czasie prawie rzeczywistym oraz tryb asynchroniczny czyli z przesunięciem w czasie. Nauka z wykorzystaniem komunikacji synchronicznej wykorzystuje na przykład: wirtualną tablicę, czat, VoIP, komunikatory, wideokonferencje i inne, gdzie warunkiem jest bycie *on-line* przez nauczyciela i ucznia⁴³. E-nauczanie synchroniczne wymaga od uczniów większej

³⁶ Por. Agregator MOOC, <https://www.mooc-list.com/>, [dostęp z dnia 12.02.2019].

³⁷ Por. Definicja MOOC zaczerpnięta z oficjalnej strony: „*MOOC List is an aggregator (directory) of Free Online Courses and Massive Open Online Courses (MOOCs) offered by different providers. MOOC List is a website where you can find Free Online Courses and MOOCs offered by the best universities around the world.*”, <https://www.mooc-list.com/about-frequently-asked-questions-faqs>, [dostęp z dnia 12.02.2019].

Występują jeszcze inne podobne środowiska nauczania zdalnego dostępne przez Internet jak na przykład Moodle (<https://moodle.org/?lang=pl>) czy Blackboard (<https://www.blackboard.com/index.html>).

³⁸ Por. M. Polak, *E-narzędzia edukacyjne dla nauczycieli (1)*, <https://www.edunews.pl/narzedzia-i-projekty/narzedzia-edukacyjne/2950-e-narzedzia-edukacyjne-dla-nauczycieli-1>, [dostęp z dnia 20.02.2019]; Strona i aplikacja do tworzenia quizów Kahoot!, <https://kahoot.com>, [dostęp z dnia 20.02.2019]; Platforma komunikacji, współpracy i coachingu dla nauczycieli i uczniów Edmodo, <https://new.edmodo.com>, [dostęp z dnia 25.10.2020].

³⁹ Por. G. Berg, M. Simonson, *Distance learning*. „Encyclopaedia Britannica”, <https://www.britannica.com/topic/distance-learning>, [dostęp 20.02.2019].

⁴⁰ Por. S. Naidu, *Recalibrating existing choreographies for open and flexible learning*, „Distance Education” 2018 VOL. 39 NO. 4, s. 437-440.

⁴¹ Por. M. Terlecki, *Kształcenie na odległość – e-nauczanie*, <https://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU0992>, [dostęp z dnia 20.02.2019].

⁴² Por. J. Littlefield, *The Difference Between Synchronous and Asynchronous Distance Learning*, <https://www.thoughtco.com/synchronous-distance-learning-asynchronous-distance-learning-1097959>, [dostęp z dnia 20.02.2019].

⁴³ Por. R. Neczaj-Świdorska, *E-learning – nowoczesny sposób ustawicznego kształcenia kadr*,

dyscypliny i aktywności. Nauka za pomocą komunikacji asynchronicznej wykorzystuje na przykład pocztę elektroniczną, przygotowane wcześniej filmy instruktażowe i materiały współdzielone przez serwer, przeglądarki grupowe i inne, gdzie warunkiem kształcenia nie jest jedność czasu pomiędzy nadawcą i biorcą procesu nauczania. Ten sposób sprzyja refleksji i samodzielnemu pogłębianiu wiedzy przez uczniów, a niektórzy specjaliści e-nauczania twierdzą, że metoda asynchroniczna przewyższa zwyczajne nauczanie szkolne⁴⁴. Nauczanie na odległość posiada jednak również pewne ograniczenia. Są one związane głównie z trudnością w określeniu długoterminowych wyników tego kształcenia oraz nieadekwatnością metod oceniania (brak możliwości określenia, czy przedstawione wyniki są na pewno dziełem określonego ucznia)⁴⁵.

Zalety i wady kształcenia na odległość jak w soczewce ukazały się w czasie lockdownów⁴⁶. Z jednej strony nauczyciele posiadają często zbyt duży wybór narzędzi cyfrowych a z drugiej występują wśród nich kwestie problematyczne z kompetencjami informatycznymi i medialnymi w korzystaniu z urządzeń elektronicznych⁴⁷. Dostrzeżono problemy, które wcześniej nie występowały w takim stopniu związane z ochroną danych osobowych nauczycieli i uczniów⁴⁸. Pogłębiono badania nad higieną cyfrową i dobrostanem nauczycieli i uczniów co rozwinęło system edukacji w wymiarze odpowiedzialnego korzystania z technologii informatyczno-komunikacyjnych⁴⁹.

Media literacy może być prowadzona na wiele sposobów. Może przybrać formę instytucjonalną, na przykład w ramach obowiązkowych lub nadobowiązkowych lekcji szkolnych, które prowadzą wykształceni medialnie nauczyciele-specjaliści⁵⁰. Edukacja

<https://kariera.sgh.waw.pl/artykuly/technologie/e-learning-2212-nowoczesny-sposob-ustawicznego-kształcenia-kadr>, [dostęp z dnia 20.02.2019].

⁴⁴ Por. D. Jaffee, *Asynchronous Learning: Technology and Pedagogical Strategy In a Distance Learning Course*, „Teaching Sociology” Vol. 25 No. 4 (Oct. 1997), s. 262-277.

⁴⁵ Por. S. Juszczak, *Kształcenie na odległość elementem powszechnej edukacji medialnej w społeczeństwie informacyjnym*, w: *Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*, red. S. Juszczak, Toruń 2002, s. 31-45.

Więcej na temat wad i zalet edukacji na odległość zob. J. Bednarek, *Multimedia w kształceniu*, Warszawa 2006, s. 224-225.

⁴⁶ Por. P. Czapliński i in., *Raport Edukacja. Między pandemią Covid-119 a edukacją przyszłości*, <https://oees.pl/wp-content/uploads/2020/08/Raport-edukacja.pdf>, [dostęp z dnia 20.12.2020].

⁴⁷ Por. N. Walter, *Mamy (za) duży wybór – jak nie zgubić się wśród narzędzi cyfrowych?*, w: *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele*, red. J. Pyżalski, Warszawa 2020, s. 51-58.

⁴⁸ Por. A. Buchner, M. Wierzbicka, *Edukacja zdalna w czasie pandemii*, https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/11/Raport_Edukacja-zdalna-w-czasie-pandemii.-Edycja-II.pdf, [dostęp z dnia 20.12.2020].

⁴⁹ Por. M. Bigaj, M. Dębski, *Subiektywny dobrostan i higiena cyfrowa w czasie edukacji zdalnej*, w: *Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami*, red. G. Ptaszek i in., s. 75-111.

⁵⁰ Por. E. Nowicka, *Rola rodziców i nauczycieli w edukacji medialnej*, „Dyskursy młodych andragogów” 16/2015, Zielona Góra 2015, s. 203-216.

medialna może być częścią treści przedmiotowych informatyki lub innych podobnych przedmiotów w odpowiednich zakresach. Można także dostosować programy wybranych przedmiotów i ich cele kształcenia do realizacji celów edukacji medialnej⁵¹. Kształcenie medialne może przybrać model pół-formalny lub nieformalny w ramach instytucji kultury czy oświaty, kół zainteresowań, projektów medialnych, warsztatów i kursów informacyjnych, przygotowywania komunikatów medialnych w określonym celu, stron i serwisów internetowych na tematy związane z mediami, filmów, materiałów instruktażowych, podcastów i wielu innych⁵².

Współczesne media stanowią swoiste środowisko wychowawcze, w którym ważną rolę w kształtowaniu postaw młodych ogrywiają wzorce osobowe⁵³. Przede wszystkim wychowanie do mediów winno odbywać się w rodzinie, gdzie będzie miało wymiar pokoleniowy, może przybierać formę zabawy, polega na naśladowaniu zachowania rodziców wobec kwestii związanych z technologią informacyjną⁵⁴. Praktycy edukacji medialnej proponują metodykę aktywizującą w propagowaniu prezentowanej dyscypliny: studia przypadków, metody inscenizacji, gry dydaktyczne, dyskusje dydaktyczne, techniki graficznego notowania i uczenia się, metody twórczego rozwiązywania problemów⁵⁵. Ponadto mogą powstać ruchy społeczne związane z kształceniem medialnym przybierające model kampanii społecznych, czy też prowadzonych w mediach społecznościowych⁵⁶. Zagadnieniem podnoszonym przez ekspertów jest działalność samych mediów w kwestii wychowania swoich odbiorców na przykład przez praktyczną pomoc młodym w produkcjach medialnych oraz zaznajamianie ich z warsztatem medialnym⁵⁷.

Należy także wskazać na działalność poszczególnych religii i wyznań, a pośród nich na propozycje Kościoła katolickiego odnośnie do edukacji medialnej poprzez wskazanie na proces komunikacji jako na wspólny obszar środków społecznego

⁵¹ Por. A. Churska, *Propozycja realizacji ścieżki edukacji czytelniczej i medialnej*, http://interklasa.pl/portal/dokumenty/iwsz18/BE/ania_www/propozycja.html, [dostęp z dnia 20.02.2019].

⁵² Por. D. Muszyński, G. Stunża, *Co to jest edukacja...*, <http://www.nina.gov.pl/baza-wiedzy/co-to-jest-edukacja-medialna/>, [dostęp z dnia 20.02.2019].

⁵³ Por. J. Gajda, *Media w edukacji*, Warszawa 2007, s. 127-129.

⁵⁴ Por. B. Krzesińska-Żach, *Edukacja medialna dziecka w rodzinie – wybrane aspekty*, w: *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa, t. 1: Telewizja i inne mass media w życiu dziecka – wyzwaniem dla edukacji medialnej*, red. J. Izdebska, T. Sosnowski, Białystok 2005, s. 54-59.

⁵⁵ Por. P. Drzewiecki, *Edukacja medialna. Prezentacja multimedialna. Slajd 18*, <https://www.slideshare.net/drzewiecki/edukacja-medialna-76712548>, [dostęp z dnia 20.02.2019].

⁵⁶ Por. S. Hadźialić, *Social media and social innovation*, „Cognitive Science – New Media – Education” Vol.2 - 1/2017, Toruń 2017, s. 33-55.

⁵⁷ Por. M. Huguier, *Involving the Media in Media Education*, <http://www.medialit.org/reading-room/involving-media-media-education>, [dostęp z dnia 20.02.2019].

przekazu, katechezy i edukacji medialnej⁵⁸. Pośród tak różnorodnych przykładów zastosowania mediów w procesie edukacji szczególną formą edukacji medialnej propagowaną przez Kościół jest ewangelizacja przez media, to znaczy nauczanie Ewangelii, które wykorzystuje środki przekazu. Ewangelizacja tak rozumiana jest metodą edukacji medialnej, która ułatwia porozumiewanie się i dialog między ludźmi. Ponadto ta forma edukacyjna umożliwia pogłębienie dialogu Kościoła ze współczesnym światem oraz pomaga w zacieśnianiu więzów wzajemnego zrozumienia i braterstwa⁵⁹. Paweł VI w adhortacji *Evangelii nuntiandi* postuluje, by „ewangelizować ludzką kulturę”⁶⁰, co jest możliwe gdy media nie będą tylko narzędziami, ale staną się także miejscem, w ten sposób realizując postulat „ewangelizacji mediów i przez media”⁶¹. Jan Paweł II postuluje wykorzystanie w tym celu przez instytucje kościelne technik telekomunikacji, skomputeryzowanych systemów i techniki satelitarnej⁶². Uważa, że Internet jest nowym forum głoszenia Ewangelii⁶³. Ponadto Papieska Rada ds. Środków Społecznego przekazu podkreśla rolę Internetu w katechezie i innych rodzajach edukacji⁶⁴. Zagadnienie uwzględnienia nowych technologii w edukacji medialnej ze szczególnym naciskiem na sprawy tak szczegółowe jak rola Internetu w formacji seminaryjnej w trakcie studiów wyższych kleryków jest jednym z aspektów, które są prezentowane przez Kościół katolicki⁶⁵. Ponadto Benedykt XVI podkreśla rolę nowych technologii w procesie nauczania Ewangelii⁶⁶ oraz postuluje wykorzystanie nowych języków cyfrowych w nauczaniu ewangelicznego przesłania⁶⁷.

Czymś nowym jest pojawienie się nowej subdyscypliny wiedzy – teologii mediów i komunikacji (teologii środków społecznego przekazu; teologii mass-mediów), jako nauki o technikach i procesie komunikowania społecznego w kontekście zadań

⁵⁸ Por. G. Łęcicki, *Edukacja medialna w służbie katechezy*, „Kultura – Media – Teologia” nr 4/2011, Warszawa 2011, s. 72-81.

⁵⁹ Por. P. Sołga, *Kościół katolicki wobec Internetu. Zarys problematyki w ujęciu historycznym*, „Res Gestae. Czasopismo historyczne” 2016(2), s. 145-161.

⁶⁰ Paweł VI, *Evangelii nuntiandi*, Rzym 1975, nr 20.

⁶¹ Por. A. Lepa, *Zadania mediów w ewangelizacji*, „Niedziela” 4/2016, s. 14-15.

⁶² Por. Jan Paweł II, *Misja Kościoła w erze komputerów. Orędzie na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 1990, nr 2.

⁶³ Por. Jan Paweł II, *Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii. Orędzie na 36. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2002, nr 2.

⁶⁴ Por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, Rzym 2002, nr 5.

⁶⁵ Por. Benedykt XVI, *Rola Internetu w formacji seminaryjnej. Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Kongregacji Edukacji Katolickiej*, Rzym 2011.

⁶⁶ Por. Benedykt XVI, *Nowe technologie komunikacyjne w głoszenie Ewangelii. Orędzie na 45. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2011.

⁶⁷ Por. Benedykt XVI, *Mówmy ludziom o Bogu, posługując się nowymi językami cyfrowymi. Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2011.

ewangelizacyjnych⁶⁸. W głoszeniu Ewangelii Kościół tradycyjnie posługiwał się katechezą i kaznodziejstwem, a obecnie coraz częściej stosuje mass-media. Różnice tych form ewangelizowania stanowią przedmiot formalny rozdzielający: teologię katechezy, teologię kaznodziejstwa i teologię mass-mediów. Stąd już w 1971 r. instrukcja watykańska *Communio et progressio* zalecała utworzenie wyższych studiów z obszaru mass-mediów z możliwością nadawania stopni naukowych⁶⁹.

Podsumowując, współczesna edukacja medialna wykorzystuje nowe media jako pomoce dydaktyczne, by skutecznie proces nauczania. Celem tych działań jest ułatwienie uczniom zdobycie wiedzy. Także Kościół katolicki docenia rolę nowych technologii i wykorzystuje zdobycze *media science* w procesie edukacyjnym na różnych szczeblach i zakresach oddziaływania: począwszy od najogólniejszej w powszechnym nauczaniu Ewangelii – Nowej Ewangelizacji, a skończywszy na sprawach tak szczegółowych, jak aplikacja nowoczesnych form edukacyjnych w seminariach duchownych i innych szkołach kościelnych.

1.1.2. Edukacja o mediach i do mediów

Edukacja medialna obejmuje kształcenie do komunikacji za pomocą różnorodnych form przekazu, a przejawia się to w świadomym i odpowiedzialnym korzystaniu z przekazów medialnych⁷⁰. Terminem podstawowym jest kompetencja medialna, która jest rozumiana jako umiejętność kodowania lub dekodowania przekazów medialnych⁷¹. „Kompetencje informacyjne i medialne służą aktywnemu i krytycznemu rozumieniu przekazów medialnych, jak również tworzeniu własnych”, co stanowi o jakości życia jednostek i grup w społeczeństwie cyfrowym⁷². Innym synonimem powszechnie używanego terminu *media literacy* jest alfabetyzacja medialna⁷³. By dzieci i młodzież

⁶⁸ Por. A. Lewek, *Nowa Ewangelizacja w duchu Soboru Watykańskiego II*, t. 2, Katowice 1995, s. 113-114; A. Adamski, G. Łęcicki, *Teologia mediów i komunikacji – na styku nauk o mediach oraz nauk teologicznych*, „*Studia Medioznawcze*” 2016 nr 2(65), s. 11-21.

⁶⁹ Por. Instrukcja duszpasterska o Środkach Społecznego Przekazu, *Communio et progressio*, Rzym 1971, n. 71.

⁷⁰ Por. A. Ogonowska, G. Ptaszek, *Edukacja medialna w dobie współczesnych zmian kulturowych, społecznych i technologicznych*, Kraków 2016, s. 7-18.

⁷¹ Por. J. Skrzypczak, A. Balczyńska-Kosman, *Popularna encyklopedia mass mediów*, Poznań 1999, s. 249.

⁷² Por. A. Ogonowska, *Kompetencje medialne i informacyjne: wybrane modelowe ujęcia i koncepcje*, „*Zeszyty Prasoznawcze*” t. 58, nr 1(221)2015, s. 78.

⁷³ Por. M. Filiciak, *Umiejętności niezbędne uczestnikowi współczesnej kultury*, <https://kultura20.blog.polityka.pl/2006/10/24/umiejtnosci-niezbedne-uczestnikowi-wspolczesnej-kultury/>, [dostęp z dnia 13.02.2019].

mogły posiadać kompetencje medialne, należy je zapoznać między innymi z wiedzą o rodzajach i gatunkach mediów, ich języku, historii oraz procesach tworzenia. Ułatwi to rozumienie przekazów medialnych i krytyczną postawę wobec nich. Edukacja o mediach oznacza także kształtowanie biorców informacji, by mogli efektywnie i bezpiecznie poruszać się w zmediatyzowanym społeczeństwie⁷⁴.

Historia edukacji medialnej w zakresie kształtowania odpowiedzialnej postawy korzystania z mediów oraz wychowania świadomego biorcy komunikatów medialnych jest długa. Należy zaznaczyć, że rozumienie oddziaływania mediów ewoluowało, przechodząc przez pojmowanie mediów jako wszechmocnych w swym wpływie na ludzi do twierdzeń przeciwnych⁷⁵. Miało do swoje konsekwencje w tworzeniu organizacji, stowarzyszeń, inicjatyw, których zadaniem było wychowanie uwzględniające dorobek nauk o mediach. Problematyka edukacji medialnej pojawiła się także w omawianym zakresie w ustawodawstwie i systemie oświaty. Na przykład Podstawa Programowa Kształcenia Ogólnego zawierała ideę integracji międzyprzedmiotowej poprzez, między innymi, realizację ścieżek międzyprzedmiotowych⁷⁶. Jedną z takich ścieżek była edukacja czytelnicza i medialna⁷⁷. Niektórymi z celów edukacyjnych tej ścieżki było rozumienie natury i roli mediów we współczesnej cywilizacji, zdobywanie umiejętności przekazu i krytycznego odbioru treści komunikatów medialnych, zachowanie postawy dystansu i krytycyzmu wobec informacji przekazywanych przez media⁷⁸.

Współcześnie płaszczyzną kontaktu i porozumienia międzypokoleniowego szczególnie z pokoleniem milenialsów może stać się *media literacy*⁷⁹. Według danych 66% młodszych i 60% starszych milenialsów używa smartfona⁸⁰. Internet stanowi dla nich coś więcej niż narzędzie, jest społecznością, podczas gdy pokolenia poprzednie na przykład pokolenie X do Internetu ma podejście utylitarne traktując go jako narzędzie

⁷⁴ Por. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, *Edukacja do korzystania z mediów*, <http://www.krrit.gov.pl/drogowskaz-medialny/edukacja-do-mediow/>, [dostęp z dnia 13.02.2019].

⁷⁵ Por. D. McQuail, *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2019, s. 448-454.

⁷⁶ Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznych przedszkola oraz publicznych szkół, Dz. U. Nr 61 z dnia 19.06.2001 r. poz. 624.

⁷⁷ Por. A. Krawczuk, *Edukacja czytelnicza i medialna w szkołach ponadgimnazjalnych*, <http://www.ebib.pl/2001/27/krawczuk.html>, [dostęp z dnia 22.02.2019].

⁷⁸ Por. A. Gnyś, S. Kubicka, D. Roszkowska, *Medialna podróż w krainę książki i informacji – program rozwoju kultury czytelniczej i medialnej wśród dzieci i młodzieży Biblioteki Pedagogicznej w Piotrkowie Trybunalskim*, „Warsztaty Bibliotekarskie” 2006 nr 3/4, <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2006/3-4/060304.htm>, [dostęp z dnia 22.02.2019].

⁷⁹ Por. D. Considine, J. Horton, G. Moorman, *Teaching and Reaching the Millennial Generation Through Media Literacy*, „Journal of Adolescent & Adult Literacy” 52(6), s. 471-481; pojęcia poszczególnych grup wiekowych zdefiniowane i omówione są szerzej w podpunkcie 1.2.

⁸⁰ Por. Ł. Majchrzyk, *Raport: OMG! Czyli jak mówić do polskich milenialsów*, <https://mobirank.pl/2014/11/26/raport-omg-czyli-jak-mowic-do-polskich-milenialsow/>, [dostęp z dnia 22.02.2019].

pracy albo rozrywki. Młodszy milenials, których jest w Polsce 5 mln przywiązują dużą wagę do własnego wizerunku, który kreują za pomocą mediów społecznościowych, zaś smartfon jest integralną częścią ich życia. Pokolenie milenialsów to znaczy ludzi w wieku 21-34 lata dziennie spędza 3 godz. 43 min., korzystając z telefonów mobilnych a 4 godz. i 2 min. korzystając z PC, laptopa albo tabletu. Dziennie pokolenie Z czyli ludzie w wieku 16-20 lat spędzają 4 godz. 10 min korzystając z telefonów mobilnych a 3 godz. 49 min. korzystając z PC, laptopa albo tabletu⁸¹. Dlatego specjaliści podnoszą postulat edukacji medialnej, która pozwoli na odpowiedzialne korzystanie z nowoczesnych mediów wykorzystując świadome korzystanie z mediów, informacji i technologii cyfrowej⁸².

Wiedza o specyfice mediów jest elementem wykształcenia człowieka, ponieważ „(...) *media są integralnym składnikiem każdego jednostkowego otoczenia*”⁸³. Dlatego znajomość klasyfikacji gatunków i rodzajów przekazów medialnych jest konieczna do zrozumienia współczesnego świata informacyjnego. Gatunek medialny to typ przekazu medialnego przypisany do formy utworu to znaczy do jego wewnętrznej budowy i stylu⁸⁴. Ponadto samokształcenie medialne uwzględnia poznanie zasad komunikowania społecznego, które jest współtworzone przez środki społecznego przekazu⁸⁵. Formowanie umiejętności medialnego piśmiennictwa prowadzi do wyrobienia sobie opinii także o potędze oddziaływania mediów⁸⁶. Poszerzana wiedza dotycząca rozumienia przekazów medialnych i samej tożsamości nauk o mediach skutkuje lepszym rozumieniem tej dyscypliny⁸⁷.

Jedną z instytucji społecznych, która prezentuje propozycję w zakresie edukacji o mediach i do mediów oraz w zakresie wychowania do korzystania z mediów jest

⁸¹ Por. O. Valente, *Gen Z Now Spend Over 4 hours Daily Online Via Mobile*, <https://blog.globalwebindex.com/chart-of-the-day/gen-z-now-spend-4-hours-daily-online-via-mobile/>, [dostęp z dnia 22.02.2019].

⁸² Por. T. Koltay, *The media and the literacies: media literacy, information, literacy, digital literacy*, „Media, Culture & Society” 33(2), s. 211-221.

⁸³ M. Walczak, *Media w edukacji współczesnego człowieka*, w: „Poradnik Bibliotekarza” 2003 nr 1, s. 12.

⁸⁴ Por. *Serwis Edukacja Medialna*, <https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/gatunki-w-mediach/>, [dostęp z dnia 13.02.2019].

⁸⁵ Por. T. Goban Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa – Kraków 1999, s. 37-46.

⁸⁶ Por. A. Kozłowska, *Oddziaływanie mass mediów*, Warszawa 2006, s. 147-186.

⁸⁷ Por. A. Adamski, S. Gawroński, M. Szewczyk, *Paradygmaty i imponderabilia, czyli tożsamość dyscypliny*

w dobie płynnych granic, w: *Nauki o mediach i komunikacji społecznej. Krystalizacja dyscypliny w Polsce. Tradycje, nurty, problemy, rezultaty*, red. A. Adamski, S. Gawroński, M. Szewczyk, Warszawa 2017, s. 13-14.

Kościół katolicki⁸⁸. Nie bez znaczenia dla rozwoju mediów i postawy akceptującej uczenie się z mediów i przy ich pomocy jest stanowisko instytucji kościelnych dotyczące praw, które przysługują człowiekowi w sferze wolności słowa i prawa do wolnej wymiany myśli⁸⁹. Dodatkowo dokumenty kościelne prezentują postawę otwartą wobec samokształcenia medialnego i wykorzystywania nowoczesnych technik w sferze tak specyficznej jak relacja księży do świata cyfrowego⁹⁰.

Konkludując, wiedza o mediach dotycząca historii, powiązana ze znajomością rodzajów i gatunków medialnych, języku, historii, procesach tworzenia mediów, poszerza horyzont biorców komunikatów medialnych w lepszym rozumieniu czym są media. Ponadto umiejętności informacyjne warunkują krytyczną postawę wobec mass mediów umożliwiając świadome korzystanie z nich. Kościół katolicki wspomaga biorców przekazów medialnych zachęcając do świadomego i wolnego korzystania ze środków społecznego przekazu.

1.1.3. Edukacja dla mediów

Kolejnym etapem rozważań jest analiza umiejętności wykorzystania różnych środków przekazu i obsługi sprzętu medialnego we własnej aktywności twórczej. Trzeba rozważyć, co znaczy być nadawcą i jakie kompetencje medialne są potrzebne do tworzenia komunikatów medialnych. Podstawowym podziałem pomocnym do wytłumaczenia omawianego zagadnienia jest podział na tworzenie, przetwarzanie i prezentowanie treści medialnych przez nadawcę⁹¹.

Kreatywne korzystanie z mediów zakłada transformację biorcy w nadawcę informacji. Zachodzi moment tworzenia, w którym nadawca potrafi przygotować treści medialne na dany temat. Przejawia się to w umiejętności kreowania pożądanych treści za pomocą na przykład videocastów lub podcastów⁹², plakatów lub infografik⁹³, zaawansowanych aplikacji. Nie bez znaczenia jest zdolność do obsługi sprzętu

⁸⁸ Por. Pius XII, *Encyklika Miranda prorsus*, Rzym 1957, nr 65.

⁸⁹ Por. Jan Paweł II, *Centesimus annus*, Rzym 1991, nr 47.

⁹⁰ Benedykt XVI, *Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym: nowe media w służbie Słowa, Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2010.

⁹¹ Por. Serwis Edukacja Medialna, *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*, <https://edukacjamedialna.edu.pl/kompetencje/?level=studia&s=4&c=11&c=12&c=13>, [dostęp z dnia 13.02.2019].

⁹² Por. A. Zwiefka-Chwałek, *Podcast jako medium globalne*, w: *Na peryferiach*, red. I. Borkowski, A. Woźny, s. 43-50.

⁹³ Por. D. Dabner, S. Calvert, A. Casey, *Szkola projektowania graficznego. Zasady i praktyka, nowe programy i technologie*, Warszawa 2012, s. 10-30.

medialnego np. kamera, aparat, rzutnik, projektor, laptop multimedialny albo innych zaawansowanych urządzeń. Konieczna jest znajomość obsługi edytorów tekstu, audio, video, stron internetowych, potrzebnych w wybranej przez autora sferze. Ponadto nadawca buduje narracje na wybrany temat, potrafiąc wykorzystywać odpowiednie narzędzia: blog, YouTube, Facebook, Instagram i inne. Ważną jest umiejętność tworzenia koherentnych wypowiedzi medialnych montowanych w sposób spójny i łatwy w odbiorze. W wymianie informacji i nadawaniu komunikatów medialnych pomaga znajomość agregatorów treści i marketingu treści⁹⁴, aplikacji wspomagających tworzenie projektów, komunikatorów obrazu i dźwięku, serwisów społecznościowych. Dodatkowo nadawca umie dobrać optymalną formę przekazu do przekazywanej informacji. Co więcej, w przypadku zjawiska współnadawania komunikatów potrzebna jest umiejętność współpracy w grupie i przydzielania zadań. Efektywność tworzenia informacji polega także na odpowiednim doborze kanałów komunikowania i krytycznym spojrzeniu na prezentowane treści w celu ich doskonalenia. Na poziomie meta nadawania nadawca medialny zna techniki doboru informacji, map myśli⁹⁵, pogłębionego studiowania wybranej dziedziny pod kątem planowanego przekazu informacyjnego.

Nadawca komunikatów medialnych potrafi je przetwarzać⁹⁶. Przetwarzanie to zakłada umiejętność rozbudowywania kolekcji medialnych pod względem tematycznym na przykład: grafik, dźwięków, materiałów wideo i innych. Wie, jak modyfikować rozbudowane narracje cyfrowe oraz potrafi planować działania modyfikujące posiadane kolekcje medialne. Zna aplikacje przydatne w przetwarzaniu bibliotek medialnych. Posiada umiejętność cyfrowego przechowywania informacji oraz wie, jak pozyskiwać i przetwarzać nowe informacje z wykorzystaniem aplikacji i urządzeń medialnych.

Ostatecznie uczenie innych przy pomocy mediów zakłada umiejętność prezentowania treści medialnych. Dlatego podstawową jest umiejętność korzystania z programów i narzędzi multimedialnych do prezentacji. Nadawca zna zasady publikowania w wybranej dziedzinie: Internet, gazeta, radio, telewizja, z poszanowaniem prawa autorskiego⁹⁷. Potrafi pozyskać uwagę odbiorców i nią zarządzać⁹⁸ przez publikowanie ko-

⁹⁴ Por. M. Tobiasz, W. Szymański, *Content marketing. Współczesny poradnik po marketingu treści*, Rzeszów 2016, s. 12-35.

⁹⁵ Por. T. Buzan, C. Griffiths, *Mapy myśli dla biznesu*, Gliwice 2014, s. 2-34.

⁹⁶ Serwis Edukacja Medialna, *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*, <https://edukacjamedialna.edu.pl/kompetencje/?level=studia&s=4&c=11&c=12&c=13>, [dostęp z dnia 13.02.2019].

⁹⁷ Por. T. Goban-Klas, *Cywilizacja medialna. Geneza, ewolucja, eksplozja*, Warszawa 2005, s. 223.

⁹⁸ Por. M. Chyliński, *Kompetencje informacyjne i kompetencje medialne wobec procesów zarządzania uwagą masowej publiczności*, w: „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: organizacja

munikatów medialnych w przestrzeniach lub miejscach pod tym względem optymalnych: grupy tematyczne, media specjalistyczne. Ponadto rozumie wagę tożsamości wizualnej oraz komunikacji *Public Relations*⁹⁹. Korzysta z wiedzy dziennikarskiej w zakresie przygotowania, redagowania i prezentacji tekstu.

Specjaliści z zakresu edukacji medialnej dostrzegają problem dotyczący kształtowania kompetencji medialnych w polskim systemie oświaty związany z modelowaniem tych kompetencji przy okazji innych zajęć: j. polskiego, wiedzy o społeczeństwie czy plastyki¹⁰⁰. Przekłada się to na brak porozumienia dotyczącego jednoznaczności w definiowaniu edukacji medialnej na etapie szkolnym, co pociąga za sobą obniżenie jakości edukowania dla mediów. Rozróżnia się 5 sposobów definiowania i rozumienia edukacji medialnej: literaturoznawcze, funkcjonalistyczne, artystyczne, technologiczne i krytyczno-obronne¹⁰¹. Natomiast istotą edukacji medialnej jest „uczenie krytycznego, refleksyjnego odbioru przekazu medialnego”¹⁰². Umiejętność wykorzystania różnych środków przekazu i obsługi sprzętu medialnego w zdigitalizowanym społeczeństwie jest skorelowana z upowszechnieniem wiedzy o edukacji medialnej, o której od dawna mówi się na forach społecznych i wśród fachowców¹⁰³.

Wśród gąszczy zagadnień związanych z edukacją dla mediów istnieje także propozycja Kościoła katolickiego. Na przykład istnieje zachęta do głoszenia Ewangelii z wykorzystaniem globalnej komunikacji¹⁰⁴. Nowe technologie jako narzędzia pomocne w krzewieniu przesłania ewangelicznego postuluje Benedykt XVI¹⁰⁵. Wykorzystanie sieci informatycznych w działalności Kościoła poddał pod rozagę Enrique Planas¹⁰⁶. Zagadnienia tak szczegółowe jak stosowanie komputerów w kuriach diecezjalnych, seminariach i parafiach zostały przepracowane przez Władysława Iwańca

i zarządzanie” z. 106/2017, s. 125-137.

⁹⁹ Por. Paweł Nowak, *Formy Public Relations*, w: *Współczesny marketing. Skuteczna komunikacja i promocja. Podręcznik dla studentów specjalności Komunikacja urzędowa i biznesowa*, red. D. Filar, Lublin 2012, s. 335-354.

¹⁰⁰ Por. M. Lisowska-Magdziarz, *Edukacja medialna. Pytania, postulaty, program badawczy*, „Zeszyty Prasoznawcze” R. LV nr 4(212), s. 134-150.

¹⁰¹ Tamże.

¹⁰² G. Łęcicki, *Edukacja medialna jako istotna cecha nowoczesnego społeczeństwa*, „Kultura – Media – Teologia” 2010 nr 3, s. 74.

¹⁰³ Por. P. Wąglowski, *Upowszechniajcie wiedzę o edukacji medialnej*, <http://prawo.vagla.pl/node/7927>, [dostęp z dnia 22.02.2019].

¹⁰⁴ Por. Jan Paweł II, *Rozgłaszajcie to na dachach: Ewangelia w epoce globalnej komunikacji, Orędzie Ojca świętego na 35. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2001.

¹⁰⁵ Por. Benedykt XVI, *Nowe technologie mogą pomagać w krzewieniu poszanowania godności i wartości osoby ludzkiej. Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2009.

¹⁰⁶ Por. E. Planas, *Sieć informatyczna dla wspólnoty Kościoła*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 186-191.

i Józefa Klocha¹⁰⁷. Powstała praca doktorska, której problemem badawczym było określenie stanu edukacji medialnej w wyższych seminariach duchownych w Polsce¹⁰⁸. Istnieją także prace omawiające wykorzystanie gatunku medialnego, jakim jest blog w misji Kościoła¹⁰⁹ oraz jako narzędzie ewangelizacji¹¹⁰.

Reasumując przeanalizowany materiał, uczenie innych przy pomocy mediów (bycie nadawcą komunikatów medialnych) zakłada umiejętność wykorzystania różnych środków przekazu i obsługi sprzętu medialnego we własnej aktywności twórczej. W ten schemat wpisuje się Kościół jako jedna z instytucji społecznych, która postuluje wykorzystanie nowoczesnych technik twórczości informacyjnej w swojej działalności.

1.2. Podmiot i przedmiot edukacji medialnej

W poniższym paragrafie zestawiono rozumienie podmiotu i przedmiotu edukacji medialnej z rozumieniem tychże prezentowanym w dokumentach kościelnych. Przeanalizowano główne składowe pojęcia podmiotu i przedmiotu edukacji medialnej. Następnie analiza objęła odpowiedź na pytanie, jak dokumenty kościelne definiują podmiot i przedmiot omawianej dyscypliny.

Przez podmiot edukacji medialnej rozumie się osobę lub instytucję, która podejmuje czynności opisane w podpunkcie 1.1. niniejszej dysertacji. Edukacja medialna jest subdyscypliną nauk o komunikacji społecznej i mediach. Przedmiotem materialnym nauk o mediach są środki społecznego komunikowania, zaś przedmiotem formalnym jest sfera społecznego obiegu informacji i komunikacji społecznej¹¹¹. Przedmiotem materialnym edukacji medialnej są środki komunikacji społecznej, a przedmiotem formalnym edukacji medialnej jest proces kształcenia w tej sferze. Podstawowymi podmiotami edukacji medialnej są: rodzina, szkoła, państwo i inne różne instytucje na przykład religijne i pozarządowe¹¹². W rodzinie nabierają kształtu umiejętności korzystania

¹⁰⁷ Por. W. Iwaniec, J. Kloch, *Informatyka w służbie Kościołowi. Możliwości zastosowania komputerów w kurii diecezjalnej, seminarium duchownym oraz w parafiach*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 140-149.

¹⁰⁸ R. Kasowski, *Streszczenie pracy doktorskiej „Edukacja medialna w wyższych seminariach duchownych w Polsce po roku 1992”*, <https://teologia.uksw.edu.pl/sites/default/files/streszczenie%20pracy-%20ks.%20Ronald%20Kasowski.pdf>, [dostęp z dnia 20.12.2020].

¹⁰⁹ Por. J. Kloch, *Kościół blogujący. Jak wykorzystać blog w misji Kościoła?*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 214-227.

¹¹⁰ Por. G. Ravasi, *Kościół i blog – wspaniałe narzędzie ewangelizacji*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 228-237.

¹¹¹ Por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, „*Studia Medioznawcze*” 2014/4(59), s. 19.

¹¹² Por. P. Drzewiecki, *Wychowanie do korzystania z mediów jako zadanie społeczne i duszpasterskie*,

z mediów, nie tylko na płaszczyźnie obsługi fizyko-technicznej ale w kontekście kultury medialnej i poszanowania współżycia społecznego¹¹³. Znaczący dostrzegają zjawisko przesunięcia uspołeczniającego, którego wynikiem jest coraz większy wzrost znaczenia multimediów w procesie socjalizacyjnym młodych ludzi, a co było zarezerwowane wcześniej przede wszystkim dla rodziny¹¹⁴. Formacja medialna dokonywana nie przez rodzinę, a przez grupy nieformalne i pozainstytucjonalne odgrywa coraz większą rolę¹¹⁵.

Jednym z powodów ustępowania rodziny z pozycji uprzywilejowanej w edukowaniu medialnym jest niejednorodność kompetencji medialnych u poszczególnych jej członków. Współczesne media coraz bardziej specjalistyczne, technicyzowane i wirtualne; są łatwiejsze w odbiorze dla młodszego pokolenia¹¹⁶. Dlatego problemem dyskutowanym przy omawianiu rodziny jako podmiotu edukacji medialnej jest tak zwana przynależność pokoleniowa lub generacyjna. Pokolenie jest definiowane tradycyjnie jako grupa ludzi w podobnym wieku¹¹⁷. Przynależność generacyjna jest jednym z wyznaczników różnicujących kompetencje medialne. Dostrzega się heterogeniczność wśród korzystających z mediów w rodzinie, która polega na różnicach osobowościowych i preferencyjnych, co pociąga za sobą różną wrażliwość na poszczególne media¹¹⁸. Niemniej to rodzina jest uważana za główny podmiot kształcenia i wychowania w zakresie medialnym¹¹⁹.

Niejednolitość zainteresowań i preferencji medialnych u poszczególnych generacji ludzi wynika z dostępności technologii oraz świata wartości, w jakim się urodzili i wzrastali¹²⁰. Rozróżnia się następujące pokolenia: budowniczy – urodzeni w latach 1925-1945, *baby boomers* – urodzeni w latach 1946-1964, generacja X – urodzeni w latach 1965-1985, generacja Y czyli millenials – urodzeni w latach 1986-1995, generacja Z zwana pokoleniem C – urodzeni po 1995r. Ludzie skategoryzowani według

w: „Łódzkie Studia Teologiczne” 2010 nr19, s. 41-50.

¹¹³ Por. J. Szulich-Kałuża, *Społeczne uwarunkowania edukacji medialnej w rodzinie*, „Journal of Modern Science” tom1/28 2016, s. 353-368.

¹¹⁴ Por. W. Osmańska-Furmanek, *Człowiek w medialnej przestrzeni edukacyjnej – alokacje czasowe i przestrzenne*, w: *Edukacja medialna – teksty i preteksty*, red. I. Borkowski, Wrocław 2005, s. 24-25.

¹¹⁵ Por. J. Izdebska, *Dziecko w świecie mediów i multimediów – relacje o charakterze pośrednim*, w: *Dziecko w rodzinie i środowisku rówieśniczym: wybrane zagadnienia i źródła pedagogiki społecznej*, red. J. Izdebska, Białystok 2003, s. 319-359.

¹¹⁶ Por. J. Szulich-Kałuża, *Społeczne uwarunkowania...*, s. 355.

¹¹⁷ Por. E. Karmolińska-Jagodzik, *Komunikacja międzypokoleniowa – rozważania wokół różnic kulturowych*, „Studia Edukacyjne” nr 2/2012, s. 191-193.

¹¹⁸ Por. K. Peszko, *Popularność mediów społecznościowych wśród różnych generacji*, „Marketing i Zarządzanie” nr4(45) 2016, s. 361-370.

¹¹⁹ Por. P. Drzewiecki, *Media aktywni...*, s. 41-45.

¹²⁰ Por. K. Peszko, *Popularność mediów...*, s. 362.

powyższych ustaleń używają mediów w odmienny sposób¹²¹:

- *Builders*. Najstarsi doceniają czytanie gazet papierowych oraz korzystają z radia. Typowym medium komunikacyjnym jest list.
- *Baby boomers*. Korzystają z telewizji i gazet drukowanych. Typowym medium komunikacyjnym jest telefon.
- Pokolenie X. Ponad 80% ma *Facebooka*, *Twittera* albo *MySpace'a*. Typowym medium komunikacyjnym jest *e-mail* i *sms*.
- Generacja Y. Najlicniejsza grupa użytkowników *YouTube*. Typowym medium komunikacyjnym jest *sms* i *social media*.
- Generacja Z. Najlicniejsza grupa korzystająca z *Facebooka*. Wśród wszystkich grup najliczniej korzystają z *Instagramu* i *Snapchata*. Typowym medium komunikacyjnym są urządzenia komunikacyjne typu *hand-held*.

Tak szeroki wachlarz zastosowań oraz wykorzystania różnych mediów przez poszczególne pokolenia powoduje wyraźne rozwarstwienie w rodzinie, która jest szczególnym podmiotem analizowanej dyscypliny, co dodatkowo staje się przyczynkiem licznych badań i publikacji¹²².

Szkoła jako podmiot edukacji medialnej jest niezastępowalną przestrzenią kształcenia kompetencji medialnych i wychowania informacyjnego. Jest miejscem spotkania poglądów i zasad moralnych, które są refleksem postaw zinternalizowanych w trakcie wychowania rodzinnego¹²³. Jest terenem o wiele bardziej zróżnicowanym i różnorodnym pod względem kulturowym i światopoglądowym. Szkoła wychowuje i kształci także w sferze medialnej do podjęcia życia w społeczeństwie w duchu szacunku dla wolności osobistych i właściwych postaw obywatelskich. Poprzez kształtowanie przestrzeni swobodnej wymiany myśli i stwarzanie możliwości dyskusji szkoła jest

¹²¹ Poniższe zestawienie opracowane m.in. na podstawie:

- Por. H. Wallop, *Gen Z, Gen Y, baby boomers – a guide to the generations*, <https://www.telegraph.co.uk/news/features/11002767/Gen-Z-Gen-Y-baby-boomers-a-guide-to-the-generations.html>, [dostęp z dnia 23.02.2019].
- Por. J. Novak, *The Six Living Generations In America*, <https://www.marketingteacher.com/the-six-living-generations-in-america/>, [dostęp z dnia 23.02.2019].
- Por. M. Jörg von, *How the different Generations use media differently*, <https://www.engage.net/media-usage-generation-x-y-z/>, [dostęp z dnia 23.02.2019].

¹²² Por. R. Yilmaz, L. Özkoçak, *Reception of social media in the generations X, Y and baby boomers*, odczyt z międzynarodowej konferencji o komunikacji z Jakarty z 22-23.11.2010; Por. D. Dabija, B. Bejan, N. Tipi, *Generation X versus millennials Communications behaviour on social media when purchasing food versus tourism services*, „Ekonomie a Management” 21(1), s. 191-205.

¹²³ Por. G. Łęcicki, *Edukacja medialna...*, s. 70-80.

generatorem przyszłej komunikacji publicznej¹²⁴.

Dodatkowym zagadnieniem wymagającym analizy w trakcie rozważań dotyczących szkoły jako podmiotu jest uwzględnienie kompetencji medialnych nauczyciela w procesie kształcenia. Trudność sprawia już sama definicja kompetencji, których jest wiele oraz rozróżnienie pomiędzy kompetencją a kwalifikacją i przydatnością¹²⁵. Wacław Strykowski proponuje by kompetencje nauczyciela w zakresie edukacji medialnej podzielić na dwa ujęcia: analityczne i holistyczne¹²⁶. W ujęciu analitycznym nauczyciel posiada: kompetencje z zakresu pedagogiki mediów, kompetencje z zakresu teorii i technik komunikowania, kompetencje z zakresu psychologicznych aspektów mediów, kompetencje z zakresu mediów drukowanych, kompetencje z zakresu mediów obrazowych, kompetencje z zakresu radia i innych mediów audialnych, kompetencje z zakresu mediów audiowizualnych – film, telewizja, wideo, kompetencje z zakresu multimediiów interaktywnych, kompetencje z zakresu metodyki zajęć z edukacji medialnej. W ujęciu holistycznym nauczyciel edukacji medialnej posiada wiedzę z zakresu: zagadnień metodyczno-organizacyjnych, zagadnień podstawowych na temat znaczenia i historii mediów, podstaw komunikowania, języka i elementów teorii mediów, zasad odbierania komunikatów medialnych i oddziaływania mediów, psychospołecznych aspektów oddziaływania mediów, zasad wyszukiwania informacji i korzystania z mediów, wyszukiwania informacji i korzystania z mediów, tworzenia komunikatów medialnych, wspomagania pracy własnej ucznia. W związku z powyższym nauczyciele, wychowawcy, pedagodzy spełniający standardy kształcenia nauczycieli w zakresie kompetencji medialnych postrzegani są jako osoby informacyjnie kompetentni i jako profesjonaliści medialni¹²⁷.

Edukacja medialna prowadzona przez szkołę, która jest właściwym wobec niej podmiotem wyraża się w planowości i celowości podejmowanych działań dydaktyczno-wychowawczych. Rodzinna edukacja medialna nie ma charakteru zinstytucjonalizowanego podobnego szkole, i chociaż jest fundamentalna to ma cechy kształcenia

¹²⁴ Por. D. Pater, *Współczesne media a relacje w rodzinie*, „Kultura – Media – Teologia” 2015 nr 21, s. 23-38.

¹²⁵ Por. K. Woźniak, *Kompetencje nauczyciela w procesie edukacji medialnej*, w: „Kwartalnik Nauk o Mediach” wydanie internetowe nr 1(2016), <http://knm.uksw.edu.pl/kompetencje-nauczyciela-procesie-edukacji-medialnej/>, [dostęp z dnia 23.02.2019].

¹²⁶ Por. W. Strykowski, M. Kąkolewicz, S. Ubermanowicz, *Kompetencje nauczycieli edukacji medialnej*, „Neodidagmata” 29/30, s. 55-75.

¹²⁷ Por. S. Cichocki, *Wymiary kompetencji informacyjno-medialnych nauczyciela*, w: *Media elektroniczne w życiu dziecka w kontekście wartości wychowawczych oraz zagrożeń*, red. J. Izdebska, Białystok 2008, s. 160-178.

przededukacyjnego i niezorganizowanego¹²⁸. W związku z tym szkoła rozumiana jako podmiot edukacji medialnej jest pierwszym miejscem gdzie *media literacy* jest nauczane w sposób wyczerpujący ściśle cechy definicyjne słowa edukacja, to znaczy zorganizowanie, zaplanowanie oraz celowość¹²⁹. Fachowość, a także metodologia charakteryzująca system oświaty przejawia się w prowadzeniu zajęć szkolnych dotyczących zagadnień medialnych w sposób regularny przez osoby do tego przygotowane.

Warto dostrzec palący problem polskiej oświaty, o którym mówi wielu znawców mediów (np. Tomasz Goban-Klass¹³⁰, Antoni Lewek¹³¹ czy Piotr Drzewiecki¹³²) to znaczy brak adekwatnej do współczesnych realiów edukacji medialnej w szkołach¹³³. Dodatkowo zauważa się fragmentaryzację edukacji medialnej, to znaczy nauczanie tej dyscypliny przy okazji innych zajęć a nie jako odrębny przedmiot szkolny¹³⁴. Kolejną trudnością jest uczenie edukacji medialnej na poziomie elementarnym, choć jest to zasób wiedzy bardzo rozległy i konieczny dla poruszania się we współczesnym społeczeństwie zmediatyzowanym¹³⁵. Z tych powodów wynika postulat: „*Edukacja medialna jako odrębny, obowiązkowy i powszechny przedmiot szkolny, prowadzony przez odpowiednio przygotowanych do tego nauczycieli*”¹³⁶.

Za podmiot edukacji medialnej w sensie szerokim uznaje się instytucje ponadnarodowe stanowiące prawo o zasięgu światowym lub międzypaństwowym w zakresie mediów i kształcenia o mediach. Jednym z prekursorów niekonfesyjnych organizacji międzynarodowych w omawianym zakresie stało się UNESCO¹³⁷. W 1982 r. wydało Deklarację Grunwaldzką, zalecającą działania na rzecz stworzenia kompleksowych

¹²⁸ Por. P. Gajdziszewska-Dudek J. Stańczuk, *Rodzina i media. O sile wpływu współczesnych mass mediów na przekształcenia roli i funkcji rodziny*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne” Nr 10 (1/2015), s. 137-148.

¹²⁹ Por. P. Drzewiecki, *Media aktywni...*, s. 10.

¹³⁰ Por. T. Goban-Klas, *Cywilizacja...*, s. 191-196.

¹³¹ Por. A. Adamski, *Ks. prof. dr hab. Antoni Lewek (1940-2010) i jego zasługi dla edukacji medialnej*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2012 nr 1, s. 118-128; M. Dróżdż, *Potrzeba edukacji medialnej i dziennikarskiej według ks. prof. Antoniego Lewka w duchu Magisterium Ecclesiae*, „Kultura – Media – Teologia” 2012(8) nr 1, s. 55-60.

¹³² Por. P. Drzewiecki, *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, Warszawa 2013, s. 102-104.

¹³³ Por. W. Kołodziejski, *List Witolda Kołodziejskiego Przewodniczącego KRRiT do pani Katarzyny Hall Minister Edukacji Narodowej*, <http://www.krrit.gov.pl/wyszukiwarka/index,1.html?Scope=http%3A%2F%2Fwww.krrit.gov.pl%2F&Query=list+do+katarzyny+hall>, [dostęp 15.02.2019].

¹³⁴ Por. D. Muszyński, G. Stunża, *Edukacja medialna w polskiej szkole*, <http://www.nina.gov.pl/baza-wiedzy/edukacja-medialna-w-polskiej-szkole/>, [dostęp z dnia 14.02.2019].

¹³⁵ Por. Polskie Towarzystwo Technologii i Mediów Edukacyjnych, *Stanowisko w sprawie obecności edukacji medialnej w polskich szkołach*, <http://www.pttime.pl/8-artykuly/79-odbylo-sie-symposium-czlowiek-media-edukacja>, [dostęp z dnia 14.02.2019].

¹³⁶ Por. P. Drzewiecki, *Media aktywni...*, s. 47.

¹³⁷ Por. S. Ratajski, *Wprowadzenie*, w: *O potrzebie edukacji medialnej w Polsce*, red. M. Federowicz, S. Ratajski, Warszawa 2015, s. 17-23.

programów z zakresu edukacji medialnej. W 2003 r. pojawiła się Deklaracja Praska postulująca stworzenie społeczeństwa informacyjnego. W 2005 r. UNESCO ogłosiło Proklamację Aleksandryjską uznającą umiejętności informacyjne jako niezbędne w rozwoju ogólnym. W 2007r. wydało dokument pt. Agenda Paryska, w którym zaleca opracowanie programów edukacji medialnej na wszystkich etapach kształcenia. Inną organizacją międzynarodową odnoszącą się do edukacji medialnej w swym ustawodawstwie jest Rada Europy, która wydała dokument na rzecz poprawy działań kompetencji medialnej nr 1466(2000)¹³⁸. Unia Europejska w stanowieniu prawa także odnosiła się do edukacji medialnej: Zalecenie nr 2006/952/WE¹³⁹, Komunikat Komisji KOM(2007)833¹⁴⁰, ważnym dokumentem był tak zwany raport Bangemanna dotyczący europejskiego społeczeństwa informacyjnego¹⁴¹.

Państwo jako instytucja stanowiąca prawo zobowiązujące swych obywateli jest również podmiotem edukacji medialnej. Jako przykład państw, które posiadają wewnętrzne instytucje dotyczące bezpośrednio edukacji medialnej podaje się Belgię: CSEM – Wysoka Rada ds. Edukacji Medialnej oraz Francję: Komisja ds. Rodziny i Edukacji Medialnej¹⁴².

W Polsce państwowymi instytucjami, które posiadają pewne kompetencje w sprawie edukacji medialnej są: Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, FilMOTEKA Narodowa – Instytut audiowizualny, Polski Instytut Sztuki Filmowej, Naukowa i AkademiCKa Sieć Komputerowa¹⁴³.

Należy zauważyć, że podmiotami edukacji medialnej są również organizacje pozarządowe: fundacje i stowarzyszenia promujące kształcenie w zakresie kompetencji

¹³⁸ Rada Europy, *Recommendation 1466 (2000) of the Parliamentary Assembly on media education*, Strasburg 2000.

¹³⁹ Parlament Europejski i Rada, *Zalecenie nr 2006/952/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony małoletnich i godności ludzkiej oraz prawa do odpowiedzi w związku z konkurencyjnością europejskiego sektora usług audiowizualnych i informacyjnych*, Bruksela 2006

¹⁴⁰ Komisja do Parlamentu Europejskiego, Rada Europejskiego Komitetu ekonomiczno-społecznego, Komitet Regionów, *KOM(2007)833 Europejskie podejście do umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym*, Bruksela 2007.

¹⁴¹ Komisja Europejska, *Report on Europe and the Global Information Society: Recommendations of the High-level Group on the Information Society to the Corfu European Council*, „Bulletin of the European Union” Supplement No. 2/94, s. 5-39.

¹⁴² Por. M. Borkowska i in., *Organizacje międzynarodowe i wybrane państwa europejskie wobec edukacji medialnej. Analiza Biura KRRT nr 2/2010*, <http://www.krrit.gov.pl/dla-mediow-i-analitykow/publikacje/analizy/>, [dostęp z dnia 15.02.2019].

¹⁴³ Por. E. Murawska-Najmiec, *Edukacja medialna w Polsce: krajowe podejście instytucjonalne w kontekście polityki europejskiej oraz dorobku społeczności i organizacji międzynarodowych*, w: *O potrzebie edukacji medialnej w Polsce*, red. M. Federowicz, S. Ratajski, Warszawa 2015, s. 438-444.

medialnych, na przykład: Stowarzyszenie Edukacji Medialnej i Filmowej¹⁴⁴, Fundacja Dobre Media Nowej Ewangelizacji¹⁴⁵, Polskie Towarzystwo Technologii i Mediów Edukacyjnych¹⁴⁶. Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich¹⁴⁷, Polskie Towarzystwo Edukacji Medialnej¹⁴⁸, Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej¹⁴⁹ i wiele innych.

Podmiotami edukacji medialnej są dziennikarze i medioznawcy, a w sensie szerokim sami odbiorcy mediów w interakcji z innymi. Warto w skrócie nakreślić sylwetkę dziennikarza, ponieważ jest on szczególnym podmiotem edukacji medialnej. Dziennikarz ma: być dobrze wykształcony, kierować się zasadami etyki, posługiwać się różnymi technikami warsztatowymi, być świadomy konieczności samodoskonalenia¹⁵⁰. Postawa i twórczość dziennikarzy rozumianych jako podmioty *media science* ze względu na ich szerokie oddziaływanie stanowi podstawę powszechnego kształcenia kompetencji medialnych w wymiarze społecznym. Dodatkowo na dziennikarzy silnie oddziałuje zjawisko konwergencji mediów, które wyraża się w zmianie zachowania współczesnych odbiorców i powstaniu nowych gatunków dziennikarskich oraz nowych trendów w przekazie usług medialnych¹⁵¹.

Jednym z podmiotów edukacji medialnej są również Kościoły i związki wyznaniowe, w tym Kościół katolicki oraz ludzie i instytucje zajmujące się mediami z ramienia kościelnego. Sobór Watykański II poświęcił tematowi środków społecznego przekazu dekret, uznawany za przełomowy dokument Kościoła na temat mediów¹⁵². Relacje Kościoła do kultury medialnej podjął Jan Paweł II¹⁵³, który napisał także list apostolski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu¹⁵⁴. Kwestię odpowiedzialności

¹⁴⁴ Por. Stowarzyszenie Edukacji Medialnej i Filmowej, *Oficjalna strona www SEMiF*, <http://www.semif.pl/>, [dostęp z dnia 15.02.2019].

¹⁴⁵ Por. Fundacja Dobre Media Nowej Ewangelizacji, *Oficjalna strona www FDMNE*, <http://www.dobremedia.org/>, [dostęp z dnia 15.02.2019].

¹⁴⁶ Por. Polskie Towarzystwo Technologii i Mediów Edukacyjnych, *Oficjalna strona www PTTIME*, <http://www.pttime.pl/>, [dostęp z dnia 15.02.2019].

¹⁴⁷ Por. Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich, *Oficjalna strona www SDP*, <http://sdp.pl/>, [dostęp z dnia 15.02.2019].

¹⁴⁸ Por. Polskie Towarzystwo Edukacji Medialnej, *Oficjalna strona PTEM*, <http://ptem.org.pl/>, [dostęp z dnia 15.02.2019].

¹⁴⁹ Por. Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej, *Oficjalna strona PTKS*, <http://www.ptks.pl/j3x/index.php/pl/>, [dostęp z dnia 15.02.2019].

¹⁵⁰ Por. B. Sobczak, *Kształcenie dziennikarzy. Wyzwania, koncepcje, metody*, w: „Polonistyka. Innowacje” nr 4/2016, s.31-44.

¹⁵¹ Por. K. Siezieniewska, *Zawód dziennikarza w obliczu konwergencji mediów*, mps UW 2014, s. 253-318.

¹⁵² Por. T. Bierzwiński, *Kompendium Dokumentów Soboru Watykańskiego II*, Tarnów 2012, s. 69-72.

¹⁵³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2001, nr 3.

¹⁵⁴ Por. Jan Paweł II, *Szybki Rozwój. List apostolski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu*, Rzym 2005.

mediów za wychowanie dzieci i młodzieży podjął Benedykt XVI¹⁵⁵. Kościół w swych strukturach posiada Dykasterię ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej, która swymi korzeniami sięga 1948r.¹⁵⁶. Kościół katolicki wypracował formułę dorocznego Dnia Środków Społecznego Przekazu, na który papież ogłasza swe orędzie¹⁵⁷. Możliwościami technik medialnych w aspekcie teologicznym zajmuje się polski teolog Stanisław Budzik¹⁵⁸. Teologiem, który ma ogromne zasługi jako pedagog mediów i praktyk edukacji medialnej, był Antoni Lewek (1940-2010) - założyciel Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie¹⁵⁹. Na medialnej mapie Polski wyróżnia się także środowisko lubelskie (KUL) z Tadeuszem Zasępą (1946-2016) i kontynuatorami jego myśli Jarosławem Woźniakiem i Mirosławem Chmielewskim oraz środowisko krakowskie z Michałem Drożdżem na UPJP2. Pośród wielkiej różnorodności i liczby podmiotów edukacji medialnej jest Kościół katolicki, który ze swymi instytucjami, zwyczajami, historią i osobami szczególnie odpowiedzialnymi za media zajmuje ważne miejsce.

Przedmiotem edukacji medialnej to znaczy jej adresatem są dzieci, młodzież, rodzice, nauczyciele i wychowawcy, nadawcy medialni oraz każdy, kto pragnie zdobyć wiedzę z zakresu teorii i praktyki medialnej, potrzebną do życia we współczesnym zmediatyzowanym społeczeństwie cyfrowym. W literaturze przedmiotu jest wiele badań dotyczących wpływu mediów na dzieci oraz potrzeby ich edukowania z zakresu odpowiedzialnego wykorzystania mass mediów. Na przykład kwestią jak środki społecznego przekazu wpływają na czas wolny dzieci zajmuje się E. Laska, która podkreśla, że dzieci często samodzielnie wybierają programy medialne, którym poświęcają dużo czasu¹⁶⁰. Badania dotyczące małych dzieci - czterolatków, pięcioletków i sześciolatków, korzystających z mediów, przeprowadziła B. Kurowska¹⁶¹. Na ich podstawie

¹⁵⁵ Por. Benedykt XVI, *Odpowiedzialność za wychowanie dzieci i młodzieży. Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2007.

¹⁵⁶ Por. A. Becciu, *Rescriptum ex Audientia Ss.mi: Rescritto del Santo Padre con il quale ha deciso che la Segreteria per la Comunicazione si chiami d'ora in poi "Dicastero per la Comunicazione"*, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/06/23/0476/01039.html>, [dostęp z dnia 15.02.2019].

¹⁵⁷ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Orędzie na 52 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, <https://episkopat.pl/oredzie-ojca-swietego-na-52-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-2/>, [dostęp z dnia 15.02.2019].

¹⁵⁸ Por. S. Budzik, *Internet i rzeczywistość wirtualna. Możliwości i granice nowych technik medialnych z teologicznego punktu widzenia*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 172-185.

¹⁵⁹ Por. P. Drzewiecki, *Ks. prof. Antoni Lewek jako pedagog mediów i praktyk edukacji medialnej*, „Kultura – Media – Teologia” 2(2)2010, s. 78-85.

¹⁶⁰ Por. E. Laska, *Dzieciństwo w świecie mediów – szanse i zagrożenia*, w: *Dziecko w świecie wiedzy, informacji i komunikacji*, red. S. Juszczyk, I. Polewczyk, Toruń 2006, s. 118.

¹⁶¹ Por. B. Kurowska, *Media w procesie wychowania. Szanse i zagrożenia*, w: *Dziecko w świecie wiedzy*,

można stwierdzić, że dzieci miały za sobą pierwszy kontakt z komputerem, poświęcają dużo czasu na oglądanie telewizji. Oprócz popularnych filmów czy seriali animowanych oglądają też inne seriale – „M jak miłość”, „Klan” i programy edukacyjne – „Ziarno”. Zagadnieniem tak szczegółowym jak wpływ telewizji na dzieci z rodzin czasowo niepełnych podkreślając kompensacyjną rolę mediów podjął T. Sosnowski¹⁶². Znaczący podkreślają, że należy stwierdzić istnienie zjawiska tak zwanego dzieciństwa medialnego¹⁶³. W związku z tym rodzi się postulat o edukację dzieci w kwestiach odpowiedzialnego wykorzystania mediów i dlatego adresatem edukacji medialnej są najmłodsi.

Przedmiotem edukacji medialnej jest młodzież. Badania, z których wynika jak ważne miejsce zajmują media w życiu studentów i uczniów różnych typów szkół przeprowadził M. Furmanek¹⁶⁴. Z badań tych wynika, że na przykład preferowaną formą spędzania wolnego czasu jest korzystanie z komputera przed zabawami na świeżym powietrzu czy spotkaniami z rówieśnikami. Ponadto zauważa się, że młodzież traktuje media jako integralną część życia, szczególnie Internet i telefony komórkowe¹⁶⁵. *Pew Research Center* opublikowało raport, z którego wynika, że 95% nastolatków ma dostęp do smartfona, a 45% z nich twierdzi, że jest *online* prawie cały czas¹⁶⁶. Ten sam raport podkreśla, że najpopularniejszymi platformami *online* wśród młodych są: YouTube, Instagram, Snapchat, podczas gdy do tej pory dominującym był Facebook. Głębokie oddziaływanie jakie środki społecznego przekazu mają na życie młodych ludzi można dostrzec w takich zjawiskach jak: stan czuwania¹⁶⁷, fotograficzna towarzyskość¹⁶⁸

informacji i komunikacji, red. S. Juszczyk, I. Polewczyk, Toruń 2006, s. 371

¹⁶² Por. T. Sosnowski, *Media elektroniczne w rodzinie – jako obszar zainteresowań pedagogiki społecznej*, w: *Pedagogika społeczna*, red. T. Pilich, I. Lepalczyk, Warszawa 1995, s. 360.

¹⁶³ Por. J. Izdebska, *Dzieciństwo medialne współczesnych dzieci – teoretyczne i metodologiczne przesłanki badań*, w: *Dziecko w świecie wiedzy, informacji i komunikacji*, red. S. Juszczyk, I. Polewczyk, Toruń 2006, s. 168.

¹⁶⁴ Por. M. Furmanek. *Media i multimedia jako środowisko edukacyjno-wychowawcze dziecka w: Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*, t. 2, red. J. Izdebska, T. Sosnowski, Białystok 2005, s. 22.

¹⁶⁵ Por. M. Filiciak, *Młodzi, media i kultura*, <https://www.dwutygodnik.com/artykul/970-mlodzi-media-i-kultura.html>, [dostęp z dnia 19.02.2019].

¹⁶⁶ Por. Pew Resarch Center, *Report: Teens, Social Media & Technology 2018*, red. M. Anderson, J. Jiang, <http://www.pewinternet.org/2018/05/31/teens-social-media-technology-2018/>, [dostęp z dnia 19.02.2019].

¹⁶⁷ Por. M. Krajewski, *Stan czuwania*, w: *Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze. Raport Centrum Badań na Kulturę Popularną SWPS*, red. M. Filiczak i in., http://katalog.edukacjamedialna.edu.pl/bazawiedzy/raport_mlodziimedia/, [dostęp z dnia 19.02.2019].

¹⁶⁸ Por. J. Dijk, *Fotograficzna towarzyskość*, w: *Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze. Raport Centrum Badań na Kulturę Popularną SWPS*, red. M. Filiczak i in., http://katalog.edukacjamedialna.edu.pl/bazawiedzy/raport_mlodziimedia/, [dostęp z dnia 19.02.2019].

i wielu innych¹⁶⁹. Wynika z tego konieczność edukowania w sferze nowoczesnych mediów względem młodzieży, która jest adresatem edukacji medialnej.

Ważną kategorią osób kwalifikującą się do edukowania w kwestiach środków społecznego przekazu, a zatem będącą przedmiotem edukacji medialnej są rodzice, którzy powinni być zaznajomieni z takimi zagadnieniami jak odpowiedzialna regulacja mediów w przyporządkowaniu do wieku dziecka. Przykładowo najnowsze zalecenia *American Academy of Pediatrics* (z przeznaczeniem także dla rodziców) zalecają, by dzieci poniżej osiemnastu miesięcy unikały mediów ekranowych z wyłączeniem rozmów wideo¹⁷⁰. Wskazania w tym zakresie uległy zmianie, gdyż zerwano z regułą braku dostępu do mediów dla dzieci poniżej drugiego roku życia¹⁷¹. Ponadto znawcy podkreślają, że dzieci w wieku kilkunastoletnim i ich rodzice korzystają z mediów przez około tyle samo czasu – 9 godzin dziennie¹⁷². Rodzice powinni być zaznajomieni z dobrymi i złymi stronami oddziaływania elektronicznych środków przekazu medialnego na nich samych i dzieci¹⁷³. Dodatkowo rodzice powinni wychowywać dzieci w aspekcie przygotowania do życia w społeczeństwie zmediatyzowanym¹⁷⁴. Wynika stąd postulat szeroko zakrojonej akcji edukacyjnej dotyczącej mediów ze szczególnym uwzględnieniem mediów sieciowych z przeznaczeniem dla rodziców, którzy jako podstawa rodzin, stanowią przedmiot edukacji medialnej. Ponadto podział na przedmiot i podmiot edukacji medialnej jest dość umowny, ponieważ podmiot sam jednocześnie jest przedmiotem, czyli biorcą co szczególnie jest wyraźne w przypadku rodziców. Tak naprawdę jest to pewien ekosystem zależności i wzajemnej edukacji.

W społeczeństwie medialnym dostrzega się rolę jaką nauczyciele i wychowawcy odgrywają w obszarze kształcenia kompetencji medialnych u podopiecznych. Jednak,

¹⁶⁹ Por. *Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze. Raport Centrum Badań na Kulturę Popularną SWPS*, red. M. Filiczak i in.,

http://katalog.edukacjamedialna.edu.pl/bazawiedzy/raport_mlodziimedia/, [dostęp z dnia 19.02.2019].

¹⁷⁰ Por. American Academy of Pediatrics, *American Academy of Pediatrics Announces New Recommendations for Children's Media Use*, <https://www.aap.org/en-us/about-the-aap/aap-press-room/Pages/American-Academy-of-Pediatrics-Announces-New-Recommendations-for-Childrens-Media-Use.aspx>, [dostęp z dnia 19.02.2019].

¹⁷¹ Por. G. Stunża, *Szttywne zasady dostępu do mediów?*, <http://edukatormedialny.pl/2017/01/18/szttywne-zasady-dostepu-do-mediow-czas-ekranowy-1/>, [dostęp z dnia 19.02.2019].

¹⁷² Por. G. Stunża, *Już nie tylko roztargnione nastolatki. Smartfony, rozkojarzeni rodzice i wychowanie do mediów*, <http://edukatormedialny.pl/2018/08/25/juz-nie-tylko-roztargnione-nastolatki-smartfony-rozkojarzeni-rodzice-i-wychowanie-do-mediow/>, [dostęp z dnia 19.02.2019].

¹⁷³ Por. N. Katz, *Teens and smartphones: the good, the Bad, and the ugly*, <https://www.socialmoms.com/know/tech/teens-and-smartphones-the-good-the-bad-and-the-ugly/>, [dostęp z dnia 19.02.2019].

¹⁷⁴ Por. M. Musioł, *Kompetencje rodziców w procesach wychowania i edukacji dzieci w aspekcie przygotowania ich do życia w społeczeństwie informacyjnym*, w: *Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*, red. S. Juszczyk, Toruń 2002, s. 237-245.

by mogli oddziaływać w sposób skuteczny, powinni posiadać pewne zestawy kompetencji medialnych i sami być wyedukowani w obszarach posługiwania się środkami masowego przekazu. Dlatego również nauczyciele, wychowawcy i pedagodzy są adresatami edukacji medialnej. W znaczeniu węższym nauczyciel powinien być wyposażony w odpowiednie pomoce naukowe ze szczególnym uwzględnieniem technologii medialnych i informacyjnych¹⁷⁵. W rozumieniu szerokim nauczyciel powinien być wyposażony w wiedzę, motywację, postawy, wartości i umiejętności także w sferze medialnej, które dodatkowo winien doskonalić wraz z upływem czasu i pojawianiem się nowych technologii¹⁷⁶. Kompetencje medialne nauczyciela wyrażają się w umiejętności wykorzystania technologii informacyjnej, by doskonalić proces nauczania¹⁷⁷. Rozważając kategorię nauczycieli i wychowawców jako przedmiot edukacji medialnej należy podkreślić, że kompetencje, którymi się posługują podlegają nieustannym procesom ewolucyjnym i przystosowawczym¹⁷⁸.

Jednym z adresatów edukacji medialnej są nadawcy medialni albo dostawcy usług medialnych. W wyniku zmian prawodawstwa polskiego, spowodowanego implementowaniem regulacji Unii Europejskiej, powstało nowe pojęcie „dostawcy usługi medialnej”¹⁷⁹. Usługą medialną jest usługa polegająca na dostarczeniu treści medialnych – filmów, reportaży, publicystyki, itp. Sposób rozpowszechniania treści decyduje o rodzaju działalności nadawczej, która może polegać na usłudze medialnej na życzenie albo na tworzeniu lub zestawianiu programów nadawanych¹⁸⁰. Osoby i instytucje odpowiedzialne za dostarczanie usług medialnych jako profesjonaliści informacyjno-medialni powinni kształcić się z zakresu edukacji medialnej w sposób permanentny, co konsekwentnie ukazuje ich jako przedmiot edukacji medialnej.

Odbiorcą systematycznego kształcenia medialnego są wszyscy zainteresowani nabyciem lub poszerzeniem kompetencji medialnych. Osoby te jako pasjonaci

¹⁷⁵ Por. W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pelachowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2003, s. 29.

¹⁷⁶ Por. K. Woźniak, *Kompetencje nauczyciela w procesie edukacji medialnej*, w: „Kwartalnik nauk o mediach” wydanie internetowe nr 1(2016), <http://knm.uksw.edu.pl/kompetencje-nauczyciela-procesie-edukacji-medialnej/>, [dostęp 19.02.2019].

¹⁷⁷ Por. R. Miszczuk, *Zakres kompetencji współczesnego nauczyciela w kontekście reformy systemu edukacji*, w: *Teraźniejszość i przyszłość*, red. Z. Bartkiewicz, M. Kowaluk, M. Samujło, Lublin 2007, s. 66-73.

¹⁷⁸ Por. J. Szempruch, *Nauczyciel w zmieniającej się szkole: funkcjonowanie i rozwój zawodowy*, Rzeszów 2001, s. 14-15.

¹⁷⁹ Por. K. Orzeł, *Być nadawcą – czyli jak założyć własny kanał TV*, <http://ictprofessional.pl/byc-nadawca-czyli-jak-zalozyc-wlasny-kanal-tv/>, [dostęp z dnia 19.02.2019].

¹⁸⁰ Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, *Implementacja dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych*, <http://www.krrit.gov.pl/regulacje-prawne/unia-europejska/dyrektywa-medialna/>, [dostęp z dnia 19.02.2019].

informacyjni stanowią szczególną grupę adresatów działań oświatowych w dziedzinie edukacji medialnej. Istnieje zjawisko samokształcenia informacyjnego, którego jednym z powodów jest brak szeroko dostępnej edukacji medialnej¹⁸¹. W związku z tym przedmiotem edukacji medialnej są także osoby zainteresowane poszerzeniem wiedzy i umiejętności z zakresu mediów.

Konieczność edukacji medialnej postulował już John Culkin, który twierdził, że nowe media to język, którym współcześnie posługuje się ludzkość. Podobnie jak język angielski to medium, przy pomocy którego porozumiewamy się, tak każdy język to mass medium i odwrotnie¹⁸² - słynne: „*The medium is the message*”¹⁸³. Mass media mają swój język. Językiem tym są telewizja, prasa, radio. Culkin zauważył, że poznanie zmysłowe wpływa na jakość posiadanej wiedzy. Dlatego rozwijanie komunikatywności to znaczy: słuchania, patrzenia, wypowiedania się uznał za fundament kształcenia w ogóle. Konsekwentnie celem edukacji medialnej jest wykształcenie medialnej piśmienności, to znaczy kompetencji medialnych. Tak jak język angielski ma swoją gramatykę i słownik, tak media posiadają swoje gatunki i kody¹⁸⁴. Postulat obowiązkowego kształcenia kompetencji medialnych jest znany od dawna i zgłaszany przez szereg badaczy mediów¹⁸⁵. Edukacja w sferze mediów jest potrzebna w celu budowania społeczeństwa wysokich kwalifikacji technologicznych¹⁸⁶. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji uznaje edukację medialną za część efektywnego korzystania ze współczesnych mediów i postuluje by stała się trwałym elementem edukacji społecznej¹⁸⁷. Konieczność edukacji medialnej na wszystkich etapach kształcenia, doskonalenie nauczycieli w tym zakresie i podjęcie ogólnospołecznego wysiłku w celu podnoszenia poziomu alfabetyzacji medialnej jest jedną z propozycji propagujących omawianą dziedzinę¹⁸⁸.

¹⁸¹ Por. K. Wenta, *Samouctwo informacyjne jako metoda studiowania w świecie ponowoczesnym*, w: *Współczesna technologia informacyjna i edukacja medialna*, red. T. Lewowicki, B. Simienicki, Toruń 2004, s. 531-541.

¹⁸² Por. K. Moody, *John Culkin, SJ: The Man Who Invented Media Literacy: 1928-1993*, <http://www.medialit.org/reading-room/john-culkin-sj-man-who-invented-media-literacy-1928-1993>, [dostęp z dnia 20.02.2019].

¹⁸³ Por. M. McLuhan, *Understanding Media: The Extensions of Man*, New York 1964, s. 7.

¹⁸⁴ Por. J. Culkin, *An Analysis and Rationale – Introduction to doctoral dissertation*, <http://www.medialit.org/reading-room/why-study-media-thoughts-john-culkin>, [dostęp z dnia 20.02.2019].

¹⁸⁵ Por. M. Lisowska-Magdżiarz, *Edukacja medialna. Pytania, postulaty, program badawczy*, „Zeszyty Prasoznawcze” R. LV nr 4(212), Kraków 2012, s. 134-150.

¹⁸⁶ Por. P. Haratyk, *O edukacji medialnej*, <http://polskalab.e.org.pl/portfolio/o-edukacji-medialnej-artykul-pauliny-haratyk/>, [dostęp z dnia 20.02.2019].

¹⁸⁷ Por. W. Kołodziejcki, *Stanowisko KRRiT o edukacji medialnej z 10 czerwca 2008r.*, <https://e-prawnik.pl/informacje/o-edukacji-medialnej.html>, [dostęp z dnia 20.02.2019].

¹⁸⁸ Por. M. Frania, *Znaczenie szkolnej edukacji medialnej w kontekście rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy*, „Chowanna” 2/2012 s. 301-312, <http://bazhum.muzhp.pl/czasopismo/366/?idvol=8087>,

Przedmiotem edukacji medialnej jest Kościół katolicki, który dostrzega, że wychowanie do korzystania z mediów to nie tylko zadanie społeczne, ale i duszpasterskie¹⁸⁹. Kościół stając się adresatem kształcenia medialnego i korzystając z wiedzy z zakresu nauk o mediach w swych dokumentach, podejmuje zachętę do opracowania programów duszpasterskich, uwzględniających nowe formy przekazu¹⁹⁰. Kościół, który przeszedł ewolucję w podejściu do mediów pragnie ewangelizować kulturę i środki społecznego przekazu oraz wskazać im cel funkcjonowania, który określa jako „służbę prawdzie, dobru i pięknu”¹⁹¹.

Konkludując przeanalizowany materiał, podmiot i przedmiot edukacji medialnej jest heterogeniczny i niejednorodny. Podmiotem *media literacy* jest rodzina, państwo z niektórymi jego instytucjami, stowarzyszenia powiązane z mediami, dziennikarze, sami odbiorcy mediów, związki wyznaniowe i Kościół katolicki, który sam siebie pojmuje jako twórcę przekazów medialnych w dziele nowej ewangelizacji. Adresatem edukacji medialnej są dzieci, młodzież, rodzice, nauczyciele, wychowawcy, nadawcy medialni i Kościół katolicki, który czerpiąc z *media literacy*, ubogaca tę dyscyplinę o wartości humanistyczne i moralne.

1.3. Edukacja medialna – na styku nauk pedagogicznych i nauk o mediach

W poniższym paragrafie przeanalizowano punkty styczne pomiędzy naukami pedagogicznymi i naukami o mediach. W tym celu rozważono definicje pedagogiki i jej kierunki. Następnie przeanalizowano nauki o mediach pod kątem wykorzystania w edukacji, funkcji i klasycznych opisów procesów komunikacji. Na tej podstawie dostrzeżono związek, jaki edukacja medialna ma z naukami pedagogicznymi i mediologią.

Pedagogika jest nauką o wychowaniu i kształceniu, to znaczy o edukacji. W jej skład wchodzi szereg subdyscyplin pedagogicznych zajmujących się naturą, celem, metodami, treściami i kształtem procesów edukacyjnych. Etymologicznie pedagogika pochodzi od greckiego słowa *paidagogos* czyli „prowadzący dziecko”¹⁹². Nauka ta

[dostęp z dnia 20.02.2019].

¹⁸⁹ Por. P. Drzewiecki, *Wychowanie do korzystania z mediów jako zadanie społeczne i duszpasterskie*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2010/19, s. 41-49.

¹⁹⁰ Por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Instrukcja duszpasterska o przekazywaniu – Aetatis novae*, Rzym 1992.

¹⁹¹ II Polski Synod Plenarny, *Dokumenty. Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, Poznań 2001, s. 93.

¹⁹² Por. Encyklopedia PWN, *hasło Pedagogika*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/pedagogika;3955414.html>, [dostęp z dnia 28.06.2019].

rozważa różne teorie i praktyki wychowywania i kształcenia ludzi w różnym wieku od najmłodszych po dorosłych. Główną jej aspiracją jest jednak formacja dzieci i młodzieży w celu uformowania harmonijnej osobowości ludzkiej¹⁹³...

Pedagogika rozumiana jako nauka powstała w wyniku wewnętrznych zmian praktyki społecznej w zakresie edukacji, wychowania, nauczania, kształcenia i uczenia się¹⁹⁴. W. Okoń uściśla pedagogikę jako „*naukę o wychowaniu, której przedmiotem jest działalność wychowawcza, mająca na celu wyposażenie całego społeczeństwa – a przede wszystkim młodego pokolenia – w wiedzę, sprawności ogólne i zawodowe, zainteresowania, systemy wartości, postawy i przekonania oraz przysposobienie do oddziaływania na własny rozwój*”¹⁹⁵. Nauka ta przynależy do nauk przyrodniczych i humanistycznych, zajmując swoje miejsce na styku pomiędzy nimi. Wykorzystuje elementy: filozofii, etyki, socjologii, biologii, nauk historycznych w zakresie historii wychowania i wielu innych¹⁹⁶. W związku z powyższym i w nawiązaniu do przyjętego kryterium podziału rozróżnia się wiele subdyscyplin pedagogiki: dydaktykę, teorię wychowania, pedagogikę ogólną i specjalną, pedagogikę społeczną, andragogikę, pedagogikę rodziny, pedagogikę szkolną, pedagogikę pracy, i inne¹⁹⁷. Należy wymienić metody badań, przy pomocy których pedagogika przeprowadza proces badawczy określonych zjawisk: metody porównawcze, hermeneutyczne, badań terenowych, eksperymentu i historyczne¹⁹⁸. Przedmiotem materialnym jest globalny rozwój człowieka w trakcie jego życia, a przedmiotem formalnym jest „*dobro człowieka (...) realizujące się w przyszłości, dzięki czemu człowiek może się w pełni doskonalić i osiągnąć kres procesu rozwoju*”¹⁹⁹.

Dla rozumienia relacji pomiędzy edukacją medialną a pedagogiką, należy zapoznać się z przeglądem podstawowych kierunków pedagogiki współczesnej:

- Naturalizm pedagogiczny postuluje: dostosowanie wychowania do rozwoju dziecka, stwarzanie przez pedagoga warunków do rozwoju dziecka, człowiek uczy się wtedy gdy poczuje taką potrzebę, bazowanie przede wszystkim na

¹⁹³ Por. I. Kominarec, *Pedagogika ogólna. Podstawowe zagadnienia*, Częstochowa 2009, s. 30-33.

¹⁹⁴ Por. L. Zarzecki, *Teoretyczne podstawy wychowania. Teoria i praktyka w zarysie*, Jelenia Góra 2012, s.11.

¹⁹⁵ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2001, s. 285.

¹⁹⁶ Por. A. Bronk, *Czy pedagogika jest nauką autonomiczną?*, w: *W trosce o integralne wychowanie*, red. M. Nowak, T. Ozóg, A. Rynio, Lublin 2003, s. 41.

¹⁹⁷ Por. L. Tuross, *Pedagogika ogólna, subdyscypliny i nauki pomocnicze*, Warszawa 2003, s. 91-95.

¹⁹⁸ Por. M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 2001, s. 217-250.

¹⁹⁹ S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 2004, s. 39.

naturze dziecka w wychowaniu i edukacji. Skrajnym przedstawicielem jest J.J.Rousseau²⁰⁰.

- Pedagogika socjologiczna twierdzi, że proces wychowania przynależy do dziedziny faktów społecznych, ponieważ społeczeństwo kreuje ideał człowieka i wzorzec wychowania. Przedstawicielami są E. Durkheim i J. Chałasiński²⁰¹.
- Pedagogika marksistowska utrzymuje, że wychowanie pomaga w przekształcaniu relacji społecznych w kierunku sprawiedliwości społecznej. Jest oparta na materializmie. Przedstawicielami są: K. Marks i W. Spasowski²⁰².
- Pedagogika chrześcijańska oparta na doktrynie Kościoła Katolickiego. Postuluje rozwijanie wychowanków pod względem duchowym, umysłowym i fizycznym. Przedstawicielami są: J. Bosko, S. Kunowski²⁰³.
- Pedagogika kultury bada relacje na styku wychowania i kultury. Wychowanie polega na spotykaniu się człowieka z dobrami kultury. Przedstawicielami są S. Hessen i B. Nawroczyński²⁰⁴.
- Pedagogika krytyczna utrzymuje, że system oświaty nie realizuje potrzeb rewolucji naukowo-technicznej. Postuluje dialog i podnosi kwestię nierówności społecznej. Przedstawicielem jest T. Szkudlarek²⁰⁵.
- Antypedagogika opiera się na krytyce wszelkiego wychowania. Nikt nie powinien dzieciom narzucać systemu wartości. Hasłem antypedagogiki jest teza: wspierać a nie wychowywać. Przedstawicielem jest: A.S. Neill²⁰⁶.
- Postmodernizm w pedagogice podkreśla różnorodność i odrzuca rolę autorytetów. Edukacja jest narzucaniem tożsamości i określonych prawd. Nie jest możliwe pewne poznanie naukowe. Przedstawicielami są R. Rorty i T. Szkudlarek²⁰⁷.

²⁰⁰ Por. D. Zalewski, *Naturalizm pedagogiczny*, <https://www.edukacja-klasyczna.pl/naturalizm-pedagogiczny>, [dostęp z dnia 29.06.2019].

²⁰¹ Por. Encyklopedia PWN, *hasło Durkheim Émile*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Durkheim-Emile;3895040.html>, [dostęp z dnia 29.06.2019].

²⁰² Por. J. Legutko, „Kochać życie piękne i młode” – marksistowska i eugeniczna pedagogika Władysława Spasowskiego, „Paedagogia Christiana” 1/39 (2017), s. 91-112.

²⁰³ Por. K. Olbrycht, *Współczesne obszary pedagogiki chrześcijańskiej*, „Paedagogia Christiana” 1/31 (2013), s. 121-135.

²⁰⁴ Por. K. Jurzysta, *The pedagogy of culture in the system of contemporary education*, „Journal of Modern Science” tom 4/35/2017, s. 11-32.

²⁰⁵ Por. A. Krause, *Teoretyczne inspiracje pedagogiki specjalnej – pedagogika krytyczna*, „Studia edukacyjne” nr 25/2013, s. 7-16.

²⁰⁶ Por. J. Niewęglowski, *Antypedagogika wobec pedagogiki*, „Seminare” 11/1995, s. 135-147.

²⁰⁷ Por. B. Śliwerski, *Nauki o wychowaniu wobec wyzwań postmodernizmu*, „Chowanna” 1/2003, s. 9-18.

Nauki o mediach i komunikacji społecznej są nową dziedziną nauki, która posiada interdyscyplinarny charakter. Media są obecne w życiu społecznym, także w przestrzeni edukacji. Występują nowe sposoby i techniki komunikowania wykorzystywane w procesie wychowania. Ponadto nauki o mediach posiadają sprawdzoną tradycję badawczą oraz istnieją prace naukowe z tej dziedziny. Studia z tego zakresu zajmują się między innymi analizą nowych typów mediów wykorzystywanych w pedagogice i edukacji jak Internet i aplikacje na nośnikach mobilnych. Nauki o mediach mają własną aparaturę pojęciową, teorie, problemy i metody badawcze²⁰⁸. Komunikacja odgrywa dużą rolę w życiu ludzi, a szczególnie w procesie edukacji. Znaczącymi funkcjami komunikacji społecznej wykorzystywanymi między innymi w edukacji medialnej są: funkcja informacyjna i korelacyjna; to znaczy informowanie i wyjaśnianie połączone z interpretowaniem zjawisk, co stanowi podstawy edukowania²⁰⁹.

Podstawowym zagadnieniem nauk o mediach i komunikacji społecznej jest: badanie mediów w kontekście pytań: czym są media?, kto kontroluje media?, jakie jest działanie mediów? Pomocą w odpowiedzi na powyższe pytania służą metody badania treści – analiza zawartości i odbiorców – sondaże²¹⁰. J. Adamowski podkreśla, że pole badawcze omawianej dyscypliny jest względnie szerokie i stwarzające możliwość rozwoju dla wielu badaczy zajmujących się: historią mediów, pewnymi elementami socjologii, prawnymi podstawami działalności mediów, wybranymi aspektami językowymi, wpływem mediów na życie społeczne, polityczne, gospodarcze, kulturalne oraz analizą procesów komunikowania²¹¹. Ponadto środki masowej komunikacji odzwierciedlają procesy zachodzące w społeczeństwie takie jak: wartościowanie, stratyfikacja społeczna, świadomość społeczeństwa, stan rozwoju technicznego i administracyjnego i wiele innych. W związku z tym nauki o mediach i komunikacji społecznej posiadają wartość unikatową²¹².

Edukacja medialna posiada cechy wieloaspektowe i odgrywa ważną rolę w kształtowaniu sylwetki osoby partycypującej we współczesnym społeczeństwie sieciowym. Obecnie występuje silna tendencja rozwijania efektywnej edukacji medialnej

²⁰⁸ Por. T. Goban-Klas, *Emergencja nowej dyscypliny: nauki o mediach i komunikacji społecznej*, „Studia Medioznawcze” 4(39)2009, s. 14-19.

²⁰⁹ Por. A. Wilczyńska, *Nauki o mediach oraz nauki o poznaniu i komunikacji społecznej z perspektywy nauk o obronności*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej” nr 2/2012, s. 161-170.

²¹⁰ Por. T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, „Studia Medioznawcze”, nr 2(33)2008, s. 11-19.

²¹¹ Por. J. Adamowski, *O pilnej potrzebie formalnego powołania w Polsce nauki o komunikowaniu i mediach społecznych jako dyscypliny naukowej*, „Studia Medioznawcze” nr 4(39)2009, s. 20-24.

²¹² Por. M. Jabłonowski, *Okiem historyka*, „Studia Medioznawcze”, nr 4(39)2009, s. 25-34.

ze względu na profesjonalizację masowego przekazu, który redefiniuje katalog wartości społecznych²¹³. T. Sasińska-Klas podkreśla, że w badaniach związanych z mediami następuje orientacja na długofalowe oddziaływanie mediów²¹⁴. Będzie to skutkowało nowym podejściem i nowymi programami dla edukacji medialnej.

Do tej pory w naukach o mediach oraz w edukacji medialnej korzystano ze znanego podziału opisów komunikacji zaproponowanego przez D. McQuaila: strukturalistyczny, kulturowy i behawioralny²¹⁵. Opis strukturalistyczny mediów podkreśla organizację mediów i rozpoznaje skutki oddziaływania mediów także na edukację. Występuje tu zauważalny rozwój metody korzystania z mediów w procesie nauczania²¹⁶. Opis kulturowy bazuje na studiach nad kulturą odbioru mediów w społeczeństwie. Postulowane są badania nad „tekstami medialnymi”, przez co tradycja kulturowa w naukach o mediach powiązana jest m. in. z psychoanalizą, filmoznawstwem, semiotyką²¹⁷. Podejście behawioralne w mediologii posiada swe podstawy w psychologii. Badane są tu: wpływ mediów na społeczeństwo i poszczególnych ludzi, przetwarzanie informacji także ze względu na generacje ludzi, którzy są biorcami medialnymi²¹⁸.

Podsumowując, edukacja medialna występuje w przestrzeni, gdzie zakresy nauk pedagogicznych i nauk o mediach przenikają się, tworząc pole dla nowej dyscypliny. Pedagogika jako nauka o wychowaniu jest teoretyczną dziedziną wiedzy, która służy edukacji medialnej, która z kolei jest nauką praktyczną. Edukacja medialna wychowuje i kształci, ponieważ przekazuje wiedzę, umiejętności i postawy. W tym wychowawczym aspekcie powiązany z nauczaniem ma cechy wspólne w naukami pedagogicznymi²¹⁹. Ponadto rozpatrywana dziedzina jest naturalnie powiązana z naukami o mediach, ponieważ z niej wyrasta i korzysta z tradycji wypracowanej przez mediologię w rozumieniu komunikacji i samych mediów.

²¹³ Por. A. Betlej, *Edukacja medialna w społeczeństwie sieci*, „Edukacja – Technika – Informatyka” nr 4/22/2017, s. 311.

²¹⁴ Por. T. Sasińska-Klas, *Swoistość zjawisk w komunikacji medialnej i problemy w ich badaniach empirycznych*, „Studia Medioznawcze” nr 1(56)/2014, s. 18.

²¹⁵ Por. McQuail D., *Teoria...*, s. 39-40.

²¹⁶ Por. A. Waszkiewicz-Raviv, *Edukacja medialna w świetle debaty nad tożsamością nauki o mediach. Dotychczasowe paradygmaty a neuropoznawcza ścieżka metodologiczna*, „Studia Medioznawcze” nr 3(62)/2015, s. 20.

²¹⁷ Por. E. Kulczycki, M. Wendland, *O kulturalistycznej teorii komunikacji*, „Kultura – Media – Teologia” nr 16/2014, s. 9-25.

²¹⁸ Por. A. Kozłowska, *Oddziaływanie mass mediów*, Warszawa 2006, s. 157-158.

²¹⁹ Por. P. Drzewiecki, *Media Aktywne...*, s. 15-16.

1.4. Definicje i sposoby pojmowania odpowiedzialności

Kolejnym etapem badań jest analiza pojęcia odpowiedzialności. Należy rozważyć różne sposoby i zakresy definiowania oraz pojęcia bliskoznaczne. Ponadto zostanie poddana badaniu odpowiedzialność rozpatrywana na gruncie filozoficznym oraz psychologicznym. Dodatkowo rozprawa podejmie wątek powiązania rozpatrywanego pojęcia z wymiarem społecznym i wychowawczym. Konsekwentnie w dysertacji zostanie przeprowadzona analiza odpowiedzialności prawnej, etyczno-moralnej, co wyczerpie cele stawiane w tym paragrafie.

Pojęcie „odpowiedzialność” ma źródłosłowie w słowach łacińskich: *responsio* i *habilitas*, które tłumaczy się odpowiednio na „odpowiedź” i „zdolność”²²⁰. Z. Zwoliński zauważył, że rdzeń słowa „odpowiedzialność” jest taki sam jak słowa „odpowiedź”. Z tego wynika, że odpowiedzialność może polegać na odpowiedzi względem kogoś lub czegoś, na relacji względem jakiejś normy czy zobowiązania. Dlatego rozumienie rzeczywistości i zanurzenie w niej w charakterze zobowiązania odpowiedzi względem osoby lub idei staje się fundamentem bycia odpowiedzialnym²²¹. Z tego wynika, że relacja do rzeczywistości, za którą się odpowiada, czuje odpowiedzialnym, z której mogą wynikać między innymi konsekwencje moralno-prawne stanowi o najgłębszej naturze pojęcia „odpowiedzialność”.

Ponieważ rzeczywistość jest złożona to i rodzaje odpowiedzialności są różnorodne: prawna, cywilna, polityczna, społeczna, państwowa, zbiorowa, jednostkowa i wiele innych²²². Słownik języka polskiego podaje dwie definicje słowa odpowiedzialność: „*obowiązek moralny lub prawny odpowiadania za swoje lub czyjeś czyny*” oraz „*przyjęcie na siebie obowiązku zadbania o kogoś lub o coś*”²²³. Ponadto ten sam słownik określa dwa rodzaje odpowiedzialności: cywilną i dyscyplinarną. Wyrazami bliskoznacznymi dla omawianego pojęcia są: „*dojrzałość, racjonalność, (zdrowy) rozsądek, mądrość, rozumność, roztropność, rzetelność, rozwaga, sumienność, wiarygodność, rzetelność, trzeźwość, solidność, słowność, porządność*”²²⁴. Dodatkowo należy

²²⁰ Por. M. Budajczak, *O pojęciu „odpowiedzialność” i jego okolicach*, w: *Edukacja aksjologiczna. Odpowiedzialność pedagoga*, red. K. Olbrycht, Katowice 1995, s. 51-57.

²²¹ Por. G. Steiner, *Rzeczywiste obecności*, Gdańsk 1997, s. 77.

²²² Por. V. Rodek, *Poczucie odpowiedzialności a aktywność autoedukacyjna studentów*, Warszawa 2016, s. 40.

²²³ Słownik języka polskiego, *hasło odpowiedzialność*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/odpowiedzialno%C5%9B%C4%87.html>, [dostęp z dnia 29.11.2019].

²²⁴ Słownik synonimów, *hasło odpowiedzialność*, <https://www.synonimy.pl/synonim/odpowiedzialno%C5%9B%C4%87/>, [dostęp z dnia 29.11.2019];

stwierdzić, że rozpatrywane pojęcie jest w kręgu zainteresowania licznych nauk z właściwymi im punktami odniesienia: psychologia, socjologia, psychiatria, prawo, etyka, religia oraz nauki o komunikacji społecznej i mediach, a także literatura i sztuka²²⁵. W związku z tym należy zauważyć, że „odpowiedzialność” jest pojęciem powszechnym, któremu przypisane jest znaczenie naukowe oraz posiada wymiar nie tylko jednostkowy, ale i społeczny.

Rozważania dotyczące zagadnienia odpowiedzialności posiadają początek w filozofii, ze szczególnym uwzględnieniem antropologii filozoficznej i metafizyki²²⁶. Na ten temat pisał Platon, Demokryt z Abdery, Arystoteles, który wypracował całościową doktrynę filozoficzną odpowiedzialności i zawarł ją w *Etyce nikomachejskiej*²²⁷. I. Kant wypracował pojęcie samoodpowiedzialności²²⁸. Temat odpowiedzialności elitarnej poruszył F. Schelling²²⁹. J. Fichte wystąpił z propozycją odpowiedzialności zbiorowej²³⁰. G. Hegel odpowiedzialność powierzał historii²³¹. F. Nietzsche w wyniku przyjęcia postulatu „śmierci Boga” odpowiedzialność poddał radykalizacji, skutkiem czego była postawa bycia odpowiedzialnym tylko za siebie i wobec siebie²³². S. Kierkegaard utrzymywał, że człowiek, by być odpowiedzialnym w kontekście wyboru samego siebie, potrzebuje relacji do Boga²³³. Ujęciem fenomenologicznym odpowiedzialności zajmował się R. Ingarden²³⁴. H. Jonas proponuje by przedmiotem odpowiedzialności stała się „cała biosfera naszej planety”²³⁵. Propozycję, by odpowiedzialność interpretować w kontekście relacji „instancja – przedmiot – podmiot” przedstawia G. Picht²³⁶. Odpowiedzialność jako kategorię podmiotowego tworzenia – *making* rozważa

zestawienie znaczeń hasła *responsibility* na podstawie słowników anglojęzycznych znajduje się w artykule S.K. McGrath, S.J. Whitty, *Accountability and responsibility defined*, „International Journal of Managing Projects in Business”, tom 11(3) 2018, s. 696.

²²⁵ Por. J. Górniewicz, *Kategorie pedagogiczne: odpowiedzialność, podmiotowość, samorealizacja, tolerancja, twórczość, wyobraźnia*, Olsztyn 1997, s. 13.

²²⁶ Por. V. Rodek, *Poczucie odpowiedzialności...*, s. 41.

²²⁷ Por. Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, Warszawa 2008, s. 103-121. 126-128.194-195; M. Smolak, *O odpowiedzialności materialnej u Arystotelesa*, „Analiza i Egzystencja” 41(2018), s. 43-57.

²²⁸ Por. I. Kant, *Metafizyka moralności*, Warszawa 2019, s. 287-363

²²⁹ Por. B. Niećko-Bukowska, *Perspektywy ujęcia odpowiedzialności*, „Investigationes Linguisticae” vol. XVI(2008), s. 131.

²³⁰ Por. K. Karaskiewicz, *List siódmy Johanna Gottlieba Fichtego i etyka wolnomularza. Cz. I*, „Ars Regia” 11/18, s. 65.

²³¹ Por. G. Hegel, *Elements of the Philosophy of Right*, Cambridge 2003, s. 143-146.

²³² Por. M. Baranowska, *Nietzsche o wolności jednostki czyli o niespełnionych i spełnionych marzeniach*, „Roczniki filozoficzne” tom LXIV (nr 1 – 2016), s. 93-111.

²³³ Por. M. Mazurkiewicz, *Jednostka a Absolut w filozofii Sörena Kierkegarda*, „Studia Redemptywistowskie” nr 3/2005, s. 97-119.

²³⁴ Por. M. Kunicka, *Wychowanie a etyka odpowiedzialności*, „Terazniejszość – Człowiek – Edukacja” t. 18, nr 3(71), s. 61-65.

²³⁵ Por. H. Jonas, *Zasada odpowiedzialności. Etyka dla cywilizacji technologicznej*, Kraków 1999, s. 233.

²³⁶ Por. G. Picht, *Pojęcie odpowiedzialności*, Warszawa 1981, s. 232-3.

B. Waller²³⁷. Omawiane pojęcie w koncepcji J. Sartre'a rozumiane jest w ten sposób, że jedynym podmiotem i egzekutorem odpowiedzialności jest świadomość własna podmiotu²³⁸. L. Kołakowski sądził, że jest się wolnym od odpowiedzialności w przypadku, gdy czyn nie wynikał z przekonań moralnych i był nieświadomy²³⁹. Filozofia dostarcza wielorakich ujęć zagadnienia odpowiedzialności, które stały się podstawą dla przystosowania i rozwoju tego pojęcia w psychologii, szczególnie psychologii moralności.

Obecnie psychologia potrafi przy pomocy testów (np. MMPI-WISKAD albo CPI) typować cechy, które składają się na odpowiedzialność, dzięki czemu możliwe jest typowanie kandydatów na stanowiska związane z ponoszeniem ryzyka i decyzyjnością, takie jak oficer policji czy pracownik elektrowni atomowej²⁴⁰. Według koncepcji natywistycznych w psychologii, których przedstawicielem jest C. Lombroso człowiek posiada pewne wrodzone czynniki charakterologiczne i tylko w małym zakresie może je zmieniać, co skutkuje możliwością charakteru bardziej predestynowanego do na przykład zachowań przestępczych lub odwrotnie – do zachowań odpowiedzialnych społecznie²⁴¹. Psychoanaliza, której najbardziej rozpoznawalnym przedstawicielem jest Z. Freud na podstawie badań klinicznych utrzymuje, że ludzie uwarunkowani są wypadkową dwóch sprzężeń: popędu i uspołecznienia. Kolizja między tym, co wrodzone a czynnikiem społecznym omawiana szkoła psychologiczna połączyła z doświadczeniami z dzieciństwa. Efektem było ograniczenie odpowiedzialności człowieka dorosłego w związku z tym, że jego kształt obecny jest jedynie wynikiem konstrukcji powstałej we wczesnym etapie jego życia²⁴². Według B. Skinnera, który jest psychologiem behawioralnym, czynniki wrodzone nie odgrywają tak doniosłej roli, ważnym zaś jest wpływ czynników zewnętrznych. To system kar i nagród stanowi główny bodziec do ukształtowania człowieka według zakładanych wytycznych, na przykład osoby dostosowanej do społecznych norm i oczekiwań, w tym związanych z odpowiedzialnością²⁴³. Przedstawiciel psychologii poznawczej J. Guilford utrzymuje, że człowiek w swoich

²³⁷ Por. B. Waller, *Odpowiedzialność i Ja, które siebie stwarza*, w: *Postanowienie i odpowiedzialność moralna*, red. J. Hołówka, Warszawa 1997, s. 213.

²³⁸ Por. A. Zaręba, *Wolność i egzystencja w filozofii Jean-Paul Sartre'a*, „Edukacja filozoficzna” Vol. 60/2015, s. 149-162

²³⁹ Por. L. Kołakowski, *Pochwała niekonsekwencji, Pisma rozproszone z lat 1955-1968*, t.2, Warszawa 1989, s. 87.

²⁴⁰ Por. J. Rostowski, *Rola cech osobowości w zachowaniach organizacyjnych*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Psychologica” 5/2001, s. 8.

²⁴¹ Por. S. Ferracuti, *Cesare Lombroso (1835-1907)*, „Journal of Forensic Psychiatry” 7(1), s. 130-149.

²⁴² Por. J. Przybyła, *Zygmunta Freuda koncepcja nieświadomego*, „Psychoterapia” 2(149) 2019, s. 17-27.

²⁴³ Por. M. Mazur, *Motywowanie pracowników jako istotny element zarządzania organizacją*, „Nauki społeczne” 2(8) 2013, s. 168.

działaniach kieruje się przede wszystkim rozumem. Osoba jest jak gdyby przetwornikiem informacji, które pobiera i na podstawie praw obiektywnych przetwarza, by następnie decydować. Wynikiem tego procesu jest częściowe zmniejszenie odpowiedzialności, gdyż to zewnętrzne normy, w oparciu o które zachodzi proces decyzji, stają się instancją, która ponosi ciężar czynu²⁴⁴. Przedstawiciele psychologii humanistycznej i egzystencjonalnej podnoszą zagadnienie wolnej woli, która stanowi o zasadności bycia odpowiedzialnym. C. Rogers jako reprezentant powyższych kierunków i zarazem orędownik ponoszenia odpowiedzialności za swoje czyny twierdzi, że wolność jest podstawą samorealizacji i samorozwoju²⁴⁵. Podsumowując aspekt psychologiczny rozumienia odpowiedzialności, część psychologów dostrzega pewne determinizmy czy uwarunkowania w życiu ludzi i redukuje w większym lub mniejszym stopniu odpowiedzialność za czyny ludzkie; inni definiują granice możliwości człowieka i przypisują mu zdolność do bycia wolnym i w konsekwencji odpowiedzialnym za swoje działania.

Socjologowie dostrzegają aspekt pozapodmiotowy pojęcia „odpowiedzialność”, to znaczy społeczeństwo poprzez jednolity system kar i nagród potwierdza zasadność „bycia odpowiedzialnym”. Z. Bauman podkreśla aspekt wzajemnej odpowiedzialności: „bycie-jeden-dla-drugiego-człowiekiem”²⁴⁶. J. Tischner wprowadził termin odpowiedzialności solidarnej, dostrzegając związek odpowiedzialności z solidarnością międzyludzką²⁴⁷. Zależność pomiędzy wolnością i odpowiedzialnością w społeczeństwie nowoczesnym rozważa J. Mariański²⁴⁸. W. Warzywoda-Kruszyńska rozważa koncepcję odpowiedzialności państwa za tworzenie takich struktur makroekonomicznych, które będą niwelowały biedę wśród obywateli²⁴⁹. Istnieją naukowcy, którzy badają zjawisko tak zwanej społecznej odpowiedzialności²⁵⁰. Ponadto występują badania powiązujące odpowiedzialność z biznesem²⁵¹. Powstają opracowania naukowe rozpatrujące

²⁴⁴ Por. M. Kościelska, *Sens odpowiedzialności*, Kraków 2007, s. 24.

²⁴⁵ Por. P. Obacz, *Jak być wolnym. Myśl Carla R. Rogersa i Isaiaha Berlina*, „Phaenomena” t.12/2015, s. 16.

²⁴⁶ Por. Ł. Musielak, *Między etyką a socjologią jest utopia. Odpowiedzialność jako fundament socjologii Zygmunta Baumana*, „Studia Socjologiczne” 2/2012(205), s. 138.

²⁴⁷ Por. S. Przybyło, *Odpowiedzialność a wolność w myśli ks. Józefa Tischnera*, w: *Spółeczeństwo odpowiedzialne? O aspektach odpowiedzialności w życiu społecznym jednostek*, red. K. Cikała, W. Zieliński, Kraków 2015, s. 7-17.

²⁴⁸ Por. J. Mariański, *Spółeczeństwo bez orientacji i sensu*, w: *Socjologia czasu, kultury i ubóstwa. Księga jubileuszowa dla profesor Elżbiety Tarkowskiej*, red. K. Górniak i in., Warszawa 2015, s. 185-191.

²⁴⁹ Por. W. Warzywoda-Kruszyńska, *Inwestowanie w dzieci. Przegląd stanowisk*, w: *Socjologia czasu, kultury i ubóstwa. Księga jubileuszowa dla profesor Elżbiety Tarkowskiej*, red. K. Górniak i in., Warszawa 2015, s. 266-268.

²⁵⁰ Por. I. Pichola, *Raportowanie i ocena społecznej odpowiedzialności*, w: *Biznes, etyka, odpowiedzialność*, red. W. Gasparski, Warszawa 2019, s. 394-412.

²⁵¹ Por. A. Lewicka-Strzelecka, *Standardy społecznej odpowiedzialności małego biznesu. Analiza porów-*

zagadnienia tak szczegółowe jak odpowiedzialność branż i sektorów w społeczeństwie²⁵². Należy stwierdzić, że socjologia rozważa wielorakie wymiary społeczne pojęcia odpowiedzialności.

Odpowiedzialność jest wartością społeczną i kształtowanie takiej postawy jest jednym z celów wychowania, co wchodzi w zakres zainteresowania pedagogiki. Odpowiedzialność jako kategorię rewitalizującą przestrzeń życia społecznego rozważa T. Wilk²⁵³. Wychowanie do odpowiedzialności postuluje A. Molesztak²⁵⁴. W. Furmanek uważa, że jednym z zadań współczesnej edukacji informacyjnej jest wychowanie do odpowiedzialności²⁵⁵. Różnego rodzaju odpowiedzialności w pracy nauczyciela i wychowawcy omawia I. Gołębiowska²⁵⁶. Z. Kwieciński podkreśla, że odpowiedzialność jest składnikiem kompetencji pedagogicznej²⁵⁷. B. Suchodolski uważa, że odpowiedzialność za wychowanie ponosi dom oraz instytucje wychowawcze²⁵⁸. J. Żebrowski podnosi etyczne i aksjologiczne aspekty wychowania do odpowiedzialności oraz definiuje omawiane pojęcie jako „kategorię pedagogiczną, która określa poziom etycznego postępowania wychowawcy względem dzieci i młodzieży”²⁵⁹. Problem kontekstu międzykulturowego w wychowaniu do odpowiedzialności rozważa G. Gurnik²⁶⁰. Zagadnieniem tak szczegółowym jak dylematy etyczne pedagogów w kontekście odpowiedzialności w edukacji zajmuje się G. Gajewska i P. Zapeński²⁶¹. L. Zarzecki podkreśla, że uczeń jest istotą autonomiczną a przez to zdolną do brania

nawcza firm polskich i brytyjskich, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” vol. 11/nr 1(2008), s. 159-170.

²⁵² Por. S. Jarosławska-Sobór, *Rozprawa doktorska. Odpowiedzialna kopalnia. Społeczna Odpowiedzialność Biznesu w polskim górnictwie węgla kamiennego – studium socjologiczne*, Katowice 2014, s. 42-142.

²⁵³ Por. T. Wilk, *Oswajanie przestrzeni czyli o odpowiedzialności jako kategorii rewitalizującej przestrzeń życia społecznego*, „Pedagogika społeczna” nr 3(61)/2016, s. 125-143.

²⁵⁴ Por. A. Molesztak, *Wychowanie do odpowiedzialności*, w: *Wychowanie chrześcijańskie: między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007, s. 417-431.

²⁵⁵ Por. W. Furmanek, *Wychowanie do odpowiedzialności zadaniem edukacji informacyjnej*, „Dydaktyka Informatyki” 1/2004, s. 210-218.

²⁵⁶ Por. I. Gołębiowska, *Odpowiedzialności w pracy nauczyciela i wychowawcy*, w: *Edukacja wychowanie odpowiedzialność. Z teorii i praktyki pedagogicznej*, red. T. Zawajska, Warszawa 2013, s. 85-96.

²⁵⁷ Por. Z. Kwieciński, *Odpowiedzialność jako składnik kompetencji pedagogicznej*, „Terazniejszość – Człowiek – Edukacja” nr 1(01)/1998, s. 9-15.

²⁵⁸ Por. „*Jest zawsze tak, że wychowawca ma mniej lub bardziej jawnych współników jak dom, albo razem dom i ulice. One współkształtują wychowanka, za którego losy instytucja wychowawcza i zatrudnieni w niej fachowcy mają ponosić odpowiedzialność.*” B. Suchodolski, *Pedagogika. Podręcznik dla kandydatów na nauczycieli*, Warszawa 1985, s. 12.

²⁵⁹ Por. J. Żebrowski, *Etyczne i aksjologiczne aspekty wychowania do odpowiedzialności*, „Studia Gdańskie” t. 7/2010, s. 73.

²⁶⁰ Por. G. Gurnik, *Międzykulturowy kontekst wychowania do odpowiedzialności*, w: *Edukacja wychowanie odpowiedzialność. Z teorii i praktyki pedagogicznej*, red. T. Zawajska, Warszawa 2013, s. 27-38.

²⁶¹ Por. G. Gajewska, P. Zapeński, *Odpowiedzialność w edukacji versus dylematy etyczne pedagogów w kreowaniu postaw jednostkowych uczniów*, „Horyzonty wychowania” Vol. 17(No. 41)/2018, s. 135-148.

odpowiedzialności za własne postępowanie i w konsekwencji podmiotowość powinna być jednym z celów wychowania²⁶². Podsumowując, pedagogika podkreśla doniosłą rolę kształtowania postawy odpowiedzialności w procesie wychowania oraz nakłada w różnym stopniu odpowiedzialność za ten proces na dom, instytucje wychowawcze i samego wychowywanego.

Prawnicze ujęcie zagadnienia odpowiedzialności jest konsekwencją przyjęcia przez społeczeństwo regulacji i systemu wychowania respektującego te regulacje. M. Kościelska zauważa: „Z prawnego punktu widzenia głównymi przesłankami zachodzenia odpowiedzialności jest istnienie normy prawnej, czynu przeciwnoprawnego i osoby sprawcy”²⁶³. Literatura przedmiotu rozróżnia odpowiedzialność sprawczą, zobowiązaniową i normatywną²⁶⁴. Przypisanie osobie odpowiedzialności sprawczej jest stwierdzeniem, że ta osoba jest sprawcą czegoś. Odpowiedzialność zobowiązaniowa polega na przypisaniu osobie zobowiązania do określonego zachowania. Naturą odpowiedzialności normatywnej jest to, że pewna osoba ma prawo czegoś żądać, ponieważ określone zdarzenie spowodowało zaistnienie normy uprawniającej ją do takiego żądania. Poszczególne gałęzie prawa wypracowały terminy odpowiedzialności karnej i cywilnej, ponadto występuje odpowiedzialność administracyjna, konstytucyjna i inne²⁶⁵. Termin odpowiedzialności karnej ukonstytuowany jest na stwierdzeniu relacji sprawstwa²⁶⁶. By relację sprawstwa ustalić, należy zidentyfikować czyn sprawcy i przestępność czynu. „Ponoszenie odpowiedzialności karnej sprowadza się do obłożenia sprawcy stygmatyzacją – potępieniem ze względu na to, co uczynił, jak również nałożenia na niego konkretnej dolegliwości w postaci kar kryminalnych oraz innych środków reakcji karnoprawnej”²⁶⁷. Występuje pojęcie odpowiedzialności karnej *sensu stricto* i *sensu largo*²⁶⁸. Pierwsze polega na odpowiedzialności tylko za przestępstwa, drugie na odpowiedzialności nie tylko za przestępstwa. Ponadto wyróżnia się odpowiedzialność karną indywidualną i osobistą, która odmawia istnienia odpowiedzialności karnej zbiorowej oraz zabrania podejmowania odpowiedzialności karnej za inną osobę²⁶⁹.

²⁶² Por. L. Zarzecki, *Teoretyczne podstawy...*, s. 46-47.

²⁶³ M. Kościelska, *Sens odpowiedzialności...*, s. 15.

²⁶⁴ Por. A. Malec, *O pojęciu odpowiedzialności prawnej*, „Przegląd filozoficzny – Nowa Seria” Nr 2(82)2012, s. 220.

²⁶⁵ Por. P. Wojciechowski, *Z problematyki odpowiedzialności administracyjnej i karnej w prawie żywnościowym*, „Przegląd prawa rolnego” Nr 1(8)2011, s. 68.

²⁶⁶ Por. M. Królikowski, R. Zawłocki, *Prawo karne*, Warszawa 2018, s. 4-5.

²⁶⁷ Tamże, s. 5.

²⁶⁸ Por. L. Gardocki, *Pojęcie przestępstwa i podziały przestępstw w polskim prawie karnym*, „Annales Universitatis Mariae Curiae-Skłodowska” Vol. LX(2)2013, s. 29.

²⁶⁹ Por. B. Marciniak, *Racjonalizacja odpowiedzialności za usiłowanie popełnienia przestępstwa (między*

Odpowiedzialność cywilna odnosi się do ponoszenia konsekwencji majątkowych za działania własne lub innych, w sytuacji zobowiązania do naprawienia szkód. Odpowiedzialność cywilna pod względem podmiotu zobowiązanego do naprawienia szkód może być sprawcza lub gwarancyjna²⁷⁰. Odpowiedzialność cywilna sprawcza występuje wtedy, gdy podmiotem zobowiązanym do wyrównania szkody jest sprawca tej szkody. Odpowiedzialność cywilna gwarancyjna ma miejsce wtedy gdy sprawca szkody nie jest podmiotem odpowiedzialnym za naprawienie szkody, a typowym przykładem jest odpowiedzialność ubezpieczeniowa. Dodatkowo pod względem źródła zaistnienia odpowiedzialności cywilnej rozróżnia się odpowiedzialność deliktową i kontraktową²⁷¹. Pierwsza polega na odpowiedzialności za szkodę powstałą na skutek czynu niedozwolonego, druga na skutek nienależytego wykonania zobowiązania albo niewykonania zobowiązania. Ponadto odpowiedzialność cywilna może zaistnieć na skutek winy, ryzyka albo słuszności²⁷². Odpowiedzialność cywilna na zasadzie winy występuje, gdy szkoda powstaje skutkiem zawinionego działania sprawcy czynu. Odpowiedzialność cywilna na zasadzie ryzyka występuje, gdy podmiot odpowiadający za szkodę spowodował ją nie swoim zawinionym działaniem, ale na skutek pewnej sytuacji, a przepisy prawa wiążą okoliczności tej sytuacji z danym podmiotem. Odpowiedzialność cywilna na zasadzie słuszności może wystąpić wtedy, gdy w wyniku szczególnych okoliczności powinno dojść do naprawienia szkody, na przykład gdy wynik porównania stanu majątkowego sprawcy i poszkodowanego prezentuje taką rozbieżność, że słusznym jest naprawienie wyrządzonej szkody. Należy zaznaczyć, że każdy z wymienionych rodzajów odpowiedzialności prawnej posiada w różnym stopniu cechy: penalna, prewencyjna i kompensacyjna²⁷³.

Podsumowując prawne rozumienie pojęcia „odpowiedzialność” należy zaznaczyć, że omawiane pojęcie nie jest rozumiane w naukach prawnych w sposób jednolity. Najczęściej odpowiedzialność połączona jest z ponoszeniem przez podmiot negatywnych konsekwencji za naruszenie normy prawnej. Dodatkowo odpowiedzialność w prawie uwarunkowana jest istnieniem normy prawnej, co powiązane jest z winą i karą.

teorią obiektywną a subiektywną), „Acta Univeristatis Lodziensis. Folia Iuridica” 74/2015, s. 59.

²⁷⁰ Por. M. Orlicki, *Problematyka odpowiedzialności organu odszkodowawczego*, „Zeszyty Prawnicze” 4/2, s. 155.

²⁷¹ Por M. Cybulska, *Odpowiedzialność kontraktowa i jej stosunek do odpowiedzialności deliktowej według k.c.*, „Palestra” 8/12(84), s. 80-81.

²⁷² Por. , Z. Gawlik, P. Pełczyński, *Prawo cywilne. Podstawy prawa rzeczowego i prawa zobowiązań*, Przemysł 2008, s. 249-252.

²⁷³ Por. P. Wojciechowski, *Z problematyki odpowiedzialności...*, s. 68.

Fundamentem odpowiedzialności w etyce są normy moralne. Są one rozumiane zarówno jako wymagania zewnętrzne i nakazy wewnętrzne²⁷⁴. K. Wojtyła podkreśla, że odpowiedzialność nie jest możliwa bez powinności²⁷⁵. B. Wojciechowski uważa, że odpowiedzialność nie funkcjonuje bez wolnej woli²⁷⁶. H. Jonas sprowadza rozumienie odpowiedzialności do poczucia odpowiedzialności, która jest zakorzeniona w naturalnych emocjach rozwiniętych na skutek ewolucji²⁷⁷. T. Styczeń zwraca uwagę, że etyka wypracowała pojęcie poczucia odpowiedzialności, winy, sumienia²⁷⁸. M. Soniewicka pisze, że źródła powinności należy szukać w normie albo w samym mechanizmie zobowiązującej normy²⁷⁹. Literatura przedmiotu podkreśla, że być odpowiedzialnym za akt ludzki to znaczy zasłużyć na nagrodę lub karę za ten akt, a to jest możliwe wskutek zaangażowania wolitywnego²⁸⁰. Na problem reglamentacji odpowiedzialności zwraca uwagę H. Ciążela twierdząc, że ograniczanie zakresu odpowiedzialności skutkuje powstaniem pola nieodpowiedzialności²⁸¹. Znaczący zwracają uwagę na zagadnienia praktyczne zastosowania zagadnienia odpowiedzialności na przykład w kodeksach etycznych dla poszczególnych zawodów²⁸². M. Wojewoda podkreśla, że w przypadku złożonych decyzji, w których podmiot odpowiedzialny jest rozproszony należy rozważać społeczną odpowiedzialność organizacji²⁸³. We współczesnej etyce biznesu akcentuje się odpowiedzialność biznesu wobec społeczeństwa, środowiska i różnych grup²⁸⁴. Należy dodać, że literatura przedmiotu zawiera publikacje poruszające szczegółową tematykę związaną z definiowaniem zakresu odpowiedzialności moralnej profesjonalistów²⁸⁵.

²⁷⁴ Por. M. Kościelska, *Sens odpowiedzialności...*, s. 18-19.

²⁷⁵ Por. K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, Kraków 1969, s. 178.

²⁷⁶ Por. B. Wojciechowski, *Interkulturowe prawo karne. Filozoficzne podstawy karania w wielokulturowych społeczeństwach demokratycznych*, Toruń 2009, s. 304.

²⁷⁷ Por. H. Ciążela, *Etyka odpowiedzialności Hansa Jonasa a „trwały i zrównoważony rozwój”*. *Imperatywy i dylematy*, „Problemy ekorozwoju” Vol. 1 No 2/2006, s. 111.

²⁷⁸ Por. T. Styczeń, *Etyka*, w: *Leksykon filozofii klasycznej*, red. J. Herbut, Lublin 1997, s. 176-180.

²⁷⁹ Por. M. Soniewicka, *W poszukiwaniu źródeł powinności. Etyka obowiązku i etyka odpowiedzialności wobec problemu autorytetu*, w: *W świecie powinności*, red. B. Brożek i in, Kraków 2013, s. 125.

²⁸⁰ Por. G. Strawson, *O niemożliwości całkowitej odpowiedzialności moralnej*, „Roczniki filozoficzne” t. LXV nr 1/2017, s. 109-129.

²⁸¹ Por. H. Ciążela, *Etyka odpowiedzialności (spojrzenie z perspektywy odpowiedzialności globalnej)*, „Kultura i edukacja” nr 3/2007, s. 28-29.

²⁸² Por. M. Gogacz, *Czym jest etyka zawodowa*, w: *Zagadnienie etyki zawodowej*, red. A. Andrzejuk, Warszawa 1998, s. 11-14.

²⁸³ Por. M. Wojewoda, *Etyka odpowiedzialności a technika medyczna.*, „Medical Robotics Reports” 4/2015, s. 79.

²⁸⁴ Por. A. Kwarciańska, *Corporate Social Responsibility jako zobowiązanie moralne biznesu*, „Współczesne problemy ekonomiczne” nr 10/2015, s. 157-165.

²⁸⁵ Por. P. Skuczyński, *Problem zakresu odpowiedzialności moralnej profesjonalistów i jego zastosowania w etyce prawniczej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica” 74/2015, s. 21-39.

Podsumowując rozumienie odpowiedzialności w etyce należy zwrócić uwagę na istnienie różnorodnych norm moralnych w oparciu, o które przypisuje się w różnym stopniu odpowiedzialność. Ponadto etyka skodyfikowała i przypisała odpowiedzialność dla poszczególnych branż w kodeksach etyki zawodowej.

Z powyższych rozważań dla niniejszej dysertacji wynika, że pojęcie odpowiedzialności jest rozumiane wieloznacznie i jest stosowane w wielu naukach. Precyzacja tego pojęcia nastąpiła w filozofii i etyce, by przyjąć ściśle określone i definiowane formy w prawie. Pedagogika i psychologia wykorzystuje i podporządkowuje to pojęcie w zależności od prądów, z których wywodzili się twórcy różnorodnych szkół myślenia. Niniejsza praca wykorzysta najbardziej pierwotne, realistyczne znaczenie słowa odpowiedzialność mające źródło w etymologii a zapisane w słowniku języka polskiego mając na uwadze wszystkie powyższe znaczenia i niuanse.

Konkludując pierwszy rozdział, na zakres pojęcia „edukacja medialna” złożyły się różne sposoby jej rozumienia. Dostrzeżono wieloaspektowe wykorzystywanie nowych mediów w procesach edukacyjnych. Następnie zauważono, że wiedza o mediach na poziomie historycznym, powiązana z umiejętnościami rozróżniania gatunków medialnych i znajomością języka mediów warunkuje lepsze rozumienie, postawę krytyczną i świadome korzystanie z mediów we własnej aktywności twórczej. Analiza podmiotu *media literacy* wskazała na rodzinę, państwo, niektóre stowarzyszenia, dziennikarzy, odbiorców mediów i Kościoły oraz związki wyznaniowe i organizacje pozarządowe. Ponadto adresatem edukacji medialnej są dzieci, młodzież, rodzice, nauczyciele, wychowawcy, nadawcy medialni i instytucje religijne. Podkreślono, że omawiana dyscyplina rozpięta jest pomiędzy naukami pedagogicznymi i naukami o mediach. Korzysta ona z pedagogiki szczególnie w aspekcie wychowawczym, a z mediologii w metodzie rozumienia samych mediów i procesów, które nimi sterują. Wreszcie, zdefiniowano i poddano krytyce pojęcie odpowiedzialności. Zwrócono uwagę na wielowymiarowe podejście do tematyki odpowiedzialności w filozofii, etyce i moralności, psychologii, prawie, socjologii, pedagogice, co stanowi podstawę dla dalszych rozważań powiązania tego pojęcia z nauczaniem kościelnym w zakresie edukacji medialnej.

Rozdział 2

Kościół katolicki o mediach

Dla przeanalizowania treści niniejszego rozdziału należy odpowiedzieć na pytanie, jak Kościół funkcjonuje jako instytucja oraz jaki ma to wpływ na zagadnienie samorozumienia katolicyzmu. Następnie rozważania będą dotyczyły rozwoju doktryny kościelnej względem mediów. By to osiągnąć, konieczne jest zastanowienie się nad definicją oficjalnego nauczania Kościoła. Konsekwencją tego będzie przytoczenie podstawowych dokumentów na temat środków społecznego przekazu. Zarysuje się wtedy panorama katolickiej doktryny medialnej, która jest odmianą doktryny odpowiedzialności społecznej.

2.1. Specyfika funkcjonowania Kościoła katolickiego jako instytucji

Należy rozważyć miejsce religii katolickiej w świecie ze szczególnym uwzględnieniem uniwersum nauki poprzez szkic różnych punktów widzenia, z jakich dyscypliny interesują się katolicyzmem. Ponadto należy przeanalizować, jak Kościół rozumie sam siebie, co pomoże w pełnym zobrazowaniu usytuowania omawianej religii w porządku różnorodnych struktur społecznych. Ostatecznie rozważania obejmą kwestię zmian instytucjonalnych w obrębie wyznania katolickiego pod wpływem mediów (zjawisko mediatyzacji religii).

W poniższym paragrafie autor posługuje się powszechnie przyjętym rozumieniem terminu „instytucja”, to znaczy organizacja złożona z osób wyposażonych w zasoby²⁸⁶. Nieco szerszą definicję instytucji wypracował Herbert Spencer który definiował ją opisowo jako będącą w relacji do trwałych elementów porządku społecznego, uregulowanych form działalności, powszechnie przyjmowanych norm rozwiązywania problemów, wybranych organizacji, które pełnią funkcje społeczne²⁸⁷.

²⁸⁶ Por. T. Pszczołowski, *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Wrocław 1978, s. 86.

²⁸⁷ Por. M. Nowak, *Instytucjonalizm w socjologii i ekonomii*, „Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny” z.1/2004, s. 189-204.

Wiele nauk interesuje się Kościołem z właściwej sobie perspektywy²⁸⁸. Zajmują się nim nauki humanistyczne: jak filozofia i historia, ponadto nauki o kulturze i religii oraz inne. Badania nad wspólnotami religijnymi, w tym nad katolicyzmem, prowadzą nauki społeczne, między innymi: psychologia, pedagogika, prawo kanoniczne, nauki socjologiczne oraz prawne, nauki o komunikacji społecznej i mediach a nawet ekonomia i finanse. Warto dodać, że religią katolicką interesuje się dziedzina sztuki, na przykład sztuki filmowe i teatralne, sztuki muzyczne, sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki. W końcu na Kościół katolicki jako przedmiot badań zwracają uwagę nauki teologiczne, w tym szczególnie dogmatyka i eklezjologia.

Filozofia jako nauka o bycie wypracowuje bazę pojęciową dla teologii oraz zajmuje się wraz z całym wachlarzem swych subdyscyplin między innymi istnieniem i istotą Boga²⁸⁹. Historia interesuje się także religią pod względem genezy i rozwoju z właściwą sobie metodologią i pod różnymi ujęciami²⁹⁰. Nauki o kulturze podobnie zwracają uwagę na religię katolicką i jej miejsce w tym co człowiek tworzy²⁹¹. Interesujące jest podejście psychologiczne w religii, gdzie rozpatruje się zakres obecności duchowości w psychologii, problem założeń światopoglądowych i ich wpływ na psychikę człowieka i wiele innych²⁹². W nauce są badacze (na przykład S. Hessen), którzy rozważają relację pedagogika – religia²⁹³. Warto podkreślić socjologiczną interpretację Kościoła, w której dostrzega się przede wszystkim religię jako zjawisko społeczne, gdzie występują wspólnoty i grupy²⁹⁴. Nauki o komunikacji społecznej i mediach w części swych badań kierują uwagę w stronę instytucji kościelnych, starając się dostrzec wpływ teologii na media, oraz w przeciwną stronę medialne implikacje w strukturach religijnych ukształtowane głównie przez oddziaływanie środków społecznego przekazu²⁹⁵. Rozpatrując paletę nauk dostrzega się nawet zainteresowanie nauk

²⁸⁸ Por. A. Adamski, *Refleksja teologiczna nad naturą Kościoła rzymskokatolickiego a jego wizerunek medialny*, w: *Dialog wiary z nauką i kulturą*, red. B. Bogoleńska, M. Worsowicz, Łódź 2003, s. 40-60.

²⁸⁹ Por. M. Błaszczak, *O problemie relacji między filozofią a teologią. Preliminaria*, „IDEA – Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych” XXIX/1, s. 77-96.

²⁹⁰ Por. J. Keller, *Katolicyzm*, w: *Zarys dziejów religii*, red. J. Keller, W. Kotański, W. Tyloch, B. Kupis, Warszawa 1986, s. 628-688.

²⁹¹ Por. P. Moskal, *Pytanie o istotę religii i jej miejsce w kulturze*, „Roczniki kulturoznawcze” t.1/2010, s. 83-94.

²⁹² Por. P. Żylicz, *Psychologia i religia, cz. I: analiza wybranych zależności*, „Studia Philosophiae Christianae” 29(1993)1, s. 101-114.

²⁹³ Por. D. Stępkowski, *Pedagogika i religia u Sergiusza Hessena*, „Seminare” t.28/2010, s. 183-199.

²⁹⁴ Por. J. Mariański, *Religia i religijność w zsekularyzowanych społeczeństwach*, „Zeszyty Naukowe KUL” nr 4(236)2016, s. 3-26.

²⁹⁵ Por. T. Bierzyński, *Powołanie i media*, Rzeszów 2018, s. 79-100.

ekonomiczno-finansowych religią, z uwzględnieniem wiary katolickiej²⁹⁶. Szukają one odpowiedzi na pytania: Jaki wpływ mają determinanty religijne na działalność gospodarczą? Czy i jakie koncepcje ekonomiczne są pochodną danych religii?

Spośród wielu przykładów z dziedziny nauk o sztuce za przykład posłużą sztuki filmowe, które w swoich produkcjach ukazują w różny sposób instytucje kościelne lub osoby duchowne²⁹⁷. Z powyższych rozważań wyłania się obraz złożonych i współprzenikających się podejść poszczególnych nauk wobec fenomenu wiary katolickiej, gdzie dziedziny z właściwymi sobie procedurami badawczymi i metodologicznymi rozpatrują w wybranym aspekcie i pod specyficznym kątem instytucję Kościoła katolickiego.

Kolejnym etapem rozważań jest odpowiedź na pytanie: jak Kościół sam siebie rozumie? Przede wszystkim w swych dokumentach religia katolicka utrzymuje, że ma pochodzenie boskie, to znaczy, że nie jest dziełem wyłącznie ludzkim. Owe dokumenty stwierdzają, że instytucja chrześcijaństwa posiada swe źródło w Objawieniu Bożym, i genezę tej konfesji należy upatrywać w osobie założyciela Jezusa, o którym katolicyzm ma przekonanie, że jest Bogiem-człowiekiem²⁹⁸. Jezus w rozumieniu przedstawicieli tej religii jest jedną z osób Trójcy Świętej, będącej jednym i jedynym Bogiem, co jest podstawową prawdą omawianego wyznania. Początki struktur kościelnych aspirują w swej praprzyczynie do dawnej historii i idei narodu izraelskiego jako narodu wybranego to znaczy ludu Bożego²⁹⁹.

Autorefleksja towarzyszy instytucji kościelnej od starożytności i podlegała rozwojowi. W swej prahistorii omawiana religia odkrywała centralne prawdy zwane dogmatami, które warunkowały przynależność i wyróżniały ją spośród innych wspólnot. W średniowieczu nastąpił rozwój instytucjonalny oraz nastąpiła sekularyzacja władzy religijnej. Zaistniało wiele problemów związanych z praktyką życia chrześcijańskiego, co w konsekwencji doprowadziło do kontestacji instytucji Kościoła jako całości w dobie reformacji³⁰⁰. Przeciwdziałaniem na zaistniałą sytuację stał się rozwój dyscyplin teologicznych w aspekcie apologetycznym, który wypracowywał odpowiedzi na najbardziej palące pytania dotyczące kwestii instytucjonalnych takich jak: kapłaństwo, papież, tradycja. Czasy najnowsze przyniosły precyzację stanowiska katolickiego

²⁹⁶ Por. K. Kietliński, *Religijne determinanty działalności gospodarczej w perspektywie czterech wielkich religii: judaizmu, buddyzmu, chrześcijaństwa i islamu*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 8/2006, s. 43-59.

²⁹⁷ Por. T. Bierzyński, *Powołanie...*, s. 116.

²⁹⁸ Por. KKK 464-469.

²⁹⁹ Por. KKK 781-782.

³⁰⁰ Por. B. Kumor, *Historia Kościoła*, Lublin 2002, t.5, s. 13-15.

w kwestii autorefleksji, wyrażającą się w dziele Soboru Watykańskiego II, co szczególnie zostało wyeksponowane w konstytucji soborowej *Lumen Gentium*, która podała definicję instytucji Kościoła, który „(...) jest w Chrystusie jakby sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”³⁰¹.

Konsekwencją odnowy posoborowej zwanej *aggiornamento* jest samookreślanie się rozważanej instytucji w kluczu pojęć zawartych w Katechizmie Kościoła Katolickiego: sakrament, mistyczne Ciało Chrystusa, komunია³⁰². W opisie horyzontalnym struktur kościelnych podkreśla się nie tylko budowę hierarchiczną z najwyższą władzą duchową, którą jest biskup Rzymu, ale eksponuje się przekonanie, że wszyscy ochrzczeni stanowią podmioty życia religijnego³⁰³. Natomiast pod względem organizacyjnym Kościół posiada dwa podstawowe szczeble: powszechny i lokalny. Na poziomie centralnym widzialnym zwierzchnikiem całej struktury kościelnej jest papież, który posiada podległe mu różnorodne instytucje jak: kolegium kardynałów, sekretariat stanu, kongregacje, dykasterie, trybunały, rady papieskie, synod biskupów, komisje papieskie, gwardię szwajcarską, inne urzędy składające się na kurię rzymską, Państwo Watykańskie, prefekturę domu papieskiego, papieskie biuro charytatywne, papieskie archiwa, muzea watykańskie, akademie papieskie i inne³⁰⁴. Ze względu na aspekt niniejszej dysertacji warto wyróżnić Papieską Radę ds. Środków Społecznego Przekazu (łac. *Pontificium Consilium de Communicationibus Socialibus*), która początki swe posiada w Komisji ds. Kinematografii Religijnej i Dydaktycznej założonej przez papieża Piusa XII w 1948r., swą funkcję i nazwę otrzymała od papieża Jana Pawła II w 1988r., i przekształciła się na mocy decyzji papieża Franciszka w 2016r. w Sekretariat ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej, a jeszcze później w Dykasterię ds. Komunikacji³⁰⁵.

Na poziomie lokalnym Kościół katolicki składa się z diecezji lub odpowiadającej rangą diecezji struktur. Na czele diecezji stoi biskup diecezjalny³⁰⁶. Na poziomie partykularnym w diecezjach pomocą biskupowi służą: kuria, sąd biskupi, caritas

³⁰¹ Por. T. Bierzyński, *Kompendium dokumentów...*, s. 24.

³⁰² Por. KKKK 147-152.

³⁰³ Por. KPK 204.

³⁰⁴ Por. Oficjalna strona Stolicy Świętej, <http://w2.vatican.va/content/vatican/en.html>, [dostęp z dnia 05.07.2019].

³⁰⁵ Por. R. Kamiński, *Reforma papieskich instytucji do spraw komunikacji społecznej*, „Prawo Kanoniczne” nr 2/2017, s. 35-52.

³⁰⁶ Por. KPK 381; Encyklopedia PWN, *hasło diecezja*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/diecezja.html>, [dostęp z dnia 05.07.2019].

diecezjalne, seminarium, rady, kapituły i inne urzędy³⁰⁷. Diecezje złożone są z dekanatów, na które składają się parafie. Na szczeblu parafialnym przełożonym jest proboszcz³⁰⁸. Pomiędzy poziomem powszechnym a lokalnym występują także pewne struktury organizacyjne takie jak: metropolie, prowincje kościelne, konferencje biskupów i inne³⁰⁹. Powyższe analizy ukazują Kościół jako instytucję, która w swej specyfice jest klasycznym przykładem zorganizowanej grupy religijnej. Posiada ona historię, hierarchię, własne prawo, organizacje centralne i lokalne³¹⁰.

Jednak w kontekście nauki o komunikacji społecznej i mediach powstaje konsekwentnie pytanie o wpływ środków społecznego przekazu na instytucję Kościoła katolickiego, to znaczy o mediatyzację religii. Koncepcja mediatyzacji została po raz pierwszy przedstawiona w 1986r. przez K. Aspa. Zakłada ona powszechny dostęp do środków społecznego przekazu i masowe komunikowanie, które staje się generatorem nowych wzorców zachowań i myślenia, występuje sieciowość powiązań instytucji społecznych z grupami odbiorców, media podlegają procesom globalizacji, indywidualizacji i komercjalizacji, ponadto publikatory dostarczają narzędzi komunikacyjnych i promują swoją wizję racjonalności społecznej innym instytucjom³¹¹.

S. Hjarvard stawia tezę, że media przekształcają religię³¹². Według niego motorem ewolucji zmian w samej wierze jest logika mediów. Dodatkowo oddziaływanie massmediów powoduje zjawisko banalizacji religii³¹³. Jednak w pewnych przypadkach oddziaływanie medialne staje się przyczyną resakralizacji społeczeństwa, podczas gdy w innych podważa autorytet instytucji religijnych. Współzależność i penetracja religii przez media występuje w trzech modelach dotyczących: mediów religijnych, narracji dziennikarskich i banalnej religii³¹⁴.

Zjawisko mediatyzacji religii zakłada promocję kultury popularnej przez środki społecznego przekazu, które w ten sposób oddziałują na wyobraźnię religijną.

³⁰⁷ Por. Oficjalna strona Diecezji rzeszowskiej, <http://www.diecezja.rzeszow.pl/>, [dostęp z dnia 05.07.2019].

³⁰⁸ Por. Oficjalna strona parafii farnej w Gorlicach, <https://bazylikagorlice.pl/duszpasterze/>, [dostęp z dnia 05.07.2019].

³⁰⁹ Por. Oficjalna strona Konferencji Episkopatu Polski, <https://episkopat.pl/>, [dostęp z dnia 05.07.2019].

³¹⁰ Por. M. Jagodziński, *Kościół a demokracja*, „Teologia w Polsce” 2/2011, s. 275-278.

³¹¹ Por. S. Dobrołowicz, *Mediatyzacja współczesności a procesy socjalizacji i wychowania*, „Paedagogia Christiana” 34/2014, s. 141-145.

³¹² Por. S. Hjarvard, *The mediatization of religion: A theory of the media as agents of religious change*, „Northern Lights” 6(1)2008, s. 9-26.

³¹³ Por. P. Nowakowski, *Banalizacja nadprzyrodzoności w kolorowych pismach dla młodzieży*, „Horyzonty Wychowania” 9/2006, s. 262-272.

³¹⁴ Por. E. Stachowska, *Mediatyzacja religii w Polsce. Wybrane aspekty w kontekście koncepcji S. Hjarvarda*, „Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne” 21/2017, s. 42.

Promowana jest świecka wizja świata, zachowania i rytuały wyzute z duchowości³¹⁵. Zdarza się, że filmy, muzyka, zdjęcia i inne kanały komunikacji promują spirytualizm, magię, okultyzm. Ponadto funkcje wspólnototwórcze i kierownictwo duchowo-moralne w pewnej mierze przejmują niektóre media poprzez kreację środowiska kulturowego odpowiadającego percepcji współczesnych ludzi. Przykładem jest przypadek formacji przez smartfon czy aplikacje wspomagających medytację, gdzie praktyki pobożnościowe łączone są ze współczesnymi technikami medialnymi i w nowoczesnej oprawie³¹⁶. Wszystko to powoduje zmniejszenie roli Kościoła rozumianego jako instytucja oraz co więcej powoduje zmiany w samej strukturze kościelnej, która zaczyna wykorzystywać w coraz większym stopniu logikę mediów.

Podsumowując, obraz instytucji Kościoła, którym zajmują się w pewnej mierze niektóre nauki i który w autorefleksji określa siebie jako posiadający genezę nie tylko ludzką podlega przekształceniom ze względu na oddziaływanie mediów. Procesy te są nie tylko zewnętrzne, ale dzięki zjawisku mediatyzacji stają się immanentną cechą instytucji kościelnej, która reorganizuje swoje struktury w paradygmacie logiki mediów i przy ich coraz szerszym wykorzystaniu.

2.2. Ewolucja nauczania Kościoła na temat mediów – rys historyczny

Kolejnym etapem rozważań jest analiza podejścia kościelnego względem mediów. W tym celu autor podzielił historię omawianej kwestii na: okres przedmassmedialny (ok. 1-1450), okres defensywny (1451-1921), erę rozwoju radia i telewizji (1922-1961), czas Soboru Watykańskiego II (1962-1965) i epokę posoborową (po 1965)³¹⁷. Dla lepszego rozumienia historii mediów można powyższy podział zestawić z ogólnie przyjętym przez M. McLuhana, który rozróżniał: epokę słowa mówionego i manuskryptów (do połowy XV w.), erę druku (od połowy XV w. do XIX w.), okres mass-mediów audiowizualnych (od XX w.)³¹⁸.

Za początek okresu przedmassmedialnego w doktrynie katolickiej można uznać przełom tysiącleci, od którego rozpoczyna się rachuba czasu przed naszą erą i naszej

³¹⁵ Por. J. Niewiadomski, *Retoryka „kryzysu wiary” – postawy Kościoła na Zachodzie*, „Teologia praktyczna” t. 14/2013, s. 44-46.

³¹⁶ Por. D. Guzek, *Mediatyzacja religii. Analiza pojęcia*, w: *Przestrzenie komunikacji. Technika język kultura*, red. E. Borkowska, A. Pogorzelska-Kliks, B. Wojewoda, Gliwice, 2015, s. 73-76.

³¹⁷ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia – dokumenty – dylematy*, Kraków 2002, s. 5-6.

³¹⁸ Por. N. Kirillova, *Evolution of Media Culture in the Context of McLuhan's Typology: History, Reality, Prospects*, „Global Media Journal” vol. 14/2016, s. 1-8.

ery. Charakteryzował się w swej genezie przewagą słowa mówionego³¹⁹. Nim została spisana doktryna katolicka najpierw głoszone przekonania chrześcijańskie w skupiskach ludzi, świątyniach, rodzinach. Przykładem jest działalność założyciela omawianej religii Jezusa oraz jego następców zwanych apostołami. Ponieważ była to już era alfabetu i pisma fonetycznego to słowa Jezusa zostały spisane w formie Ewangelii a w swej działalności apostołowie zaczęli się posługiwać formą listu. Z tego okresu pochodzi przekonanie, że wiara rodzi się ze słuchania³²⁰. Wraz z rozwojem wiary krąg odbiorców poszerzał się, powstawały szkoły, biblioteki, w których przechowywano coraz większe ilości manuskryptów o tematyce religijnej. Był to burzliwy czas wykuwania się doktryny i instytucji Kościoła. Czas walki z herezjami i w kontrze do nich ustalania norm obowiązujących w wierze, moralności i prawie kanonicznym. Erę tę charakteryzuje pozytywna postawa katolicyzmu w kwestii rozwoju nauki i sztuki, co przejawiało się w przechowaniu i rozwoju dorobku kultur antycznych greckiej i rzymskiej, a także promowaniu wykształcenia i przekazu myśli poprzez zakładanie uniwersytetów oraz szkół na poziomie lokalnym.

Okres defensywny w zagadnieniu dotyczącym relacji Kościoła – media pokrywa się historycznie z rozpoczęciem ery druku. Upowszechnienie wynalazku Gutenberga doprowadziło nie tylko do łatwiejszego dostępu podstawowej księgi chrześcijańskiej jaką jest Biblia i innych ksiązek religijnych ale do rozpowszechniania się idei i informacji, które konfesja rzymsko-katolicka uznawała za niebezpieczne. W związku z tym już w 1487 r. papież Innocenty VIII wprowadził cenzurę wszystkich druków³²¹. Groźby kierowane pod adresem wydawców ksiązek publikujących bez zgody cenzora, oraz osób przechowujących i czytających takie druki przybrały formę ekskomuniki to znaczy wykluczenia ze wspólnoty kościelnej, co zostało ogłoszone przez papieża Aleksandra VI Borgię, który rządził w latach 1492-1503³²². Papież Leon X (pontyfikat 1513-1521) rozpoczął czas palenia tych ksiąg na stosach, które nie uzyskały pozwolenia kościelnego³²³. Władza kościelna stosowała licznie oficjalne potępienia pierwowzorów prasy czyli *avvisi*³²⁴. Z tego okresu pochodzi indeks ksiąg zakazanych – *Index auctorum*

³¹⁹ Por. R. Wawrzenicki, *Etapy formowania się Ewangelii*, Obra 1997, s. 3-4.

³²⁰ Rz 10,17.

³²¹ Por. A. Muc, *Cenzura uprzednia w prawodawstwie kościelnym – zarys problematyki*, „Bibliotheca Nostra: śląski kwartalnik naukowy” nr 2/2013, s. 39.

³²² Tamże.

³²³ Por. J. Sobczak, *Cenzura polityczna wobec karykatury. Doświadczenia francuskie II połowy XVIII i pierwszej połowy XIX wieku. Przyczynek do walki o wolność słowa*, „Czasopismo prawno-historyczne” t. LXIX/z. 2/2017, s. 284.

³²⁴ Por. A. Adamski, B. Przywara, S. Przybyło, *The Church's attitude to the means and philosophy*

et librorum prohibitorum, którego ujednolicony tekst opracowała Rzymska Inkwizycja w 1559 r.³²⁵. Kolejni papieże podtrzymywali potrzebę instytucji cenzury, co jasno wyraził papież Grzegorz XVI (rządził w latach 1831-1846) w encyklice *Mirari vos*, w której potępiono odrzucenie prawa do cenzury przez Kościół³²⁶. Pius IX (pontyfikat 1846-1878) w encyklice *Qui pluribus* prezentuje postawę obronną instytucji kościelnych wobec prasy, która stanie się charakterystyczna dla XIX-wiecznych relacji pomiędzy katolicyzmem a mediami³²⁷. W konsekwencji takiego stanowiska wypracowano ideę tak zwanej „prasy dobrej”³²⁸, której pokłosiem było powstanie i upowszechnienie prasy katolickiej: *La Civiltà Cattolica* (pierwsze wydanie 1850), *L'Osservatore Romano* (pierwsze wydanie 1861), *Stimmen aus Maria Laach* (pierwsze wydanie 1871). Omawiany okres postawy defensywnej wobec mediów nieco łagodzi postawa papieża Leona XIII (pontyfikat 1878-1903), który w encyklice *Etsi nobis* zaproponował stanowisko, w którym uważa, że osoba odpowiednio uformowana sama w sposób wolny może wybierać odpowiednie dla siebie treści.

Kolejny etap rozwoju w doktrynie katolickiej względem mediów rozpoczął papież Piusa XI (pontyfikat 1922-1939), który był zwolennikiem radia. Dokonał on otwarcia Rozgłośni Radia Watykańskiego w 1931r. W tym czasie powstają chrześcijańskie organizacje o zasięgu międzynarodowym związane z mediami: Katolickie Międzynarodowe Biuro Filmowe (1928r.), Stała Międzynarodowa Komisja Wydawców Dzienników Katolickich (1928r.) i inne. Pius XI w Encyklice *Divini Illius Magistri* opisuje

of communication in the 9th and 16th centurie: courage and trust versus escape and censorship, „Konštantínove listy” 13(2020), s. 111-123.

³²⁵ Por. Z. Kadłubek, *Kanony i moralny rozwój*, „Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie” z. XIV/2014, s. 172.

³²⁶ Grzegorz XVI, *Mirari vos*, Rzym 1832, nr 16: „Na podstawie tej jednakowej troskliwości wszystkich wieków, z jaką zawsze ta Święta Stolica Apostolska potępiała podejrzone i szkodliwe książki i usiłowała wyrwać je z rąk ludowi, widać jawnie jak błędna, fałszywa, zdradliwa, lekkomyślna i uwłaczająca tejże Stolicy Apostolskiej i straszliwie niszcząca lud chrześcijański, jest nauka tych, którzy nie tylko odrzucają cenzurę ksiąg jako zbyt uciążliwą i przykrą, ale nawet posuwają się do tego stopnia niegodziwości, że odważają się twierdzić, że jest przeciwna wszelkim zasadom praw, i że Kościół nie ma prawa ani jej ustanawiać ani podtrzymywać.”

³²⁷ Pius IX, *Qui Pluribus*, Rzym 1846, nr 16: „Do tego wreszcie zmierza (...) najohydniejsza zaraza tyłu zewsząd się wylewających książek i broszur, uczących grzeszenia, które sprawnie spreparowane, a pełne oszukaństwa i podstępów - i ogromnym nakładem środków rozprowadzane w każdym miejscu na zgubę ludu chrześcijańskiego - rozsiewają wszędzie niosące zarazę nauki, deprawują umysły i ducha, zwłaszcza nieostrożnych, oraz wyrządzają jak największe szkody religii.”

³²⁸ Pius IX, *Nostris et nobiscum*, Rzym 1849, nr 15: “Dla powstrzymania zaś samej zarazy niegodziwych książek nadzwyczaj pożyteczne będzie. Czcigodni Bracia, by wszyscy, znajdujący się w Waszym otoczeniu ludzie wybitni i cechujący się zdrową doktryną, publikowali - zaaprobowane, rzecz jasna, wcześniej przez Was - inne, niewielkie teksty ku zbudowaniu wiary i zbawiennemu pouczeniu ludu. Niechaj też troską Waszą będzie, by teksty te - podobnie jak inne o równie nieskażonej doktrynie oraz książki sprawdzonej użyteczności pióra innych autorów - były rozpowszechniane wśród wiernych stosownie do potrzeb konkretnych miejsc i osób.”

negatywny wpływ mediów na młodych odbiorców³²⁹. Pierwszym dokumentem kościelnym dedykowanym filmowi jest encyklika *Vigilanti cura* Piusa XI³³⁰. Pius XII (pontyfikat 1939-1958) pomimo zachwytu nad cudem telewizji wyrażonym w orędziu *Voici le jour* z 1949r., pozostaje na stanowisku, że przekaz telewizyjny powinien kształtować widzów w sposób chrześcijański, co wyraził w liście do biskupów włoskich z 1954r.³³¹. Ten sam papież w Przemówieniu *It affords us* z 1946r. określa, że postawą, jaką powinna odznaczać się prasa w swych przekazach jest prawda rozumiana jako norma obiektywna i nie stronnicza³³². Okres początków radia i telewizji charakteryzuje pogłębiona refleksja nad środkami społecznego przekazu, co przejawia się w coraz liczniejszych dokumentach poświęconych tematyce medialnej i refleksji nad właściwym ukształtowaniem biorców informacji.

Następnym etapem rozwoju stanowiska kościelnego względem mediów jest czas Soboru Watykańskiego II (obradował w latach 1962-1965), którego jednym z celów wyrażonym w Konstytucji o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium* było „lepsze dostosowanie do potrzeb naszych czasów różnych instytucji”³³³. Zauważa się coraz większy rozwój doktryny medialnej Kościoła, która przestaje być defensywna i staje się afirmująca, co wyrażono w Dekrecie o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica* z 1963r., w którym uznano, że orędzie zbawienia należy głosić także za pomocą środków społecznego przekazu³³⁴. Dokumentem, który rozwijał myśl zawartą we wspomnianym dekrete soborowym jest Instrukcja duszpasterska *Communio et progressio*, która w sposób dokładniejszy i w lepszym stylu omawia tematykę mediów³³⁵.

Okres posoborowy w rozwoju stosunku wiary katolickiej wobec massmediów, rozpoczyna papież Paweł VI, który po śmierci papieża Jana XXIII w 1963r. kontynuował dzieło soboru, by następnie wprowadzać w życie dzieło odnowy. Ważnym jego

³²⁹ Pius XI, *Divini Illius Magistri*, Rzym 1929, nr 86: „Ale w naszych czasach potrzeba bardziej szeroko, rozciągniętego i dokładnego czuwania, ponieważ znacznie wzrosły okazje moralnego i religijnego rozbięcia dla niedoświadczonej młodzieży, zwłaszcza przez bezbożne i sprośne książki, z których wiele się rozrzuca za bezcen, iście po diabelsku; nadto w kinematograficznych widowiskach, a obecnie także w radiofonicznych audycjach, które pomnażają i ułatwiają, można powiedzieć, wszelki rodzaj lektury, tak jak kino wszelki rodzaj przedstawić.”

³³⁰ Pius XI, *Vigilanti cura*, Rzym 1936, w części zatytułowanej: Znaczenie i potęga kinematografu: „Wśród wszystkich widowisk widowiska kinematograficzne, jak powszechnie wiadomo, posiadają największe znaczenie, skoro w naszych czasach cieszą się u wszystkich narodów wielkim uznaniem.”

³³¹ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie...*, s. 49.

³³² Pius XII, *It affords us*, Rzym 1946.

³³³ Sobór Watykański II, *Konstytucja Sacrosanctum Concilium*, Rzym 1963, nr 1.

³³⁴ Por. T. Bierzyński, *Kompendium...*, s. 69.

³³⁵ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Instrukcja duszpasterska Communio et progressio o środkach społecznego przekazu. Refleksje w trzydziestą rocznicę jej przyjęcia*, „Zeszyty Prasoznawcze” r. XLIII/nr 3-4/2000, s. 159-160.

dokumentem stała się adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi*, w której chwali środki społecznego przekazu nazywając je „potężnymi mocami” i „współczesną amboną”³³⁶. Implementacja zaleceń soborowych wymagała ustanowienia Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu, który odbył się po raz pierwszy w 1967r. Z okazji tych dni wydawane są co roku orędzia związane z tematyką medialną. Ewolucja nauczania Kościoła w punkcie dotyczącym mediów postępowała i ważnym momentem decydującym o rozwoju kadr kościelnych w kierunku odnowy posoborowej i także pod względem „promedialnym” stał się dokument *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 1970r., który stanowi ramowy program kształcenia kleryków w seminariach³³⁷.

Jan Paweł II (pontyfikat 1978-2005) wiele miejsca w swym nauczaniu poświęcił mediom. Antoni Lewek nazwał go wręcz „papieżem mediów”³³⁸. W 1983 r. promulgował nowy Kodeks Prawa Kanonicznego, w którym niektóre kanony dotyczą środków społecznego przekazu³³⁹. Uważał, że jednym z podstawowych zagadnień dotyczących środków społecznego przekazu są takie działania, które ochronią rodzinę przed zagrożeniami zawartymi w przekazach medialnych³⁴⁰. Zachęcał do posługiwania się przekazem medialnym w dziele ewangelizacji³⁴¹. Jego zdaniem, techniki komputerowe i satelitarne wykorzystywane w przekazy informacji mogą stać się użyteczną pomocą w przepowiadaniu Dobrej Nowiny, w ten sposób, że te narzędzia poprzez swą specyfikę mają ułatwioną drogę dotarcia do odległych i niedostępnych miejsc oraz do szerokiego grona odbiorców³⁴². Rozważając kwestię skutków oddziaływania telewizji w rodzinie, zachęcał do ustalenia przez władze świeckie norm etycznych w celu ochrony walorów religijnych i humanistycznych. Uważał, że funkcją władzy publicznej jest stworzenie systemu, w którym uczy się korzystania z mediów masowych oraz refleksji nad jakości

³³⁶ Por. Paweł VI, *Evangelii nuntiandi*, Rzym 1975, nr 45: „Środki te, wprzęgnięte w służbę Ewangelii, niezmiernie poszerzają zakres słuchania Słowa Bożego i zanoszą orędzie zbawienia do milionów ludzi. Kościół byłby winny przed swoim Panem, gdyby nie używał tych potężnych pomocy, które ludzki umysł coraz bardziej usprawnia i doskonali. Za ich pośrednictwem głosi orędzie, jakie mu zostało powierzone, „na dachach”; w nich znajduje nowe i skuteczne formy świętego oddziaływania, współczesną ambonę; poprzez nie może przemawiać do rzesz.”

³³⁷ Por. R. Selejdak, *Formacja kandydatów do kapłaństwa w świetle nowego Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, „Collectanea Theologica” nr3/87/2017, s. 97-133.

³³⁸ Por. A. Lewek, *Fenomen więzi Jana Pawła II i ludzi mediów*, „Ateneum Kapłańskie”, 145 (2005), z. 2, s. 226–241.

³³⁹ KPK, Rzym 1983, kan.: 666. 747. 761. 779. 804. 822. 823. 830. 831. 1369.

³⁴⁰ Por. G. Łęcicki, *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2013, s. 60.

³⁴¹ Por. Jan Paweł II, *Catechesi tradendae*, Rzym 1979, nr 46.

³⁴² Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna w służbie chrześcijańskiej promocji młodzieży*, Rzym 1985, nr 2.

programów telewizyjnych³⁴³. Należy stwierdzić, że Jan Paweł II przed środkami społecznego przekazu stawiał następujące cele: informacyjny, formacyjny i integracyjny³⁴⁴.

Ważną częścią przepowiadania papieża Benedykta XVI (pontyfikat 2005-2013) było zagadnienie komunikacji społecznej. Papież utrzymuje, że media są szansą rozwoju kultury dla człowieka oraz mogą stanowić instrument ewangelizacji, który jest wprzęgnięty w światowy system komunikacji³⁴⁵. Podkreśla, wagę wartości moralnych w toku przetwarzania informacji³⁴⁶. Dostrzega zakorzenioną w człowieku tęsknotę do komunikowania się, która jest zaszczepiona przez Boga³⁴⁷. Zauważył, że mass media partycypują w pewien sposób w fenomenie globalizacji i kształtują kulturę³⁴⁸. Ważną częścią nauczania tego papieża było rozwinięcie refleksji nad rzeczywistością cyfrową, co zaowocowało nazwaniem go przez Antonio Spadaro „teologiem świata cyfrowego”³⁴⁹. Nauczanie Benedykta XVI dotyczące komunikacji można zestawić w następującym kluczu: komunikacja i media, komunikacja religijna i kulturowa, komunikacja z dziennikarzami³⁵⁰.

Obecny papież Franciszek (pontyfikat od 2013r.) poprzez swój język, który – jak zauważył prof. T. Goban-Klas – jest jego „znakiem firmowym”³⁵¹ zajmuje stanowisko nietypowe wobec mediów w porównaniu do dotychczasowej tradycji dokumentów kościelnych. Podkreśla aspekt komunikacji miłosiernej oraz komunikacji na

³⁴³ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 28 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Telewizja w rodzinie: kryteria właściwego wyboru programów*, Rzym 1994,

³⁴⁴ Por. G. Łęcicki, *Media audiowizualne...*, s. 68.

³⁴⁵ Por. D. Lubiński, *Ład moralny w świecie mediów w nauczaniu Benedykta XVI*, „Łódzkie Studia Teologiczne” nr 20/2011, s. 225-234.

³⁴⁶ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 16 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Szukanie prawdy, by się dzielić*, Rzym 2008, nr 5: „Nie należy dopuścić, by media stały się środkiem propagowania materializmu ekonomicznego i relatywizmu etycznego, prawdziwych plag naszych czasów. Mogą one natomiast i powinny przyczyniać się do rozpowszechniania prawdy o człowieku, broniąc jej przed tymi, którzy próbują ją negocjować bądź niszczyć. Można nawet powiedzieć, że poszukiwanie i ukazywanie prawdy o człowieku stanowią najwyższe powołanie społecznego przekazu.”

³⁴⁷ Por. W. Misztal, *Bóg i mass media w orędziach papieża Benedykta XVI na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, „Analecta Cracoviensia” nr 48/2016, s. 107-123.

³⁴⁸ Por. M. Weresa, *Zadania mediów w ujęciu Benedykta XVI na podstawie analizy zawartości orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu (2006-2013)*, „Łódzkie Studia Teologiczne” nr 28/2019, s. 171-190.

³⁴⁹ Por. A. Spadaro, *Benedetto XVI, teologo della comunicazione digitale*, wpis na blogu „Cyberteologia.it” (opubl. 21.02.2013), <http://www.cyberteologia.it/2013/02/benedetto-xvi-teologo-della-comunicazione-digitale/> (dostęp 20.02.2020).

³⁵⁰ Por. M. Laskowska, K. Marcyński, *Komunikacja społeczna według Benedykta XVI*, Kraków 2016, s. 5-10.

³⁵¹ Por. T. Goban-Klas, *fragment recenzji książki M. Laskowskiej, K. Marcyńskiego: Sztuka Komunikacji według Franciszka. Bliżej – prościej – głębiej*, Warszawa 2016, okładka.

peryferiach³⁵². Wyraża przekonanie, że wartością jest zdolność towarzyszenia człowiekowi w epoce cyfrowej³⁵³.

Podsumowując, na przestrzeni bez mała dwóch tysięcy lat istnienia Kościoła katolickiego nastąpił progres w nauczaniu w tematyce medialnej. Związane jest to między innymi z powstawaniem w czasie coraz to nowych środków społecznego przekazu: prasy, radia i telewizji, Internetu, co wchodziło w zakres zainteresowania omawianej instytucji. Nastawienie kościelne wobec tych massmediów ewoluowało od nieprzychylności i rezerwy, przez afirmację aż do czynnego zaangażowania i obecnie poszukiwania nietypowych rozwiązań proponowanych przez aktualnego papieża.

2.3. Rozumienie Magisterium Kościoła i jego wypowiedzi

W kolejnym paragrafie należy rozważyć czym jest Magisterium Kościoła, co jest newralgiczne dla niniejszej rozprawy, gdyż jej przedmiotem są oficjalne dokumenty Kościoła. Następnie analiza obejmie typologię dokumentów omawianej instytucji pod względem ważności. Ostatecznie dla pełnego obrazu zrozumienia omawianej tematyki rozważania obejmą typy i sposoby oficjalnego nauczania kościelnego, oraz kwestie tak szczegółowe, jak rozróżnienie wagi danych dokumentów od stopnia zaangażowania woli papieża w dany problem i od przedmiotu, którym nauczanie papieskie się zajmuje.

Definicja magisterium Kościoła czyli Urzędu Nauczycielskiego Kościoła podana jest w Katechizmie Kościoła Katolickiego w artykule 85. Katechizm definiuje to pojęcie jako „*biskupów w komunii z następcą Piotra, Biskupem Rzymu*”³⁵⁴. To znaczy najwyższa władza w instytucji kościelnej spoczywa w rękach papieża i biskupów, którzy muszą być z nim koniecznie w jedności. To nauczanie w sposób najpełniej kolegialny, to znaczy wspólnotowy, uwidacznia się na soborach powszechnych, które są zgromadzeniami wszystkich biskupów pod przewodnictwem papieża, i których dokumenty dotyczące mediów stanowią przedmiot zainteresowania niniejszej dysertacji; a są to uporządkowane hierarchicznie: konstytucje, dekryty, deklaracje. Ponadto oficjalna doktryna kościelna zawarta jest w Katechizmie Kościoła Katolickiego oraz ujęta w formę prawa w Kodeksie Prawa Kanonicznego. Co więcej, papież i podległe mu kongregacje, które są odpowiednikami ministerstw, posługują się szerokim wachlarzem

³⁵² Por. M. Laskowska, K. Marcyński, *Sztuka Komunikacji według Franciszka. Bliżej – prościej – głębiej*, Warszawa 2016, s. 5-10.

³⁵³ Por. Tamże, s. 70-72.

³⁵⁴ KKK 84.

dokumentów, które można podzielić na: konstytucje apostolskie, encykliki, adhortacje apostolskie, listy apostolskie, bulle, *motu propria*, *breve*, dekrety, normy, upomnienia, orędzia, deklaracje, odpowiedzi, informacje, dyrektoria³⁵⁵. Występują także dokumenty zbiorcze, których twórcami są uczestnicy synodów rzymskich, plenarnych lub diecezjalnych (synod to zgromadzenie biskupów jakiegoś obszaru w przeciwieństwie do soboru, który jest zgromadzeniem wszystkich biskupów), które muszą uzyskać aprobatę papieża. Warto dodać, że powyższe oficjalne dokumenty kościelne tłumaczone są na różne języki w tym na j. polski.

W precedencji wagi dokumentów katolickich konstytucja zajmuje uprzywilejowane miejsce. Jest to najważniejsze pismo soborowe lub papieskie określające stanowisko dotyczące wiary lub porządku organizacyjnego, które staje się obowiązujące w Kościele³⁵⁶. Dekret soborowy jest odpowiednikiem ustawy i sklasyfikowany jest pod względem doniosłości poniżej konstytucji. Jest to normatywny akt kościelny na określony temat, którego sygnatariuszem oprócz ojców soborowych musi być papież³⁵⁷. Deklaracja soborowa zawiera wypowiedź, oświadczenie lub zbiór postulatów w jakiejś sprawie promulgowany przez uczestników Soboru i papieża³⁵⁸. W typologii dokumentów soborowych pod względem mocy prawnej jest umieszczona najniżej.

Kategorię dokumentów napisanych i ogłoszonych przez papieża otwiera encyklika. Etymologicznie słowo to pochodzi z j. greckiego i oznacza ogólnik (*enkyklios* = tworzący krąg, *paideia* = wykształcenie)³⁵⁹. Warto zaznaczyć, że przyjęło się nazewnictwo encyklik pochodzące od pierwszych słów rozpoczynających ten dokument. Zdefiniowanie, czym jest encyklika, jest trudne - zwłaszcza pod względem wskazania różnic pomiędzy nią a innymi dokumentami papieskimi. Jest to pismo, którego autorem jest papież, adresowane do wiernych, a w niektórych przypadkach do wszystkich ludzi. Tematyka rozważana dotyczy spraw religijnych, w tym doktrynalnych lub moralnych, albo społecznych. W swych początkach encykliki sięgają starożytnej tradycji przesyłania listów przez biskupów do wspólnot lub pomiędzy sobą, dla zachowania jedności wyznawanej wiary. Z czasem termin ten zarezerwowano jedynie dla najwyższej władzy w kościele. Badacze historii ustalili, że po raz pierwszy terminu „*encyklika*” użył

³⁵⁵ Por. F. Andrusso, *Magisterium Kościoła. Posługa słowa*, Kraków 2000, s. 165-169.

³⁵⁶ Por. Słownik języka polskiego, *hasło konstytucja*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/konstytucja%20.html>, [dostęp 10.07.2019].

³⁵⁷ Por. Encyklopedia katolicka, *hasło dekret*, Lublin 1979, t. III, s. 1118-1119.

³⁵⁸ Por. Słownik języka polskiego, *hasło deklaracja*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/deklaracja.html>, [dostęp z dnia 10.07.2019].

³⁵⁹ Por. M. Kowalewski, *Mały słownik teologiczny*, Poznań – Warszawa – Lublin 1959, s. 117.

papież Marcin I w roku 649, natomiast pierwszą encyklikę w obecnym rozumieniu tego słowa napisał Benedykt XIV w roku 1740³⁶⁰.

Słowo „adhortacja” pochodzi z j. łacińskiego i oznacza upomnienie, zachętę. Jest to pismo papieskie o orientacji duszpasterskiej, którego adresatami są wspólnoty lub określone ludzie, albo też adresatami mogą być wszyscy wierzący³⁶¹. Często adhortacja stanowi posłowie podsumowujące prace synodu biskupów, czyli zgromadzenia zwierzchników wspólnot kościelnych. List apostolski jest to pismo papieskie adresowane do konkretnych osób. Zawiera tematykę doktrynalną, czyli dotyczy twierdzeń i założeń religii katolickiej albo dotyczy zagadnień ogólnoludzkich. Bulla oznaczała okrągłą pieczęć urzędu papieskiego z podobiznami świętych Piotra i Pawła zawieszoną na sznurkach połączonych z dokumentem³⁶². Z czasem bullą nazwano pismo papieskie sygnowane taką pieczęcią, które dotyczą ważniejszych decyzji kościelnych, na przykład kanonizacji to znaczy oficjalnego uznania przez Kościół katolicki jakiejś osoby za świętą, albo dyspensy czyli zawieszenia obowiązywania prawa kościelnego w jakiejś kwestii. *Motu proprio* jest dokumentem papieskim o charakterystyce listu, które powstało na skutek inicjatywy papieża w jakiejś kwestii³⁶³. *Brewe* jest pismem dotyczącym spraw mniej ważnych, którego autorem jest Ojciec święty³⁶⁴.

Dla pełnego zobrazowania tego, czym jest oficjalne nauczanie Kościoła obok typologii dokumentów przedstawionej powyżej należy rozważyć typy wypowiedzi magisterium Kościoła. Nauczycielski urząd Kościoła wypowiada się w sposób zwyczajny albo uroczysty. Do wypowiedzi zwyczajnych Magisterium Kościoła należy przepowiadanie biskupów (i tych, którzy podlegają biskupowi i otrzymali od niego misję głoszenia to znaczy zezwolenie na nauczanie), którzy muszą być w łączności z Ojcem świętym oraz nauczanie papieża w dziedzinie wiary i obyczajów, z wyłączeniem nauczania *ex cathedra*. Do nauczania uroczystego magisterium Kościoła należy nauczanie soborów oraz nauczanie *ex cathedra*, to znaczy takie, w którym papież jako nauczyciel i pasterz chrześcijan z najwyższym autorytetem, definiuje w sposób ostateczny jakąś prawdę w zakresie wiary lub moralności i normatywnie rozszerza to nauczanie na cały

³⁶⁰ Por. R. Kisiel, *Wokół encyklik Jana Pawła II*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” r. I/nr I/2002, s. 127.

³⁶¹ Por. Encyklopedia PWN, *hasło adhortacja*, <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/adhortacja.html>, [dostęp z dnia 10.07.2019].

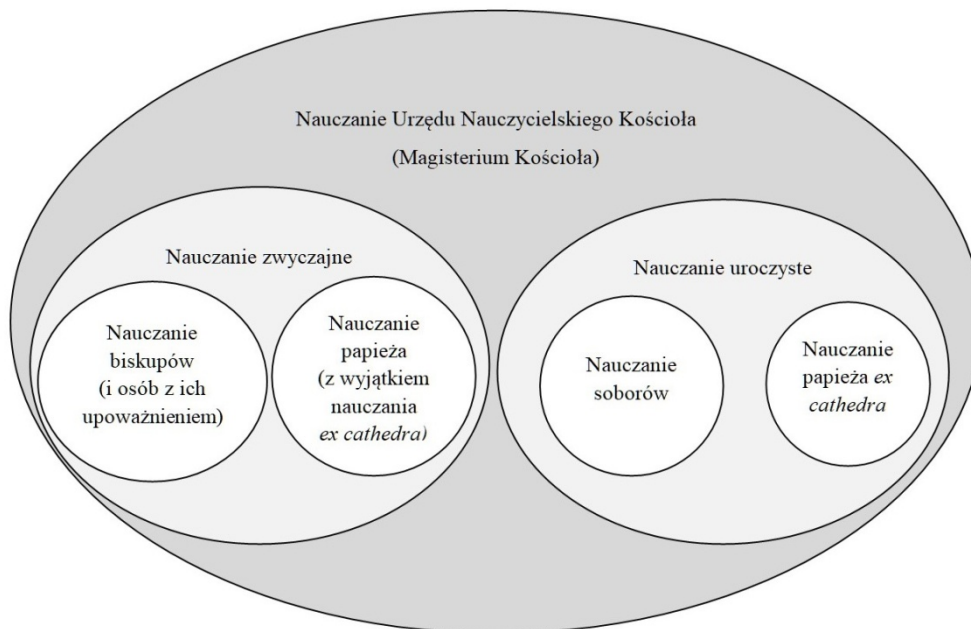
³⁶² Por. Tamże, *hasło bulla*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/bulla;4007801.html>, [dostęp z dnia 10.07.2019].

³⁶³ Por. Encyklopedia katolicka, *hasło motu proprio*, Lublin 2009, t. XIII, s. 355.

³⁶⁴ Por. Słownik języka polskiego, *hasło brewe*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/brewe.html>, [dostęp z dnia 10.07.2019].

Kościół w sposób zobowiązujący³⁶⁵. Dla łatwiejszej wizualizacji jak Kościół rozumie oficjalne nauczanie warto posłużyć się poniższym schematem:

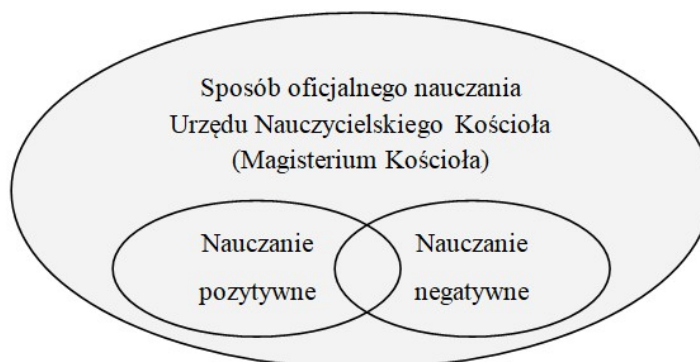
Schemat 1. Typy oficjalnego nauczania Magisterium Kościoła.

Źródło: Por. S. Napiórkowski, *Jak uprawiać teologię*, Wrocław 1996, s. 145-146.

Rozróżnia się ponadto sposób podawania oficjalnego nauczania Kościoła na stanowisko pozytywne lub negatywne odnośnie jakiejś kwestii; czasem mogą występować oba typy wypowiedzi³⁶⁶. Chodzi tu o rodzaj użytego sformułowania w dokumentach, które coś mogą potwierdzać lub odrzucać.

Schemat 2: Sposoby oficjalnego nauczania Magisterium Kościoła.

Źródło: Por. S. Napiórkowski, *Jak uprawiać...*, s. 147-148.

³⁶⁵ Por. M. Żmudziński, *Nauczanie „ex cathedra” w pontyfikacie Jana Pawła II*, „Studia Elbląskie” nr 7/2006, s. 128-129.

³⁶⁶ Por. S. Napiórkowski, *Jak uprawiać teologię*, Wrocław 1996, s. 147-149.

Po wprowadzeniu rozróżnień typów nauczania Magisterium Kościoła należy zauważyć zróżnicowanie pod względem wagi w tym nauczaniu. Innymi słowy, nie we wszystkich dokumentach w jednakowy sposób papież lub biskupi wypowiadają się z jednakową intensywnością pod względem doniosłości przedkładanego nauczania. Wyznawcy katolicyzmu uważają, że papieżowi przysługuje w pewnych okolicznościach nieomyślność w kwestiach wiary i moralności, dlatego dostrzeżenie w jaki sposób autor poszczególnych oficjalnych dokumentów kościelnych wartościuje angażując w jakimś stopniu wspomnianą cechę nieomyślności będzie stanowić dodatkowe kryterium systematyzacji poszczególnych pism kościelnych³⁶⁷. Dlatego omawiając tę tematykę należy wskazać, że po pierwsze pełne zaangażowanie nieomyślności papieża, według omawianej religii posiada nauczanie *ex cathedra*, co zostało już omówione. Po drugie nieomyślność papieża zależy od jego woli i przedmiotu nauczania.

Wolę Ojca świętego można rozpoznać po sposobie formułowania myśli w danym dokumencie czyli przekonaniu własnym papieża, że chce do pewnego stopnia wypowiadać się jako nauczyciel i pasterz wierzących³⁶⁸. Następnie po domaganiu się posłuszeństwa względem głoszonej doktryny, co jest wyraźnie zaznaczone w ważniejszych przypadkach i wzmocnione nawet groźbą sankcji, nie wykluczając ekskomuniki, czyli wyłączenia z Kościoła katolickiego. Wolę papieża można poznać po częstotliwości głoszenia nauki. Często powtarzana doktryna nabiera cech większej doniosłości, nie jest tematem sporadycznym czy rzadko przedkładanym katolikom, tylko przynależy do stałego nauczania Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Ostatecznie wolę papieża można rozemnić po formie wypowiedzi. Teoretycznie papież może wyrazić jakieś przekonanie doktrynalne w wywiadzie telewizyjnym, jednak praktyka wskazuje, że dla wypowiedzi kościelnych o najważniejszym znaczeniu zarezerwowano konstytucje, encykliki czy bulle, co zostało już przeanalizowane.

Cecha nieomyślności zależy od przedmiotu, o którym papież wyraża pogląd. Przede wszystkim kryterium pewności w głoszeniu doktryny przez papieża jest związane z wypowiadaniem się w sprawach związanych z wiarą i moralnością³⁶⁹. Konsekwentnie więc, zajmowanemu stanowisku w sprawach nie związanych z wiarą i moralnością nie przysługuje charyzmat nieomyślności. Powyższe stwierdzenie jest ważne dla rozważenia nauczania Kościoła w tematyce mediów. Na ile więc oficjalne wypowiedzi

³⁶⁷ Por. F. Andrusso, *Magisterium Kościoła...*, s. 191-198.

³⁶⁸ Por. S. Napiórkowski, *Jak uprawiać...*, s. 157-158.

³⁶⁹ Por. M. Żmudziński, *Nauczanie „ex cathedra”...*, s. 126-129.

kościelne pod względem wiary i moralności wkraczają w interesującą autora dysertacji sferę mediów, a w szczególności w kompetencje edukacji medialnej, na tyle przysługuje im (pod pewnymi warunkami) domniemana przez katolików cecha nieomyślności.

Podsumowując paragraf, zdefiniowano termin Magisterium Kościoła oraz wskazano na wielość i wagę poszczególnych dokumentów kościelnych. Rozważono także typy i sposoby wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła oraz wskazano na warunki jakie według katolicyzmu ma spełniać wypowiedź papieża, by przysługiwała jej cecha nieomyślności.

2.4. Najważniejsze dokumenty i wypowiedzi Kościoła katolickiego na temat mediów

Panoramę dokumentów kościelnych dotyczących aspektu medialnego należy przedstawić zaczynając od najdawniejszych aż do dekretu soborowego *Inter mirifica*, następnie należy przeanalizować dokumenty papieskich rad, komisji i kongregacji, dalej omówić należy Kodeks Prawa Kanonicznego i Katechizm Kościoła Katolickiego. Następnie należy rozważyć chronologicznie dokumenty papieskie, jednak dla lepszego oglądu należy wcześniej zestawić zbiorczo orędzia papieskie na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu, gdyż stanowią pewną ciągłość i mają duże znaczenia dla niniejszej pracy. Kolejnym etapem będzie analiza dokumentów dotyczących mediów Pawła VI, Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka. Ostatecznie należy zapoznać się z dokumentami Konferencji Episkopatu Polski i innymi dokumentami kościelnymi dotyczącymi środków społecznego przekazu.

Do pojawienia się w XIX wieku prasy wielkonakładowej i w XX wieku radia, telewizji i Internetu, głównym sposobem przekazywania doktryny katolickiej było słowo mówione i wypowiedzi drukowane. Gdy powstawały nowe mass-media, Kościół traktował je z ostrożnością by następnie wykorzystywać dla propagowania swojej nauki³⁷⁰. Papież Leon XIII w 1882r. wydał encyklikę *Etsi nos*, w której podkreślał potrzebę publikacji katolickich³⁷¹. Gdy wynalazek filmu upowszechnił się przywódcy

³⁷⁰ Por. Grzegorz XIII, *Ea est rerum. Konstytucja*, Rzym 1572.

³⁷¹ Por. Leon XIII, *Etsi nos*, Rzym 1882, nr 17: „Dlatego bardzo są potrzebne publikacje i szeroki zasięg zbawiennych pism. Ci, których śmiertelna nienawiść oddziela od Kościoła, nauczyli się walczyć pismami jak najlepszą bronią dla przyczynienia szkód. (...) Pisma należy odpierać pismami, by sztuka, która wiele może zdziałać złego, została wykorzystana dla zbawienia i dobra ludzi i by stąd otrzymywać lekarstwa, gdzie znajduje się zatrute zło. Z tego powodu jest rzeczą wskazaną, by przynajmniej w niektórych prowin

duchowi religii katolickiej dostrzegli w tym szansę dla lepszej ewangelizacji. Stąd dwie encykliki poświęcone temu zagadnieniu: *Divini illius Magistri*³⁷² – o chrześcijańskim wychowaniu młodzieży i *Vigilanti cura*³⁷³ – o widowiskach kinematograficznych. Przełomową okazała się encyklika Piusa XII pt. *Miranda prorsus* na temat kina, radia i telewizji, której pierwsze słowa brzmią: „*Zadziwiające wprost wynalazki techniczne, którymi szczyli się ludzkość...*”³⁷⁴. Papież pochylił się nad znaczeniem mediów i ich wpływie na postawy społeczne i etyczno-moralne. Pochwalił ludzi zajmujących się zawodowo środkami społecznego przekazu i zachęcił do publikowania treści chrześcijańskich. Dostrzegł niebezpieczeństwo użycia mediów jedynie w celach politycznych i rozrywkowych, podczas gdy powinny także służyć duchowemu rozwojowi człowieka³⁷⁵. Szczególny nacisk położył na służbę prawdzie, którą powinny odznaczać się media³⁷⁶. Podkreślił, że celem audiowizualnych środków przekazu jest troska o udoskonalenie moralne człowieka³⁷⁷. Encyklika *Miranda prorsus* uważana jest za dzieło zbiorcze przedpoborowego nauczania kościelnego na temat mediów.

Podstawowym dokumentem dotyczącym mediów jest dekret Soboru Watykańskiego II o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica* z 1963r., w którym uznano, że do obowiązków Kościoła należy „*głoszenie orędzia zbawienia, również za pomocą środków społecznego przekazu*”³⁷⁸. Kluczowym stało się przyjęty termin „*środki społecznego przekazu*” a nie „*środki masowego przekazu*”, co uwydatniło personalistyczno-społeczną predyspozycję mediów³⁷⁹. Ważnym stwierdzeniem było, że ludzie mają prawo do informacji, która ma być podana w sposób prawdziwy i integralny co do swego przedmiotu oraz ma respektować prawa moralne i szanować godność ludzką³⁸⁰. Koncepcją przedstawioną w omawianym dokumencie jest tak zwana „*słuszna*

cjach zostały ukazane na forum publicznym obowiązki poszczególnych chrześcijan przez publikowanie częstych, a w miarę możliwości codziennych pism.”

³⁷² Pius XI, *Divini illius Magistri*, Rzym 1929.

³⁷³ Pius XI, *Vigilanti cura*, Rzym 1936.

³⁷⁴ Pius XII, *Miranda prorsus*, Rzym 1957, nr 1.

³⁷⁵ Por. Pius XII, *Miranda...*, nr 49: „*Pod pewnym względem bardziej niż słowo drukowane wynalazki te mogą się przyczynić do współpracy i wymiany wartości duchowych między mieszkańcami kuli ziemskiej. Wartości te są tak bardzo upragnione przez Kościół, który będąc powszechnym, pragnie zjednoczenia wszystkich w posiadaniu prawdziwych wartości.*”

³⁷⁶ Por. Pius XII, *Miranda...*, nr 50: „*Chcąc osiągnąć te wielkie cele, film, radio i telewizja muszą służyć prawdzie i cnocie.*”

³⁷⁷ Por. Pius XII, *Miranda...*, nr 54: „*Ze służeniem prawdzie powinna łączyć się troska o udoskonalenie moralne człowieka. Audiowizualne techniczne środki przekazu mogą się do tego przyczynić w trojaki sposób, przez przekaz informacji, nauczania i widowisk.*”

³⁷⁸ Por. T. Bierzyński, *Kompendium...*, s. 69.

³⁷⁹ Por. W. Depo, *Środki społecznego przekazu – nowa ambona Kościoła*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/depo/niedziela201303_media.html, [dostęp z dnia 17.07.2019].

³⁸⁰ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica*, nr 5.

opinia publiczna”, która ma być kształtowana i rozpowszechniana w środkach społecznego przekazu³⁸¹. Sobór zalecał odpowiednie kształcenie medialne duchownych, zwiększenie liczby szkół z formacją chrześcijańską dla dziennikarzy, twórców filmów, redaktorów, przygotowanie krytyków literackich, telewizyjnych, radiowych, filmowych i innych specjalności³⁸². Dokument *Inter mirifica* przedłożył potrzebę przygotowania i wychowania odbiorców oraz konieczność ustanowienia dnia środków społecznego przekazu³⁸³. Omawiany dekret soborowy, choć wydaje się w swej strukturze dokumentem z poprzedniej epoki³⁸⁴, konstytuuje nowe podejście Kościoła do sfery mediów i staje się prognostykiem innego niż do tej pory stylu w pismach kościelnych.

Instrukcja duszpasterska *Communio et progressio* wydana przez Papieską Komisję do Spraw Środków Społecznego Przekazu w 1971 r. jest kontynuacją nauczania soborowego odnośnie do zagadnień dotyczących mediów. W I części dokument omawia środki społecznego przekazu z pozycji chrześcijańskiej, podkreślając rolę wspólnotowórczą mediów³⁸⁵, które mają przekazywać prawdę³⁸⁶. W II części omawiana instrukcja zauważa, że mass-media są czynnikiem postępu ludzkiego poprzez: kształtowanie opinii publicznej³⁸⁷, prawo do otrzymywania informacji i udzielania ich³⁸⁸, propagowanie wychowania, kultury i rozrywki, sztuki, reklamy. Ważnym jest podkreślenie potrzeby formacji odbiorców i przekazujących informacje³⁸⁹. W kolejnej części dokument zaznacza wkład katolików w dziedzinie środków społecznego przekazu³⁹⁰.

Ponadto Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu wydała następujące dokumenty immanentnie dotyczące tematyki mediów: Pornografia i przemoc w środkach przekazu: odpowiedź duszpasterska – 1989r., *Aetatis novae*. Instrukcja

³⁸¹ Por. Sobór Watykański II, *Inter...*, nr 8: „Ponieważ opinia publiczna wywiera dziś ogromny wpływ zarówno na prywatne, jak i na publiczne życie obywateli wszystkich warstw społecznych, jest rzeczą konieczną, by wszyscy członkowie społeczeństwa wypełniali i w tej dziedzinie swe obowiązki sprawiedliwości i miłości. Dlatego też niech również przy użyciu tych środków dążą do kształtowania i szerzenia słusznej opinii publicznej.”

³⁸² Por. Sobór Watykański II, *Inter...*, nr 15.

³⁸³ Por. T. Bierzyński, *Kompendium...*, s. 72.

³⁸⁴ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół...*, s. 89.

³⁸⁵ Por. Papieska Komisja do spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio*, Rzym 1971, nr 8: „Z samej natury rzeczy, środki społecznego przekazu zmiernają do tego, aby ludzie, dzięki częstym kontaktom między sobą, nabrali większego poczucia wspólnoty.”

³⁸⁶ Por. Tamże, nr 17: „Podstawowym prawem wszelkiego rodzaju przekazu jest szczerłość, prawość i prawda.”

³⁸⁷ Por. Tamże, nr 24: „Środki społecznego przekazu są niejako forum, na którym ludzie wzajemnie wymieniają swoje poglądy. Ta różnorodna wymiana zdań i poglądów przyczynia się do wzbogacenia życia i dojrzałego postępu.”

³⁸⁸ Por. Tamże, nr 34: „Człowiek współczesny powinien być uczciwie, w pełni i wiernie informowany o faktach, aby wśród ciągłej zmienności w dzisiejszych czasach mógł rozumieć świat, w którym żyje.”

³⁸⁹ Por. Tamże, nr 65-72.

³⁹⁰ Por. Tamże, nr 101.

duszpasterska o przekazie społecznym w dwudziestą rocznicę ogłoszenia Instrukcji *Communio et progressio* – 1992r., Etyka w reklamie – 1997r., Etyka w środkach społecznego przekazu – 2000r., Etyka w Internecie – 2002r., Kościół a Internet – 2002r.³⁹¹.

Ważnymi dokumentami kościelnymi dotyczącymi tematyki medialnej jest Instrukcja Kongregacji Wychowania Katolickiego pod tytułem „Wskazówki odnośnie do formacji przyszłych kapłanów w zakresie środków społecznego komunikowania” z 1986r. oraz Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary o niektórych aspektach wykorzystania środków społecznego przekazu w promocji nauki wiary z 1992r. Pierwszy z dokumentów podaje trzy poziomy „formacji medialnej” kapłanów: formacja podstawowa do obioru mediów, formacja zmierzająca do wykorzystywania w duszpasterstwie massmediów, formacja tych, którzy pracują na polu medialnym lub mają szczególne zamiłowanie w tej dziedzinie³⁹². Drugi z dokumentów podkreśla między innymi odpowiedzialność pasterzy za nauczanie wiernych także w dziedzinie środków społecznego przekazu³⁹³ i zachęca do apostołatu wiernych na polu wydawniczym³⁹⁴.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983r. także prezentuje stanowisko Kościoła Katolickiego w aspekcie mediów: podkreśla prawo Kościoła do posługiwania się środkami społecznego przekazu³⁹⁵, reguluje prawo z zakresu publikacji katolickich książek, Pisma Świętego, ksiąg liturgicznych, katechizmów, prawa kościelnego, dzienników, czasopism, periodyków katolickich.³⁹⁶

W Katechizmie Kościoła Katolickiego także jest przedstawione stanowisko Kościoła w zakresie mediów: podkreślono ich ważną rolę w informowaniu, kulturze i kształceniu³⁹⁷, dostrzeżono prawo społeczeństwa do informacji opartej na prawdzie, wolności, sprawiedliwości i solidarności³⁹⁸, przez media powinna być kształtowana także słuszna opinia publiczna³⁹⁹, należy zachować umiar i dyscyplinę w stosunku do mediów⁴⁰⁰, wskazówki dla odpowiedzialnych zawodowo za prasę⁴⁰¹, uzasadnienie

³⁹¹ Oficjalna strona *Pontifical Council for Social Communications*,

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/index.htm, [dostęp z dnia 16.07.2019].

³⁹² Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Wskazówki odnośnie do formacji przyszłych kapłanów w zakresie środków społecznego komunikowania*, Rzym 1986, nr 9.

³⁹³ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja o niektórych aspektach wykorzystania środków społecznego przekazu w promocji nauki wiary*, Rzym 1992, nr 9.

³⁹⁴ Por. Tamże, nr 14.

³⁹⁵ KPK 822-823.

³⁹⁶ KPK 824-832.

³⁹⁷ KKK 2493.

³⁹⁸ KKK 2494.

³⁹⁹ KKK 2495.

⁴⁰⁰ KKK 2496.

⁴⁰¹ KKK 2497.

interwencji władzy w media⁴⁰², potępienie fałszowania prawdy⁴⁰³, wskazówki dotyczące moralności w sferze czystości i wstydlivosti w relacji do środków społecznego przekazu⁴⁰⁴.

Należy przeanalizować nauczanie papieży po soborze w zakresie mediów, jednak dla porządku i w nawiązaniu do ustanowienia Świątowych Dni Środków Społecznego Przekazu w roku 1967r., co było skutkiem decyzji Soboru Watykańskiego II zawartej w dekrecie *Inter mirifica* zostaną podane liczby orędzi, które ogłosili poszczególni papieże. Do roku 2020 były 54 takie publikacje. Papież Paweł VI ogłosił 12 orędzi na Świątowe Dni Środków Społecznego Przekazu, Jan Paweł II – 27, Benedykt XVI – 8, Franciszek – 8⁴⁰⁵.

Należy następnie omówić chronologicznie ważniejsze dokumenty papieskie odnoszące się do mediów zaczynając od Pawła VI, a kończąc na aktualnym papieżu. W adhortacji *Evangelii nuntiandi* o ewangelizacji w świecie współczesnym z 1975r. papież Paweł VI napisał, że: „*Kościół byłby winny przed swoim Panem, gdyby nie używał tych potężnych mocy (mediów – przyp. autora)...*”⁴⁰⁶, co oddaje paradygmat, w którym Kościół po soborze interpretuje środki społecznego przekazu.

Zdaniem A. Lewka, Jan Paweł II wypowiadał się 222 razy w sposób oficjalny na temat mediów⁴⁰⁷. Do ważniejszych dokumentów zalicza się chronologicznie adhortację apostolską o katechizacji w naszych czasach *Catechesi Tradendae* z 1979r., gdzie papież wymienił środki społecznej informacji jako pomocne w katechezie⁴⁰⁸. W adhortacji apostolskiej dotyczącej zadań rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym *Familiaris Consortio* z 1981r. dostrzega i omawia wagę z jaką media wpływają na rodzinę⁴⁰⁹. W adhortacji apostolskiej *Resconciliatio et paenitentia* z 1981r. omawia utratę poczucia grzechu, co jest także obecne jako symptom w środkach społecznego przekazu⁴¹⁰. W posynodalnej adhortacji apostolskiej o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II *Christifideles Laici* z 1988r. papież zachęca wiernych do obecności w świecie mediów i do przekazu Ewangelii

⁴⁰² KKK 2498.

⁴⁰³ KKK 2499.

⁴⁰⁴ KKK 2523. 2525.

⁴⁰⁵ Szczegółowy wykaz w bibliografii oraz na stronie: <https://www.paulus.org.pl/210,oredzia-na-dni-srodkow-spolecznego-przekazu>, [dostęp z dnia 16.07.2019].

⁴⁰⁶ Paweł VI, *Evangelii nuntiandi. O ewangelizacji w świecie współczesnym*, Rzym 1975, nr 45.

⁴⁰⁷ Por. A. Lewek, *Media...*, s. 5-14.

⁴⁰⁸ Jan Paweł II, *Catechesi Tradendae*, Rzym 1979, nr 46.

⁴⁰⁹ Jan Paweł II, *Familiaris Consortio*, Rzym 1981, nr 76.

⁴¹⁰ Jan Paweł II, *Resconciliatio et paenitentia*, Rzym 1984, nr 18.

dzięki nowym środkom przekazu społecznego⁴¹¹. W encyklice *Redemptoris missio* Jan Paweł II przedstawił pogląd, że media to współczesne areopagi⁴¹². W encyklice *Centesimus annus* z 1991r. media zostały przedstawione jako narzędzia pokoju⁴¹³. W posynodalnej adhortacji *Pastores dabo vobis* z 1992r. dotyczącej formacji kapłanów we współczesnym świecie papież rozważył relację pomiędzy wpływem mediów a skutecznością katechezy, zalecił wychowanie do ascezy jako pomocne w korzystaniu z mediów oraz rozważył misyjny wymiar Kościoła w kontekście środków społecznego przekazu⁴¹⁴. W liście do rodzin *Gratissimam sane* z okazji roku rodziny wyraził pogląd, że zadaniem mediów jest nie tylko informowanie ale też formowanie⁴¹⁵. W encyklice *Evangelium Vita* z 1995r. przedstawiono pogląd, że media mają służyć kulturze życia⁴¹⁶. W posynodalnej adhortacji *Ecclesia in Africa* w kilku miejscach Jan Paweł II poruszył kwestię wagi mediów w ewangelizacji i zachęcił do współpracy i koordynacji działań w tej sferze⁴¹⁷. W posynodalnej adhortacji *Vita consecrata* papież przedstawia stanowisko, że osoby konsekrowane „powinny zdobyć solidną znajomość języka typowego dla tych środków (mediów – przyp. autora)”⁴¹⁸, by móc dawać świadectwo o Chrystusie także w przekazie medialnym. W posynodalnej adhortacji *Pastores gregis* papież zwraca uwagę biskupom na wagę wykorzystania mediów w procesie przekazywania wiary⁴¹⁹. Ważnym dokumentem jest także list apostolski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu pt. *Szybki rozwój* z 2005r., w którym doceniono nowe otwarcie się na media przez posoborowy Kościół, zauważono wagę środków społecznego przekazu dla szerzenia Ewangelii oraz wyrażono pogląd o potrzebie odpowiedniej formacji do korzystania z mediów⁴²⁰.

Ponadto w licznych listach i przemówieniach Jan Paweł II poruszał tematykę mediów: 19 przemówień na forum Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 38 wypowiedzi do organizacji dziennikarskich, 18 listów i przemówień dla redakcji czasopism, 29 wypowiedzi dedykowanych pracownikom radia i telewizji, 28 przemówień na spotkaniach z dziennikarzami, 47 listów lub przemówień o tematyce medialnej

⁴¹¹ Jan Paweł II, *Christifideles laici*, Rzym 1988, nr 44.

⁴¹² Jan Paweł II, *Redemptoris missio*, Rzym 1990, nr 37.

⁴¹³ Jan Paweł II, *Centesimus annus*, Rzym 1991, nr 51.

⁴¹⁴ Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis*, Rzym 1992, nr 7. 48. 59.

⁴¹⁵ Jan Paweł II, *Gratissimam sane*, Rzym 1994, nr 20.

⁴¹⁶ Jan Paweł II, *Evangelium Vitae*, Rzym 1995, nr 98.

⁴¹⁷ Jan Paweł II, *Ecclesia in Africa*, Rzym 1995, nr 8. 16. 57. 71. 125. 126.

⁴¹⁸ Jan Paweł II, *Vita consecrata*, Rzym 1996, nr 99.

⁴¹⁹ Jan Paweł II, *Pastores gregis*, Rzym 2003, nr 30.

⁴²⁰ Jan Paweł II, *Szybki rozwój*, Rzym 2005, nr 2. 7. 11.

skierowanych do różnych grup i instytucji⁴²¹. Pontyfikat Jana Pawła II cechowało wielkie otwarcie na media oraz zachęta by szeroko wykorzystywać środki społecznego przekazu w przekazywaniu wiary.

Benedykt XVI (papież w latach 2005-2013) w swoim nauczaniu wiele miejsca poświęcił mediom. W Encyklice o miłości chrześcijańskiej *Deus Caritas est* z 2005r. wyraził pogląd, że środki społecznego przekazu „uczyniły dziś planetę mniejszą, w szybkim tempie zbliżając ludzi i głęboko różniące się kultury”⁴²². W posynodalnej adhortacji *Sacramentum Caritatis* z 2007r. omówiono zasady transmisji celebracji liturgicznych, korzystając z mediów⁴²³. W encyklice *Caritas in Veritate* z 2009r. papież dostrzegł możliwość wykorzystania środków społecznego przekazu jako narzędzi humanizacji⁴²⁴. Ponadto w licznych przemówieniach wypowiadał się na temat mediów.

Papież Franciszek w encyklice *Laudato si* wskazuje na skutki niektórych innowacji technologicznych⁴²⁵ oraz omawia dynamikę mediów i świata cyfrowego⁴²⁶. Franciszek także zabiera głos w sprawach mediów. Ponadto papież znany jest ze swych spontanicznych rozmów-wywiadów z dziennikarzami, szczególnie na pokładach samolotów w trakcie pielgrzymek papieskich⁴²⁷.

Konferencja Episkopatu Polski (KEP) także publikuje dokumenty dotyczące mediów. Mają one raczej charakter duszpasterski niż doktrynalny. II Polski Synod Plenarny, który obradował w latach 1991-1999, w swych dokumentach zawarł stanowisko w sprawach nauczania Kościoła w sprawach kultury i mediów⁴²⁸. Przewodniczący Rady ds. Środków Społecznego KEP kieruje słowo na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu w Polsce⁴²⁹, ponadto KEP wypracował normy dotyczące występowania duchownych w audycjach radiowych i telewizyjnych⁴³⁰.

Podsumowując, należy zauważyć, że dokumenty kościelne na przestrzeni czasu wraz z rozwojem techniki dotyczą coraz to nowych form mediów od prasy masowej,

⁴²¹ Por. A. Lewek, *Media...*, s. 6-14.

⁴²² Benedykt XVI, *Deus Caritas est*, Rzym 2005, nr 30.

⁴²³ Benedykt XVI, *Sacramentum Caritatis*, Rzym 2007, nr 57.

⁴²⁴ Benedykt XVI, *Caritas in Veritate*, Rzym 2009, nr 73.

⁴²⁵ Franciszek, *Laudato si*, Rzym 2015, nr 46.

⁴²⁶ Tamże, nr 47.

⁴²⁷ M. Laskowska, K. Marcyński, *Sztuka...*, s. 9-10.

⁴²⁸ II Polski Synod Plenarny, *Dokumenty. Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, Poznań 2001, s. 93-116.

⁴²⁹ Por. W. Depo, *Słowo Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu w Polsce*, Częstochowa 2015.

⁴³⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Normy Konferencji Episkopatu Polski dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*, Warszawa 2005.

przez radio, telewizję, aż po Internet. Dodatkowo liczba dokumentów z biegiem czasu zwiększa się prawie geometrycznie, a ich autorami są nie tylko papieże i sobory, ale także różne komisje, rady, kongregacje i Kościoły lokalne.

2.5. Katolicka doktryna medialna jako szczególna odmiana doktryny odpowiedzialności społecznej

Rozważyć należy podstawowe rodzaje doktryn medialnych, by następnie w ich kontekście analizie poddać doktrynę odpowiedzialności społecznej. Konsekwencją tego będzie rozważenie jej odmiany, czyli katolickiej doktryny odpowiedzialności społecznej, szczególnie w kontekście wypowiedzi papieża Benedykta XVI podanej w encyklice *Caritas in veritate*.

Na klasyczną typologię doktryn medialnych składają się cztery główne doktryny: autorytarna, komunistyczna, liberalna, odpowiedzialności społecznej⁴³¹. Historycznie pierwszą była autorytarna doktryna medialna, która korzeniami sięga tradycji państwa feudalnego i absolutnej władzy monarszej. Jej podstawowym paradygmatem jest przekonanie do niezdolności wolnego rozwoju mediów poza szlachecką strukturą kontrolowaną przez najwyższego suwerena, którym w zamierzchłych czasach był król. On poprzez podległe mu struktury wyznaczał cele i kierunki działań, do których media musiały się dostosować. Motorem rozwoju państwa a w nim konstrukcji medialnej jest przekonanie o legitymizacji władzy absolutystycznej, w której władza z centralistyczną predylekcją sprawuje nadzór także nad środkami komunikacji społecznej⁴³².

Autorytarny system społeczny skutkuje autorytarnym systemem medialnym, którego zadaniem jest umacnianie pełnej władzy przywódcy. Jest to możliwe dzięki kontroli państwa nad mediami poprzez: wykreowanie systemu koncesji na rynku mediów, cenzurę niewygodnych treści i represje względem środków społecznego przekazu, które nie współtworzą narracji dyktowanej przez władzę⁴³³. Dlatego w autorytarnym systemie medialnym zgodnie z prawem mogą prowadzić działalność nadawczą jedynie te media, które uzyskały prawne uregulowanie swego statusu na skutek koncesji⁴³⁴.

⁴³¹ Por. F. Siebert, T. Peterson, W. Schramm, *Four theories of the press*, Urbana and Chicago 1956, s. 9. 39. 73. 105.

⁴³² Por. M. Michaelsen, M. Glasius, *Authoritarian Practices in Digital Age*, „International Journal of Communication” 12(2018), s. 3788-3794.

⁴³³ Por. C. Walker, *The Authoritarian Threat*, „Journal of Democracy” Vol 27(1), Baltimore 2016, s. 49-63.

⁴³⁴ Por. P. Halpern, *Media Dependency and Political Perceptions in an Authoritarian Political System*,

Następnie takie medium jest kontrolowane przez urząd cenzorski, którego immanentnym celem jest regulacja treści i prewencja przed informacjami, w przekonaniu cenzora, nieodpowiednimi. W przypadku naruszenia autorytarnego prawa medialnego środka społecznego przekazu są represjonowane. W takim państwie możliwe jest także zastosowanie kontroli poprzez system nagród: subwencje, reklamy, fundusze na rzecz przychylnych mediów; oraz przez infiltrację służb państwowych w struktury środków masowego przekazu. Warto zaznaczyć, że współczesne demokracje także zezwalają w pewnych okolicznościach na niektóre elementy systemu autorytarnego: stan nadzwyczajny, wojna, klęska żywiołowa. Swoboda komunikowania i informowania jest wtedy regulowana odpowiednimi przepisami na przykład dotyczącymi zaostżenia ochrony tajemnic państwowych czy informacji wrażliwych. Jednak takie prawo ma charakter pragmatyczny i relatywnie krótkotrwały a nie jest motywowane u podstaw ideologią autorytarną.

XX wiek był przełomowy pod względem implementacji ideologii komunistycznej w niektórych państwach, które opierały propagandę głównie poprzez kontrolę mediów. Komunistyczna czy sowiecka doktryna medialna posiadała trzy podstawowe założenia, które musiały występować łącznie: upaństwowienie mediów, klasowość i instrumentalne traktowanie środków społecznego przekazu⁴³⁵. Ukonstytuowanie systemu „sprawiedliwości społecznej” było możliwe wskutek likwidacji własności prywatnej w tym szczególnie na polu przekazu informacji. Dlatego prawo własności prasy, radia, telewizji przysługiwało jedynie państwu⁴³⁶. W teorii państwo jest emanacją partii komunistycznej, na którą składa się głównie klasa robotnicza. Dlatego monopol w dziedzinie mediów przysługiwał instytucjom, które były wprost zależne od urzędników rządzącej partii. Rozległy aparat cenzorski połączony z możliwością represji oraz z systemem nagród i promocji dla odpowiednich władzy dziennikarzy i pracowników mediów, gwarantował przepływ jedynie przychylnych wiadomości w społeczeństwie utrzymując stan świadomości prosocjalistyczny i antyzachodni⁴³⁷.

W komunistycznej doktrynie medialnej środka społecznego przekazu jako instrument partii komunistycznej powinny odgrywać aktywną rolę w ideologizowaniu ludzi poprzez: kształtowanie „nowego człowieka sowieckiego” oraz wpływ na postawy

„Journal of Communication” Vol 44(4), Oxford 1994, s. 39-52.

⁴³⁵ Por. H. Karp, *Dziennikarz w systemie mediów totalitarnych Polski Ludowej*, „Media – Kultura – Społeczeństwo” nr 9-10, Toruń 2014-2015, s. 51-60.

⁴³⁶ Por. H. Hoppe, *A Theory of Socialism and Capitalism*, Auburn 2010, s. 17-30.

⁴³⁷ Por. A. Domska, *Ograniczenia wolności prasy w PRL*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” t. LXXXIV, Łódź 2011, s. 79-100.

i zachowania społeczne. Pracownik aparatu przekazu informacji sam powinien posiadać zdecydowane przekonania polityczne i być propagatorem rewolucji socjalistycznej⁴³⁸. Komunizm-leninizm wyznaczał pracownikom mediów jako zadanie przekaz informacji w aspekcie użyteczności dla tej doktryny. Stąd nie mogło być mowy o obiektywizmie, lecz informacja połączona była z oceną w aspekcie ideologicznym. W konsekwencji media sowieckie pod względem standardu prawdziwości rozumianej jako stan zgodności z rzeczywistością przekazywały wiadomości odmienne od mediów zachodnich, gdyż wszelka informacja nierozzerwalnie była złączona z interpretacją socjalistyczną a nie ze stanem faktycznym.

Podstawą liberalnej doktryny medialnej jest założenie prymarności jednostki i społeczeństwa nad państwem. Media rozumiane są jako czynnik katalizujący wolności obywatelskie, poprzez kontrolę społeczną nad strukturami władzy w państwie⁴³⁹. Fundamentem takiego podejścia względem środków społecznego przekazu była filozofia oświecenia i prace Johna Milтона, Johna Milla, Johna Locke'a⁴⁴⁰. Bazą poglądów liberalnych jest definiowanie natury ludzkiej jako racjonalnej, z czego wynika, że ludzie rozróżniają co jest dobre a co złe i sami mogą podejmować decyzje w ich przekonaniu najlepsze dla nich. Z tego wynika, że państwo nie może wyręczyć człowieka z decydowania o swym losie ani uczynić go szczęśliwym wbrew jego woli. Konsekwentnie system liberalny wprowadza system swobód obywatelskich, włączając w ten system immanentnie także wolność mediów. Środki społecznego przekazu kreują areopag idei i opinii, i w oparciu o tę różnorodność ludzie podejmują decyzje⁴⁴¹. Stąd koniecznym jest istnienie heterogeniczności mediów, gdyż jedynie w ten sposób zgodnie z liberalną doktryną medialną, każdy będzie miał możliwość zaprezentowania swoich poglądów. Ponadto misją środków społecznego przekazu jest kształtowanie postaw obywatelskich i zainteresowanie sprawami publicznymi. Powiązana jest z tym swoboda wymiany informacji i konfrontowanie się pomysłów, a konsekwencją tego w założeniu jest ulepszanie mechanizmów dochodzenia do prawdy i poprawa warunków społecznych.

⁴³⁸ Por. J. Ruman, *Na froncie totalitarnego państwa. O dziennikarstwie i dziennikarzach peerelu ze Sławomirem Cenckiewiczem i Danielem Wicentym rozmawia Jan M. Ruman*, „Biuletyn IPN” nr 12(83), Warszawa 2007, s. 8-13.

⁴³⁹ Por. M. Gerhardt, *Liberal Visions of the Freedom of the Press*, <https://scholarship.law.wm.edu/facpubs/1625>, [dostęp z dnia 27.07.2019].

⁴⁴⁰ Por. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie...*, s. 159-160.

⁴⁴¹ Por. D. McQuail, *Teoria komunikowania...*, s. 197.

Zadaniem mediów w systemie liberalnym jest kontrola władzy państwowej, szczególnie w aspekcie korupcji⁴⁴². Media urastają w takim przypadku do roli tak zwanej „czwartej władzy” (ang. *the Fourth State*). Możliwe jest to tylko wtedy, gdy media nie będą zależne od władzy. Zakazane są cenzura i koncesjonowanie mediów, a system konkurencji poprzez mechanizmy rynkowe wyłoni w założeniu najlepsze mass-media⁴⁴³. Istnieją jednak ograniczenia wolności mediów: prawo do prywatności i dobrego imienia, tajemnica państwowa i porządek publiczny. Pozostaje otwarta kwestia treści erotycznych czy niemoralnych w przekazie medialnym, według jakich reguł je definiować, czy ograniczać i jak to zrobić oraz jak uporządkować te sprawy prawnie. Ponadto doświadczenia I i II Wojny Światowej, gdzie rozbudowany system propagandy wykorzystał media, rodzą pewne obawy i pytania względem współczesnych mediów: czy koncentracja własności środków społecznego przekazu wpływa na pluralizm poglądów w społeczeństwie, czy media nie propagują bardziej poglądów właścicieli lub osób, które dysponują większymi środkami materialnymi, na ile rozwój psychologii mediów i ich nieprawidłowe wykorzystanie wpływa na postawę praktyk manipulacji i indoktrynacji przez media. Próbą odpowiedzi na powyższe pytania są m. in.: kodeksy etyki zawodowej, stowarzyszenia dziennikarskie, prawa antymonopolowe oraz próba wypracowania nowej doktryny medialnej.

Za moment powstania medialnej doktryny odpowiedzialności społecznej uważa się ogłoszenie raportu końcowego amerykańskiej Komisji do Spraw Wolności Prasy czyli tak zwanej Komisji Hutchinsa z 1947r.⁴⁴⁴. Doktryna ta opiera się na przesłance, że określone mu prawu odpowiada określony obowiązek; konsekwencją tego jest przekonanie, że wolność mediów jest limitowana odpowiedzialnością wobec społeczeństwa. Powstaje dychotomia, w której wolność i niezależność środków społecznego przekazu jest w relacji moralnej względem społeczeństwa, tworząc w ten sposób z mediów instytucję publicznego zaufania, która ma obowiązki i ponosi skutki prawne za ich niewypełnianie. W omawianej doktrynie kryteriami oceny mediów są: dostarczanie społeczeństwu zdywersyfikowanej i autentycznej informacji, tworzenie forum wymiany poglądów, partycypacja reprezentatywnej próbki grup tworzących społeczeństwo

⁴⁴² Por. M. Guerrero, M. Márquez-Ramírez, *The "Captured-liberal" Model: Media Systems, Journalism and Communication Policies in Latin America*, „The International Journal of Hispanic Media” Vol. 7, Lubbock 2014, s. 4.

⁴⁴³ Por. D. Hallin, P. Mancini, *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*, Cambridge 2004, s. 11.

⁴⁴⁴ Por. B. Ravi, *Media and social responsibility: a critical perspective with special reference to television*, „Academic Research International” Vol.2(1), Lodhran 2012, s. 308.

w ukazywanych przekazach medialnych, prezentacja i omawianie wartości społecznych, dostęp do bieżących wiadomości⁴⁴⁵. Łączne spełnienie powyższych postulatów uznano za konieczne dla tworzenia społeczeństwa, w którym jego obywatele będą mogli odpowiedzialnie kierować państwem i własnym życiem. Wynika z tego, że na mediach ciąży obowiązek pośredniczenia w przepływie wiadomości i są one ważnym regulatorem w stosunkach pomiędzy państwem a obywatelem warunkując niejako rozwój społeczny albo stagnację państwa⁴⁴⁶.

Implementacja postulatów doktryny odpowiedzialności społecznej w system medialny jest uwarunkowana współpracą nadawców, społeczeństwa i państwa. Największy ciężar wprowadzania tej doktryny spoczywa na mediach, które według niej powinny dbać o niezależność od nacisku państwa i biznesu a z drugiej samoregulować się poprzez dobrowolnie przyjęte dobre praktyki medialne zawarte w poszczególnych kodeksach etyki branżowej⁴⁴⁷. Ponadto obywatele także mogą brać udział w organizacjach medialnych niekomercyjnych dywersyfikując przepływ wiadomości. Poszczególne instytucje edukacyjne prowadzą działalność na rzecz rozwijania kompetencji medialnych w społeczeństwie wzmacniając podejście krytyczne i realistyczne względem środków społecznego przekazu. Rola państwa z jednej strony polega na nieingerencji w sferę mass-mediów, a z drugiej na ewentualnym karaniu łamania prawa medialnego. Państwo tworzy ramy i regulacje legislacyjne na rzecz niezależności mediów oraz politykę pluralizmu koncesji, zwiększając wszechstronność dostępu wiadomości dla obywateli.

Odmianą medialnej doktryny odpowiedzialności społecznej jest katolicka doktryna medialna. Jak wykazaliśmy w paragrafie drugim i czwartym, oficjalne stanowisko Kościoła katolickiego ewoluowało na przestrzeni dziejów od niechętnego mediom, poprzez ostrożną akceptację do realizmu z elementami afirmacji, co odzwierciedlało się w licznych oficjalnych dokumentach. Szczególnie dobitnie można dostrzec założenia podejścia katolickiego w encyklice *Caritas in veritate* Benedykta XVI, w której media rozumiane są jako narzędzia służące humanizacji⁴⁴⁸. Papież zauważa, że obecne zjawisko rozwoju technologicznego i progres środków społecznego przekazu w oddziaływaniu na ludzi są skorelowane. Jednocześnie dostrzega praktyczną trudność

⁴⁴⁵ Por. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie...*, s. 166.

⁴⁴⁶ Por. S. Dutta, *Social Responsibility of Media and Indian Democracy*, „Global Media Journal – Indian Edition”, Summer Issue, Calcutta 2011, s. 2-3.

⁴⁴⁷ Por. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie...*, s. 167.

⁴⁴⁸ Por. Benedykt XVI, *Caritas in veritate*, Rzym 2009, nr 73.

w funkcjonowaniu współczesnego człowieka bez mediów. Konsekwentnie wielkie zaangażowanie mediów w życie ludzi połączone jest z domniemaną kwestią braku ich neutralności. Krytyce podlega zjawisko nadmiernej technicyzacji środków społecznego przekazu oraz wyznaczanie mediom jedynie ekonomicznych celów wraz z ich pragnieniem dominacji na rynkach, a także instalowania wzorców kulturowych odpowiadających rządzącej ideologii lub polityce.

Papież Benedykt XVI utrzymuje, że mass-media posiadają zdolność przeobrażania sposobów postrzegania i poznawania tego co nas otacza, nie wyłączając samego człowieka. Zachęca do rozważenia ich relacji względem „*etyczno-kulturowego wymiaru globalizacji i solidarnego rozwoju narodów*”⁴⁴⁹. Ważnym jest twierdzenie, że tego, czym media są i do czego dążą, należy dopatrywać się w podstawie antropologicznej. Następnie spostrzega, że środki społecznego przekazu mają zdolność humanizacji, gdy tej zdolności odpowiadają wartości takie jak osoba i dobro wspólne. Nie definiuje, czym owa humanizacja jest i jak ją rozumieć. Jedynie z kontekstu i w oparciu o inne miejsca w dokumentach kościelnych, gdzie to słowo występuje, można próbować stworzyć opis tej koncepcji⁴⁵⁰. Warto wspomnieć, że w prezentowanej encyklice zaprzeczono twierdzeniu, że samo rozprzestrzenianie się różnych mediów i obejmowanie swym zasięgiem coraz to nowych kręgów odbiorców skutkuje automatycznym poszerzeniem wolności i demokracji. Ekspansja w świecie wolności, rozwoju i demokracji zakłada względem mediów następujące cele: promocja godności osób i narodów, kierowanie się miłością, dobrem, prawdą, braterstwem naturalne i nadprzyrodzone.

Podsumowując, w kontekście różnych doktryn medialnych wyróżnia się medialna doktryna odpowiedzialności społecznej. Jest ona bazą dla powstania katolickiej doktryny medialnej. Szczególnie dla jej rozwoju przysłużyły się dokumenty: *Inter mirifica*, *Aetatis novae*, *Communio et progressio* i *Caritas in veritate*. Naturalnym postulatem wynikającym z recepcji katolickiej doktryny medialnej jest propozycja konieczności edukacji medialnej oraz analiza odpowiednich dokumentów, co będzie stanowiło cel dla rozważań w kolejnym rozdziale.

Dokonując podsumowania rozdziału drugiego należy dostrzec, że instytucja Kościoła podlega zmianom pod wpływem mediów. Proces mediatyzacji religii staje się

⁴⁴⁹ Por. Tamże.

⁴⁵⁰ Por. A. Adamski, *Media narzędziem humanizacji w świetle nr. 73. Encykliki Benedykta XVI „Caritas in veritate”*, w: M. Laskowska, K. Guzek (red.), *Człowiek w medialnym labiryncie*, Warszawa 2011, s. 163-174.

jedną z cech, która wpływa na funkcjonowanie tej instytucji. Odzwierciedla się ów proces w pozytywnej ewolucji w podejściu Kościoła do mediów: od niechęci do pragnienia korzystania ze środków społecznego przekazu, od zakazów do zachęt, by poprzez nowoczesne rozwiązania medialne trafić z przekazem do jak najszerszego kręgu odbiorców. Ta zmiana wyraża się w zwiększającej się w czasie liczbie oficjalnych dokumentach Magisterium Kościoła, które mają gradację w typach i sposobach wypowiedzi. Wyraźnie widać, że coraz ważniejsze hierarchicznie dokumenty zawierają nie tylko wzmianki i passusy na temat mediów, ale całe dokumenty są im poświęcone. Środkom społecznej komunikacji myśli dedykowane są także wewnątrz instytucji kościelnej różne rady, komisje i kongregacje. Zwieńczeniem na ten moment relacji media – Kościół jest katolicka doktryna medialna, która jest pochodną doktryny odpowiedzialności społecznej. W wyniku recepcji tej propozycji naturalnie powstaje postulat konieczności edukacji medialnej.

Rozdział 3

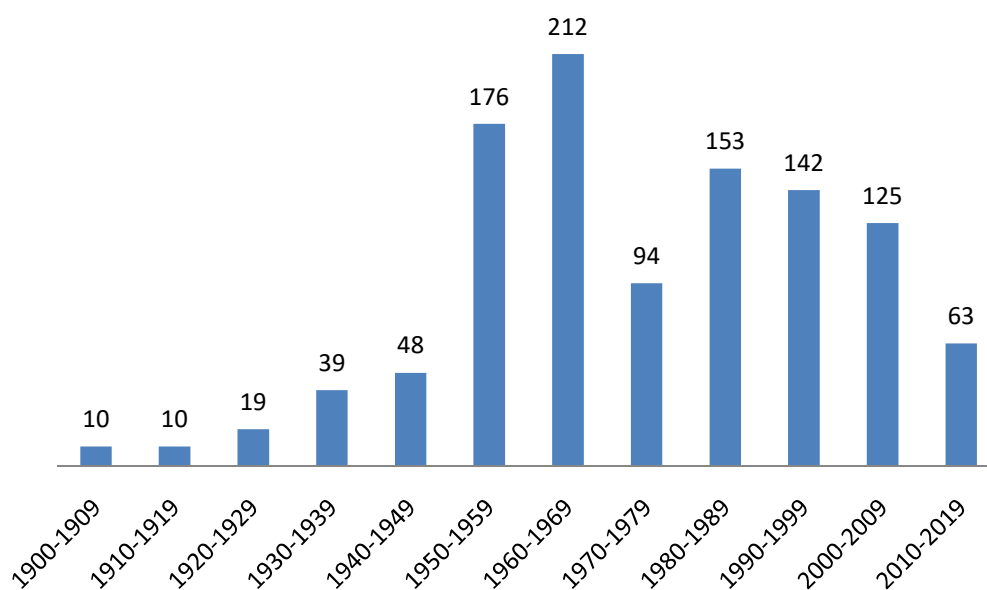
Konieczność edukacji medialnej w nauczaniu Kościoła katolickiego

Celem rozdziału 3 jest rozważenie poprzez klucz kategoryzacyjny zawarty w części metodologicznej wstępu tych cytatów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych, które dotyczą edukacji medialnej bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego za tę edukację. W związku z tym podzielono rozdział na 4 paragrafy. Na początku dokonano analizy ilościowej i podstawowych rozróżnień, które wyznaczyły tematykę do rozważań w kolejnych paragrafach, co zostało oddane w nazwach poszczególnych paragrafów.

3.1. Analiza ilościowa

Wszystkich miejsc zawartych w dokumentach kościelnych rozważanych w niniejszej dysertacji do roku 1899 jest 81, a od 1900 roku do 2019 jest 1091. Od 1900 roku częstotliwość występowania passusów dotyczących edukacji medialnej w ujęciu dziesięcioletnim wygląda następująco:

Wykres 1. Zestawienie liczby miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących edukacji medialnej.

Źródło: Opracowanie własne.

Na podstawie powyższego wykresu należy stwierdzić, że największa liczba miejsc zawartych w dokumentach kościelnych, która dotyczy edukacji medialnej przypada na lata 50-te i 60-te, dalej widać tendencję spadkową. Na lata 50-te i 60-te przypada rozwój radia, telewizji oraz okres Soboru Watykańskiego II⁴⁵¹. Stąd największe zainteresowanie Kościoła katolickiego nowymi mediami i ich wykorzystaniem w edukacji.

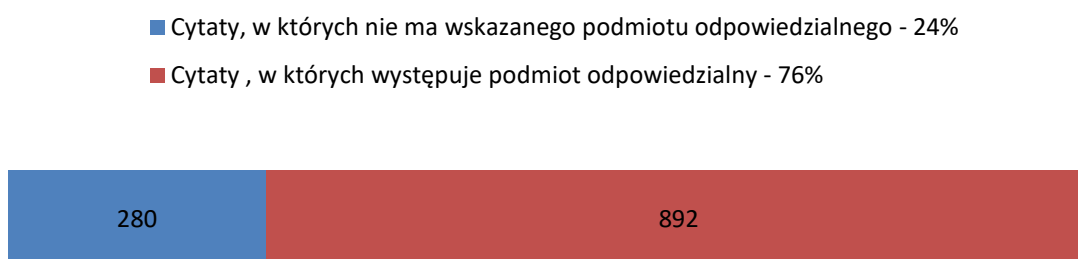
Oficjalne dokumenty kościelne dzieli się na te, w których występuje wskazanie podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną oraz takie, gdzie takie wskazanie nie występuje. W pierwszym przypadku, na 351 dokumentów kościelnych, w których mowa jest o edukacji medialnej w różnych jej przejawach, istnieje 267, w których Kościół jasno wskazuje podmiot odpowiedzialności za edukację medialną, co będzie stanowiło kanwę dla rozważań w kolejnych 3 rozdziałach⁴⁵². Istnieje 56 dokumentów mieszanych, w których w jednym miejscu jest wskazany podmiot edukacji medialnej a w innym są stwierdzenia ogólnikowe. W trzecim przypadku występuje 84 dokumenty, w których nie sprecyzowano podmiotów, które powinny zajmować się edukowaniem medialnym. Występują w tych dokumentach stwierdzenia powinności natury ogólnej, wyrażane

⁴⁵¹ Por. P. Pleskot, *Telewizja w życiu Polaków lat sześćdziesiątych*, „Dzieje Najnowsze” 34/4, s. 115-135.

⁴⁵² Wyliczenie wspomnianych dokumentów zawiera się w bibliografii.

najczęściej przy pomocy słów: „trzeba, należy, konieczne jest”. W tych 84 dokumentach występuje 280 cytatów, które przypisano do 428 miejsc w poszczególnych grupach i podgrupach zgodnie z kluczem kategoryzacyjnym zawartym w części metodologicznej wstępu niniejszej dysertacji. Analiza tych miejsc przynależy do niniejszego paragrafu. W przypadku gdy wskazano podmiot odpowiedzialności cytatów jest 892, a miejsc do których przypisano te cytaty 1982.

Wykres 2. Porównanie liczby cytatów zawartych w dokumentach kościelnych, które nie posiadają odniesienia do podmiotu odpowiedzialności za edukację medialną z tymi, które posiadają

Źródło: Opracowanie własne.

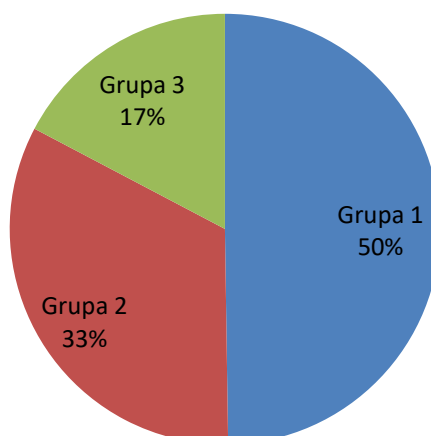
Na podstawie powyższego zestawienia należy stwierdzić, że występuje 3-krotna przewaga w liczbie cytatów „konkretnych”, gdzie jasno wskazano kto jest odpowiedzialny za edukowanie medialne. Ta proporcja wskazuje, że instytucji Kościoła katolickiego zależy na jasnym przypisaniu odpowiedzialności za *media science* na pewne osoby lub instytucje.

Odnośnie do analizy dokumentów, które zawierają stwierdzenia ogólnikowe najstarszym dokumentem jest list Leona I z 447 r. *Quam laudabiliter*, a najmłodszym adhortacja papieża Franciszka *Christus vivit* z 2019 r. Należy zauważyć, że częstotliwość zajmowania ogólnego stanowiska dotyczącego konieczności edukacji w dziedzinie mediów przez Kościół zwiększa się na przestrzeni czasu. Do 1899 r. spełniających to kryterium passusów zawartych w dokumentach jest 9. Wraz z rozwojem mediów, Kościół od 1900r. wypowiedział się w oficjalnych dokumentach w sposób ogólny bez precyzowania podmiotu odpowiedzialności za edukację medialną 419 razy. Jest to prawie 47-krotna intensyfikacja w zajmowaniu się omawianym tematem w ostatnich 120 latach w porównaniu do pierwszych 19 wieków.

Dokumenty zostały przeanalizowane poprzez klucz opisany w części metodologicznej wstępu. Okazało się, że w 84 oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących mediów można wyróżnić 428 miejsc, które nie wskazują podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną. Te 428 miejsc zgodnie z przyjętym kluczem dzieli się na 3 grupy, co zostało zilustrowane poniżej⁴⁵³:

1. Wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów – 213.
2. Wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych – 141.
3. Wychowanie nadawców i edukatorów medialnych – 74.

Wykres 3. Graficzne przedstawienie passusów w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących edukacji medialnej, w których nie wskazano podmiotu odpowiedzialnego za tę edukację.

Źródło: Opracowanie własne.

Największą procentowo liczbę dokumentów kościelnych zawierających cytaty dotyczące edukacji medialnej bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego za tę edukację zawiera grupa 1, w której występują treści na temat wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów. Innymi słowy ujmując statystycznie, gdy Kościół

⁴⁵³ Obok każdej grupy autor podał liczbę miejsc w oficjalnych dokumentach kościelnych, które wskazują na konieczność edukacji medialnej, ale bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego w omawianym zakresie. Podział ten jest nierozłączny, gdyż niektóre z wyimków w dokumentach funkcjonują w więcej niż jednej grupie lub podgrupie tematycznej oraz funkcjonują dokumenty mieszane, które zawierają zarówno stwierdzenia ogólnikowe oraz wskazanie podmiotu odpowiedzialnego.

katolicki wyraża stanowisko ogólne w kwestii edukacji medialnej to w przeważającej części dotyczy ono mediów w edukacji – 50%.

Podsumowując paragraf, w XX wieku zaistniało skokowe zainteresowanie Kościoła katolickiego edukacją medialną, której najwyższe natężenie występuje w latach 50-tych i 60-tych. Instytucja kościelna w przeważającej części – $\frac{3}{4}$ cytatów, zainteresowana jest by odpowiedzialność za *media science* miała konkretny podmiot odpowiedzialny. W pozostałej $\frac{1}{4}$ części cytatów główną rolę – 50%, odgrywa ogólnikowa tematyka edukowania za pomocą mediów. W celu pogłębienia analizy należy podjąć refleksję nad poszczególnymi grupami zawartymi w tej $\frac{1}{4}$ cytatów, co będzie stanowić materiał dla kolejnych trzech paragrafów niniejszego rozdziału, zaś pozostałe $\frac{3}{4}$ cytatów będzie stanowić bazę dla ostatnich 3 rozdziałów.

3.2. Wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów

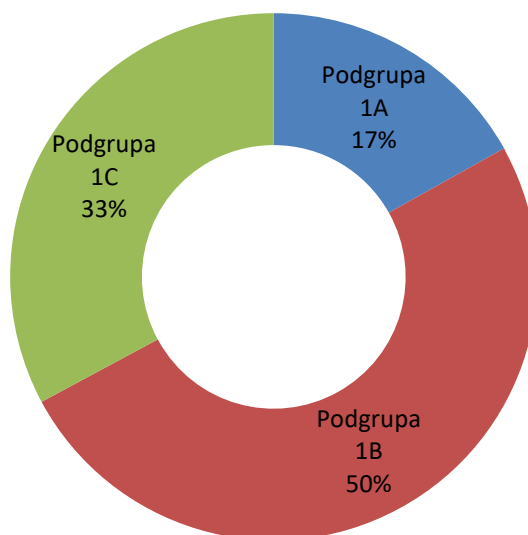
Należy poddać analizie dokumenty grupy 1 według przyjętego we wstępie klucza metodologicznego. W związku z tym dokumenty te podzielono na trzy podgrupy, co zilustrowano pod spodem wyliczenia, obok pisząc liczbę miejsc w tych dokumentach, w których występuje analizowany wątek:

1A. Przekazywanie treści edukacyjnych przez media – 36

1B. Formacja społeczna, moralna i religijna – 107

1C. Ewangelizacja przez media – 70

Wykres 4. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących mediów w edukacji bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną

Źródło: Opracowanie własne.

Najliczniejszą podgrupą w powyższym zestawieniu jest podgrupa 1B, która dotyczy formacji społecznej, moralnej i religijnej – 107 cytatów co stanowi 50% cytatów grupy 1. Innymi słowy, gdy Kościół wypowiada się ogólnie na temat mediów w edukacji zazwyczaj porusza temat postaw i wartości.

1A. Przekazywanie treści edukacyjnych przez media

Dokumenty z podgrupy 1A dotyczą wykorzystania mediów w edukacji, przekazu wiedzy i formacji intelektualnej. Miejsc należących do tej podgrupy jest 36 co stanowi 17% passusów grupy 1. Pius VII w liście apostolskim ubolewa nad swobodą drukowania, która rodzi „zatrucie wiary i moralności”⁴⁵⁴. Grzegorz XVI zauważa, że wrogowie wiary posługują się gazetami i broszurami do niszczenia wiary⁴⁵⁵. Leon XIII dostrzega, że „wrogowie Kościoła, zarówno z gazetami, jak i z książkami, wszyscy poświęcają się szerzeniu przewrotnych błędów i przewrotnych opinii wśród ludzi,

⁴⁵⁴ Pius VII, *Post tam diturnas. List apostolski*, Rzym 1814.

⁴⁵⁵ Por. Grzegorz XVI, *Probe nostis. Encyklika*, Rzym 1840.

niszczeniu dobrej moralności i odpędzaniu wierni z praktyki życia chrześcijańskiego.⁴⁵⁶ Ponadto wyraża pogląd, że ludzie jemu współcześni formułują swoje opinie i zwyczaje niemal wyłącznie na podstawie codziennych odczytów, by dalej wyrazić przekonanie, że może to być wykorzystane przez oszustów i ludzi niegodziwych do niszczenia wiary⁴⁵⁷. Pius XI twierdzi, że „zła prasa jest plagą narodu”⁴⁵⁸. Pius XI ubolewa nad zatruciem dusz spowodowanym przez przedstawienia filmowe oraz utrzymuje, że kino może służyć do formacji ludzkiej, społecznej i narodowej albo do zniszczenia tychże⁴⁵⁹.

Pius XII podnosi kwestię szkolnych filmów, które dają ogromne możliwości⁴⁶⁰. W swoim nauczaniu utrzymuje, że film „niesie ze sobą niebezpieczeństwo rozpadu intelektualnego. (...) Zadaniem dobrej książki jest edukowanie ludzi do głębszego zrozumienia rzeczy, myślenia i refleksji”⁴⁶¹. Pius XII twierdzi, że telewizja oferuje rodzinie możliwość ucziwej rozrywki oraz podkreśla możliwość korzystnego wpływu przekazu telewizyjnego w aspekcie społecznym i w odniesieniu do kultury, edukacji, życia narodów⁴⁶². Uważa także, że „telewizja bardziej niż kiedykolwiek interesuje się edukacją młodych ludzi i świętością domu.”⁴⁶³ Sądzi, że film ma walor edukacyjny ponieważ opisuje różne rasy, zwyczaje, folklor, cywilizacje, metody pracy i wiele innych⁴⁶⁴. W jednej z encyklik pisze o nowych możliwościach filmu dydaktycznego, radia i szkolnej telewizji dla młodzieży i dorosłych⁴⁶⁵. W tym dokumencie postuluje posługiwanie się „środkami audiowizualnymi dla uzupełnienia wykształcenia kulturalnego i zawodowego”⁴⁶⁶. Ponadto twierdzi, że transmisja radiowa włącza się w misję edukacyjną także w wymiarze religijnym⁴⁶⁷. Pochwala produkcję i rozpowszechnianie dobrej prasy⁴⁶⁸. Pius XII zauważa, że wpływ książki na dzieci „nie jest niewielki”⁴⁶⁹, oraz że uczeń

⁴⁵⁶ Leon XIII, *Constanti Hungarorum. List*, Rzym 1893.

⁴⁵⁷ Por. Leon XIII, *Paternae providaeque. List*, Rzym 1899.

⁴⁵⁸ Por. Pius XI, *Przemówienie na audienjacji Mons. A. Burke*, Rzym 1926.

⁴⁵⁹ Por. Pius XI, *Discorso ai delegati della FIPRESCI*, Rzym 1936.

⁴⁶⁰ Por. Pius XII, *Discorso «Ci torna particolarmente grato»*, Rzym 1948, nr 5.

⁴⁶¹ Pius XII, *Discorso «Dopo aver ammirato»*, Rzym 1950.

⁴⁶² Pius XII, *I rapidi progressi. Adhortacja do włoskich biskupów w sprawie telewizji*, Rzym 1954.

⁴⁶³ Tamże.

⁴⁶⁴ Por. Pius XII, *To The Representatives of The International Union of Cinema Theatre Managers and of The International Federation of Film Distributors. List*, Rzym 1955.

⁴⁶⁵ Pius XII, *Miranda prorsus. Encyklika o filmie, radiu i telewizji*, Rzym 1957, nr 49.

⁴⁶⁶ Tamże, nr 52.

⁴⁶⁷ Por. Pius XII, *Discorso «De grand coeur»*, Rzym 1950.

⁴⁶⁸ Por. Pius XII, *Evangelii praecones. Enciclica*, Rzym 1951.

⁴⁶⁹ Pius XII, *Discorso «Votre visite»*, Rzym 1956.

„karmi się podręcznikami”⁴⁷⁰. Uważa, że przeciwnicy Kościoła posługują się pismami jako bronią ofensywną⁴⁷¹.

Jan XXIII przedstawia opinię, że powinien dokonać się postęp organizacyjny i techniczny na poziomie wydawnictw katolickich na rzecz rodziny⁴⁷². Zaleca wykorzystać każdą okazję do rozpowszechniania prasy katolickiej⁴⁷³. Uważa, że należy wspierać inicjatywy publiczne i prywatne w celu wykorzystania filmu w edukacji dzieci i dostosowania filmów do psychologii dzieci⁴⁷⁴.

Paweł VI utrzymuje, że przekaz telewizyjny ma wielkie znaczenie w dziedzinie kultury i edukacji powszechnej⁴⁷⁵. Chwali tych, którzy podejmują apostolstwo narzędzi komunikacji⁴⁷⁶. Pragnie by radio było „*instrumentem przyjaźni i pokoju wśród ludzi*”⁴⁷⁷. Jego zdaniem pracownicy radiotelewizji mają potężne oddziaływanie na kulturę, edukację i opinię publiczną⁴⁷⁸.

Jan Paweł II dostrzega, że nowe formy przekazu takie jak film, radio, komputer i inne stanowią ważne źródło styku z rzeczywistością dla wielu młodych ludzi, którzy są odbiorcami społecznych środków przekazu⁴⁷⁹. Papież postuluje nowy światowy system informacji i społecznego przekazu⁴⁸⁰. W jednym z orędzi wyraża pragnienie, by programy telewizyjne przekazywały obrazy, które przyczynią się do „*wzajemnego przenikania się kultur w sposób wolny od nietolerancji i przemocy, sprzyjający jedności*”⁴⁸¹. Utrzymuje, że społeczeństwo nie może funkcjonować nie mając dostępu do informacji⁴⁸². Dowodzi, że ewangelizacja współczesnej kultury zależy w wielkiej mierze od środków społecznego przekazu⁴⁸³. Jan Paweł II dostrzega aspekty problematyczne w korzystaniu przez dzieci i młodzież z telewizji, która może stać się głównym

⁴⁷⁰ Tamże.

⁴⁷¹ Por. Pius XII, *Lettera «Ea considerans»*, Rzym 1957.

⁴⁷² Por. Jan XXIII, *Discorso ai giornalisti convenuti a Roma per il loro terzo convegno nazionale*, Rzym 1959.

⁴⁷³ Por. Jan XXIII, *Princeps pastorum. Enciclica*, Rzym 1959.

⁴⁷⁴ Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo Romano*, Rzym 1960.

⁴⁷⁵ Por. Paweł VI, *List papieża Pawła VI do Głównej Instalacji Nadawczej i Telewizyjnej Federalnej Republiki Niemieckiej*, Rzym 1964.

⁴⁷⁶ Por. Paweł VI, *Messaggio «Al inaugurarse»*, Rzym 1963.

⁴⁷⁷ Por. Paweł VI, *Oficjalna wypowiedź podczas drugiego światowego tygodnia radiowego*, Rzym 1964.

⁴⁷⁸ Por. Paweł VI, *List do kierowników, urzędników i techników włoskiej radiotelewizji*, Rzym 1964.

⁴⁷⁹ Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna w służbie chrześcijańskiej promocji młodzieży*, Rzym 1985.

⁴⁸⁰ Jan Paweł II, *Orędzie na 21. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna w służbie sprawiedliwości i pokoju*, Rzym 1987.

⁴⁸¹ Jan Paweł II, *Orędzie na 22. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.*

Komunikacja społeczna w służbie braterstwa i solidarności wśród ludzi i narodów, Rzym 1988.

⁴⁸² Jan Paweł II, *Prawda musi być źródłem i kryterium wolności także w informacji. Do Katolickiej Unii Prasy Włoskiej UCSI*, Rzym 1989.

⁴⁸³ Jan Paweł II, *Redemptoris missio. Encyklika*, Rzym 1990.

punktem odniesienia w ich życiu. Może także wywrzeć negatywny wpływ na ich rozwój, zwłaszcza gdy zastępuje kontakt z rodzicami⁴⁸⁴. Twierdzi, że obecnie panuje epoka globalnej komunikacji gdzie wiele momentów ludzkiej egzystencji przebiega przez procesy medialne: formacja osobowości, sumienia, uczuć i inne⁴⁸⁵. Papież Franciszek pragnie by media stały się bodźcem do nowego rozwoju kulturalnego ludzkości⁴⁸⁶.

Kongregacja Propagandy Wiary postuluje by kino stało się jedną z najcenniejszych pomocy edukacyjnych⁴⁸⁷. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu postuluje konieczność formacji ludzi na temat zasad stosowania środków społecznego przekazu⁴⁸⁸. Ponadto w tym dokumencie omawiana Komisja zauważa, że filmy ułatwiają podstawowe nauczanie i katechizację w krajach gdzie jest dużo analfabetów⁴⁸⁹. Papieska Rada do spraw Środków Społecznego Przekazu uważa, że media kształtują społeczny obraz Kościoła i mają istotny wpływ na struktury kościelne, oraz że mogą być używane do głoszenia Ewangelii. Dodatkowo zauważa, że środki przekazu wpływają nie tylko na to jak ludzie myślą, ale o czym myślą⁴⁹⁰. Omawiana Rada dostrzega, że media są narzędziami oświaty w szkole, pracy, na różnych etapach życia, dla dzieci, osób starszych, wsiach, miejscach niedostępnych, zakonach klauzurowych, więzieniach⁴⁹¹. Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej w oficjalnym liście do A. Ciriaci porusza kwestię „ogromnej skuteczności prasy, która dla wielu jest prawie jedynym intelektualnym pożywieniem, oraz pilnej potrzeby codziennej gazety profesjonalnie zorganizowanej i inspirowanej głęboko chrześcijańskimi celami”⁴⁹².

1B. Formacja społeczna, moralna i religijna

Dokumenty, w których nie sprecyzowano podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną z podgrupy 1B dotyczą formacji społecznej, moralnej i religijnej, to znaczący postaw i wartości. Fragmentów takich jest 108, co stanowi największy odsetek

⁴⁸⁴ Por. Jan Paweł II, *Media i wychowanie. Do Katolickiej Unii Prasy Włoskiej*, Rzym 2002.

⁴⁸⁵ Por. Jan Paweł II, *Il rapido sviluppo. List apostolski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu*, Rzym 2005, nr 3.

⁴⁸⁶ Por. Franciszek, *Laudato si. Encyklika*, Rzym 2015, nr 47.

⁴⁸⁷ Por. Propaganda Fide, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1953.

⁴⁸⁸ Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio. Instrukcja duszpasterska o środkach społecznego przekazu*, Rzym 1971, nr 64.

⁴⁸⁹ Tamże, nr 146.

⁴⁹⁰ Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis nova. Instrukcja duszpasterska o przekazie społecznym*, Rzym 1992, nr 4.

⁴⁹¹ Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego przekazu*, Rzym 2000, nr 10.

⁴⁹² Segretaria di Stato, *List do Augusto Ciriaci prezesa Akcji Katolickiej*, Rzym 1933.

wśród passusów grupy 1 – 50%. Dodatkowo jest to najliczniejsza grupa passusów w ogóle w rozdziale III – 25%, co świadczy o wadze jaką Kościół katolicki przykładła do postaw i wartości w kontekście edukacji medialnej. Najstarszym z nich jest list Leona I, w którym potępia i nakazuje spalić niektóre pisma apokryficzne, gdyż jego zdaniem pogrążają w błąd czytelników i uwodzą ich cudownymi wydarzeniami⁴⁹³. Papież ten nakazuje konfiskatę mienia i wygnanie na tych, którzy rozpowszechniają i uczą pism przeciwnych Synodowi Chalcedońskiemu⁴⁹⁴. Zdaniem Piusa VII wolność publikowania wszystkiego, co komu się podoba, jest najcięższym złem, gdyż powoduje zepsucie ludzkości⁴⁹⁵. Grzegorz XVI uważa, że wrogowie prawdy poprzez niszczycielskie gazety i broszury skłaniają młodzież do porzucenia wiary katolickiej⁴⁹⁶.

Leon XIII zachęca do badań krytycznych i odwoływania się do źródeł w przekazie prawdy⁴⁹⁷. Papież ten w kontekście życia religijnego i obywatelskiego zachęca do rozpowszechniania książek, gazet i innych pism w obronie wiary i moralności oraz by praca pisarzy i wydawców katolickich była lepiej zorganizowana i dotowana⁴⁹⁸. Dostępuje, że wrogowie Kościoła poprzez gazety i książki „poświęcają się szerzeniu przewrotnych błędów i przewrotnych opinii wśród ludzi, niszczeniu dobrej moralności i odpędzaniu wiernych od praktyki życia chrześcijańskiego”⁴⁹⁹. Leon XIII formułuje wniosek, że ludzie formują zwyczaje w oparciu o codzienne korzystanie z prasy⁵⁰⁰.

Pius X pragnie by pobudzić do działania wiernych poprzez stanowczą, zdyscyplinowaną i aktywną propagandę⁵⁰¹. Zauważa, że wolność prasy i dziennikarstwa może służyć zmianom form rządzenia, prowokowania ludności do buntu, podsycaniu nienawiści i wrogości, znieważaniu rzeczy najświętszych i innym negatywnym działaniom⁵⁰². Papież w jednym z listów zajmuje szczegółowe stanowisko w odniesieniu do czasopisma *La Civiltà Cattolica* i podkreśla, że spełnia ono cel propagowania instytucji i doktryn katolickich oraz broni przed błędami⁵⁰³.

Benedykt XV podkreśla, że gazety katolickie, które są łatwo dostępne „są bardzo skuteczne, aby zasiać dobre ziarno, obalić błędy, napominać i stymulować

⁴⁹³ Por. Leon I, *Quam laudbiter. List*, Rzym 447.

⁴⁹⁴ Por. Leon I, *Decreti degli Valentiniano III e Marciano*, Rzym 452.

⁴⁹⁵ Por. Pius VII, *Post tam diuturnas. List apostolski*, Rzym 1814.

⁴⁹⁶ Por. Grzegorz XVI, *Probe nostis. Enciclica*, Rzym 1840.

⁴⁹⁷ Por. Leon XIII, *Saepenumero considerantes. List*, Rzym 1883.

⁴⁹⁸ Por. Leon XIII, *In ipso supremi. List*, Rzym 1891.

⁴⁹⁹ Leon XIII, *Constanti Hungarorum. List*, Rzym 1893.

⁵⁰⁰ Por. Leon XIII, *Paternae providaque. List*, Rzym 1899.

⁵⁰¹ Por. Pius X, *Il fermo proposto. Enciclica*, Rzym 1905.

⁵⁰² Por. Pius X, *La vostra presenza. Przemówienie*, Rzym 1913.

⁵⁰³ Por. Pius X, *Operam sane doctam. List*, Rzym 1913.

leniwych”⁵⁰⁴. Pius XI w jednym z przemówień podkreśla „zło złej prasy” oraz, że „drukowanie jest jak ogień w proszku”⁵⁰⁵. Papież ten zauważa, że działanie prasy jest ambiwalentne, to znaczy wyrządza wiele dobra i zła w nawiązaniu do upadku mentalności ludzi jemu współczesnych⁵⁰⁶. Utrzymuje, że gazeta nie powinna być jedynie biuletynem informacyjnym, ale w przypadku, gdy jest katolicka, to powinna służyć dobru i apostołatowi⁵⁰⁷. Papież dostrzega niebezpieczeństwo zniszczenia moralnego młodzieży spowodowane przez „bezbożne i sprośne książki (...), kinematograficzne widowiska (...), radiofoniczne audycje (...), kino”⁵⁰⁸. Ponadto, Pius XI dostrzega niebezpieczeństwo reklamy, gdy staje się „wspólnikiem zła właściwego dla złego przedmiotu”⁵⁰⁹. Widzi też niebezpieczeństwo zdeformowania dusz i inteligencji ludzi przez te przedstawienia filmowe, które osłabiają wolę i szlachetne idee⁵¹⁰.

Pius XII wyraża pogląd, że bezwarunkowa wolność prasy i filmu podważa moralność publiczną i porządek religijny⁵¹¹. Uważa także, że książki, zdjęcia i film na różne sposoby powodują niestabilność moralną młodzieży⁵¹². Papież dostrzega, że dobra prasa „wpaja duszom chrześcijańskim cnoty”⁵¹³. Papież Pius XII podkreśla również, że lektura wywiera znaczący wpływ na nawyki ludzkie oraz społeczne⁵¹⁴. Zauważa, że książki i czasopisma mogą służyć deformacji moralnej poprzez prowokujące obrazy i wyrafinowane oszustwa⁵¹⁵. Sądzi, że nowe techniki i urządzenia medialne mogą przynieść wiele zła albo dobra, a w przypadku prawidłowego używania promują i umacniają braterstwo między ludźmi⁵¹⁶. Utrzymuje, że kino ma tendencję do oddalania członków rodziny od domu, a telewizja przyczynia się do odbudowy równowagi rodzinnej oferując uczciwą rozrywkę⁵¹⁷. Pius XII pisze, że „dobrze uregulowana telewizja może stanowić skuteczny środek mądrej i skutecznej edukacji” jednak jest przeświadczony, że to

⁵⁰⁴ Bendeykt XV, *Accepimus vos. List*, Rzym 1916.

⁵⁰⁵ Pius XI, *Con particolare compiacenza. Przemówienie*, Rzym 1923.

⁵⁰⁶ Por. Pius XI, *Przemówienie na audyencji Mons. A. Burke*, Rzym 1926.

⁵⁰⁷ Por. Pius XI, *Przemówienie do liderów sekretariatów kultury GCI*, Rzym 1928.

⁵⁰⁸ Pius XI, *Divini illius magistri. Encyklika o chrześcijańskim wychowaniu młodzieży*, Rzym 1929, nr 90-91.

⁵⁰⁹ Pius XI, *Przemówienie do Uczestników Kongresu reklamowego*, Rzym 1933.

⁵¹⁰ Pius XI, *Discorso ai delegati...*

⁵¹¹ Por. Pius XII, *Discorso «L'omaggio Della vostra»*, Rzym 1947.

⁵¹² Por. Pius XII, *Discorso per il 3° centenario Della canonizzazione di S. Giuseppe Calasanzio*, Rzym 1948.

⁵¹³ Pius XII, *Evangelii praecones...*

⁵¹⁴ Por. Pius XII, *Discorso «L'intimo conforto»*, Rzym 1956.

⁵¹⁵ Por. Pius XII, *Lettera «Ea considerans»...*

⁵¹⁶ Por. Pius XII, *Breve «Quoniam omne datum»*, Rzym 1951.

⁵¹⁷ Pius XII, *I Rapidi progressi ...*

zbyt mało by „w pełni zaspokoić potrzeby moralności chrześcijańskiej i naturalnej”⁵¹⁸. Wyraża pogląd, że jest koniecznym by wierni uformowali słuszne sumienie względem korzystania z telewizji⁵¹⁹. Dostrzega, że ruchomy obraz może podnosić lub degradować ludzi, wytwarzać dobro lub szerzyć zło⁵²⁰. Uważa, że idealny film „wzmacnia i podnosi człowieka w świadomości jego godności”⁵²¹. Dodaje, że film powinien służyć człowiekowi i pomagać wyrażać siebie na ścieżce dobra⁵²². Ponadto uważa, że w filmach powinno się rozpowszechniać naturalnie poprawne pojęcie rodziny oraz film powinien pogłębiać wiedzę o życiu i człowieku⁵²³. Dostrzega wpływ telewizji na rzecz wzmocnienia więzi rodzinnych⁵²⁴. Zastanawia się nad potrzebą formacji wychowawczej w celu przygotowania do korzystania z oferty kina, radia i telewizji podkreślając, że formacja ta powinna umożliwiać należytą ocenę dobrych i ujemnych stron widowisk oraz widz ma nauczyć się dobierać programy zgodne z wytycznymi kościelnymi⁵²⁵. Wyraża opinię, że radio może rozpowszechniać „prawdę lub błędy, cnoty lub wady, zgodę lub niezgodę, śmiertelną nienawiść lub braterską miłość”⁵²⁶.

Jan XXIII uważa, że należy popierać inicjatywy publiczne i prywatne rzecz dostosowania edukacyjnych filmów dla dzieci do ich psychologii⁵²⁷. Twierdzi, że duchowni i katolicy aktywiści powinni być zaznajomieni z moralnymi problemami rozrywki w kontekście mediów⁵²⁸.

Paweł VI zauważa, że prasa, telewizja, radio i kino wpływają na kulturę, cywilizację, zwyczaje publiczne i religię⁵²⁹. Wyjaśnia, że dziennikarstwo w służbie moralności sprzyja duchowości⁵³⁰. Pragnie by radio służyło „prawdzie, sprawiedliwości, pięknu i pokoju”⁵³¹. Utrzymuje, że radio i telewizja ma potężną siłę oddziaływania na kulturę, edukację, opinię publiczną, myśl, modę i orientację dusz⁵³². Krytykuje wszelkie formy pornografii, promocję rozwiązłości obyczajów i nieprzyzwoite widowiska występujące

⁵¹⁸ Tamże.

⁵¹⁹ Tamże.

⁵²⁰ Pius XII, *The Ideal Film – Exhortations to representatives of the world of the cinema*, Rzym 1955.

⁵²¹ Tamże.

⁵²² Tamże.

⁵²³ Por. Pius XII, *To The Representatives...*

⁵²⁴ Por. Pius XII, *Miranda prorsus...*, nr 157.

⁵²⁵ Por. Tamże, nr 56. 58.

⁵²⁶ Pius XII, *Radiomessaggio «Attendite populi»*, Rzym 1957.

⁵²⁷ Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo...*

⁵²⁸ Por. Jan XXIII, Tamże.

⁵²⁹ Por. Paweł VI, *In fructibus Multi. List apostolski. Motu proprio*, Rzym 1964.

⁵³⁰ Por. Paweł VI, *List papieża Pawła VI do Głównej...*

⁵³¹ Por. Paweł VI, *Oficjalna wypowiedź podczas drugiego światowego tygodnia radiowego*, Rzym 1964.

⁵³² Por. Paweł VI, *List Pawła VI do kierowników, urzędników i techników włoskiej radiotelewizji*, Rzym 1964.

w nowoczesnych środkach społecznego przekazu⁵³³. Jego zdaniem, należy zachęcać młodzież do angażowania się w różnorodne formy działania środków przekazu⁵³⁴.

Jan Paweł II uważa, że radiofonia ma wyjątkowe znaczenie w ewangelizacji i solidarności między narodami⁵³⁵. Papież jest przekonany, że media, a szczególnie telewizja przyczyniły się do przemian w postawach i normach moralnych co można dostrzec w zmianie zachowań seksualnych młodzieży i rozumienia małżeństwa i rodziny⁵³⁶. Jan Paweł II zadaje pytanie retoryczne, którego tezą jest, że dzienniki katolickie podają lepsze informacje religijne, co powoduje lepsze zrozumienie i pogłębienie dialogu⁵³⁷. Zachęca to inicjatyw medialnych co pomoże realizować wartości w codziennym życiu⁵³⁸. Jest przekonany, że media wpływają na ludzkie postępowanie⁵³⁹. W katolickim radiu w Ekwadorze powiedział, że działalność pracowników tego radia służy doskonaleniu człowieka⁵⁴⁰. Twierdzi, że przekaz wiadomości „pomaga narodom świata przeżywać wspólne doświadczenia”⁵⁴¹. Utrzymuje, że telewizja powinna przekazywać obrazy wolne od nietolerancji i przemocy, oraz że gromadzenie danych może prowadzić do nadużyć względem życia prywatnego lub zbiorowego⁵⁴². Papież twierdzi, że media wywierają wielki wpływ na kształtowanie sumienia i postawy moralne, i pragnie by środki społecznego przekazu odgrywały konstruktywną rolę w popieraniu życia rodzinnego⁵⁴³.

Papież Jan Paweł II w jednym z przemówień popiera wysiłki na rzecz programów edukacji medialnej dla dorosłych i dzieci w celu ochrony przed manipulacją ze strony środków społecznego przekazu⁵⁴⁴. Jest przekonany, że społeczeństwo musi mieć

⁵³³ Por. Paweł VI, *Humanae Vita. Encyklika o zasadach moralnych w dziedzinie przekazywania życia ludzkiego*, Rzym 1968, nr 22.

⁵³⁴ Por. Paweł VI, *Orędzie na 3. Światowy...*

⁵³⁵ Por. Jan Paweł II, *Głos Kościoła. Wizyta Ojca Świętego w Radiu Watykańskim*, Rzym 1980.

⁵³⁶ Por. Jan Paweł II, *Współpraca twórców kultury i ludzi Kościoła w służbie człowiekowi. Do artystów i dziennikarzy*, Rzym 1980.

⁵³⁷ Por. Jan Paweł II, *Prawda w informacji i świadectwie chrześcijańskim. W 100-lecie katolickiego dziennika La Croix*, Rzym 1983.

⁵³⁸ Por. Jan Paweł II, *Radio i telewizja niezbędnym środkiem ewangelizacji. Do przyjaciół i sympatyków Radiotelepace*, Rzym 1983.

⁵³⁹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Media w służbie jedności i miłości ludzi*, Rzym 1985.

⁵⁴⁰ Por. Jan Paweł II, *Wielki jest cel edukacyjny środków społecznego przekazu. W katolickim radiu w Ekwadorze*, b.m. 1985.

⁵⁴¹ Jan Paweł II, *Służba prawdzie przyczynia się do pokoju i jedności rodziny ludzkiej. Do kierownictwa i dziennikarzy NBC*, b.m. 1986.

⁵⁴² Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 22. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.*

Komunikacja społeczna w służbie braterstwa i solidarności wśród ludzi i narodów, Rzym 1988.

⁵⁴³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa do życia i wolności religijnej w mediach*, Rzym 1989, nr 2.

⁵⁴⁴ Por. Tamże, nr 4.

dostęp do informacji by mogło funkcjonować⁵⁴⁵. Jan Paweł II wyraża pogląd, że nowe media tworzą nową kulturę⁵⁴⁶. Utrzymuje, że rolą książek, prasy, radia i telewizji jest wzbogacanie komunikacji i komunii między ludźmi⁵⁴⁷. Zauważa, że media są głównym źródłem informacji i edukacji oraz inspirują zachowania w wymiarze jednostkowym i zbiorowym⁵⁴⁸. Papież Jan Paweł II uważa, że twórcze wykorzystanie środków przekazu ma wpływ na zrozumienie wartości wiary⁵⁴⁹. Spostrzega, że media „oddziałują głęboko, zwłaszcza na rodzinę”⁵⁵⁰. Twierdzi, że media wpływają na wybory etyczne⁵⁵¹. Utrzymuje, że środki przekazu rozwijają nową kulturę⁵⁵². Zauważa, że media mogą mieć oddziaływanie pozytywne albo negatywne⁵⁵³. Jan Paweł II twierdzi, że należy pomagać odbiorcom w wykształceniu umiejętności krytycznego odbioru treści kinematograficznych oraz utrzymuje, że kino może pełnić funkcję wychowawczą⁵⁵⁴. W jednym z orędzi pisze, że media mogą pomagać w tworzeniu i utrzymywaniu ludzkiej wspólnoty⁵⁵⁵. Przedstawia opinię, że media wpływają na kultury⁵⁵⁶. Uważa, że środki przekazu „mają wielki wpływ na mentalność i kształtowanie postaw społeczeństwa”⁵⁵⁷. Wysuwa wniosek, że nowe formy komunikacji w dobie rewolucji cyfrowej oddziałują na porządek społeczny i polityczny⁵⁵⁸. Podkreśla konieczność dostarczenia ludziom narzędzi kulturowych do podjęcia dialogu ze środkami komunikacji społecznej⁵⁵⁹. Papież Jan Paweł II opisuje niebezpieczeństwo negatywnego wpływu telewizji na rozwój dzieci

⁵⁴⁵ Por. Jan Paweł II, *Prawda musi być źródłem i kryterium wolności także w informacji. Do Katolickiej Unii Prasy Włoskiej UCSI*, Rzym 1989.

⁵⁴⁶ Por. Jan Paweł II, *Redemptoris missio. Encyklika*, Rzym 1990.

⁵⁴⁷ Por. Jan Paweł II, *O odpowiedzialność i aktywność w ewangelizacji przez media. List do przewodniczącego SECAM*, Rzym 1990.

⁵⁴⁸ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do spraw Środków Społecznego Przekazu. O rzetelne informacje w mediach na temat konfliktu bliskowschodniego*, Rzym 1991.

⁵⁴⁹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Mass media wielką szansą dla ewangelizacji*, Rzym 1992.

⁵⁵⁰ Jan Paweł II, *Orędzie na 27. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*.

Rola kaset magnetofonowych i magnetowidowych w kształtowaniu kultury i sumienia, Rzym 1993.

⁵⁵¹ Por. Jan Paweł II, *Środki Społecznego Przekazu w służbie rodziny. Międzynarodowe sympozjum poświęcone rodzinie*, Rzym 1993.

⁵⁵² Por. Jan Paweł II, *Rola mediów w głoszeniu ewangelii. Przemowa podczas audiencji ogólnej*, Rzym 1995.

⁵⁵³ Por. Jan Paweł II, *Znaczenie środków społecznego przekazu. Po modlitwie południowej Regina caeli z 28 maja*, Rzym 1995.

⁵⁵⁴ Por. Jan Paweł II, *Rola kina w kształtowaniu osobowości człowieka. Do uczestników sympozjum o roli kina*, Rzym 1997.

⁵⁵⁵ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 32. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Z pomocą Ducha Świętego głosimy nadzieję*, Rzym 1998.

⁵⁵⁶ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Prymat etyki przed techniką w mediach*, Rzym 1998.

⁵⁵⁷ Jan Paweł II, *Rola mediów w tworzeniu i przekazywaniu kultury. Przemówienie do biskupów polskich przybyłych ad limina*, Rzym 1998.

⁵⁵⁸ Por. Jan Paweł II, *Wartości chrześcijańskie w prasie. W 40-lecie Katolickiej Unii Prasy Włoskiej UCSI*, Rzym 1999.

⁵⁵⁹ Por. Tamże.

i młodzieży oraz postuluje ukazywanie w mediach prawd dotyczących o człowieka i religii⁵⁶⁰. Twierdzi, że złe użycie mediów niszczy sumienia i życie społeczne⁵⁶¹. Wyraża pogląd, że środki społecznego przekazu pod pewnymi warunkami mogą wyrządzić rodzinie poważne szkody⁵⁶². Zastanawia się nad wyzwaniem jakie rodzinie stawiają treści przekazywane przez media⁵⁶³. Dostrzega zagrożenie ze strony mediów względem rodziny w dziedzinie przewartościowania religijnego, kulturalnego i moralnego⁵⁶⁴. Papież zaznacza, że w formacji do korzystania z mediów ważnym kryterium jest prawda i sprawiedliwość⁵⁶⁵.

Benedykt XVI postuluje obiektywizm, poszanowanie godności człowieka i dobro wspólne w posługiwaniu się mediami⁵⁶⁶. Pragnie, by w przekazie medialnym wykorzystano kryterium rzetelności oraz uczciwe przedstawianie różnych punktów widzenia⁵⁶⁷. Proponuje odpowiednią formację do właściwego korzystania z mediów zwłaszcza przez dzieci⁵⁶⁸. W tym kontekście utrzymuje, że wulgarność ma negatywny wpływ na postawy i zachowania⁵⁶⁹. Dostrzega istnienie dychotomii formacji dzieci przez media i formacji dzieci do korzystania z mediów⁵⁷⁰. Papież propaguje pogląd potrzeby infotyki w kontekście ochrony przywrócenia komunikacji etycznego punktu odniesienia⁵⁷¹. Dostrzega zwiększający się wpływ środków społecznej komunikacji i pragnie refleksji nad mediami w odniesieniu do globalizacji i rozwoju narodów⁵⁷². Przekonuje, że media wpływają na postrzeganie i poznawanie rzeczywistości⁵⁷³.

Papież Franciszek zauważa, że Internet stwarza możliwości spotkania i solidarności⁵⁷⁴. Pragnie by media i świat cyfrowy stały się bodźcem rozwoju kulturalnego⁵⁷⁵.

⁵⁶⁰ Por. Jan Paweł II, *Media i wychowanie. Do Katolickiej Unii Prasy Włoskiej*, Rzym 2002.

⁵⁶¹ Por. Jan Paweł II, *Nowe media w służbie nowej ewangelizacji. Do uczestników konferencji nt. mediów i kultury*, Rzym 2002.

⁵⁶² Por. Jan Paweł II, *Aby media służyły prawdzie i dobru. Przed modlitwą Anioł Pański z 23 maja*, Rzym 2004.

⁵⁶³ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Media w rodzinie: ryzyko i bogactwo*, Rzym 2004.

⁵⁶⁴ Por. Tamże, nr 2.

⁵⁶⁵ Por. Jan Paweł II, *Il rapido...*, nr 3.

⁵⁶⁶ Por. Benedykt XVI, *Środki przekazu w służbie człowieka i społeczeństwa. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański z 8 maja*, Rzym 2005.

⁵⁶⁷ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 40. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Środki przekazu: sieć komunikowania, wspólnoty i współdziałania*, Rzym 2006.

⁵⁶⁸ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Dzieci i środki przekazu jako problem wychowawczy*, Rzym 2007, nr 2.

⁵⁶⁹ Por. Tamże.

⁵⁷⁰ Por. Tamże.

⁵⁷¹ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 42. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Szukanie prawdy by się nią dzielić*, Rzym 2008, nr 4.

⁵⁷² Por. Benedykt XVI, *Caritas in ...*, nr 73.

⁵⁷³ Tamże.

⁵⁷⁴ Por. Franciszek, *Orędzie na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Przekazujemy*

Chce by świat opinii publicznej kierowała się ostrożnością nad sposobem wyrażania⁵⁷⁶. Wyraża niepokój, że wpływ niektórych programów telewizyjnych i reklam osłabia wartości otrzymane na łonie rodziny⁵⁷⁷. Twierdzi, że technologie komunikacji i rozrywki w pewnych warunkach mogą łączyć członków rodziny ale dostrzega niebezpieczeństwo „autyzmu technologicznego”⁵⁷⁸. Postuluje otwarty i twórczy styl komunikacji⁵⁷⁹. Papież proponuje kreatywne wychowanie do korzystania z Internetu przez nieletnich w celu pogłębienia formacji moralnej i wrażliwości⁵⁸⁰. Wyraża życzenie by zaangażować młodych do wypełnienia sieci społecznościowych Bogiem i braterstwem⁵⁸¹.

Sobór Watykański II w jednym z dekretów zachęca do pouczenia wiernych o konieczności czytania prasy katolickich dla formacji sumienia rozsądzającego o różnych wydarzeniach⁵⁸². W tym samym dekrecie Sobór zachęca do produkcji i rozpowszechniania filmów służących godziwej rozrywce, kulturze i sztuce, szczególnie tych skierowanych do młodzieży⁵⁸³.

Stolica Apostolska w Karcie Rodziny utrzymuje, że media mają wspierać podstawowe wartości rodziny, oraz że rodzina ma prawo do ochrony przed nadużyciami ze strony środków społecznego przekazu⁵⁸⁴.

Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu wyjaśnia, że odbiorcy mają być przygotowani do właściwego rozumienia komunikatów⁵⁸⁵. Podkreśla konieczność formacji ludzi w celu umiejętności korzystania z mediów w ten sposób, by odbiorca znał zasady działania poszczególnych środków przekazu w wymiarze jednostkowym i społecznym⁵⁸⁶. Omawiana Papieska Komisja wyraża pogląd, że media kształtują poglądy i zachowanie także w dziedzinie religijnej⁵⁸⁷. Dostrzega, że katolickie dziennikarstwo i publicystyka może być narzędziem zrozumienia pomiędzy Kościołem

nadzieję i ufność w naszych, Rzym 2017.

⁵⁷⁵ Por. Franciszek, *Laudato si...*, nr 47.

⁵⁷⁶ Por. Franciszek, *Orędzie na 50. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja i Miłosierdzie – owocne spotkanie*, Rzym 2016.

⁵⁷⁷ Por. Franciszek, *Amoris Laetitia. Posynodalna Adhortacja o rodzinie*, Rzym 2016, nr 274.

⁵⁷⁸ Tamże, nr 278.

⁵⁷⁹ Por. Franciszek, *Orędzie na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych*, Rzym 2017.

⁵⁸⁰ Por. Franciszek, *Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu poświęconego godności nieletnich w świecie cyfrowym*, Rzym 2017.

⁵⁸¹ Por. Franciszek, *Christus vivit, Adhortacja apostolska do młodych i całego ludu Bożego*, Rzym 2019, nr 241.

⁵⁸² Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 14.

⁵⁸³ Por. Tamże.

⁵⁸⁴ Por. Stolica Apostolska, *Karta praw rodziny*, Rzym 1983.

⁵⁸⁵ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et...*, nr 15.

⁵⁸⁶ Por. Tamże, nr 64.

⁵⁸⁷ Por. Tamże, nr 127.

i światem⁵⁸⁸. Ponadto uważa, że w filmach należy uwzględniać mentalność i poziom kultury ludzi⁵⁸⁹. Rada wyraziła także opinię, że media służą do osobistego rozwoju człowieka i relacji między ludźmi⁵⁹⁰. W tym samym dokumencie zaznacza, że media „*powinny być używane do służenia podstawowym wartościom duchowym, a nie do szerzenia błędów...*”⁵⁹¹.

Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu utrzymuje, że należy promować wartości religijno-moralne w komunikacji międzyreligijnej⁵⁹². Zauważa, że przekaz informacji wywiera wpływ na rozwój psychologiczny, moralny i społeczny osobowości⁵⁹³. Opisuje problem złych praktyk stosowanych w reklamie względem dzieci oraz starszych⁵⁹⁴. Sekretariat do spraw Jedności Chrześcijan wyjaśnia, że należy korzystać z prasy, radia, kina, telewizji w szkolnictwie⁵⁹⁵.

Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej w liście do N. Olivy opisuje funkcję katolickiej prasy, której zadaniem jest ilustrować i rozpowszechniać nauczanie kościelne i wiedzę katolicką, a przez taką formację ma budzić do działania, pracowitości i cnotliwego życia⁵⁹⁶. Celem prasy jest promować prawdę, ilustrować problemy i wydarzenia dnia w świetle zasad Ewangelii i w ten sposób wychowywać ludzi indywidualnie i w wymiarze społecznym⁵⁹⁷. Sekretariat Stanu zajmuje również stanowisko, że prasa jest koniecznym i potężnym narzędziem szerzenia prawdy, postępu techniki i współczesnego społeczeństwa⁵⁹⁸.

1C. Ewangelizacja przez media

Poddane analizie zostaną następnie dokumenty z podgrupy 1C. Fragmentów kwalifikujących się do badania w zaproponowanym kluczu jest 70 co stanowi 33% miejsc w grupie 1. Passusy te dotyczą specyficznej formy edukacji medialnej, którą jest

⁵⁸⁸ Por. Tamże, nr 137.

⁵⁸⁹ Por. Tamże, nr 146.

⁵⁹⁰ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Apel do zgromadzeń kontemplacyjnych*, Rzym 1973.

⁵⁹¹ Tamże.

⁵⁹² Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kryteria współpracy ekumenicznej i międzyreligijnej w komunikacji*, Rzym 1989.

⁵⁹³ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis nova. Instrukcja duszpasterska o przekazie społecznym*, Rzym 1992, nr 4.

⁵⁹⁴ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w reklamie*, Rzym 1997.

⁵⁹⁵ Por. Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan, *Wskazówki i propozycje do zastosowania Dekretu Soborowego Nostra aetate*, Rzym 1974.

⁵⁹⁶ Por. Segreteria di Stato, *List do Natale Oliva dyrektora mediolańskiej gazety L'Italia*, Rzym 1934.

⁵⁹⁷ Por. Segreteria di Stato, *List do Augusto Ciriaci...*

⁵⁹⁸ Segreteria di Stato, *Lettera a Giuseppe Dalla Torre*, Rzym 1935.

ewangelizacja przez media. Pius IX pragnie by czasopisma służyły budowaniu wiary⁵⁹⁹. Leon XIII postuluje dotacje dla książek, gazet i pism zajmujących się kwestiami wiary i moralności⁶⁰⁰. Benedykt XV wyraża przekonanie, że łatwo dostępne gazety katolickie są potrzebne by „*obalać błędy, napominać i stymulować leniwych*”⁶⁰¹. Pius XI rozważa konsekwencje moralne złej prasy i zachęca do przeciwstawienia jej dobrej prasy⁶⁰². Pius XI zauważył, że funkcją katolickiej gazety dla młodzieży jest owocny apostołat⁶⁰³. Pius XII utrzymuje, że urządzenia medialne mogą służyć do przekazywania nauk religijnych⁶⁰⁴. Uważa, że produkcja i rozpowszechnianie dobrej prasy codziennej i okresowej rozpowszechnia chrześcijańskie cnoty⁶⁰⁵. Zastanawia się nad możliwością propagowania życia Kościoła przez telewizję⁶⁰⁶. Wyraża opinię, że telewizja staje się chrześcijańskim wychowawcą⁶⁰⁷. Jest przekonany, że niektóre stacje nadawcze powinny tworzyć programy religijne⁶⁰⁸. Twierdzi, że krótkie chwile w filmie wystarczą by ukierunkować myśl ku Bogu⁶⁰⁹. Zachęca do rozpowszechniania słowa Bożego i nauk kościelnych przez prasę i telewizję⁶¹⁰. Pragnie by w nauczaniu katolickim posługiwano się środkami audiowizualnymi⁶¹¹.

Jan XXIII propaguje apostołstwo dobrej prasy takiej jak gazety, tygodniki i książki⁶¹². Duchowni powinni uwzględniać nauczanie papieskie odnośnie do pewnych kwestii moralnych rozrywki w kontekście apostołstwa⁶¹³. Zachęca do rozwoju produkcji religijnych w apostołstwie odpowiednich w jego ocenie pod względem moralnym, naukowym i literackim⁶¹⁴.

Paweł VI uważa, że odpowiednie dziennikarstwo w pewnych sytuacjach może wpływać pozytywnie na duchowość czytelników⁶¹⁵. Wyraża pragnienie by „*radio*

⁵⁹⁹ Por. Pius IX, *Exemplar perlibenter. List*, Rzym 1852.

⁶⁰⁰ Por. Leon XIII, *In ipso...*

⁶⁰¹ Por. Benedykt XV, *Accepimus vos...*

⁶⁰² Por. Pius XI, *Con particolare...*

⁶⁰³ Por. Pius XI, *Przemówienie do liderów...*

⁶⁰⁴ Por. Pius XII, *Breve «Quoniam...»*

⁶⁰⁵ Por. Pius XII, *Evangelii praecones...*

⁶⁰⁶ Por. Pius XII, *I Rapidi...*

⁶⁰⁷ Por. Tamże.

⁶⁰⁸ Por. Tamże.

⁶⁰⁹ Por. Pius XII, *To the representatives...*

⁶¹⁰ Por. Pius XII, *Ad Ecclesiam Christi. Lettera*, Rzym 1955.

⁶¹¹ Por. Pius XII, *Miranda prorsus...*, nr 52.

⁶¹² Por. Jan XXIII, *Discorso ai giornalisti covenuti a Roma per il loro terzo convegno nazionale*, Rzym 1959.

⁶¹³ Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo...*

⁶¹⁴ Por. Jan XXIII, *Discorso «Da quando incontrammo»*, Rzym 1960.

⁶¹⁵ Por. Paweł VI, *List papieża Pawła VI do Głównej...*

zawsze i prawdziwie było głosem ducha kierowanego przez Słowo Boże”⁶¹⁶. Papież Paweł VI twierdzi, że należy wykorzystywać massmedia w nauczaniu katechetycznym i przekazie wiary⁶¹⁷. Stawia pewne warunki przed ewangelizacją przez media⁶¹⁸. Przekonuje, że pasterze i wierni powinni wykorzystywać prasę, telewizję, radio i kino⁶¹⁹. Pragnie by młodzież, która otrzymała jego zdaniem wychowanie moralne i religijne brała udział w rozmaitych formach działania mediów⁶²⁰.

Papież Jan Paweł II dostrzegając pewne trudności zachęca do ewangelizacji także poprzez kinematografię⁶²¹. Należy w katechezie wykorzystać telewizję, prasę, radio, płyty, taśmy magnetofonowe i urządzenia audiowizualne⁶²². Wygłasza opinię, że radiofonja jest instrumentem ewangelizacji⁶²³. Postuluje by nowe duszpasterstwo posługiwało się w dziele ewangelizacji do środków społecznego przekazu⁶²⁴. Popiera dzieło ewangelizacji za pomocą radia⁶²⁵. Jan Paweł II przekonuje, że tygodniki katolickie podtrzymują zmysł kościelny u ludzi wierzących i są należy je wykorzystywać w akcjach ewangelizacyjnych⁶²⁶. Zachęca do inicjatyw medialnych w propagowaniu prawdy i dobra⁶²⁷. Uważa, że wiara znajduje pomoc dla akcji duszpasterskich w środkach masowego przekazu⁶²⁸. Wyraża pogląd, że „nowoczesne media mogą okazać się wspaniałym narzędziem użytym do głoszenia Ewangelii”⁶²⁹. Media mogą być kanałami przekazu ewangelicznego⁶³⁰.

⁶¹⁶ Paweł VI, *Oficjalna wypowiedź podczas drugiego światowego...*

⁶¹⁷ Por. Paweł VI, *Evangelii nuntiandi...*, nr 45.

⁶¹⁸ Por. Tamże.

⁶¹⁹ Por. Paweł VI, *In fructibus...*

⁶²⁰ Por. Paweł VI, *Orędzie na 3. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna a rodzina*, Rzym 1969.

⁶²¹ Por. Jan Paweł II, *Kino w służbie wartości ludzkich i chrześcijańskich. W 50-lecie Międzynarodowej Organizacji Katolickiej ds. Kina OCIC*, Rzym 1978.

⁶²² Por. Jan Paweł II, *Catechesi tradendae...*, nr 46.

⁶²³ Por. Jan Paweł II, *Głos Kościoła...*

⁶²⁴ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Komisji do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Głosić ewangelię na cały świat*, Rzym 1981.

⁶²⁵ Por. Jan Paweł II, *Wasza codzienna misja umacnia jedność Kościoła. W 50-lecie Radia Watykańskiego*, Rzym 1981.

⁶²⁶ Por. Jan Paweł II, *Dziennikarstwo jak kapłaństwo jest powołaniem. Do Włoskiej Federacji Tygodników Katolickich*, Rzym 1983.

⁶²⁷ Por. Jan Paweł II, *Radio i telewizja...*

⁶²⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 18. Światowy Dzień...*

⁶²⁹ Por. Jan Paweł II, *Media w służbie prawdy i promocji człowieka. Przemowa po modlitwie Anioł Pański z 3 czerwca*, Rzym 1984.

⁶³⁰ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy Dzień...*

Jan Paweł II utrzymuje, że Kościół potrzebuje mediów w celach misyjnych⁶³¹. Potwierdza, że środki komunikacji społecznej są formami i drogami ewangelizacji⁶³². Papież uważa, że Słowo Boże ma być głoszone przez prasę, film, radio, telewizję i teatr⁶³³. Przekonuje, że ewangelizacja kultury zależy w dużej mierze od środków społecznego przekazu⁶³⁴. Twierdzi, że obecność Kościoła w nowych mediach jest potrzebna w celach ewangelizacyjnych⁶³⁵. Jan Paweł II uważa, że media dostarczają pomocy w ewangelizacji⁶³⁶. Wyraża pogląd, że twórcze wykorzystanie środków przekazu pomaga w lepszym rozumieniu wiary i głoszeniu Ewangelii⁶³⁷. Proponuje, by wiarę wyrażać przez telewizję, kino, radio i nagrania dźwiękowe⁶³⁸. Twierdzi, że ewangelizacja urzeczywistnia się także przez środki społecznego przekazu⁶³⁹. Papież uważa, że współczesnym areopagiem gdzie należy także głosić ewangelię jest świat środków przekazu⁶⁴⁰. Wyraża potrzebę, aby media stały się narzędziem ewangelizacji⁶⁴¹. Mówi, że ewangelizacja przez media polega na głoszeniu orędzia Jezusa oraz na informacji o tym co Kościół czyni⁶⁴². Papież Jan Paweł II wyraża pogląd, że Kościół jest wezwany by ewangelizować także przez media⁶⁴³. Zaleca inkulturację Ewangelii w świat środków społecznego przekazu⁶⁴⁴. Papież wymienia różne media i cieszy się z ich wykorzystania w duszpasterstwie⁶⁴⁵. Twierdzi, że nowa ewangelizacja nie jest możliwa bez środowiska ludzi zajmujących się teatrem, telewizją i muzyką⁶⁴⁶. Jego zdaniem rozpowszechnianie

⁶³¹ Por. Jan Paweł II, *Podziękowanie za transmisje religijne. Do przedstawicieli TG 3 Lazio z 18 stycznia*, Rzym 1987.

⁶³² Por. Jan Paweł II, *Media w służbie środowisk migracyjnych. Do Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Podróżnych*, Rzym 1987.

⁶³³ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici...*

⁶³⁴ Por. Jan Paweł II, *Redemptoris missio...*

⁶³⁵ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. O rzetelne informacje...*

⁶³⁶ Por. Jan Paweł II, *Pastores dabo...*, nr 59.

⁶³⁷ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Mass media wielką szansą dla ewangelizacji*, Rzym 1992.

⁶³⁸ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Nowe formy komunikacji w służbie ewangelii*, Rzym 1994, nr 2.

⁶³⁹ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Africa...*, nr 57.

⁶⁴⁰ Por. Tamże, nr 71.

⁶⁴¹ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów w głoszeniu ewangelii. Przemówienie podczas audiencji ogólnej z 17 maja*, Rzym 1995.

⁶⁴² Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu z 7 marca*, Rzym 1996.

⁶⁴³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu z 20 marca*, Rzym 1998.

⁶⁴⁴ Tamże.

⁶⁴⁵ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów w tworzeniu...*

⁶⁴⁶ Por. Jan Paweł II, *Nieście światu Chrystusowy pokój i radość. Jubileusz Roku 2000 ludzi teatru, telewizji i muzyki*, Rzym 2000.

słowa Jezusa następuje dziś w dynamicznym świecie mediów⁶⁴⁷. Postuluje „*wykorzystanie potencjału nowych technologii w dziele głoszenia Dobrej Nowiny*”⁶⁴⁸. Uważa, że Internet jest nowym forum głoszenia Ewangelii⁶⁴⁹. Wyraża przekonanie o wyzwaniach w komunikowaniu Ewangelii w świecie współczesnym⁶⁵⁰.

Benedykt XVI uważa, że radio uczestniczy w misji Kościoła⁶⁵¹. Przekonuje, że w Internecie „*powinno być widoczne oblicze Chrystusa i słyszalny Jego głos*”⁶⁵². Postuluje by nowy język mediów wykorzystać w celach duszpasterskich⁶⁵³. Aprobuję wielkie możliwości jakie daje Internet w misji Kościoła⁶⁵⁴.

Franciszek pragnie dotrzeć z dialogiem do środowisk stworzonych przez nowe technologie i do portali społecznościowych⁶⁵⁵. Chce przekazać skarb wiary na „*kontynent cyfrowy*”⁶⁵⁶. Postuluje niesienie światła Chrystusa posługując się mediami⁶⁵⁷. Wyraża przekonanie, że najważniejszą możliwością jaką daje komunikacja cyfrowa jest ewangelizacja⁶⁵⁸. Przedstawia propozycję, by „*sieci społecznościowe wypełnić Bogiem, braterstwem i zaangażowaniem*”⁶⁵⁹.

Sobór Watykański II utrzymuje, że Kościół ma prawo używania i posiadania mediów w chrześcijańskiej działalności wychowawczej dla zbawienia dusz⁶⁶⁰. Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez Jana Pawła II utrzymuje, że do propagowania nauki chrześcijańskiej należy wykorzystywać media⁶⁶¹. Ten kodeks zaznacza, że w katechezie należy stosować środki społecznego przekazu⁶⁶². Kongregacja Nauczania Katolickiego przekonuje, że należy wykorzystywać środki audiowizualne

⁶⁴⁷ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 35. Światowy...*

⁶⁴⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 36. Światowy...*

⁶⁴⁹ Por. Jan Paweł II, *Internet – forum ewangelizacji. Przemówienie przed modlitwą południową Regina caeli z 12 maja*, Rzym 2002.

⁶⁵⁰ Por. Jan Paweł II, *List apostolski do odpowiedzialnych...*, nr 3.

⁶⁵¹ Por. Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników kongresu katolickich rozgłośni radiowych*, Rzym 2008.

⁶⁵² Por. Benedykt XVI, *Verbum Domini. Adhortacja*, Rzym 2010.

⁶⁵³ Por. Benedykt XVI, *Mówmy ludziom o Bogu posługując się nowymi językami cyfrowymi. Z okazji zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2011.

⁶⁵⁴ Por. Benedykt XVI, *Rola Internetu w formacji seminaryjnej. Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Kongregacji Edukacji Katolickiej*, Rzym 2011.

⁶⁵⁵ Por. Franciszek, *Audiencja dla uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2013.

⁶⁵⁶ Tamże.

⁶⁵⁷ Por. Franciszek, *Świat oczekuje prawdy. Przesłanie z okazji 30-lecia Watykańskiego Ośrodka Telewizyjnego*, Rzym 2013.

⁶⁵⁸ Por. Franciszek, *Internet ale nie tylko. Audiencja dla uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady do Spraw Świeckich*, Rzym 2013.

⁶⁵⁹ Franciszek, *Christus vivit...*, nr 241.

⁶⁶⁰ Por. Sobór Watykański II, *Dekret Inter mirifica. O środkach społecznego przekazywania myśli*, Rzym 1963, nr 5. 14. 15.

⁶⁶¹ Por. KPK 761.

⁶⁶² Por. KPK 779.

w apostołstwie⁶⁶³. Kongregacja utrzymuje, że w działalności duszpasterskiej należy wykorzystywać media⁶⁶⁴.

Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu uważa, że w pewnych warunkach filmy ułatwiają podstawowe nauczanie i katechizację⁶⁶⁵. Ta komisja podkreśla, że należy skorzystać z najnowocześniejszych środków przekazywania myśli w promocji zadań Kościoła⁶⁶⁶. Zaleca współpracę między ludźmi zajmującymi się działalnością apostolską przez media⁶⁶⁷. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu zaznacza, że media mogą służyć głoszeniu Ewangelii jak i do „wypierania jej z ludzkich serc”⁶⁶⁸. Papieska Rada utrzymuje, że głoszenie orędzia kościelnego ma być czynione w ramach kultury środków przekazu⁶⁶⁹.

Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej twierdzi, że dobra prasy jest nową formą apostołstwa, szczególnie wobec młodych czytelników⁶⁷⁰. Pragnie by kino, radio i prasa służyły do ewangelizacji społeczeństwa⁶⁷¹. Synod Biskupów z 1977r. twierdzi, że należy wykorzystywać w apostołstwie i katechezie radio i telewizję⁶⁷².

Podsumowując paragraf, w przypadku zajmowania przez instytucję kościelną stanowiska odnośnie do mediów w edukacji bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego, w połowie przypadków wypowiedź ta dotyczy formacji społecznej, moralnej i religijnej. Najmniejszym zainteresowaniem (17%) Kościół w powyższym przypadku darzy wykorzystanie mediów do edukacji dzieci, młodzieży i dorosłych.

3.3. Wychowanie krytycznych odbiorców komunikatów medialnych

Należy poddać analizie dokumenty grupy 2 według przyjętego we wstępie klucza metodologicznego. W związku z tym dokumenty te podzielono na trzy podgrupy, co zilustrowano pod spodem wyliczenia. Obok danej podgrupy napisano liczbę miejsc zawartych w dokumentach, gdzie występuje omawiana kwestia:

⁶⁶³ Por. Kongregacja Nauczania Katolickiego, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Rzym 1985, nr 68.

⁶⁶⁴ Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja Kongregacji Wychowania...*

⁶⁶⁵ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 146.

⁶⁶⁶ Por. Tamże, nr 163.

⁶⁶⁷ Por. Tamże, nr 166.

⁶⁶⁸ Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 4.

⁶⁶⁹ Por. Tamże, nr 8.

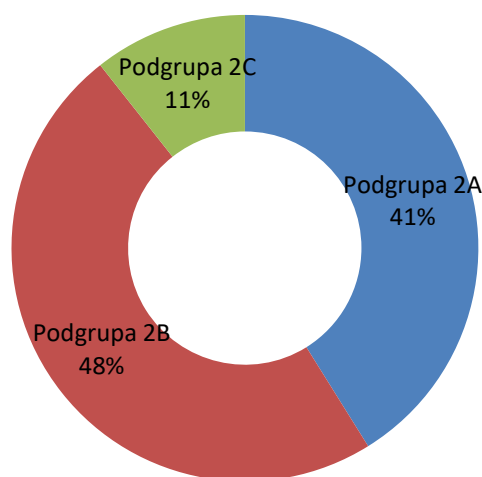
⁶⁷⁰ Por. Segreteria di Stato, *List Sekr. Stanu do dyrektora magazynu Il corrierino*, Rzym 1923.

⁶⁷¹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Marius Besson assistente ecclesiastico e presidente onorario di «Pax Romana»*, Rzym 1936.

⁶⁷² Por. Synod Biskupów, *Propositiones przedstawione na XV posiedzeniu plenarnym 21 października*, Rzym 1977, nr 20.

- 2A. Kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów – 58
- 2B. Kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów – 68
- 2C. Kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów – 15

Wykres 5. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących kształcenia odbiorców mediów bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną

Źródło: Opracowanie własne.

Najliczniejszą podgrupą w powyższym zestawieniu jest podgrupa 2B, która dotyczy kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów – 48%. Należy to zinterpretować w ten sposób, że gdy Kościół zajmuje ogólne stanowisko odnośnie wychowania do krytycznego odbioru komunikatów medialnych to przede wszystkim zwraca uwagę na proporcje czasowe, wybór odpowiednich programów i unikanie złych oraz bezwartościowych, ochronę dzieci i młodzieży przed niewłaściwymi treściami. Najmniej liczną podgrupę cytatów stanowi podgrupa 2C – 11%. To znaczy, że w przypadku stwierdzeń kościelnych gdzie nie jest wymieniony podmiot odpowiedzialny za edukację medialną i dotyczących edukacji odbiorców mediów dokumenty kościelne najmniejszym zainteresowaniem obdarzają temat kształtowania zaangażowanych odbiorców mediów czyli kwestie takie jak: sygnał zwrotny wobec nadawców medialnych, protesty wobec niewłaściwych treści kierowane do instytucji i władz, uczenie innych.

2A. Kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów

Kolejnym etapem jest analiza dokumentów z podgrupy 2A. Podgrupa ta zawiera 58 miejsc z 428 zawartych w całym rozdziale, które odpowiadają przyjętemu kluczowi: kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów. Analizie poddano te cytaty z oficjalnych dokumentów kościelnych, które zawierają jedynie powinności natury ogólnej, bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego dotyczące znajomości języka mediów, rozpoznawania manipulacji i fałszywych informacji i znajomości znaczenia mediów.

Leon XIII proponuje polegać na dobrej prasie w celu neutralizowania pism przeciwnych wierze⁶⁷³. Pius XI zaleca przez książki periodyczne i wydawnictwa uświadamianie rodziców i wychowawców o moralnych i religijnych niebezpieczeństwach ukrytych w niektórych książkach i widowiskach⁶⁷⁴.

Pius XII wyraża pogląd o konieczności kształtowania u wiernych wrażliwego sumienia względem zagrożeń płynących z telewizji⁶⁷⁵. Zaleca kształtowanie świadomości dostrzegającej niebezpieczeństwa w trakcie oglądania telewizji⁶⁷⁶. Pragnie by w ocenie filmów korzystać z psychologii⁶⁷⁷. Pius XII zaleca wychowywać wiernych do rozumienia języka mediów oraz do trzeźwego osądu kina, telewizji i radia⁶⁷⁸.

Paweł VI podkreśla, że wszyscy są odpowiedzialni za kształtowanie względem środków społecznego oddziaływania⁶⁷⁹. W tym orędziu wyraża pogląd, że należy kształtować krytyczny osąd czytelnika i widza w zakresie oceny podawanych wiadomości, myśli i obrazów⁶⁸⁰. Paweł VI apeluje o konieczną formację medialną dla wszystkich ludzi w celu wypracowania zdolności osądu względem podawanych wiadomości przez środki masowego przekazu⁶⁸¹.

Jan Paweł II pragnie by przyjmować postawę aktywną wobec przekazywanych treści medialnych⁶⁸². Utrzymuje przekonanie o konieczności zaakceptowania wymagań mediów, poznania języka i mechanizmów środków społecznego przekazu w nowym

⁶⁷³ Por. Leon XIII, *In ipso...*

⁶⁷⁴ Por. Pius XI, *Divini illius...*, nr 91.

⁶⁷⁵ Por. Pius XII, *I rapidi...*, nr 24.

⁶⁷⁶ Por. Tamże.

⁶⁷⁷ Por. Pius XII, *The Ideal Film...*

⁶⁷⁸ Por. Pius XII, *Miranda prorsus...*, nr 56.

⁶⁷⁹ Por. Paweł VI, *Orędzie na 1. Światowy...*

⁶⁸⁰ Por. Tamże.

⁶⁸¹ Por. Paweł VI, *Orędzie na 6. Światowy...*

⁶⁸² Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 14. Światowy...*

duszpasterstwie⁶⁸³. Twierdzi, że konieczne jest kształtowanie użytkowników mediów do rozważania, oceniania i osądzania przekazów radiowych i telewizyjnych⁶⁸⁴. Jan Paweł II postuluje troskę o wiernych poprzez wykształcenie zmysłu krytycznego oparte na prawdzie względem środków przekazu⁶⁸⁵. Proponuje intensyfikację wysiłków na rzecz ochrony przed manipulacją ze strony mediów⁶⁸⁶. Jan Paweł II proponuje formację odbiorców języka mediów, kształtowanie wrażliwości na obraz oraz krytyczną postawę wobec języka⁶⁸⁷. Papież pragnie by w celu kształtowania formacji medialnej odbiorców tworzono kluby filmowe zwłaszcza dla młodzieży⁶⁸⁸. Utrzymuje, że powinno się kształcić czytelników, odbiorców i widzów do rozważnej i krytycznej recepcji przekazów⁶⁸⁹. Zadaje pytania ukierunkowane na podkreślenie potrzeby wykształcenia świadomości medialnej u dzieci i młodzieży⁶⁹⁰. Jan Paweł II proponuje by uczyć wiernych właściwego rozumienia ukrytych mechanizmów w przekazach medialnych, oceny etycznej programów i kształcić zdrowe nawyki medialne⁶⁹¹. Zaleca pomaganie młodym odbiorcom w wykształceniu umiejętności krytycznego odbioru treści kinematograficznych⁶⁹². Zaleca edukację medialną w oparciu o zasadę nadrzędności etyki nad technologią, prymatu osoby nad rzeczami i pierwszeństwa duchowości nad materialnością⁶⁹³. Jan Paweł II przekonuje, że „*dzieci nie powinny bezkrytycznie przyjmować ani naśladować tego, co znajdują w mediach*”⁶⁹⁴. Przekonuje, że młodzież potrzebuje wychowania do krytycznego i odpowiedzialnego korzystania z mediów⁶⁹⁵.

Benedykt XVI twierdzi, że dla właściwego korzystania z mediów potrzebna jest formacja do krytycznego ich odbioru⁶⁹⁶. Utrzymuje, że czytelnicy, widzowie i słuchacze powinni czynnie i krytycznie formować się w zakresie mediów⁶⁹⁷. Propaguje model

⁶⁸³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Komisji do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Głosić Ewangelię...*

⁶⁸⁴ Por. Jan Paweł II, *Ochrona oraz formacja użytkowników radia i telewizji. Do Włoskiego Stowarzyszenia Radiosłuchaczy i Telewidzów*, Rzym 1982, nr 4.

⁶⁸⁵ Por. Jan Paweł II, *Christifideles...*

⁶⁸⁶ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa...*, nr 4.

⁶⁸⁷ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 29. Światowy...*

⁶⁸⁸ Por. Tamże.

⁶⁸⁹ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Africa...*, nr 71.

⁶⁹⁰ Por. Tamże.

⁶⁹¹ Por. Jan Paweł II, *Vita consecrata...*, nr 99.

⁶⁹² Por. Jan Paweł II, *Rola kina...*

⁶⁹³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Prymat etyki...*

⁶⁹⁴ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*, nr 5.

⁶⁹⁵ Por. Jan Paweł II, *Il rapido...*

⁶⁹⁶ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 40. Światowy...*

⁶⁹⁷ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*, nr 2.

pozytywnego wychowywania medialnego dzieci⁶⁹⁸. Przekonuje, że ludzie Kościoła powinni rozumieć język mediów, interpretować go i wykorzystywać duszpastersko⁶⁹⁹.

Franciszek wyraża opinię, że w rodzinach można uczyć się krytycznego rozoznawania przekazów medialnych⁷⁰⁰. Uważa, że koniecznym jest w ramach rozwoju technicznego kształcenie etyczne⁷⁰¹. Pochwala inicjatywy edukacyjne na rzecz oceny kontekstu komunikacyjnego by zwalczać dezinformację⁷⁰².

Sobór Watykański II uważa, że należy kierować wiernymi by także przy pomocy mediów doskonalili się⁷⁰³. Należy kształtować umiejętność korzystania ze środków społecznego przekazu⁷⁰⁴. Kongregacja Nauczania Katolickiego utrzymuje, że ludzie są kształtowani także przy pomocy środków audiowizualnych i dlatego należy formować ich do krytycznego odbioru⁷⁰⁵. Kongregacja postuluje zwiększenie zainteresowania opinii publicznej kwestiami powiązanimi ze środkami komunikowania: informacją, propagandą, reklamą⁷⁰⁶. Postuluje potrzebę aby wszyscy ludzie zapoznawali się z nauką Kościoła w kwestii środków społecznego przekazu⁷⁰⁷. Zajmuje stanowisko by wykształcić u przyszłych kapłanów zmysł krytyczny by nie ulegali możliwej manipulacji propagowanej przez mass-media⁷⁰⁸. Uważa, że podstawowa formacja medialna uwzględnia udział rodziny, katechezy i szkoły⁷⁰⁹. Kongregacja twierdzi, że należy medialnie kształcić alumnów by dokonywali ilościowych i jakościowych rozróżnień pomiędzy programami, byli odpowiedzialnymi odbiorcami i posiadali dojrzałe sądy krytyczne na temat programów⁷¹⁰. Proponuje by przekazywać klerykom wiedzę techniczną w aspekcie różnych środków społecznego przekazu, by łatwiej mogli zrozumieć język mediów⁷¹¹. Zaleca by w przygotowaniu seminaryjnym nauczyć zainteresowanych do właściwego wykorzystania mass-mediów w pracy duszpasterskiej⁷¹². Przekonuje, że należy alumnów pouczyć o rodzajach ekspresyjno-komunikacyjnych poszczególnych

⁶⁹⁸ Por. Tamże.

⁶⁹⁹ Por. Benedykt XVI, *Mówmy ludziom...*

⁷⁰⁰ Por. Franciszek, *Amoris Laetitia...*, nr 274.

⁷⁰¹ Por. Franciszek, *Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu poświęconego godności nieletnich...*

⁷⁰² Por. Franciszek, *Orędzie na 52. Światowy...*

⁷⁰³ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 3.

⁷⁰⁴ Por. Tamże, nr 16.

⁷⁰⁵ Por. Kongregacja Nauczania Katolickiego, *Ratio fundamentalis...*, nr 68.

⁷⁰⁶ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja Kongregacji Wychowania Katolickiego. Wskazówki odnośnie...*

⁷⁰⁷ Por. Tamże.

⁷⁰⁸ Por. Tamże.

⁷⁰⁹ Por. Tamże, nr 15.

⁷¹⁰ Por. Tamże.

⁷¹¹ Por. Tamże.

⁷¹² Por. Tamże.

mediów poprzez analizę krytyczno-porównawczą programów i publikacji oraz metodycznie prowadzone zajęcia⁷¹³.

Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu zachęca do przygotowania odbiorców do właściwego rozumienia treści medialnych⁷¹⁴. Twierdzi, że odbiorcom i przekazującym informacje za pomocą mediów należy się dobre przygotowanie⁷¹⁵. Na innym miejscu określa, że należy kształtować ludzi w kierunku znajomości zasad działania i sposobów wykorzystania mediów⁷¹⁶. Odbiorcy powinni być tak kształtowani by odnosili jak największe korzyści z wykorzystywania środków społecznego przekazu⁷¹⁷. Określa, że formacja medialna powinna być szeroko dostępna i z wykorzystaniem wykładów, spotkań, dyskusji, kursów specjalnych, sympozjów i sesji naukowych⁷¹⁸. Wychowanie medialne powinno być prowadzone metodycznie w szkołach i przewidziane w programie szkolnym oraz prowadzone przez kompetentnego nauczyciela za pomocą wykładów, spotkań i ćwiczeń praktycznych⁷¹⁹. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu wyraża pogląd o konieczności posiadania przez ludzi Kościoła przynajmniej praktycznej wiedzy o wpływie technik informacyjnych na ludzi⁷²⁰. Apeluje o obowiązkowe formowanie u młodzieży zmysłu krytycznego opartego na prawdzie w zakresie rozumienia środków masowego przekazu⁷²¹. Wyraża przekonanie o potrzebie wykształcenia u młodych ludzi umiejętności funkcjonowania w świecie cyberprzestrzeni w ten sposób by potrafili dokonywać osądów w oparciu o kryteria moralne⁷²². Jedna z papieskich komisji twierdzi, że należy kształtować u widzów chrześcijański osąd, który zmniejszy niebezpieczeństwa płynące z oglądania filmów⁷²³.

Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej zaleca czujność względem filmów przeciwnych chrześcijaństwu i zachęca do zajmowania się kinem w trakcie spotkań katolików oraz pragnie by w katolickich gazetach była kolumna filmowa⁷²⁴. Wyraża pogląd o potrzebie kształcenia opinii publicznej⁷²⁵. W tym samym liście wyrażono potrzebę

⁷¹³ Por. Tamże.

⁷¹⁴ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 15.

⁷¹⁵ Por. Tamże, nr 63.

⁷¹⁶ Por. Tamże, nr 64.

⁷¹⁷ Por. Tamże, nr 65.

⁷¹⁸ Por. Tamże, nr 66.

⁷¹⁹ Por. Tamże, nr 69.

⁷²⁰ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 18.

⁷²¹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *100 lat kina*, Rzym 1995.

⁷²² Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 8.

⁷²³ Por. Pontificia Commission per il Cinema la Radio e la televisione, *Lettera a mons. Albino Galletto per il I° Corso nazionale per dirigenti di dibattiti cinematografici*, Rzym 1956.

⁷²⁴ Por. Segreteria di Stato, *List Sekretariatu Stanu do can. Abel...*

⁷²⁵ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a Charles Flory presidente delle Settimane Sociali di Francia*,

kształtowania krytycznego zmysłu młodych względem czytelnictwa gazet, oceny filmu i krytyki programu⁷²⁶. Sekretariat Stanu przedstawia opinię o potrzebie metodycznej formacji wiernych, której celem ma być ukształtowanie „*zdyscyplinowanej i wymagającej katolickiej opinii publicznej pod względem walorów artystycznych i moralnych filmów*”⁷²⁷. Przekonuje o potrzebie kształtowania czytelników poprzez wzbudzenie w nich potrzeby posiadania właściwych i obszernych informacji⁷²⁸. W jednym z listów zachęca do edukowania widzów przez uczenie języka kina, ochronę przed propagandą i prezentowanie kwalifikacji moralnych filmów⁷²⁹. Synod Biskupów z 1977r. postuluje by w trakcie katechezy wychowywać chrześcijan do krytycznego posługiwania się mediami i neutralizacji ich szkodliwego działania⁷³⁰.

2B. Kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów

Następnie zostaną poddane analizie dokumenty z podgrupy 2B. Podgrupa ta zawiera 68 miejsc z 428 zawartych w tym rozdziale, które wyodrębniono na podstawie klucza: kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów. Analizie poddane te cytaty z oficjalnych dokumentów kościelnych, które nie wskazują podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną. W tej podgrupie znalazły się dokumenty traktujące o proporcjach czasowych korzystania z mediów oraz te, które zalecają wybór odpowiednich programów a unikanie złych czy bezwartościowych, a także te które promują ochronę dzieci przed niewłaściwymi treściami.

Leon I zakazuje pism apokryficznych⁷³¹. Leon XIII nakazuje polegać na dobrej prasie oraz proponuje wybór książek, gazet i innych pism dotyczących obrony wiary i moralności⁷³². Pius XI chwali rozpowszechnianie dobrych książek i wychowawczych widowisk⁷³³. Wyraża pogląd, że dobrem jest czytelnictwo odpowiedniej prasy a rozpowszechnianie nieodpowiedniej jest złem⁷³⁴. Zaleca tworzenie indeksów filmów dozwolonych oraz pochwała składanie przysięg dotyczących nieuczestniczenia

Rzym 1955.

⁷²⁶ Por. Tamże.

⁷²⁷ Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1956.

⁷²⁸ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a Giuseppe...*

⁷²⁹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1958.

⁷³⁰ Por. Synod Biskupów, *Propositiones...*, Rzym 1977.

⁷³¹ Por. Leon I, *Quam laudabiliter. List*, Rzym 447.

⁷³² Por. Leon XIII, *In ipso...*

⁷³³ Por. Pius XI, *Divini illius...*, 91.

⁷³⁴ Por. Pius XI, *Przemówienie do katolickich studentów uniwersytetu w Rzymie*, Rzym 1932.

w niemoralnych i antyreligijnych filmach⁷³⁵. Pius XII wyraża opinię, że niektóre książki, zdjęcia i filmy prowadzą do niestabilności moralnej młodzieży, czemu ma się przeciwstawić katolicka edukacja⁷³⁶. Twierdzi, że należy kształtować sumienie wiernych w kwestii korzystania z telewizji⁷³⁷. Utrzymuje, że należy wydać normy względem programów, by służyły moralności i wypoczynkowi społecznemu oraz zniechęca do wybierania tych przekazów, których kryteria doboru i oceny są nieodpowiednie⁷³⁸. Przestrzega przed programami niszczącymi niewinność⁷³⁹. Pius XII wyraża opinię, że należy kształtować mentalność ludzi w sprawach korzystania z mediów⁷⁴⁰. Twierdzi, że gorszące widowiska telewizyjne narażają na niebezpieczeństwo widzów⁷⁴¹. W tej encyklice utrzymuje, że w korzystaniu z widowisk należy rozważyć ich dobre i ujemne strony, by widzowie mogli wybierać programy zgodne z doktryną kościelną⁷⁴². Pius XII sądzi, że dobór lektur dla katolików powinien uwzględniać ich obowiązki i wiarę⁷⁴³. Proponuje by wybór programów radiowych szedł po linii doktryny kościelnej i ubolewa nad programami zwodniczymi⁷⁴⁴. Uważa, że należy korzystać z filmów, które spełniają wymogi stawiane przez krajowe katolickie biura kinematograficzne, które powinny być w każdym kraju⁷⁴⁵.

Paweł VI uważa, że należy kształtować umiejętność korzystania z mediów na wielu płaszczyznach: szkolnej, państwowej i odpowiedzialności osobistej⁷⁴⁶. Zachęca do inteligentnego korzystania z mediów⁷⁴⁷.

Jan Paweł II przekonuje, że korzystając z mediów należy przyjąć obowiązek zrozumienia i oceny zawartości przekazu⁷⁴⁸. Podkreśla, że kryterium wolności i odpowiedzialności jest potrzebny w korzystaniu ze środków społecznego przekazu⁷⁴⁹. Przekonuje, że korzystając z mediów należy zastosować kryterium własnej dojrzałości duchowej⁷⁵⁰. Zdaniem Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu należy

⁷³⁵ Por. Pius XI, *Vigilanti cura...*, nr 38.

⁷³⁶ Por. Pius XII, *Discorso per il 3° center ario...*

⁷³⁷ Por. Pius XII, *I rapidi...*, nr 24.

⁷³⁸ Por. Tamże.

⁷³⁹ Por. Tamże.

⁷⁴⁰ Por. Pius XII, *Discorso «Con viva soddisfazione»*, Rzym 1955.

⁷⁴¹ Por. Pius XII, *Miranda prorsus...*, nr 156.

⁷⁴² Por. Tamże, nr 58.

⁷⁴³ Por. Pius XII, *Radiodiscorso «We are sincerely»*, Rzym 1957.

⁷⁴⁴ Por. Pius XII, *Radiodiscorso «Attendite populi»*, Rzym 1957.

⁷⁴⁵ Por. Pius XII, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1958.

⁷⁴⁶ Por. Paweł VI, *Orędzie na 1. Światowy...*

⁷⁴⁷ Por. Paweł VI, *Orędzie na 3. Światowy...*

⁷⁴⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 14 Światowy...*

⁷⁴⁹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 15 Światowy...*

⁷⁵⁰ Por. Jan Paweł II, *Ochrona oraz formacja...*, nr 4.

ustawicznie kształcić dzieci i młodzież w „*umiejętności wybierania programów oraz we właściwej ocenie i korzystaniu ze środków przekazu*”⁷⁵¹. Uważa, że należy chronić odbiorców medialnych przed pornografią i przemocą propagowaną w środkach przekazu⁷⁵². Jan Paweł II przekonuje, że media oddziałują na rodzinę⁷⁵³. Papież uważa, że korzystając z mediów należy uważać na przemoc, programy oparte na niższych instynktach ludzkich lub manipulację⁷⁵⁴. Jan Paweł II zaleca czujność w użytkowaniu mediów⁷⁵⁵. Wyraża pogląd o potrzebie umiejętnego i właściwego wychowania medialnego całego społeczeństwa w tym zwłaszcza młodzieży⁷⁵⁶. Píše, że w odniesieniu do mediów należy popierać prasę katolicką⁷⁵⁷. Wyraża opinię, że biorcy medialni powinni porzucić rolę pasywnych odbiorców⁷⁵⁸. Jan Paweł II proponuje oznaczenia różnorodnych programów i zachęca rodziców do czujnego nadzoru w sferze mediów⁷⁵⁹. Proponuje, by wykorzystywać przekaz medialny w celach wychowawczych i kulturalnych⁷⁶⁰. Ostrzega, że w mediach może występować propagowanie niewłaściwej wizji świata, rodziny, religii i moralności⁷⁶¹. Utrzymuje, że z mediów należy korzystać z umiarem⁷⁶².

Benedykt XVI zaleca korzystać z mediów „*w sposób inteligentny i właściwy*”⁷⁶³. Uważa, że należy kształcić dzieci w reagowaniu na media⁷⁶⁴. Wyraża pogląd, że dzieci należy konfrontować z doskonałymi pod względem estetycznym i moralnym przekazami medialnymi, by w ten sposób rozwinąć ich własną opinie, roztropność i zdolność do rozpoznawania⁷⁶⁵. Rozróżnia, że występuje wychowywanie dzieci przez media i do reagowania na media⁷⁶⁶. Dostrzega niebezpieczeństwo banalizacji przyjaźni *on-line* oraz przestrzega przed poświęceniem zbyt dużej ilości czasu na serwisy społecznościowe kosztem życia rodzinnego⁷⁶⁷.

⁷⁵¹ Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*, nr 24.

⁷⁵² Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa...*, nr 4.

⁷⁵³ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 27. Światowy...*

⁷⁵⁴ Por. Jan Paweł II, *Znaczenie Środków...*, nr 2.

⁷⁵⁵ Por. Jan Paweł II, *Vita consecrata...*, nr 99.

⁷⁵⁶ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów...*

⁷⁵⁷ Por. Tamże.

⁷⁵⁸ Por. Jan Paweł II, *Wartości chrześcijańskie...*

⁷⁵⁹ Por. Jan Paweł II, *Media i wychowanie...*, nr 3.

⁷⁶⁰ Por. Jan Paweł II, *Aby media służyły...*

⁷⁶¹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*, nr 2.

⁷⁶² Por. Tamże, nr 5.

⁷⁶³ Benedykt XVI, *Orędzie na 40. Światowy...*

⁷⁶⁴ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*

⁷⁶⁵ Por. Tamże.

⁷⁶⁶ Por. Tamże.

⁷⁶⁷ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 43. Światowy...*

Franciszek wyraża opinię, że probierzem ukrytych ran w rodzinie jest brak rozmowy i braku czasu na wspólne jedzenie co może przejawiać się w nadużywaniu smartfona oraz traceniu czasu na telewizję i komputer⁷⁶⁸. Przestrzega przed nadmiernym zajmowaniem się telewizją lub komputerem⁷⁶⁹. Opisuje problem zniekształcenia rodziny przez media⁷⁷⁰. Zdaniem papieża reklama i programy telewizyjne często osłabiają wartości otrzymane w rodzinie⁷⁷¹. Dostrzega zagrożenie dzieci i młodzieży płynące z nowych form komunikacji określając to zjawisko „*autyzmem technologicznym*”⁷⁷². Opisuje problemy wychowywania dzieci i młodzieży związane z rozwojem technologicznym⁷⁷³.

Sobór wyraził pogląd, że należy wybierać te przekazy medialne, które promują doskonałość i prowadzą do zbawienia⁷⁷⁴. Wierni w wyborze prasy powinni kierować się kryterium katolickości⁷⁷⁵. Korzystanie ze środków społecznego przekazu powinno uwzględniać zasady chrześcijańskie⁷⁷⁶.

Stolica Apostolska wyraża opinię, że należy chronić dzieci przed „*ujemnymi wpływami i nadużyciami ze strony środków przekazu*”⁷⁷⁷. Kongregacja Nauczania Katolickiego zaleca wykształcenie umiejętności korzystania z mediów przez alumnów, którzy będą następnie wychowywać wiernych⁷⁷⁸. Kongregacja utrzymuje, że w kształtowaniu kompetencji medialnych ważnym jest kryterium całości mediów oraz należy poświęcić więcej czasu na zapoznanie się z zagadnieniami propagandy, reklamy i informacji⁷⁷⁹. Wskazuje, że korzystanie z mediów zakłada kompetencję rozróżniania faktów od ideologicznych interpretacji⁷⁸⁰. Opiniuje, że należy kształcić medialnie w ramach przedmiotów szkolnych i na kursach⁷⁸¹. Sądzi, że należy wpajać klerykom pewne zasady i normy w posługiwaniu się mediami oraz, że należy kształcić także w zakresie

⁷⁶⁸ Por. Franciszek, *Przy rodzinnym stole. Audiencja generalna z 11 listopada*, Rzym 2015.

⁷⁶⁹ Por. Tamże.

⁷⁷⁰ Por. Franciszek, *Orędzie na 49. Światowy...*

⁷⁷¹ Por. Franciszek, *Amoris Laetitia...*, nr 274.

⁷⁷² Por. Tamże, nr 278.

⁷⁷³ Por. Franciszek, *Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu poświęconego godności nieletnich...*

⁷⁷⁴ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 3.

⁷⁷⁵ Por. Tamże, nr 14.

⁷⁷⁶ Por. Tamże, nr 16.

⁷⁷⁷ Stolica Apostolska, *Karta praw...*

⁷⁷⁸ Por. Kongregacja Nauczania Katolickiego, *Ratio fundamentalis...*, nr 68.

⁷⁷⁹ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja. Wskazówki odnośnie do...*

⁷⁸⁰ Por. Tamże.

⁷⁸¹ Por. Tamże, nr 15.

aspektu technicznego środków masowego przekazu⁷⁸². Wyraża przekonanie, że należy posługiwać się inkulturacją wiary i życia chrześcijańskiego w korzystaniu z mediów⁷⁸³.

Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu utrzymuje, że należy kształtować umiejętność korzystania z mediów ucząc ogólnych zasad stosowania środków przekazu społecznego⁷⁸⁴. Papieska Komisja twierdzi, że masmedia dają największe korzyści gdy wypełniają zadanie dialogu i współpracy międzyludzkiej⁷⁸⁵. Wyraża pogląd, że umiejętność korzystania z mediów należy wypracować poprzez różnorodne działania: wykłady, dyskusje, sympozja i inne⁷⁸⁶. Twierdzi, że młodzież powinna wyrabiać w sobie smak artystyczny, krytycyzm i świadomość odpowiedzialności moralnej w podczas doboru i korzystaniu z różnorodnych mediów⁷⁸⁷. Uznaje, że należy zapoznawać uczniów z zasadami sztuki i komentowania w korzystaniu z niektórych mediów⁷⁸⁸. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu twierdzi, że obrona wartości i pasja do prawdy są niezbędne w edukacji medialnej dzieci i młodzieży⁷⁸⁹. Zadaje pomocnicze pytania o wartość oglądanych mediów⁷⁹⁰. Twierdzi, że wśród decydentów kościelnych powinni znaleźć się ludzie kompetentni medialnie⁷⁹¹. Rada pragnie by kształcenie dotyczące Internetu znalazło się w planach edukacji medialnej⁷⁹².

Sekretariat Stanu utrzymuje, że można korzystać z filmów, które mają pozytywną ocenę w kwestii moralno-religijnej⁷⁹³. Sekretariat uważa, że należy podejmować akcje informacyjne, których celem jest upublicznianie kwalifikacji moralnych filmów ocenionych przez organy wyznaczone przez hierarchię⁷⁹⁴. Popiera regulacje w korzystaniu z filmów, ponieważ ich brak sprzyja złu⁷⁹⁵.

⁷⁸² Por. Tamże.

⁷⁸³ Por. Tamże.

⁷⁸⁴ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et...*, nr 64.

⁷⁸⁵ Por. Tamże, nr 65.

⁷⁸⁶ Por. Tamże, nr 66.

⁷⁸⁷ Por. Tamże, nr 67.

⁷⁸⁸ Por. Tamże, nr 69.

⁷⁸⁹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *100 lat kina...*

⁷⁹⁰ Por. Tamże.

⁷⁹¹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*

⁷⁹² Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 8.

⁷⁹³ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1955.

⁷⁹⁴ Por. Tamże.

⁷⁹⁵ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al. sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1956.

2C. Kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów

Poddane analizie zostaną teraz dokumenty z podgrupy 2C, w których kluczem kategoryzacyjnym jest kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów. Należy zwrócić uwagę na dokumenty, w których występuje sygnał zwrotny wobec nadawców medialnych czyli feedback. W tej podgrupie występują dokumenty, w których są protesty wobec niewłaściwych treści kierowane do instytucji i władz. Takich cytatów w oficjalnych dokumentach kościelnych które spełniają powyższe kryterium jest 15. Pius XII zachęca słuchaczy radiowych do starań na rzecz rozróżniania błędu od prawdy, występów od cnoty⁷⁹⁶. Jan XXIII zachęca do apostołstwa prasy, by czytelnicy rozpowszechniali dobre dzienniki i tygodniki⁷⁹⁷. Paweł VI zachęca młodzież do udziału w różnych formach działania mediów⁷⁹⁸.

Jan Paweł II zachęca do czynnej obecności w sektorach społecznego przekazu i zaangażowania w sprzeciw wobec niemoralnych programów i domaganie się pozytywnych audycji⁷⁹⁹. Uważa, że pasterze i wierni powinni popierać programy i publikacje, które szerzą moralność i miłość braterską oraz wyrażać sprzeciw względem niemoralnych⁸⁰⁰. Benedykt XVI utrzymuje, że należy przygotować dzieci do właściwego reagowania na media⁸⁰¹. Franciszek zachęca by w kreatywny sposób wychować młodych do korzystania z Internetu⁸⁰².

Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu przyznaje prawo biorcom medialnym do domagania się szybkiego prostowania nieprawdziwych faktów przedstawionych w środkach przekazu, prawo do zgłaszania opuszczeń i protestowania w przypadku zniekształcenia prawdy przez media⁸⁰³. Zachęca odbiorców medialnych do brania odpowiedzialności indywidualnej i zbiorowej za media⁸⁰⁴. Twierdzi, że odbiorcy masmediów współpracowali między sobą i walczyli z niesprawiedliwością i nierównością⁸⁰⁵. Zachęca odbiorców do dostosowanego dla nich dokształcania⁸⁰⁶ oraz do

⁷⁹⁶ Por. Pius XII, *Radiomessagio «Attendite populi»*, Rzym 1957.

⁷⁹⁷ Por. Jan XXIII, *Discorso ai giornalisti convenuti...*

⁷⁹⁸ Por. Paweł VI, *Orędzie na 3. Światowy...*

⁷⁹⁹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*

⁸⁰⁰ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Ku realizacji instrukcji Aetatis nova*, Rzym 1993.

⁸⁰¹ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*, nr 2.

⁸⁰² Por. Franciszek, *Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu poświęconego godności nieletnich...*

⁸⁰³ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 41.

⁸⁰⁴ Por. Tamże, nr 63.

⁸⁰⁵ Por. Tamże, nr 65.

⁸⁰⁶ Por. Tamże, nr 66.

przedstawiania opinii organom, które zajmują się mediami⁸⁰⁷. Pragnie by wszyscy ludzie dobrej woli podjęli działania na rzecz poprawy treści prezentowanych przez media poprzez na przykład wyrażanie aprobaty i gratulacji albo dezaprobaty i protestu⁸⁰⁸. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu wyraża pogląd, że korzystnym dla Kościoła byłaby sytuacja, gdyby wśród urzędników i piastujących różne funkcje kościelne byli ludzie medialnie kompetentni⁸⁰⁹. Zachęca młodych do aktywności komunikacyjnej, którą umożliwiają media⁸¹⁰.

Podsumowując paragraf należy stwierdzić, że w przypadku gdy Kościół wypowiada się na temat kształcenia odbiorców mediów bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną to w prawie połowie przypadków (48%) stanowisko to dotyczy kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów. Najmniej instytucji kościelnej zależy w powyższym przypadku na kształtowaniu zaangażowanych odbiorców mediów (11%).

3.4. Wychowanie nadawców i edukatorów medialnych

Należy poddać analizie dokumenty grupy 3 według przyjętego we wstępie klucza metodologicznego. W związku z tym dokumenty te podzielono na cztery podgrupy, co także zilustrowano pod spodem. Obok każdej podgrupy podano liczbę miejsc w dokumentach kościelnych, gdzie występują omawiane treści:

- 3A. Formacja nadawców medialnych pod kątem moralnym i etycznym – 19
- 3B. Nabywanie umiejętności warsztatowych dziennikarskich, tworzenie mediów obywatelskich, tworzenie mediów katolickich i wyznaniowych – 33
- 3C. Formacja edukatorów medialnych – 19
- 3D. Reagowanie przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów – 3

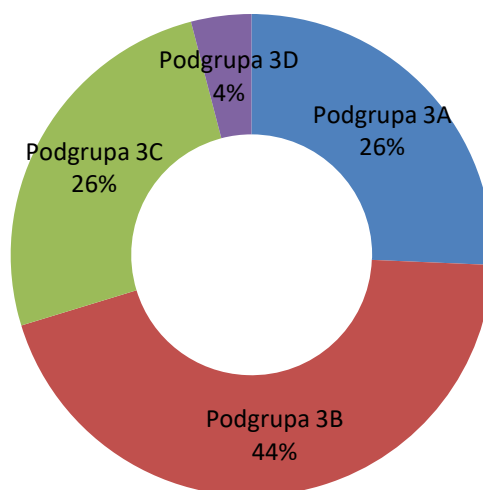
⁸⁰⁷ Por. Tamże, nr 88.

⁸⁰⁸ Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Apel do zgromadzeń...*

⁸⁰⁹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*

⁸¹⁰ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 8.

Wykres 6. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących wychowania nadawców i edukatorów medialnych bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną

Źródło: Opracowanie własne.

Najliczniejszą podgrupą w powyższym zestawieniu jest podgrupa 3B, która dotyczy nabywania umiejętności warsztatowych jeśli idzie o dziennikarstwo – 44%. To znaczy, że w przypadku gdy Kościół katolicki zajmuje stanowisko ogólne odnośnie do wychowania nadawców i edukatorów medialnych to w większości przypadków dotyczy ono zagadnień związanych z tworzeniem mediów obywatelskich czy katolickich. Najmniej liczną podgrupę cytatów stanowi podgrupa 3D – 4%. To znaczy, że w przypadku stwierdzeń kościelnych gdzie nie jest wymieniony podmiot odpowiedzialny za edukację medialną i dotyczących wychowania nadawców i edukatorów medialnych w dokumentach kościelnych najrzadziej poruszany jest wątek reagowania przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów.

3A. Formacja etyczno-moralna nadawców medialnych

Należy teraz przeanalizować miejsca w dokumentach z podgrupy 3A, które dotyczą formacji nadawców medialnych pod kątem moralnym i etycznym. Jest takich pasusów 19.

Paweł VI utrzymuje, że w działalności medialnej powinna funkcjonować zasada dobra społecznego⁸¹¹.

Jan Paweł II pragnie, by w seminariach i stowarzyszeniach apostołatu osób świeckich odbyło się przygotowanie specjalistyczne w zakresie środków społecznego przekazu⁸¹². Uważa, że priorytetem powinno być kształcenie specjalistów związanych z mediami, którzy powinni być obdarzeni chrześcijańskim punktem widzenia⁸¹³. Papież postuluje kształcenie dziennikarzy także pod względem wartości chrześcijańskich⁸¹⁴. Utrzymuje, że potrzebne jest kształcenie młodych ludzi na kompetentnych pracowników mediów także pod względem duchowym⁸¹⁵. Wyraża przekonanie, że należy popierać programy szerzące zasady moralne⁸¹⁶. Przekonuje, że Kościół powinien utrzymywać dobre więzi i dialog z ludźmi mediów⁸¹⁷. Uważa, że wierni zajmujący się mediami powinni posiadać kompetencje zawodowe i ducha wiary⁸¹⁸. Twierdzi, że dla zajmujących się mediami priorytetem powinna być etyka przed technologią⁸¹⁹. Zwraca uwagę, że Ewangelia powinna być inkulturowana w świat środków przekazu⁸²⁰. Sądzi, że należy pracowników massmediów należy formować w kwestiach katolickiej nauki społecznej⁸²¹. Wzywa pracowników środków komunikacji społecznej do odpowiedzialności indywidualnej⁸²². Przekonuje, że należy domagać się dobrej jakości przekazywanych informacji⁸²³. Uważa, że należy zagwarantować pracownikom środków przekazu formację i duszpasterską troskę⁸²⁴. Franciszek chce by osoby zaangażowane w massmedia odczuwały ciężar powinności etycznych⁸²⁵.

⁸¹¹ Por. Paweł VI, *Orędzie na 9. Światowy...*

⁸¹² Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*

⁸¹³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa...*

⁸¹⁴ Por. Jan Paweł II, *Prawda musi być...*

⁸¹⁵ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Mass media wielką...*

⁸¹⁶ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Ku realizacji...*

⁸¹⁷ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Nowe formy komunikacji...*

⁸¹⁸ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów w głoszeniu Ewangelii...*

⁸¹⁹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do papieskiej Komisji do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Prymat etyki...*

⁸²⁰ Por. Tamże.

⁸²¹ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów w tworzeniu i przekazywaniu kultury...*

⁸²² Por. Jan Paweł II, *Wartości chrześcijańskie...*

⁸²³ Por. Jan Paweł II, *Duszpasterska powinność i ostrożność w obcowaniu z mediami. Do biskupów niemieckich podczas wizyty ad limina, Rzym 1999.*

⁸²⁴ Por. Jan Paweł II, *Il rapido...*

⁸²⁵ Por. Franciszek, *Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu poświęconego godności nieletnich...*

Sobór Watykański II zaleca kształcenie w dziedzinie sztuki i obyczajowości świeckich zajmujących się mediami oraz proponuje szczególny nacisk na kształcenie moralne aktorów i krytyków literackich, kinowych, radiowych i telewizyjnych⁸²⁶. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu zachęca pracowników mediów i stowarzyszeń medialnych do stworzenia organu kontrolnego usankcjonowanego prawem, którego kompetencją będzie to co dotyczy massmediów⁸²⁷. Komisja zaleca różnorodne działania na rzecz formowania nadawców medialnych: kongresy, spotkania międzynarodowe, nagrody za najlepsze realizacje, zjazdy i inne⁸²⁸. Zaleca odpowiedzialnym za media komunikacyjne odpowiedzialność i prawość⁸²⁹.

3B. Kształtowanie medialnych umiejętności warsztatowych

Konsekwentnie należy poddać analizie dokumenty z podgrupy 3B, które dotyczą nabywania umiejętności warsztatowych jeśli idzie o dziennikarstwo, tworzenie mediów obywatelskich, katolickich i wyznaniowych. Objęte badaniem zostały 33 passusy z oficjalnych dokumentów kościelnych spełniających powyższe kryterium. Grzegorz XVI pragnie by w głównych miastach powstawały gazety przeciwstawiające się antykatolickiej prasie⁸³⁰. Leon XIII wysuwa propozycję by każdy region miał własną prasę katolicką⁸³¹. Zachęca do zaangażowania w dziedzinę mediów aby przeciwstawić się pismom antyreligijnym⁸³². Proponuje poprawę jakości także techniczną gazet katolickich⁸³³. Pius X utrzymuje, że gazety katolickie powinny stosować aktywną i odważną propagandę, oraz by wypracowywały własne rozwiązania⁸³⁴. Pochwala przeciwstawianie się prasie złej poprzez prasę inspirowaną normami i duchem religii⁸³⁵. Uważa, że dziennikarstwo katolickie powinno bronić praw Kościoła i propagować zasady prawdy i sprawiedliwości⁸³⁶. Wyraża podziękowanie dla czasopisma *La Civiltà Cattolica* ze względu na propagowanie stanowiska kościelnego⁸³⁷.

⁸²⁶ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica*..., nr 15.

⁸²⁷ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio*..., nr 88.

⁸²⁸ Por. Tamże, nr 99.

⁸²⁹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Apel do zgromadzeń*...

⁸³⁰ Por. Grzegorz XVI, *Probe nostis*...

⁸³¹ Por. Leon XIII, *In ipso*...

⁸³² Por. Leon XIII, *Constanti*...

⁸³³ Por. Leon XIII, *Paternae*...

⁸³⁴ Por. Pius X, *Il fermo proposito*, Rzym 1905.

⁸³⁵ Por. Pius X, *Quem cattolici*, Rzym 1906.

⁸³⁶ Por. Pius X, *La vostra*...

⁸³⁷ Por. Pius X, *Operam sane*...

Benedykt XV wyraża pogląd o potrzebie katolickich gazet i ludzi mediów znających doktrynę katolicką oraz uświadomionych, że „walczą o najświętszą sprawę”⁸³⁸. Pius XI uważa, że dobra prasa jest bardziej ograniczona i mniej skuteczna od złej prasy⁸³⁹. Wyraża pragnienie posiadania przez Kościół dobrej prasy⁸⁴⁰.

Pius XII zachęca by w diecezjach gdzie są stacje nadawcze delegować osoby, których celem będzie tworzenie programów religijnych⁸⁴¹. Utrzymuje, że należy rozwijać prasę katolicką w różnorodnych formach w celu kształtowania opinii publicznej⁸⁴². Podkreśla potrzebę zajmowania się nowoczesnymi technikami rozpowszechniania informacji⁸⁴³. Jan XXIII przekonuje o potrzebie postępu organizacyjnego i technicznego wydawnictwa katolickich⁸⁴⁴. Zaleca techniczną perfekcję codziennych gazet katolickich⁸⁴⁵.

Jan Paweł II twierdzi, że potrzeba większego zaangażowania w różne formy obecności katolików w gazetach, radiu i telewizji⁸⁴⁶. Jan Paweł II wyraża pogląd, że wierni świeccy zajmujący się środkami przekazu powinni posiadać kompetencje zawodowe i ducha wiary⁸⁴⁷. Papież zaleca fachowe przygotowanie kadr zajmujących się mediami⁸⁴⁸. Franciszek proponuje staranne przygotowanie medialne dla kapłanów, zakonników i świeckich ze względu na „wielki kontynent cyfrowy”, gdzie także trzeba przekazać skarb wiary⁸⁴⁹.

Zdaniem Soboru Watykańskiego II należy przygotować doskonale zorientowanych krytyków literackich, kinowych, radiowych i telewizyjnych⁸⁵⁰. Kongregacja Wychowania Katolickiego zaleca stale unowocześniać w pracy duszpasterskich wykorzystanie massmediów i telematyki⁸⁵¹. Kongregacja zaleca by alumni nabywali umiejętności warsztatowe jeśli idzie o korzystanie ze sprzętu medialnego, zachowania przed mikrofonem i kamerą zwłaszcza w trakcie nabożeństw⁸⁵². Utrzymuje, że przygotowanie

⁸³⁸ Benedykt XV, *Accepimus vos...*

⁸³⁹ Por. Pius XI, *Con particolare...*

⁸⁴⁰ Por. Pius XI, *Przemówienie na audiencji Mons. A. Burke...*

⁸⁴¹ Por. Pius XII, *I rapidi...*

⁸⁴² Por. Pius XII, *Discorso «Gentleman of the Press»*, Rzym 1957.

⁸⁴³ Por. Pius XII, *Fidei donum. Enciclica*, Rzym 1957.

⁸⁴⁴ Por. Jan XXIII, *Discorso ai giornalisti...*

⁸⁴⁵ Por. Tamże.

⁸⁴⁶ Por. Jan Paweł II, *Prawda musi być...*

⁸⁴⁷ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów...*

⁸⁴⁸ Por. Tamże.

⁸⁴⁹ Por. Franciszek, *Audiencja dla uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady...*

⁸⁵⁰ Por. Sobór Watykański, *Inter mirifica...*, nr 15.

⁸⁵¹ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Wskazówki odnośnie do formacji...*

⁸⁵² Por. Tamże.

praktyczno-zawodowe jest potrzebne do pracy dziennikarskiej tym seminarzystom, którzy przygotowują się do pracy w komunikowaniu⁸⁵³.

Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu zaleca by nie mnożyć bez potrzeby nowych wydawnictw katolickich ponieważ może to spowodować obniżenie jakości dziennikarstwa i publicystyki⁸⁵⁴. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu zaleca rozwijanie katolickiego personelu komunikacji społecznej, który ma być kompetentny, wyrafinowany technicznie i posiadać teologiczne postawy⁸⁵⁵. Wyraża pogląd, że osoby które z ramienia kościelnego zajmują się mediami powinny obok wykształcenia doktrynalnego i formacji duchowej zdobyć umiejętności fachowe⁸⁵⁶.

Sekretariat Stanu uważa, że szczególnie jest ważne tworzenie prasy dziecięcej, której celem jest zaszczepianie zasad religii i moralności chrześcijańskiej⁸⁵⁷. Twierdzi, że funkcją katolickiej prasy jest walka z błędnymi opiniami i rozpowszechnianie wiedzy chrześcijańskiej⁸⁵⁸. Wyraża pragnienie codziennej gazety profesjonalnie zorganizowanej i inspirowanej chrześcijańskimi celami⁸⁵⁹. Twierdzi, że prasa jest narzędziem, które powinno szerzyć prawdę i postęp techniczny⁸⁶⁰. Przedstawia twierdzenie wyrażające potrzebę poważnej i kompetentnej prasy⁸⁶¹. Synod Biskupów z 1977r. wyraża pogląd o potrzebie przygotowania personelu obsługującego środki komunikacji społecznej o odpowiednich kwalifikacjach religijnych i technicznych⁸⁶².

3C. Formacja edukatorów medialnych

Następnym etapem jest analiza dokumentów z podgrupy 3C. Dotyczą one formacji edukatorów medialnych. Passusów kwalifikujących się w tym kluczu do przebadania jest 19. Pius XI poleca chwalić działania, które kształcą rodziców i wychowawców w zakresie korzystania z książek i periodycznych wydawnictw⁸⁶³. Zaleca odpowiednie przygotowanie kulturalne i zawodowe dla nauczycieli korzystających ze

⁸⁵³ Por. Tamże.

⁸⁵⁴ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 137.

⁸⁵⁵ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kryteria współpracy ekumenicznej...*

⁸⁵⁶ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis nova...*, nr 18.

⁸⁵⁷ Por. Segreteria di Stato, *List Sekr. Stanu do dyrektora magazynu Il corrierino...*

⁸⁵⁸ Por. Segreteria di Stato, *List do Natale Oliva...*

⁸⁵⁹ Por. Segreteria di Stato, *List do Augusto Ciriaci...*

⁸⁶⁰ Por. Segreteria di Stato, *List do Dalli Torre...*

⁸⁶¹ Por. Sekretariat Stanu, *Lettera a Giuseppe Dalla Torre*, Rzym 1957.

⁸⁶² Por. Synod Biskupów, *Propositiones przedstawione na XV posiedzeniu...*

⁸⁶³ Por. Pius XI, *Divini illius...*, nr 91

środków filmowych w kształceniu młodzieży⁸⁶⁴. Nakłada odpowiedzialność i obowiązek uczciwości na ludzi, którzy zajmują się krytyką lektur, które wywierają wpływ na społeczeństwo⁸⁶⁵.

Jan Paweł II uważa, że należy przeprowadzić dokładne i specjalne przygotowanie teoretyczne i praktyczne w zakresie środków społecznego przekazu w seminariach i stowarzyszeniach apostołatu osób świeckich⁸⁶⁶. Benedykt XVI postuluje w formacji seminaryjnej wykorzystanie przygotowanych formatorów, którzy będą przewodnikami alumnów w wykorzystaniu narzędzi informatycznych⁸⁶⁷.

Sobór Watykański II postuluje niezwłoczne przygotowanie kapłanów, zakonników i świeckich w zakresie stosowania mediów dla celów apostołskich⁸⁶⁸. Kongregacja Nauczania Katolickiego postuluje prowadzenie zajęć medialnych prowadzone przez fachowców w seminariach, którzy powinni uczyć teorii i praktyki z wykorzystaniem ćwiczeń⁸⁶⁹. Zaleca by przygotowywać alumnów z zakresu zagadnień związanych z informacją, propagandą i reklamą⁸⁷⁰. Kongregacja Wychowania Katolickiego postuluje kształcenie medialne alumnów na dwóch poziomach. Na pierwszym wykładowcami nie mogą być specjaliści jednego tylko środka komunikowania ale mają mieć świadomość zespołu problemów techniczno-religijnych. Na drugim poziomie wykładowcy mają być dobrze zorientowani w najlepszych publikacjach dotyczących mediów i mają przekazać fakty i pewną wiedzę w kontekście wykorzystania duszpasterskiego⁸⁷¹. Medialne kształcenie podstawowe alumnów ma być nakierowane na wykształcenie umiejętności przeciwdziałania manipulacjom i sugestiom⁸⁷². Seminarzyści mają nabyć kompetencje medialne, które: umożliwią im wybór jakościowy i ilościowy spośród dostępnych programów, wykształcą w nich nawyki odpowiedzialnego zachowania w trakcie odbioru, umożliwią im wydawanie przemyślanych i krytycznych sądów w rozpatrywanym zakresie⁸⁷³. Utrzymuje, że należy kształcić alumnów w aspektach technicznych środków przekazu, a także w zakresie struktur ekonomicznych, politycznych, prawnych i ideologicznych, które wpływają na media, uwzględniając przy tym kształcenie

⁸⁶⁴ Por. Pius XII, *Discorso «Ci torna...»,* nr 5.

⁸⁶⁵ Por. Pius XII, *Discorso «L'intimo...»*

⁸⁶⁶ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*

⁸⁶⁷ Por. Benedykt XVI, *Rola Internetu...*

⁸⁶⁸ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 15.

⁸⁶⁹ Por. Kongregacja Nauczania Katolickiego, *Ratio fundamentalis...*, nr 68.

⁸⁷⁰ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja. Wskazówki odnośnie do formacji...*

⁸⁷¹ Por. Tamże.

⁸⁷² Por. Tamże.

⁸⁷³ Por. Tamże.

z zakresu kultury, estetyki, historii, dramaturgii, plastyki i muzyki⁸⁷⁴. Nakazuje kształcenie medialne na drugim poziomie wszystkim alumnom by mogli wykorzystać media duszpastersko, być nauczycielami w dziedzinie odbioru mediów oraz stale unowocześniali warsztat duszpasterski także w zakresie massmedialnym i telematycznym⁸⁷⁵. Wyraża przekonanie, że alumni powinni być przygotowani w seminarium z zakresu korzystania z mikrofonu i zachowania się w radiu i telewizji⁸⁷⁶.

Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu uważa, że formację medialną na pierwszym miejscu winni przejść odbiorcy, którzy następnie sami będą wykorzystywać tę wiedzę w dialogu i kontaktach międzyludzkich⁸⁷⁷. Komisja zaleca by ludzie przygotowani medialnie prowadzili nauczanie w zakresie mediów poprzez wykłady, spotkania, dyskusje, kursy, sympozja i sesje⁸⁷⁸. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu uważa, że „kształcenie i praktyczne szkolenie powinno stanowić integralny składnik formacji duszpasterzy i kapłanów”⁸⁷⁹. Papieska rada proponuje konkretne pytania do wykorzystania w formacji medialnej⁸⁸⁰. Synod biskupów z 1977r. zaleca przygotowanie personelu wykwalifikowanego medialnie by mógł podjąć apostołstwo i katechezę⁸⁸¹.

3D. Reakcja władzy cywilnej i innych instytucji na naruszenia prawa i etyki mediów

Kolejnym etapem jest analiza dokumentów z podgrupy 3D. Dotyczą one reagowania przez władzę cywilną i inne instytucje na naruszenia prawa i etyki mediów. Miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych spełniających to kryterium jest 3 spośród 428 gdzie wymienione są jedynie powinności natury ogólnej w odniesieniu do edukacji medialnej. Jan Paweł II postuluje konieczność zaangażowania się władz państwowych aby zarządzać procesem przemian w środkach komunikacji społecznej⁸⁸². Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu wyraża przekonanie, że problemy mediów wymagają działań na rzecz poprawy treści medialnych poprzez aprobatę

⁸⁷⁴ Por. Tamże.

⁸⁷⁵ Por. Tamże.

⁸⁷⁶ Por. Tamże.

⁸⁷⁷ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 65.

⁸⁷⁸ Por. Tamże, nr 66.

⁸⁷⁹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis nova...*, nr 18.

⁸⁸⁰ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *100 lat kina...*

⁸⁸¹ Por. Synod Biskupów, *Propositiones przedstawione na XV posiedzeniu...*

⁸⁸² Por. Jan Paweł II, *Wartości chrześcijańskie...*

dobrych przekazów i dezaprobatę złych wyrażaną przez chrześcijan i ludzi dobrej woli⁸⁸³. Wyraża opinię, że występuje potrzeba udziału społeczeństwa w systemie podejmowania decyzji z zakresu procesów społecznego przekazu⁸⁸⁴.

Podsumowując paragraf należy stwierdzić, że w przypadku gdy Kościół wypowiada się na temat wychowania nadawców i edukatorów medialnych bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną to prawie w połowie przypadków (44%) stanowisko to dotyczy nabywania dziennikarskich umiejętności warsztatowych. Instytucja kościelna najmniej jest zainteresowana w powyższym wątku (4%) zagadnieniem reagowania przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów.

Podsumowując rozdział, Kościół uważa siebie za instytucję, której geneza jest zapośredniczona w sferze nadprzyrodzonej. Instytucja ta podlega przekształceniom w mediasferze poprzez zjawisko mediatyzacji religii. Widoczne jest to w ewolucji oficjalnego nauczania katolickiego w zakresie relacji do środków społecznego przekazu oraz w wypracowaniu katolickiej doktryny medialnej, która jest pochodną doktryny odpowiedzialności społecznej. Tę ewolucję dostrzega się w coraz liczniejszych oficjalnych dokumentach, a więc nie tylko w jakościowej poprawie stosunku do mediów – gdyż w coraz ważniejszych hierarchicznie oficjalnych stanowiskach omawia się ogólną relację do mediów – ale i ilościowo ponieważ liczba dokumentów, w których porusza się kwestie medialne wzrasta geometrycznie. Największe zainteresowanie przypada na lata 50-te i 60-te XX wieku. Cytaty w dokumentach kościelnych, które nie wskazują na podmiot odpowiedzialności za edukację medialną a zabierające głos o powinności kształcenia w tym kierunku stanowią mniejszość – ¼ wszystkich cytatów, w których poruszono tematykę środków społecznego przekazu. Wskazuje to na pragnienie instytucji kościelnej, by edukacja medialna posiadała podmioty za nią odpowiedzialne. Te 280 cytatów przypisano według klucza do 428 miejsc według sposobów rozumienia edukacji medialnej, co zestawiono poniżej:

⁸⁸³ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Apel do zgromadzeń...*

⁸⁸⁴ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*, nr 22.

Tabela 2. Zestawienie liczby miejsc w dokumentach kościelnych, w których nie występuje sprecyzowany podmiot odpowiedzialności za edukację medialną ze sposobami jej rozumienia

		Liczba miejsc	
1 sposób rozumienia edukacji medialnej	1A – 36	213	428
	1B – 107		
	1C – 70		
2 sposób rozumienia edukacji medialnej	2A – 58	141	
	2B – 68		
	2C – 15		
3 sposób rozumienia edukacji medialnej	3A – 19	74	
	3B – 33		
	3C – 19		
	3D – 3		
		428	

Źródło: Opracowanie własne.

Najliczniejszą grupą miejsc jest 1B, które dotyczą formacji społecznej, moralnej i religijnej. Z tego wynika, że co czwarte miejsce przyjęte według klucza kategoryzacyjnego w omawianym rozdziale przynależy do postaw i wartości. W związku z tym należy zauważyć, że w stwierdzeniach ogólnych na temat edukacji medialnej, w których nie ma wskazania podmiotu odpowiedzialnego za tę edukację statystycznie połowa wypowiedzi dotyczy mediów w edukacji (1 sposób rozumienia edukacji medialnej – 213 miejsc), a ćwierć wypowiedzi rozpatrywanych z tego punktu widzenia dotyczy postaw i wartości (1B – 107 miejsc), co na tle pozostałych sposobów rozumienia edukacji medialnej jest wynikiem znacznym. Najmniej licznie jest reprezentowany w tym ujęciu 3 sposób rozumienia edukacji medialnej (74 miejsca), który dotyczy wychowania nadawców i edukatorów medialnych, a w ogóle najmniejszym zainteresowaniem instytucja kościelna obdarzyła według kryteriów przyjętych w niniejszej dysertacji grupę 3D (3 miejsca), która dotyczy reagowania przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów. Konsekwentnie powstaje pytanie jak Kościół wypowiada

się w kwestii podmiotów odpowiedzialności za edukację medialną w rozpatrywanym zakresie, co będzie tematem rozważań kolejnych dwóch rozdziałów.

Rozdział 4

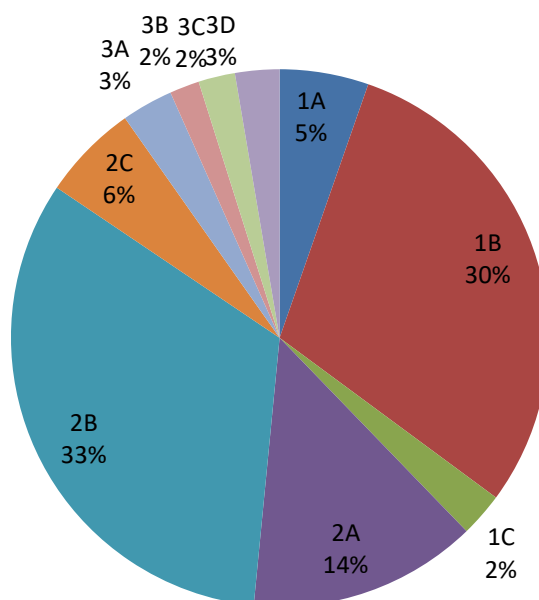
Odpowiedzialność środowisk wychowawczych za edukację medialną

Według przyjętego klucza metodologicznego cytaty dotyczące edukacji medialnej, które znajdują się w urzędowych dokumentach kościelnych podzielono na podgrupy oraz przypisano je rodzinie i szkole. Celem niniejszego rozdziału jest analiza tych fragmentów oraz próba odkrycia pewnych prawidłowości czy akcentów kościelnego nauczania w kwestii odpowiedzialności środowisk wychowawczych za *media science*.

4.1. Odpowiedzialność rodziny

Spośród 2410 miejsc znajdujących się w oficjalnym nauczaniu kościelnym dotyczącym edukacji medialnej występuje 225, w których rodzina jest wskazana jako podmiot odpowiedzialności za tę edukację. Analiza tych passusów jest celem niniejszego paragrafu. 225 fragmentów zostało przyporządkowanych do podgrup zgodnie z przyjętym kluczem trzech sposobów rozumienia czym jest edukacja medialna: 1A – 12 miejsc, 1B – 67, 1C – 6, 2A – 31, 2B – 74, 2C – 13, 3A – 7, 3B – 4, 3C – 5, 3D – 6, co zobrazowano poniżej.

Wykres 7. Przedstawienie miejsc znajdujących się w oficjalnych dokumentach kościelnych, w których rodzina jest podmiotem odpowiedzialności za edukację medialną w kontekście podgrup składających się na trzy sposoby rozumienia czym jest *media science*

Źródło: Opracowanie własne.

1A. Przekazywanie treści edukacyjnych przez media

Dokumenty z podgrupy 1A dotyczą przekazywania treści edukacyjnych przez media. Fragmentów spełniających to kryterium, w których rodzina jest wskazana jako podmiot edukacji medialnej jest 12.

Pius XII uważa, że telewizja interesuje się edukacją młodych i jest skierowana do rodzin⁸⁸⁵. Twierdzi, że rodzina ma nienaruszalne prawa na polu wychowania młodzieży, którym środki społecznego przekazu nie mogą się sprzeciwić⁸⁸⁶. Jan XXIII utrzymuje, że rodzice mają obowiązki edukacyjne i nie powinni pozwolić by radio i telewizja szkodziły młodzieży⁸⁸⁷. Paweł VI wyraża pogląd, że rodzina przekazuje

⁸⁸⁵ Por. Pius XII, *I rapidi...*

⁸⁸⁶ Por. Pius XII, *Miranda...*, nr 49.

⁸⁸⁷ Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo Romano*, Rzym 1960.

wiedzę i kulturę a media starają się wejść w jej rolę⁸⁸⁸. Postuluje, by podstawowa edukacja zdolności medialnych odbywała się w rodzinie⁸⁸⁹.

Jan Paweł II twierdzi, że zadaniem rodziców jest wychowanie siebie i dzieci „do zrozumienia wartości informacji i umiejętności wyboru przekazu”⁸⁹⁰. Sugeruje, że rodzice posiadają tradycyjną kontrolę wychowawczą nad sposobem korzystania przez dzieci z mediów.⁸⁹¹ Przekonuje, że telewizja jest dla wielu rodzin najważniejszym źródłem wiadomości i rozrywki oraz, że ma potencjał wzbogacania życia rodzinnego, natomiast w przypadku niewłaściwego jej wykorzystania w rodzinie może zaszkodzić⁸⁹². Dostrzega zagrożenie, że w przypadku gdy telewizja staje się „elektroniczną niańką” rodzice wyrzekają się roli najważniejszych wychowawców własnych dzieci⁸⁹³. Uważa za niewłaściwe przypadki gdy nadużywanie telewizji zastępuje dzieciom kontakt z rodzicami⁸⁹⁴. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu wylicza korzyści płynące z korzystania z mediów wśród, których występuje gromadzenie rodziny razem⁸⁹⁵. Papieska Rada wyraża opinię o powinności formacji medialnej dzieci i młodych, której część powinna odbywać się między innymi przez rodziców⁸⁹⁶.

1B. Formacja społeczna, moralna i religijna

Fragmenty z oficjalnych dokumentów kościelnych z podgrupy 1B dotyczą formacji społecznej, moralnej i religijnej. Miejsc, które spełniają powyższe kryterium, i w których rodzina jest odpowiedzialna za edukację medialną jest 67.

Pius X apeluje do członków rodziny by powstrzymywali dzieci i młodzież przed deprawacją, którą powodują gazety bezbożne i rozpustne⁸⁹⁷. Sekretariat Stanu utrzymuje, że rodzice kształcą nowe pokolenia także w kierunku przeciwdziałania moralnym i religijnym niebezpieczeństwom powodowanym przez filmy⁸⁹⁸. Pius XII wylicza różne media, które posiadają różnorodne oddziaływanie podkreślając, że telewizja powinna

⁸⁸⁸ Por. Paweł VI, *Orędzie na 4. Światowy...*

⁸⁸⁹ Por. Paweł VI, *Orędzie na 12. Światowy...*

⁸⁹⁰ Jan Paweł II, *Orędzie na 14. Światowy...*

⁸⁹¹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*

⁸⁹² Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 28. Światowy...*

⁸⁹³ Por. Tamże.

⁸⁹⁴ Por. Jan Paweł II, *Media i wychowanie...*

⁸⁹⁵ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*, nr 9.

⁸⁹⁶ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 11.

⁸⁹⁷ Por. Pius X, *Quod hierarchia. List*, Rzym 1911.

⁸⁹⁸ Por. Segreteria di Stato, *List do can. Abel Brohée...*

interesować się świętością domu⁸⁹⁹. Podkreśla, że rodzice są także zobowiązani do formowania słusznego sumienia chrześcijańskiego u młodych, którzy korzystają z telewizji, szczególnie w kwestii niebezpieczeństw i moralności⁹⁰⁰. Dostrzega wpływ prasy, radia, kina i telewizji w kształtowaniu umysłów i postaw młodych, którym przeciwstawia wpływ matek kształtujących ewangeliczne postępowanie swych dzieci⁹⁰¹. Wyraża pogląd, że telewizja może mieć wpływ na wspieranie jedności rodziny w przypadku gdy nie będzie zastępować innych materialnych i duchowych środków jednoczenia⁹⁰². Przekonuje, że telewizja skupia w domu rodzinę i przestrzega o zagrożeniu płynącym z widowisk przeciwnych czystej miłości i wierności⁹⁰³.

Jan XXIII zaleca by także kobiety w rodzinach kontrolowały korzystanie z mediów u młodzieży, poprzez uczenie rozróżnienia dobra od zła⁹⁰⁴. Papież prosi między innymi rodziców by zwracali uwagę na problem wolności pracy, która powinna być kształtowana i dyscyplinowana⁹⁰⁵. Sekretariat Stanu wyraża przekonanie, że wychowanie młodzieży dotyczy przede wszystkim rodziny, także w zakresie korzystania z kina⁹⁰⁶. Twierdzi, że obowiązkiem rodziców jest ochrona młodych przed filmami nieodpowiednimi dla ich wieku⁹⁰⁷. Jan XXIII utrzymuje, że obowiązkiem rodziców jest ochrona dzieci i młodzieży „przed niebezpieczeństwami niemoralnych filmów”⁹⁰⁸. Przekonuje, że obowiązkiem edukacyjnym rodziców jest by radio i telewizja nie szkodziły młodzieży⁹⁰⁹. Uważa, że rodzice powinni być czujni i ostrożni na wpływ narzędzi komunikacji na dusze młodych ludzi⁹¹⁰.

Paweł VI postuluje gruntowne wychowanie moralne i religijne młodzieży w środowisku rodzinnym ponieważ wpływ środków społecznego przekazu będzie się zwiększał⁹¹¹. Wyraża obawę, że prasa, radio, film i telewizja starają się zastąpić to czym rodzina oddziaływała na młodzież szczególnie w kontekście przekazu kultury⁹¹². Twierdzi, że rodzice pomagają młodym osądzać i wchłaniać proponowane im treści

⁸⁹⁹ Por. Pius XII, *I rapidi...*

⁹⁰⁰ Por. Tamże.

⁹⁰¹ Por. Pius XII, *Discorso ad un gruppo Della «Jeunesse Indépendente Catholique Féminine» del Belgio*, Rzym 1955.

⁹⁰² Por. Pius XII, *Discorso «En sous souhaitant»*, Rzym 1955.

⁹⁰³ Por. Pius XII, *Miranda...*, nr 157.

⁹⁰⁴ Por. Jan XXIII, *Discorso «Con profonda gioia»*, Rzym 1959.

⁹⁰⁵ Por. Jan XXIII, *Discorso «Siamo particolarmente»*, Rzym 1959.

⁹⁰⁶ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1960.

⁹⁰⁷ Por. Tamże.

⁹⁰⁸ Jan XXIII, *Primo Sinodo...*, Rzym 1960.

⁹⁰⁹ Por. Tamże.

⁹¹⁰ Por. Jan XXIII, *Allocuzione «Bene ominata»*, Rzym 1962.

⁹¹¹ Por. Paweł VI, *Orędzie na 3. Światowy...*

⁹¹² Por. Paweł VI, *Orędzie na 4. Światowy...*

także w kontekście środków przekazu⁹¹³. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu uważa, że rodzice powinni podejmować wychowawcze wysiłki na rzecz dzieci i młodzieży w kwestii ochrony ich mentalności i moralności przed niektórymi rodzajami przekazu⁹¹⁴. Twierdzi, że rodzicom powinno zależeć na właściwym sposobie korzystania z mediów przez ich dzieci w kontekście przeciwdziałania różnorodnym wpływom⁹¹⁵.

Jan Paweł II przestrzega także rodziców, że najmłodsi użytkownicy mediów są bezbronni wobec bodźców w nich prezentowanych, co może pozostawić głęboki ślad w ich psychice⁹¹⁶. Wskazuje na niebezpieczeństwo zniekształcania wartości przez środki społecznego przekazu, które ma wpływ na rodzinę⁹¹⁷. Wyraża przekonanie na temat wpływu mediów na sferę psychiczną, uczuciową, intelektualną, moralną i religijną u odbiorców, zwłaszcza młodych co może mieć pozytywny albo negatywny wpływ na wychowanie dzieci i zwyczaje rodzin⁹¹⁸. Przekonuje, że rodzice powinni wpajać dzieciom zasady korzystania z mediów i doboru programów⁹¹⁹. Papież uważa, że rodzina stała się dostępna dla środków społecznego przekazu, w których występuje rozmaite oddziaływanie ideologiczne i inne⁹²⁰. Określa, że zadaniem rodziców jest wychowanie siebie i dzieci do „zrozumienia wartości informacji i umiejętności wyboru przekazu”⁹²¹. Uważa, że rodziny powinny mieć świadomość o wpływie na młodzież scen gwałtu prezentowanych przez niektóre media i powinny usuwać skutki tego wpływu⁹²². Wyraża opinię o odpowiedzialności rodziny za młodzież gdy chodzi o ochronę przed agresją ze strony massmediów⁹²³. Utrzymuje, że rodzice powinni formować dzieci i młodzież w umiejętności doboru i korzystania ze środków społecznego przekazu⁹²⁴. Stolica Apostolska przekonuje, że rodzina ma prawo do ochrony swoich członków przed

⁹¹³ Por. Tamże.

⁹¹⁴ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 89.

⁹¹⁵ Por. Tamże, nr 70.

⁹¹⁶ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 13. Światowy...*

⁹¹⁷ Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio...*, nr 7.

⁹¹⁸ Por. Tamże, nr 76.

⁹¹⁹ Por. Tamże.

⁹²⁰ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 14. Światowy...*

⁹²¹ Tamże.

⁹²² Por. Jan Paweł II, *Współpraca twórców...*, nr 9.

⁹²³ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 15. Światowy...*

⁹²⁴ Por. Jan Paweł II, *Ochrona oraz formacja użytkowników radia i telewizji. Do Włoskiego Stowarzyszenia Radiosłuchaczy i Telewidzów*, Rzym 1982, nr 3.

nadużyciami, ze strony mediów⁹²⁵. Uważa, że w mediach dokonuje się atak na wartości moralne i rodzinne, które wymierzone są także w młodzież i dzieci⁹²⁶.

Jan Paweł II zapewnia, że pewna Komisja przygotowuje dokument, którego celem jest uznanie tych narzędzi komunikacji, które rodzina może stosować z pożytkiem i odrzuca te przekazy medialne, które niszczą moralność rodziny⁹²⁷. Papieska Rada do Środków Społecznego Przekazu wyraża zaniepokojenie środkami przekazu, które propagują pornografię oraz przekonuje, że rodzice nie życzą sobie by media niszczyły wartości moralne dzieci i młodzieży⁹²⁸. Jan Paweł II zwraca uwagę, by pomóc rodzicom w odpowiednim korzystaniu ze środków masowego przekazu⁹²⁹. Podkreśla fakt, że media są głównym źródłem informacji i wskazówek, które warunkują zachowania rodzinne⁹³⁰. Papież twierdzi, że: „na rodzicach spoczywa zatem doniosły obowiązek wychowania rodziny do krytycznego korzystania ze środków społecznego przekazu”⁹³¹. Przekonuje, że rodzice i wychowawcy powinni łączyć się w stowarzyszenia, których celem będzie ochrona dzieci i młodzieży przed zagrożeniami, których przyczyną mogą być media⁹³². Zachęca rodziców, którzy są pierwszymi wychowawcami dla swoich dzieci do współpracy z osobami kierującymi środkami przekazu w kwestii korzystania z mediów, które mogą „być przyczyną zanieczyszczenia umysłów”⁹³³. W jednym z orędzi wylicza pozytywne i negatywne cechy telewizji, która wpływa na religijne i moralne życie rodzin⁹³⁴. Dostrzega niebezpieczeństwo deformacji moralnej rodziny przez negatywne oddziaływanie telewizji, która może rozrywać więzi międzyosobowe i prowadzić do wzajemnego wyobcowania⁹³⁵. Wyraża przekonanie, że powinnością rodziców jest wyrabianie nawyku u swoich dzieci właściwego korzystania z mediów w celu zapewnienia im zdrowego rozwoju osobowego, moralnego i religijnego⁹³⁶. Ostrzega, że uzależnienie się od telewizji może członków rodziny pozbawić relacji poprzez

⁹²⁵ Stolica Apostolska, *Karta praw...*

⁹²⁶ Por. Jan Paweł II, *Parafialne sale wspólnoty miejscami spotkań, dialogu i ewangelizacji. W 35-lecie Katolickiego Związku Pracowników Kina*. Rzym 1984.

⁹²⁷ Por. Jan Paweł II, *Pomagać rodzinom w owocnym wykorzystaniu środków społecznego przekazu. Przemówienie z 20 marca*, Rzym 1987.

⁹²⁸ Por. Papieska Rada do Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*, nr 7.

⁹²⁹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja Prawa...*

⁹³⁰ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. O rzetelne informacje...*

⁹³¹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 27. Światowy...*

⁹³² Por. Jan Paweł II, *Środki Społecznego Przekazu...*

⁹³³ Por. Tamże.

⁹³⁴ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 28. Światowy...*

⁹³⁵ Por. Tamże.

⁹³⁶ Por. Tamże.

uniemożliwienie rozmów i wspólnego wykonywania różnych czynności⁹³⁷. Uważa, że wpływ środków przekazu, zwłaszcza telewizji może wzbogacać życie rodzinne albo mieć wpływ na niszczenie moralności rodziny i społeczeństwa⁹³⁸. Opisuje skargi od rodzin dotyczące programów telewizyjnych i reklam nawet skierowanych do dzieci, w których występuje przemoc i sceny erotyczne, co podważa wartości morale i kulturowe⁹³⁹. Zastanawia się nad różnorodnością wpływu mediów na jednostki i rodziny w kwestii obyczajowości⁹⁴⁰. Podkreśla zwiększającą się trudność rodziców w ochronie dzieci przed oglądaniem treści niemoralnych⁹⁴¹.

Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu dostrzega niebezpieczeństwo złych praktyk w stosowaniu reklamy dziecięcej co ingeruje w relacje rodzic – dziecko⁹⁴². Dostrzega pozytywny wymiar mediów poprzez gromadzenie rodziny i pozytywny przekaz wartości kulturowych, moralnych i religijnych⁹⁴³. Jan Paweł II przestrzega przed niebezpieczeństwem zastąpienia kontaktów dzieci z rodzicami oglądaniem telewizji oraz postuluje zwalczanie wszelkich form medialnego wykorzystywania nieletnich⁹⁴⁴. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu twierdzi, że rodzice koniecznie muszą przyswoić umiejętność krytycznego oglądania, słuchania i czytania, by stać się wzorcem dla dzieci w rozważnym korzystaniu z mediów⁹⁴⁵. Utrzymuje, że dzieci powinny przechodzić formację medialną szczególnie w korzystaniu z Internetu, za którą w pewien sposób są odpowiedzialni rodzice⁹⁴⁶.

Jan Paweł II uważa, że rodzice „powinni wykazywać mądrość i rozeznanie w swoim podejściu do mediów, ponieważ ich decyzje mają wielki wpływ na dzieci i młodzież, za które ponoszą oni odpowiedzialność”⁹⁴⁷. Twierdzi, że środki społecznego przekazu traktują rodzinę ambiwalentnie to znaczy raz pokazują małżeństwo i życie rodzinne realistycznie i z dużą wrażliwością by w innym czasie pokazywać postawy

⁹³⁷ Por. Tamże.

⁹³⁸ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Nowe formy...*

⁹³⁹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Ewangelizacja przez środki społecznego przekazu*, Rzym 1996.

⁹⁴⁰ Por. Jan Paweł II, *Informacja w mediach: Prawdziwa i pełna, przy zachowaniu sprawiedliwości i miłości*, Rzym 1996.

⁹⁴¹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 31. Światowy...*

⁹⁴² Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w reklamie...*

⁹⁴³ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*, nr 9.

⁹⁴⁴ Por. Jan Paweł II, *Media i wychowanie...*

⁹⁴⁵ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 11.

⁹⁴⁶ Por. Tamże.

⁹⁴⁷ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*

wrogię małżeństwu i rodzinie⁹⁴⁸. Wyraża przekonanie, że obowiązek nauczania mądrego i rozważnego korzystania z mediów spoczywa najpierw na rodzicach⁹⁴⁹. Zauważa, że rodziny stają przed wyzwaniem stawianym przez media, które podają często sprzeczne informacje⁹⁵⁰. Twierdzi, że ekspansja rynków medialnych przynosi podwójne skutki dla rodzin: zdobywanie informacji i wiedzy, oferty kulturalne, wzrost duchowy oraz szkody dla rodzin, które polegają na prezentowaniu niewłaściwej wizji życia, rodziny i religii⁹⁵¹. Uważa, że obowiązek odpowiedzialności wobec rodziny za eliminację zagrożeń płynących ze strony mediów spoczywa także na rodzicach⁹⁵². Wyraża przekonanie, że przedstawiciele rodziców powinni uczestniczyć w kształtowaniu polityki regulacyjnej wobec mediów, by nie działały na szkodę rodziny⁹⁵³.

Benedykt XVI twierdzi, że media mogą być wsparciem dla rodziców w wychowywaniu dzieci⁹⁵⁴. Utrzymuje, że środki społecznego przekazu poprzez ukazywanie wzorców życia i postępowania mogą pomagać w wychowaniu młodych⁹⁵⁵. Przedstawia opinię wielu ludzi, którzy utrzymują, że media rywalizują z rodzicami w sile wpływu formacyjnego⁹⁵⁶. Dostrzega, że rodzice pragną wychować dzieci na drodze piękna, prawdy i dobra i to wychowywanie może być wspierane przez media⁹⁵⁷. Jest przekonany, że podstawą formacji dzieci jest przykład rodziców także w kwestii doboru literatury, sztuki i muzyki⁹⁵⁸. Prezentuje przekonanie, że rodzice odczuwają niepokój w kwestii odpowiedzialnego wychowania na styku młodzież i media⁹⁵⁹. Opisuje zalety i wady korzystania z mediów w rodzinie w kontekście relacji rodziców z dziećmi⁹⁶⁰.

Franciszek wyraża opinię, że w rodzinie występuje możliwość wykształcenia umiejętności krytycznego rozeznawania treści medialnych⁹⁶¹. Uważa, że media mogą ułatwiać lub utrudniać kontakt edukacyjny pomiędzy rodzicami i dziećmi⁹⁶². Rozważa plusy i minusy korzystania z Internetu w kontekście umożliwienia rodzinom kontaktu,

⁹⁴⁸ Por. Tamże, nr 3.

⁹⁴⁹ Por. Jan Paweł II, *Aby media służyły...*

⁹⁵⁰ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*

⁹⁵¹ Por. Tamże, nr 2.

⁹⁵² Por. Tamże, nr 4.

⁹⁵³ Por. Tamże.

⁹⁵⁴ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 40. Światowy...*

⁹⁵⁵ Por. Benedykt XVI, *Krzewić prawdę...*

⁹⁵⁶ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*

⁹⁵⁷ Por. Tamże, nr 3.

⁹⁵⁸ Por. Tamże.

⁹⁵⁹ Por. Benedykt XVI, *Odpowiedzialność za wychowanie...*

⁹⁶⁰ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 49. Światowy...*

⁹⁶¹ Por. Franciszek, *Amoris Laetitia...*, nr 274.

⁹⁶² Por. Tamże, nr 278,

tworzenia „sieci” przyjaźni oraz alienowania od rzeczywistych relacji, zniewoleń i wirtualnej rzeczywistości⁹⁶³.

1C. Ewangelizacja przez media

Fragmenty z podgrupy 1C dotyczą ewangelizacji przez media w kontekście odpowiedzialności rodziny i jest ich 6.

Sekretariat Stanu zachęca do propagowania dobrej prasy, która dodatkowo pełniłaby funkcję apostołską szczególnie dla dzieci⁹⁶⁴. Jan Paweł II utrzymuje, że środki masowego przekazu w dziedzinie kultury i wiary stanowią pomoc w dialogu pomiędzy rodzicami i dziećmi⁹⁶⁵. Twierdzi, że media mogą być kanałami przekazywania Ewangelii, co wymaga między innymi działań wychowawczych także w rodzinie⁹⁶⁶. Wyraża pogląd, że środki społecznego przekazu, przez które ma być głoszone orędzie Ewangelii, są głównym źródłem informacji i edukacji na poziomie zachowania indywidualnego oraz rodzinnego⁹⁶⁷. Przekonuje, by docierać do wszystkich ludzi na ziemi z Dobrą Nowiną za pomocą mediów, które zwracają się głównie do rodzin, młodzieży i dzieci⁹⁶⁸. Uważa, że narzędzia społecznego przekazu mogą być użyte do głoszenia Ewangelii albo do Jej przemilczenia, co jest wyzwaniem dla wierzących rodziców odpowiedzialnych za formację dzieci i młodzieży⁹⁶⁹.

2A. Kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów

Kolejną grupą passusów wyjętych z oficjalnych dokumentów kościelnych dotyczących edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności rodziny poddanych analizie są fragmenty z podgrupy 2A, których jest 31.

Pius XI chwali działania wychowawcze, które uświadamiają rodziców i wychowawców na temat niebezpiecznych widowisk i książek, których odbiorcami jest

⁹⁶³ Por. Franciszek, *Jak wielka rodzina. Przemówienie na dublińskim stadionie Croke Park z okazji podróży do Irlandii na Światowe Spotkanie Rodzin*, Dublin 2018.

⁹⁶⁴ Por. Segreteria di Stato, *List Sekr. Stanu do dyrektora magazynu Il corrierino...*

⁹⁶⁵ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 28. Światowy...*

⁹⁶⁶ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*, nr 6.

⁹⁶⁷ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. O rzetelne...*

⁹⁶⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 31. Światowy...*

⁹⁶⁹ Por. Jan Paweł II, *Il rapido...*

młodzież⁹⁷⁰. Sekretariat Stanu zauważa, że wiele filmów, które ogląda także młodzież jest niemoralne i przeciwne wierze i chwali wysiłki rodziców oraz wychowawców w celu przeciwdziałania tym przekazom⁹⁷¹. Pius XII wyraża przekonanie o potrzebie formowania sumienia chrześcijańskiego rodziców i wychowawców odnośnie do korzystania z telewizji w kwestii dostrzegania możliwych niebezpieczeństw moralnych i przestrzegania osądów kościelnych⁹⁷². Sekretariat Stanu przekonuje, że koniecznie należy rozpocząć edukację młodzieży w kwestii kształtowania krytycyzmu, przeciwdziałania perswazji, umiejętności czytania gazety, oceniania filmów i sugeruje, że tego powinni uczyć także rodzice⁹⁷³. Pius XII twierdzi, że prasa, radio i telewizja wywierają presję między innymi za pomocą obrazów i opinii, przed czym należy wykształcić umiejętność bronięcia się, co jest zadaniem także chrześcijańskich matek względem swoich dzieci⁹⁷⁴.

Jan XXIII utrzymuje że zadaniem rodzin a w nich szczególnie matek jest ochrona młodzieży przed niekontrolowaną propagandą prasy poprzez nadzorowanie i kształcenie kompetencji moralnych, których celem jest umiejętność rozróżniania dobra od zła⁹⁷⁵. Wygłasza opinię, że istnieją pewne problemy religijno-moralne powiązane z korzystaniem z telewizji i radia, które mają wpływ na rodziny w kwestiach wychowawczych⁹⁷⁶. Sobór Watykański II nakłada obowiązek kontroli na rodziców odnośnie do korzystania z niektórych środków społecznego przekazu w ich domach oraz zachęca do wykształcenia umiejętności wydawania oceny tego co się ogląda, słucha i czyta⁹⁷⁷.

Paweł VI uważa, że rodzice są odpowiedzialni za wychowanie dzieci do rozsądnego i umiarkowanego posługiwania się mediami oraz oceny prezentowanych treści⁹⁷⁸. Utrzymuje, że w rodzinie należy nauczyć się selekcji informacji, a rodzice zobowiązani są do nadzorowania korzystania ze środków komunikacji społecznej⁹⁷⁹. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu twierdzi, że rodzice powinni rozmawiać z dziećmi i młodzieżą na temat oglądanych filmów i wykształcać w nich umiejętność krytycznej oceny prezentowanych treści⁹⁸⁰. Podkreśla, że rodzicom powinno zależeć na

⁹⁷⁰ Por. Pius XI, *Divini illius...*, nr 91.

⁹⁷¹ Por. Segreteria di Stato, *List Sekretariatu Stanu do can Abel Brohée...*

⁹⁷² Por. Pius XII, *I rapidi progressi...*

⁹⁷³ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a Charles...*

⁹⁷⁴ Por. Pius XII, *Discorso ad un gruppo della «Jeunesse...*

⁹⁷⁵ Por. Jan XXIII, *Discorso «Con profonda...*

⁹⁷⁶ Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo Romano...*

⁹⁷⁷ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 10.

⁹⁷⁸ Por. Paweł VI, *Orędzie na I. Światowy...*

⁹⁷⁹ Por. Paweł VI, *Regina coeli z 18 maja*, Rzym 1969.

⁹⁸⁰ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 68.

właściwym korzystaniu przez dzieci z massmediów⁹⁸¹. Wyraża pogląd o konieczności wychowania medialnego najpierw „w obrębie rodzin: zrozumienie, wybór i ocena środków społecznego przekazu musi wchodzić w całościowy plan przygotowania do życia”⁹⁸². Paweł VI utrzymuje, że podstawowe kształcenie zdolności użytkowników współczesnych środków komunikowania powinno odbywać się w rodzinie⁹⁸³.

Jan Paweł II uważa, że rodzice powinni korzystać z mediów z umiarem, krytycznie, czujnie i roztropnie a następnie wpajać te zasady swoim dzieciom by wyrobić w nich umiejętność spokojnego i obiektywnego wskazywania, które programy należy przyjąć, a które odrzucić⁹⁸⁴. Twierdzi, że członkowie rodzin, w których wskazuje najpierw na rodziców muszą przyjąć postawę aktywną względem mediów, która polega na obowiązku zrozumienia i oceny zawartości przekazu⁹⁸⁵. Jest przekonany, że zadaniem rodziców jest samowychowanie i wychowanie swoich dzieci do „zrozumienia wartości informacji i umiejętności wyboru przekazu, jaki one zawierają, bez poddawania się im, lecz w sposób niezależny i odpowiedzialny”⁹⁸⁶. Wyraża opinię, że Kościół żąda odpowiedzialności przede wszystkim od rodzin w przypadku nie przygotowania dzieci i młodzieży na odbiór przesłań i wrażeń prezentowanych przez media⁹⁸⁷. Przekonuje, że rodzice powinni kształtować krytycyzm i czujność w korzystaniu z mediów i te umiejętności wprowadzać w zwyczaje rodzin⁹⁸⁸. Jego zdaniem wychowywanie w rodzinie powinno zawierać działania na rzecz zrównoważonego i zdyscyplinowanego korzystania ze środków przekazu⁹⁸⁹. Papież utrzymuje, że rodzice powinni kształtować nawyk rozważnego korzystania z telewizji u swoich dzieci⁹⁹⁰.

Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu wyraża opinię, że rodzice powinni zapoznawać dzieci z wartościami płynącymi z filmów⁹⁹¹. Twierdzi, że poważnym obowiązkiem rodziców jest rozwijanie krytycyzmu u swoich dzieci względem oceny i korzystania z mediów⁹⁹². Uważa, że rodzice powinni nadzorować i kontrolować korzystanie z Internetu przez dzieci⁹⁹³. Przekonuje, że rodzice z powinni osiąść

⁹⁸¹ Por. Tamże, nr 70.

⁹⁸² Tamże, nr 109.

⁹⁸³ Por. Paweł VI, *Orędzie na 12. Światowy...*

⁹⁸⁴ Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio...*

⁹⁸⁵ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 14. Światowy...*

⁹⁸⁶ Por. Tamże.

⁹⁸⁷ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 15. Światowy...*

⁹⁸⁸ Por. Jan Paweł II, *Ochrona oraz formacja...*, nr 3.

⁹⁸⁹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*, nr 6.

⁹⁹⁰ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 28. Światowy...*

⁹⁹¹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *100 lat kina...*

⁹⁹² Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*, nr 25.

⁹⁹³ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie...*, nr 15.

umiejętność krytycznego oglądania, słuchania i czytania, by mogli stać się wzorami w tej dziedzinie ze względu na swoje dzieci oraz, że mają poważny obowiązek nadzoru korzystania z Internetu w rodzinie⁹⁹⁴. Twierdzi, że młodzi mają obowiązek względem rodziców, Boga i samych siebie by dobrze wykorzystywać Internet⁹⁹⁵. Jan Paweł II jest przekonany, że rodzice dla swoich dzieci stanowią pierwsze źródło wiedzy o mediach i ich zadaniem jest wpojenie potomstwu umiejętności korzystania z nich krytycznie i z umiarem⁹⁹⁶. Franciszek twierdzi, że w rodzinie można uczyć się krytycznego sposobu oceny przesłań płynących z różnych środków komunikacji społecznej⁹⁹⁷.

2B. Kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów

Następnym etapem rozważań jest analiza fragmentów oficjalnych dokumentów kościelnych przypisanych do podgrupy 2B, które zawierają treści powiązane z odpowiedzialnością rodziny za kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów. Passusów spełniających powyższe kryterium jest 74.

Pius X zachęca by „*wszyscy dobrzy ludzie*” powstrzymali członków rodzin od czytania bezbożnych i rozpustnych pism⁹⁹⁸. Pius XI chwali działania wychowawcze na rzecz uświadomienia rodziców o niebezpieczeństwach kryjących się w książkach i widowiskach⁹⁹⁹. Uważa, że wierni powinni składać uroczyste przyrzeczenie, że nie nigdy nie pójdą na filmy obrażające wiarę i moralność¹⁰⁰⁰.

Pius XII zachęca wiernych do czytania razem „*pięknych, dobrych i przydatnych książek*”¹⁰⁰¹. Zachęca rodziców i wychowawców do zastanowienia się nad różnymi formami sztuki radiowej.¹⁰⁰² Zachęca mężczyzn do odrzucenia prasy, filmów i programów, które obrażają skromność i naruszają prawo moralne¹⁰⁰³. Pragnie by wierni wykształcili umiejętność świadomego korzystania z telewizji oraz umiejętność dostrzegania niebezpieczeństw moralnych tam prezentowanych¹⁰⁰⁴. Sekretariat Stanu przedstawia opinię, że rodzice powinni kształtować młodych pod względem przestrzegania norm

⁹⁹⁴ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 11.

⁹⁹⁵ Por. Tamże.

⁹⁹⁶ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*, nr 5.

⁹⁹⁷ Por. Franciszek, *Amoris Laetitia...*, nr 274.

⁹⁹⁸ Por. Pius X, *Quod hierarchia...*

⁹⁹⁹ Por. Pius XI, *Divini illius...*, nr 91.

¹⁰⁰⁰ Por. Pius XI, *Vigilanti cura...*, nr 38.

¹⁰⁰¹ Pius XII, *Discorso «É uno spettacolo»*, Rzym 1942.

¹⁰⁰² Por. Pius XII, *Messaggio «En couronnant»*, Rzym 1948.

¹⁰⁰³ Por. Pius XII, *Discorso «Il Santo tempo quadragesimale»*, Rzym 1949.

¹⁰⁰⁴ Por. Pius XII, *I rapidi...*

pasterzy w korzystaniu z kina w celu walki z niemoralnością¹⁰⁰⁵. Pius XII zachęca matki do rozróżniania programów telewizyjnych, radiowych i prasy, którymi interesują się ich dzieci¹⁰⁰⁶. Zwraca uwagę, także rodzicom na gorszące widowiska telewizyjne, aby „nie zbeczcęściły czasem progów tego świętego miejsca [rodziny – przyp. autora]”¹⁰⁰⁷. Wyraża przekonanie, że rodzice powinni korzystać z telewizji z umiarem i czujnością oraz dopuszczać do oglądania dzieci stosownie do wieku a także powstrzymać je przed oglądaniem nieskromnych widowisk¹⁰⁰⁸. Uważa, że rodzice w kształtowaniu umiejętnego i właściwego korzystania z widowisk przez ich dzieci powinni sami dawać tego przykład swoim postępowaniem, nawet kosztem ciężkich trudności i dużych niewygód¹⁰⁰⁹. Prezentuje pogląd, że pierwszym obowiązkiem radiosłuchaczy jest staranny i sumienny dobór programów, które słuchają w domach¹⁰¹⁰.

Jan XXIII ostrzega rodziców w kontekście wychowywania dzieci, że niektóre ilustrowane gazety i czasopisma zawierają mieszankę kuszących i wulgarnych informacji lub reklam¹⁰¹¹. Żywi przekonanie, że rodzice odczuwają obowiązek ochrony dzieci i młodzieży przed niemoralnymi filmami¹⁰¹². Stoi na stanowisku, że rodzice nie powinni nigdy pozwalać „aby radio i telewizja szkodziły edukacji młodzieży”¹⁰¹³. Ma przeświadczenie, że jest potrzebna czujność rodziców, moralna wrażliwość i rozwaga w korzystaniu ze środków komunikacji społecznej w związku z niebezpieczeństwem wpływu mediów na młodych ludzi¹⁰¹⁴.

Sobór Watykański II jest zdania, że zadaniem rodziców jest prewencja przed oglądaniem w domach nieobyczajnych widowisk i publikacji, i zachęca młodzież do korzystania ze środków komunikacji społecznej z umiarem i z poczuciem karności¹⁰¹⁵. Paweł VI uważa, że rodzice są odpowiedzialni za wychowanie swych dzieci także w kontekście korzystania ze środków społecznego przekazu¹⁰¹⁶. Dowodzi pewnych negatywnych skutków w życiu rodzinnym, które wynikają z nadużywania ilościowego programów audiowizualnych i zaleca inteligentny sposób korzystania z mediów¹⁰¹⁷.

¹⁰⁰⁵ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean...*, Rzym 1955.

¹⁰⁰⁶ Por. Pius XII, *Discorso ad un gruppo della «Jeunesse...*

¹⁰⁰⁷ Pius XII, *Miranda prorsus...*, nr 156.

¹⁰⁰⁸ Por. Tamże, nr 164.

¹⁰⁰⁹ Por. Tamże, nr 165.

¹⁰¹⁰ Por. Tamże, nr 125.

¹⁰¹¹ Por. Jan XXIII, *Discorso ai giornalisti...*

¹⁰¹² Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo...*

¹⁰¹³ Tamże.

¹⁰¹⁴ Por. Jan XXIII, *Allocuzione «Bene...*

¹⁰¹⁵ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 10.

¹⁰¹⁶ Por. Paweł VI, *Orędzie na 1. Światowy...*

¹⁰¹⁷ Por. Paweł VI, *Orędzie na 3. Światowy...*

Uważa, że rodzina powinna rozpocząć „*aggiornamento [uwspółcześnienie, aktualizację, odnowę – przyp. autora]*” w sposobie korzystania ze środków społecznego przekazu poprzez kształtowanie świadomości zdolnej do oceny i wyboru programów¹⁰¹⁸. Wyznacza zadanie zostania przez rodziców krytykami i sędziami mediów poprzez nadzorowanie i selekcjonowanie komunikatów tworzonych przez środki przekazu i prezentowanych w ich domach¹⁰¹⁹. Ma przeświadczenie, że rodzice mają pomagać młodym w dokonywaniu wyboru, osądzaniu i przyjmowaniu treści proponowanych także przez środki społecznego przekazu¹⁰²⁰.

Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu twierdzi, że rodzice powinni zapoznać się z filami i publikacjami, które są atrakcyjne dla dzieci i młodzieży by z nimi na ten temat rozmawiać i kształtować w nich umiejętność krytycznego korzystania z tych środków przekazu¹⁰²¹. Reprezentuje pogląd, że rodzicom zależy by ich dzieci we właściwy sposób korzystały z masmediów¹⁰²². Utrzymuje, że pierwszy etap w kształceniu zrozumienia, umiejętności dokonania wyboru i oceny środków społecznego przekazu musi dokonać się najpierw w rodzinie¹⁰²³. Paweł VI stoi na stanowisku, że rodzice mają obowiązek pomagania własnym dzieciom w dokonywaniu wyboru i w dojrzałej ocenie treści medialnych¹⁰²⁴. Uważa, że podstawowe kształcenie w umiejętnym i właściwym korzystaniu z mediów ma odbywać się najpierw w rodzinie¹⁰²⁵.

Jan Paweł II żywi przekonanie, że rodzice powinni rozwijać u dzieci samodyscyplinę w wyborze programów¹⁰²⁶. Wyraża opinię, że korzystanie ze środków społecznego przekazu w rodzinie powinno być dokładnie regulowane przez rodziców w celu ochrony dzieci przed agresją i nadmiernym spędzaniem czasu przed telewizorem¹⁰²⁷. Jest przekonany, że rodzice powinni wpajać dzieciom zasady korzystania z mediów, których celem będzie umiejętność rozróżniania pomiędzy programami, które należy odrzucić a, które można oglądać¹⁰²⁸. Jego zdaniem rodzice powinni zrozumieć i ocenić zawartość przekazu by rodzina mogła korzystać z mediów bez ulegania

¹⁰¹⁸ Por. Tamże.

¹⁰¹⁹ Por. Paweł VI, *Regina coeli z 18 maja...*

¹⁰²⁰ Por. Paweł VI, *Orędzie na 4. Światowy...*

¹⁰²¹ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 68.

¹⁰²² Por. Tamże, nr 70.

¹⁰²³ Por. Tamże, nr 109.

¹⁰²⁴ Por. Paweł VI, *Orędzie na 12. Światowy...*

¹⁰²⁵ Por. Tamże.

¹⁰²⁶ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 13. Światowy...*

¹⁰²⁷ Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio...*

¹⁰²⁸ Por. Tamże.

„upokarzającym uwarunkowaniom”¹⁰²⁹. Ma przeświadczenie, że rodzice powinni kształtować siebie i dzieci w kierunku umiejętnej selekcji i oceny wartości informacji prezentowanej w środkach przekazu¹⁰³⁰. Twierdzi, że środki społecznego przekazu wywierają wpływ na wyobraźnię dzieci i młodzieży, i zadaniem rodziców jest ochrona i odpowiedzialność za korzystanie z mediów w rodzinie¹⁰³¹. Reprezentuje pogląd, że korzystanie z mediów w rodzinie może mieć dobre i złe strony, i dlatego rodzice powinni wpływać na wybór i przygotowanie samych programów, kontaktując się z producentami¹⁰³². Utrzymuje, że jednym z praw rodziny jest ochrona jej członków przed negatywnymi wpływami środków przekazu¹⁰³³. Stoi na stanowisku, że rodzice mają wychować dzieci do odpowiedzialnego korzystania z mediów¹⁰³⁴. Uważa, że rodzina powinna prowadzić działania wychowawcze na rzecz nauczania młodych zrównoważonego i zdyscyplinowanego korzystania ze środków przekazu¹⁰³⁵.

Kongregacja Wychowania Katolickiego żywi przekonanie o konieczności czasowego lub stałego udziału rodziny w medialnej formacji podstawowej¹⁰³⁶. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu wyraża opinię, że młodzież może działać na rzecz prewencji przed zalewem pornografii poprzez odpowiedzialność za własne decyzje moralne i wybór rozrywek¹⁰³⁷. Jest zdania, że rodzice powinni swoje dzieci i młodzież „ustawicznie kształcić w umiejętności wybierania programów oraz we właściwej ocenie i korzystaniu ze środków przekazu”¹⁰³⁸.

Jan Paweł II ma przeświadczenie, że rodzice mają doniosły obowiązek wychowania rodziny do krytycznego korzystania z mediów¹⁰³⁹. Nakłada na rodziców obowiązek rozważnego korzystania z telewizji oraz czynnego kształtowania nawyków u dzieci w tej dziedzinie¹⁰⁴⁰. Twierdzi, że nauczanie dzieci odpowiedzialnego korzystania z telewizji może czasem wymagać wyłączenia odbiornika¹⁰⁴¹. Reprezentuje pogląd, że środki Społecznego Przekazu wywierają wpływ na rodziny, i w tym kontekście utrzymuje, że powinny unikać wszystkiego co może „uszkodzić moralną tkankę

¹⁰²⁹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 14. Światowy...*

¹⁰³⁰ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 14. Światowy...*

¹⁰³¹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 15. Światowy...*

¹⁰³² Por. Jan Paweł II, *Ochrona oraz formacja...*, nr 3.

¹⁰³³ Por. Jan Paweł II, *Karta Praw Rodziny...*

¹⁰³⁴ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*

¹⁰³⁵ Por. Tamże, nr 6.

¹⁰³⁶ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja. Wskazówki odnośnie do formacji...*, nr 15.

¹⁰³⁷ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*, nr 26.

¹⁰³⁸ Tamże, nr 24.

¹⁰³⁹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 27. Światowy...*

¹⁰⁴⁰ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 28. Światowy...*

¹⁰⁴¹ Por. Tamże.

rodziny”¹⁰⁴². Utrzymuje, że kobiety mogą uczyć swoich bliskich krytycznego odbioru treści przekazywanych przez media w kontekście istnienia programów, które uwłaczają ich godności¹⁰⁴³. Stoi na stanowisku, że występuje coraz więcej trudności we właściwym kształtowaniu dzieci przez rodziców do właściwego odbioru mediów szczególnie ze względu na prezentowane w nich niemoralne treści¹⁰⁴⁴. Uważa za niezbędne koordynację działań różnych instytucji, pośród których wymienia rodzinę w celu pilnej potrzeby właściwego wychowania młodzieży do umiejętnego i dojrzałego korzystania z mediów¹⁰⁴⁵. Jego zdaniem rodzice powinni czujnie nadzorować sferę wychowania medialnego ich dzieci¹⁰⁴⁶.

Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu żywi przekonanie, że obowiązkiem rodziców jest kształtowanie dzieci w ocenie i korzystaniu z mediów¹⁰⁴⁷. Wyraża opinię, że rodzice powinni kontrolować wykorzystanie Internetu przez dzieci¹⁰⁴⁸. Ma przeświadczenie, że rodzice powinni dawać przykład odpowiedzialnego korzystania z mediów względem swoich dzieci poprzez kontrolę i reglamentację Internetu, filtrowanie treści pornograficznych, ochronę przed prześladowcami seksualnymi i innymi zagrożeniami sieci, a także poprzez rozmowę o tym co doświadczają w cyberprzestrzeni oraz mają przeciwdziałać uzależnieniu się dzieci od Internetu¹⁰⁴⁹. Twierdzi, że młodzi powinni dobrze wykorzystywać Internet¹⁰⁵⁰. Reprezentuje pogląd, że rodzice powinni kierować wykorzystaniem Internetu przez dzieci i nakłada na jego użytkowników obowiązek wykorzystywania go świadomie i w sposób odpowiedzialny moralnie¹⁰⁵¹.

Jan Paweł II dostrzega wielkie pozytywne możliwości oraz zagrożenia dla rodzin, które korzystają z mediów i utrzymuje, że w przekazie informacji należy kierować się „etyczną zasadą poszanowania prawdy i godności człowieka”¹⁰⁵². Stoi na stanowisku, że rodzice są dla dzieci pierwszym źródłem wiedzy o mediach i ich zadaniem jest nauczenie swojego potomstwa umiejętnego korzystania ze środków przekazu¹⁰⁵³.

¹⁰⁴² Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Nowe formy komunikacji...*

¹⁰⁴³ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 30. Światowy...*

¹⁰⁴⁴ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 31. Światowy...*

¹⁰⁴⁵ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów w tworzeniu...*

¹⁰⁴⁶ Por. Jan Paweł II, *Media i wychowanie...*, nr 3.

¹⁰⁴⁷ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*, nr 25.

¹⁰⁴⁸ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie...*, nr 15.

¹⁰⁴⁹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 11.

¹⁰⁵⁰ Por. Tamże.

¹⁰⁵¹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie...*, nr 15.

¹⁰⁵² Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*, nr 2.

¹⁰⁵³ Por. Tamże, nr 5.

Uważa, że rodzice powinni ustalać reguły korzystania z mediów w swoich domach¹⁰⁵⁴. Benedykt XVI żywi przekonanie, że rodzice odgrywają pierwszoplanową rolę w kwestii wychowania dzieci do wybiórczego korzystania z mediów poprzez nauczenie ich wartościowej i obiektywnej oceny przekazów¹⁰⁵⁵.

Franciszek wyraża opinię, że członkowie rodzin, którzy korzystają ze smartfonów lub innych mediów jako substytutów wspólnych rozmów podczas posiłków przy stole postępują niewłaściwie¹⁰⁵⁶. Wyraża niezadowolenie w przypadku sytuacji, gdy przy rodzinnym posiłku milczy się z powodu korzystania z telewizji lub komputera¹⁰⁵⁷. Zastanawia się nad konsekwencjami niewłaściwego korzystania z mediów w rodzinach, które mogą stać się przeszkodą w porozumiewaniu się¹⁰⁵⁸. Jego zdaniem rodzice są pierwszymi wychowawcami dzieci w kształtowaniu ich stosunku do technologii¹⁰⁵⁹. Ma przeświadczenie, że w rodzinie jej członkowie mogą uczyć się krytycznego rozeznawania komunikatów medialnych¹⁰⁶⁰. Twierdzi, że zadaniem rodzin jest wykształcenie u dzieci zdolności oczekiwania w kontekście wychowania do odpowiedzialnego korzystania z mediów¹⁰⁶¹. Reprezentuje pogląd, że korzystanie z mediów w rodzinie nie może zastąpić osobistego spotkania i dialogu ich członków¹⁰⁶². Utrzymuje, że w pewnych przypadkach media społecznościowe mogą tworzyć sieć przyjaźni, solidarności i wzajemnego wsparcia w rodzinie, a w innych przypadkach mogą powodować zagrożenia dla prawdziwych relacji rodzinnych¹⁰⁶³.

2C. Kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów

W kolejnym etapie rozważań należy przeanalizować dokumenty kościelne, które wypowiadają się w kwestii odpowiedzialności rodziny za kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów. Fragmentów w oficjalnych dokumentach kościelnych, które spełniają powyższe kryterium jest 13 i są przypisane według klucza kategoryzacyjnego zawartego w części metodologicznej wstępu do podgrupy 2C. Te 13 fragmentów na 2410 wszystkich ogółem cytatów stanowi 0,54%.

¹⁰⁵⁴ Por. Tamże.

¹⁰⁵⁵ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*

¹⁰⁵⁶ Por. Franciszek, *Przy rodzinnym...*

¹⁰⁵⁷ Por. Tamże.

¹⁰⁵⁸ Por. Franciszek, *Orędzie na 49. Światowy...*

¹⁰⁵⁹ Por. Tamże.

¹⁰⁶⁰ Por. Franciszek, *Amoris Laetitia...*, nr 274.

¹⁰⁶¹ Por. Tamże, nr 275.

¹⁰⁶² Por. Tamże, nr 278.

¹⁰⁶³ Por. Franciszek, *Jak wielka rodzina...*

Pius XII utrzymuje, że między innymi ojcowie rodzin powinni przekazywać władzy cywilnej referencje na temat nikczemnej prasy, spektakli, czy filmu¹⁰⁶⁴. Paweł VI zachęca młodzież, która otrzymała wychowanie moralne i religijne do partycypacji w różnych formach działania mediów¹⁰⁶⁵. Inspiruje rodziny do współpracy ze stowarzyszeniami, które mają wpływ na kształt środków społecznego przekazu¹⁰⁶⁶. Zaprasza rodziny do dialogu z tymi, którzy są odpowiedzialni za media¹⁰⁶⁷.

Sekretariat Stanu ma przeświadczenie, że założenie ACEC z inicjatywy Katolickiego Centrum Filmowego będzie miało pozytywny wpływ poprzez wykorzystanie kina dla rodzin a szczególnie dla młodzieży¹⁰⁶⁸. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu twierdzi, że należy kierować uzdolnionych medialnie młodych ludzi do pracy zawodowej w dziedzinie przekazu społecznego¹⁰⁶⁹. Paweł VI podkreśla obowiązek dialogu rodziców z nadawcami środków społecznego przekazu¹⁰⁷⁰. Jan Paweł II reprezentuje pogląd na temat potrzeby wpływania na wybór i przygotowanie programów poprzez kontakt rodziców z osobami odpowiedzialnymi za produkcję i przekaz¹⁰⁷¹. Utrzymuje, że rodzice powinni nawiązywać kontakt z producentami medialnymi poprzez popieranie różnych inicjatyw jak na przykład Stowarzyszenie Radiosłuchaczy i Telewidzów¹⁰⁷². Stoi na stanowisku, że rodziny powinny naciskać na ośrodki produkcji programów do prezentowania wartościowych treści¹⁰⁷³. Uważa, że kobiety powinny wpływać na media poprzez popieranie nadawania programów edukacyjnych, których celem jest kształcenie krytycznego odbioru treści oraz dzielenie się swoimi opiniami z producentami, wydawcami i twórcami reklam na temat programów i publikacji uwłaczającymi ich godności¹⁰⁷⁴. Oświadcza, że słyszy skargi od rodzin na temat filmów, programów telewizyjnych i reklam, które zawierają brutalne i wulgarne treści¹⁰⁷⁵. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu wyraża opinię, że trzeba by młodzi ludzie przyjęli na siebie aktywną rolę w trakcie korzystania z mediów¹⁰⁷⁶.

¹⁰⁶⁴ Por. Pius XII, *Discorso «Sommamente gradita»*, Rzym 1942.

¹⁰⁶⁵ Por. Paweł VI, *Orędzie na 3. Światowy...*

¹⁰⁶⁶ Por. Tamże.

¹⁰⁶⁷ Por. Tamże.

¹⁰⁶⁸ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Dalla Zuanna presidente ACEC*, Rzym 1969.

¹⁰⁶⁹ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 109.

¹⁰⁷⁰ Por. Paweł VI, *Orędzie na 12. Światowy...*

¹⁰⁷¹ Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio...*

¹⁰⁷² Por. Jan Paweł II, *Ochrona oraz formacja...*

¹⁰⁷³ Por. Jan Paweł II, *Środki Społecznego Przekazu...*

¹⁰⁷⁴ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 30. Światowy...*

¹⁰⁷⁵ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Ewangelizacja przez środki...*

¹⁰⁷⁶ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 8.

Jan Paweł II jest zdania, że „rodziny powinny otwarcie mówić producentom, twórcom reklam i władzom publicznym, co im się podoba, a co nie”¹⁰⁷⁷.

3A. Formacja etyczno-moralna nadawców medialnych

Należy następnie rozważyć fragmenty z podgrupy 3A, które dotyczą formacji nadawców medialnych pod kątem moralnym i etycznym w kontekście odpowiedzialności rodziny. Fragmentów tych jest 7 co stanowi 0,29% wszystkich rozważanych passusów z oficjalnych dokumentów kościelnych.

Sekretariat Stanu ma przeświadczenie, że krytycy filmowi powinni wziąć udział w krucjacie w celu przywrócenia moralności w filmach i mają być w tym wsparciem przez katolików, urzędy państwowe i wykwalifikowanych ludzi świeckich.¹⁰⁷⁸ Wyraża opinię, że Stowarzyszenie ACEC daje okazję do kontaktu z profesjonalistami z branży rozrywkowej by uwrażliwiać ich moralnie w kwestii tworzenia programów, treści medialnych i reklam¹⁰⁷⁹. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu proponuje w celu formacji tych, którzy kierują środkami społecznego przekazu kongresy i spotkania międzynarodowe ludzi zatrudnionych w masmediach, przyznawanie nagród za najlepsze realizacje, zjazdy różnych twórców i badaczy z dziedziny mediów¹⁰⁸⁰. Jan Paweł II uwrażliwia publicystów w kontekście wzięcia pod uwagę w swojej działalności naukowych badań na temat wpływu środków społecznego przekazu na ludzi dając za przykład pewne badanie, które przedstawia wpływ scen gwałtu na młodzież¹⁰⁸¹. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu ma przeświadczenie, że należy zachęcać artystów i pisarzy aby poprzez słowo pisane, teatr, radio, telewizję i film przekazywali wartości ewangeliczne¹⁰⁸². Jan Paweł II twierdzi, że pracownicy mediów powinni wykazać mądrość ponieważ ich decyzje mają wpływ na dzieci i młodzież¹⁰⁸³. Benedykt XVI reprezentuje pogląd, że ludzie z branży medialnej i rozrywkowej we współpracy z rodzicami mają misję wychowywania dzieci poprzez ukazywanie wzorców ludzkiego życia i miłości¹⁰⁸⁴.

¹⁰⁷⁷ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*, nr 5.

¹⁰⁷⁸ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al can. Abel Brohé presidente OCIC*, Rzym 1947.

¹⁰⁷⁹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Dalla...*

¹⁰⁸⁰ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 99.

¹⁰⁸¹ Por. Jan Paweł II, *Współpraca twórców...*, nr 9.

¹⁰⁸² Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 28.

¹⁰⁸³ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*

¹⁰⁸⁴ Por. Benedykt XVI, *Krzewić prawdę...*

3B. Kształtowanie medialnych umiejętności warsztatowych

Kolejnym etapem pracy jest analiza fragmentów dokumentów przyporządkowanych do podgrupy 3B. Dotyczą one nabywania umiejętności warsztatowych w dziennikarstwie, tworzenia mediów obywatelskich, tworzenia mediów katolickich i wyznaniowych w kontekście odpowiedzialności rodziny. Takich fragmentów jest 4 co stanowi 0,17% wszystkich cytatów rozważanych w niniejszej pracy.

Pius X utrzymuje, że członkowie rodzin powinni powstrzymać się od czytania bezbożnych i rozpustnych pism oraz zgodnie z ich możliwościami powinni zapewnić publikacje innych pism, gazet lub czasopism, w których zawarta będzie chrześcijańska mądrość i cnota¹⁰⁸⁵. Sekretariat Stanu stoi na stanowisku, że najskuteczniejszym sposobem zapobiegania rozprzestrzenianiu się złej prasy dziecięcej, jest pomoc publikacjom, których celem jest zaszczepianie czytelnikom zasad religii i moralności¹⁰⁸⁶. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu uważa, że rodzice powinni zdolnych i chętnych młodych ludzi kierować do pracy zawodowej w dziedzinie mediów¹⁰⁸⁷. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu żywi przekonanie, że należy opracować i realizować programy formacyjne dla rodziców i uczniów, których celem będzie nabycie umiejętności posługiwania się środkami przekazu i ich odbiór¹⁰⁸⁸.

3C. Formacja edukatorów medialnych

Następnie zostaną poddane analizie fragmenty przyporządkowane do podgrupy 3C. Dotyczą one formacji edukatorów medialnych w kontekście odpowiedzialności rodziny. Cytatów zawartych w oficjalnych dokumentów kościelnych spełniających powyższe kryterium jest 5 co stanowi 0,21% z rozważanych 2410 fragmentów. Pius XI wyraża opinię, że należy promować dzieła wychowawcze, które za pomocą książek i periodycznych wydawnictw uświadamiają rodziców na temat moralnych i religijnych niebezpieczeństw kryjących się w książkach i widowiskach¹⁰⁸⁹. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu zaleca nabycie umiejętności oceny i selekcji mediów przez młodych, którzy następnie swoim rówieśnikom mogliby udzielać wskazówek

¹⁰⁸⁵ Por. Pius X, *Quod hierarchia...*

¹⁰⁸⁶ Por. Segreteria di Stato, *List Sekr. Stanu do dyrektora magazynu Il corrierino...*

¹⁰⁸⁷ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 109.

¹⁰⁸⁸ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 28.

¹⁰⁸⁹ Por. Pius XI, *Divini illius...*, nr 91.

odnośnie do odpowiedzialnego korzystania z mediów oraz równocześnie zaleca by sami rodzice spełniali rolę nauczycieli medialnych względem swoich dzieci¹⁰⁹⁰. Jest zdania, że rodzice powinni skierować dzieci, które są uzdolnione medialnie do dalszego kształcenia się w dziedzinie środków przekazu¹⁰⁹¹. Ma przeświadczenie, że należy pomóc rodzicom w dziedzinie wychowania medialnego¹⁰⁹². Twierdzi, że należy opracować programy formacyjne przygotowujące do posługiwania się mediami przez rodziców¹⁰⁹³.

3D. Reakcja władzy cywilnej i innych instytucji na naruszenia prawa i etyki mediów

Ostatnim etapem analizy w tym paragrafie jest rozważenie fragmentów oficjalnych dokumentów kościelnych z podgrupy 3D. Dotyczą one reagowania przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów w kontekście odpowiedzialności rodziny. Cytatów spełniających to kryterium jest 6 co stanowi 0,25% wszystkich fragmentów.

Sekretariat Stanu twierdzi, że należy pochwalić wysiłki rodziców na rzecz uformowania u swych dzieci myślenia i uczciwego życia pomimo, że władze publiczne otrzymują zgłoszenia na temat niebezpiecznych moralnie i antyreligijnych filmów.¹⁰⁹⁴ Pius XII zachęca ojców do reagowania na nadużycia prasy i innych mediów poprzez zawiadomienie władzy cywilnej¹⁰⁹⁵. Wyraża opinię, że między innymi rodzice powinni sygnalizować władzy cywilnej sygnały dotyczące niemoralnych gazet, czasopism i filmów¹⁰⁹⁶. Jan XXIII uważa, że rodzina musi się bronić przed niekontrolowaną propagandą prasy i rozrywki, która jest szkodliwa szczególnie dla młodzieży także poprzez korzystanie z ochrony prawa cywilnego¹⁰⁹⁷. Paweł VI twierdzi, że konieczny jest dialog pomiędzy rodzinami a odpowiedzialnymi za media w celu wyrażenia między innymi życzeń lub krytyki¹⁰⁹⁸. Jan Paweł II wyraża opinię, że przedstawiciele rodzin powinni

¹⁰⁹⁰ Por. Papińska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 67.

¹⁰⁹¹ Por. Tamże, nr 109.

¹⁰⁹² Por. Papińska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*

¹⁰⁹³ Por. Papińska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 28.

¹⁰⁹⁴ Por. Segreteria di Stato, *List do can Abel...*

¹⁰⁹⁵ Por. Pius XII, *Discorso «Sommamente...*

¹⁰⁹⁶ Por. Pius XII, *Discorso «Il santo...*

¹⁰⁹⁷ Por. Jan XXIII, *Discorso «Con profonda...*

¹⁰⁹⁸ Por. Paweł VI, *Orędzie na 3. Światowy...*

uczestniczyć w kształtowaniu takiej polityki władz, które poprzez odpowiednie regulacje spowodują by media nie działały na szkodę rodzin¹⁰⁹⁹.

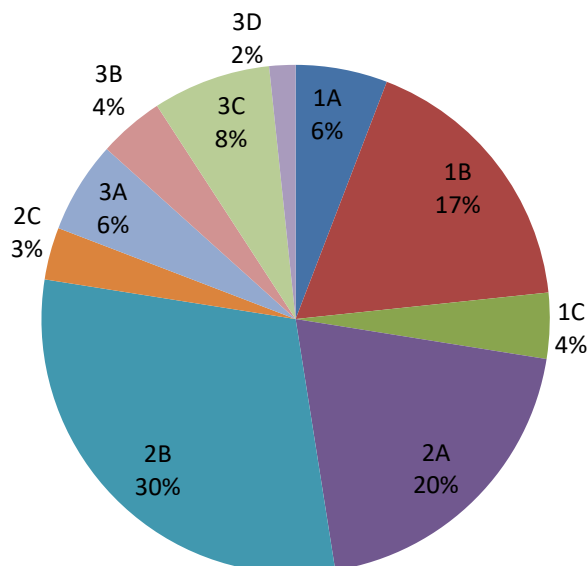
Podsumowując paragraf, z przeanalizowanego materiału wynika, że największa ilość fragmentów dotyczy podgrupy 2B – 33% i 1B – 30%. Dokumenty z podgrupy 2B dotyczą kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów w kontekście odpowiedzialności rodziny a z podgrupy 1B formacji społecznej, moralnej i religijnej także na płaszczyźnie odpowiedzialności rodziny. Należy zauważyć, że najmniejsza ilość fragmentów znajdujących się w oficjalnych dokumentach kościelnych powiązanych z rodziną jako podmiotem odpowiedzialności za edukację medialną należy do podgrup 3A, 3B, 3C, 3D które sumarycznie dają 10% i dotyczą wychowywania nadawców i edukatorów medialnych.

4.2. Szkoła jako podmiot edukacji medialnej

Istnieje 120 passusów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych, które przypisują szkole odpowiedzialność podmiotową za edukację medialną. Te miejsca zostały podzielone według trzech sposobów rozumienia czym jest edukacja medialna na następujące podgrupy: 1A – 7 miejsc, 1B – 21, 1C – 5, 2A – 24, 2B – 36, 2C – 4, 3A – 7, 3B – 5, 3C – 9, 3D – 2, co zobrazowano poniżej. Celem tego paragrafu jest omówienie tych fragmentów według przyjętych kryteriów.

¹⁰⁹⁹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*

Wykres 8. Przedstawienie fragmentów znajdujących się w oficjalnych dokumentach kościelnych, w których szkoła jest podmiotem odpowiedzialności za edukację medialną w kontekście podgrup składających się na trzy sposoby rozumienia czym jest *media science*

Źródło: Opracowanie własne.

1A. Przekazywanie treści edukacyjnych przez media

Dokumenty z podgrupy 1A dotyczą przekazywania treści edukacyjnych przez media w kontekście odpowiedzialności szkoły. Fragmentów takich jest 7 co stanowi 0,29% wszystkich w ogóle cytatów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących edukacji medialnej.

Pius XII twierdzi, że nauczyciele powinni odznaczać się posiadaniem sumienia etyczno-moralnego oraz odpowiednim przygotowaniem kulturalnym i zawodowym aby mogli prawidłowo korzystać z szkolnych filmów przekazując wiedzę¹¹⁰⁰. Sekretariat Stanu reprezentuje pogląd, że nauczyciele chrześcijańscy powinni wziąć pod uwagę w kontekście swojej pracy zawodowej wnioski konferencji międzynarodowych dotyczących badań nad edukacją filmową¹¹⁰¹. Pius XII utrzymuje, że wykorzystanie w szkolnictwie filmu dydaktycznego i radia przynosi „nowe i nieoczekiwane

¹¹⁰⁰ Por. Pius XII, *Discorso «Ci torna...», nr 5.*

¹¹⁰¹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1952.

możliwości”¹¹⁰². Jan XXIII przestrzega ludzi, którzy mają obowiązki edukacyjne, wśród których wymienia między innymi kierowników placówek by radio i telewizja nie szkodziły edukacji młodzieży¹¹⁰³. Paweł VI stoi na stanowisku, że w czasach jemu współczesnych prasa, radio, film i telewizja próbują w niektórych przypadkach zastąpić to wszystko co szkoła ukazuje młodzieży, ponieważ mają ogromny wpływ na uczucia i umysły poprzez stosowanie obrazów dźwiękowych i wizualnych¹¹⁰⁴. Uważa, że należy kształcić użytkowników mediów w ramach edukacji szkolnej i dodatkowo podkreśla, że Sobór Watykański II zobowiązuje szkoły katolickie wszystkich szczebli i chrześcijańskie organizacje oświatowe do kształcenia uczniów w rozumieniu tego co media prezentują¹¹⁰⁵. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu żywi przekonanie, że „*media są ważnymi narzędziami oświaty w wielu kontekstach*” oraz, że media są powszechnie stosowanymi instrumentami kształcenia w licznych szkołach¹¹⁰⁶.

1B. Formacja społeczna, moralna i religijna

Kolejnym etapem jest rozważenie fragmentów dokumentów z podgrupy 1B, które dotyczą formacji społecznej, moralnej i religijnej gdzie szkoła rozpatrywana jest jako podmiot edukacji medialnej. Takich passusów jest 21 co stanowi 0,87% wszystkich 2410 cytatów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących *media science*.

Sekretariat Stanu pochwała wysiłki wychowawców i ludzi odpowiedzialnych za edukację na rzecz przeciwdziałania moralnym i religijnym niebezpieczeństwom powodowanym przez filmy¹¹⁰⁷. Kongregacja Wiary utrzymuje, że osoby odpowiedzialne za szkolenie i edukację młodych ludzi powinni powstrzymać się od czytania niemoralnych książek i czasopism oraz by tego uczyli podopiecznych¹¹⁰⁸. Pius XII stoi na stanowisku, że wychowawcy powinni być uformowani pod względem posiadania chrześcijańskiego sumienia w korzystaniu z telewizji, by mieli świadomość możliwych niebezpieczeństw i przestrzegali osądów władzy kościelnej¹¹⁰⁹.

¹¹⁰² Por. Pius XII, *Miranda prorsus...*, nr 49.

¹¹⁰³ Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo...*

¹¹⁰⁴ Por. Paweł VI, *Orędzie na 4. Światowy...*

¹¹⁰⁵ Por. Tamże.

¹¹⁰⁶ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*, nr 10.

¹¹⁰⁷ Por. Segreteria di Stato, *List do can. Abel Brohéé*, Rzym 1934.

¹¹⁰⁸ Por. Congregazione del Sant'Uffizio, *Decreto di condanna all'Indice dei libri proibiti*, Rzym 1952.

¹¹⁰⁹ Por. Pius XII, *I rapidi...*

Jan XXIII zwraca uwagę wychowawcom na temat kształtowania i dyscyplinowania wolności prasy¹¹¹⁰. Żywi przekonanie, że wychowawcy poczuwają się do obowiązku ochrony dzieci i młodzieży przed niemoralnymi filmami¹¹¹¹. Wyraża opinię, że ludzie posiadający obowiązki edukacyjne nie powinni pozwolić na szkodzenie edukacji młodzieży przez radio i telewizję¹¹¹². Jest zdania, że wychowawcy powinni odczuwać moralną wrażliwość i najwyższą rozwagę w korzystaniu z narzędzi komunikacji społecznej ponieważ mają one wpływ na dusze młodych ludzi¹¹¹³.

Paweł VI ma przeświadczenie, że media zastępują to wszystko co między innymi szkoła przekazywała uczniom¹¹¹⁴. Twierdzi, że nauczyciele powinni wykorzystywać środki przekazu, by młodzi stawali się prawdziwymi ludźmi i chrześcijaninami¹¹¹⁵. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu reprezentuje pogląd, że niektóre media mogą stanowić niebezpieczeństwo moralne dla młodych i dlatego potrzeba określeń prawnych na rzecz wysiłków wychowawczych szkoły¹¹¹⁶. Utrzymuje, że szkoły i inne instytuty katolickie powinny mieć świadomość obowiązku w zakresie dostarczania za pomocą mediów dzieł ambitnych i wartościowych by kształtować uczniów na „pełnowartościowych obywateli epoki społecznego przekazu”¹¹¹⁷. Stoi na stanowisku, że media mogą się przyczynić do odnowy nauczania religijnego oraz mogą dopomóc nauczycielom w oddziaływaniu wychowawczym¹¹¹⁸. Uważa, że ci nauczyciele, którzy nie są zdolni do właściwej oceny mediów nie wypełnią dobrze zadań przed nimi postawionych¹¹¹⁹. Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan żywi przekonanie, że w chrześcijańskiej działalności wychowawczej szczególne znaczenie mają środki społecznego przekazu, z których należy korzystać w szkołach, seminariach i uniwersytetach¹¹²⁰.

Jan Paweł II wyraża opinię, że wychowawcy powinni rozważyć wpływ na młodzież jaki mają medialne przedstawienia obrazów przemocy¹¹²¹. Jego zdaniem należy poprzeć programy edukacji medialnej w szkołach w celu przeciwdziałania manipulacji mediów i nauczania inteligentnego korzystania z nich¹¹²². Ma przeświadczenie, że

¹¹¹⁰ Por. Jan XXIII, *Discorso «Siamo...*

¹¹¹¹ Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo...*

¹¹¹² Por. Tamże.

¹¹¹³ Por. Jan XXIII, *Allocuzione «Bene...*

¹¹¹⁴ Por. Paweł VI, *Orędzie na 4. Światowy...*

¹¹¹⁵ Por. Tamże.

¹¹¹⁶ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 89.

¹¹¹⁷ Por. Tamże, nr 107.

¹¹¹⁸ Por. Tamże, nr 129.

¹¹¹⁹ Por. Tamże, nr 70.

¹¹²⁰ Por. Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan, *Wskazówki i propozycje...*

¹¹²¹ Por. Jan Paweł II, *Współpraca twórców...*, nr 9.

¹¹²² Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Pro-*

wychowawcy powinni chronić dzieci i młodzież przed zagrożeniami ze strony środków przekazu¹¹²³. Twierdzi, że wychowawcy powinni być mądrzy w korzystaniu z mediów ze względu na ich wpływ na dzieci i młodzież¹¹²⁴.

Benedykt XVI zastanawia się nad rywalizacją pomiędzy wpływem mediów a formacyjnym wpływem szkoły¹¹²⁵. Reprezentuje pogląd, że pragnienie dobrego wychowania dzieci żywione przez nauczycieli może być wspierane przez media pod pewnymi warunkami¹¹²⁶. Utrzymuje, że nauczyciele odczuwają niepokój w kwestiach oddziaływania mediów na młodzież i dlatego zachęca międzynarodowe spółki medialne do ukazywania godności człowieka, wartości małżeństwa i rodziny¹¹²⁷.

1C. Ewangelizacja przez media

W kolejnym etapie analizy należy rozważyć fragmenty z podgrupy 1C, które dotyczą ewangelizacji przez media jako specyficznej formy edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności szkoły. Fragmentów zakwalifikowanych na podstawie przyjętego klucza jest 5 co stanowi 0,2% wszystkich rozważanych passusów.

Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu stoi na stanowisku, że media mogą udostępniać naukę chrześcijańską i zaangażować do tego celu specjalistów w dziedzinie chrześcijańskiego wychowania¹¹²⁸. Jan Paweł II uważa, że kultura i wiara, które są przekazywane przez media wzbogacają się poprzez pracę nauczycieli i wychowawców¹¹²⁹. Żywi przekonanie, że środki przekazu mogą stać się kanałami przekazu ewangelicznego co wymaga działań wychowawczych podjętych między innymi przez szkoły¹¹³⁰. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu wyraża opinię, że media mogą służyć do ewangelizacji i dlatego w tym celu należy podjąć formację medialną realizowaną przez szkoły katolickie¹¹³¹. Jan Paweł II jest zdania, że media mogą pomagać w głoszeniu Ewangelii albo powodować jej przemilczenie co powinno stanowić wyzwanie dla odpowiedzialnych za wychowanie dzieci i młodzieży¹¹³².

mocja prawa..., nr 4.

¹¹²³ Por. Jan Paweł II, *Środki społecznego przekazu w służbie...*

¹¹²⁴ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*

¹¹²⁵ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*

¹¹²⁶ Por. Tamże, nr 3.

¹¹²⁷ Por. Benedykt XVI, *Odpowiedzialność za wychowanie...*

¹¹²⁸ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 29.

¹¹²⁹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 18. Światowy...*

¹¹³⁰ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*, nr 6.

¹¹³¹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w reklamie...*, nr 22.

¹¹³² Por. Jan Paweł II, *Il rapido...*

2A. Kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów

Następnie należy przeanalizować fragmenty oficjalnych dokumentów kościelnych przydzielonych do podgrupy 2A, które dotyczą odpowiedzialności szkoły za kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów. Takich passusów jest 24 co stanowi 1% wszystkich dokumentów kościelnych dotyczących edukacji medialnej.

Pius XI chwali te publikacje i wydawnictwa periodyczne, które uświadamiają wychowawców w temacie możliwych niebezpieczeństw moralnych i religijnych znajdujących się w książkach i widowiskach¹¹³³. Sekretariat Stanu wyraża uznanie dla wysiłków wychowawców, którzy poprzez świadectwo życia i działania na rzecz młodzieży uwrażliwiają młodych w kwestii niebezpieczeństw powodowanych przez filmy¹¹³⁴. Pius XII jest zdania, że wychowawcy powinni kształtować u swoich podopiecznych umiejętność korzystania z telewizji i świadomość możliwych niebezpieczeństw moralnych zawartych w przedstawieniach telewizyjnych¹¹³⁵. Sekretariat Stanu ma przeświadczenie, że w działalności edukacyjnej należy rozpocząć od młodzieży i kształtować w niej zmysł krytyczny i niezależne myślenie w celu zdobycia umiejętności jak czytać gazetę, ocenić film czy krytykować program¹¹³⁶. Sobór Watykański II zachęca młodych do rozmowy z wychowawcami na temat recepcji informacji, które czerpią ze środków przekazu w celu nabycia umiejętności wydawania słusznej oceny¹¹³⁷. Twierdzi, że należy popierać działania wychowawcze odnoszące się do młodzieży podejmowane przez szkoły katolickie i seminaria, których celem jest odpowiednie przygotowanie odbiorców mediów¹¹³⁸.

Paweł VI reprezentuje pogląd, że szkoła powinna „przygotować uczniów do poznawania i rozumienia języka nowoczesnej techniki, do oceniania jej treści i do posługiwania się nią rozsądnie, umiarkowanie i zachowaniem osobistej dyscypliny”¹¹³⁹. Papiaska Komisja do Środków Społecznego Przekazu utrzymuje, że wychowanie w kierunku właściwego korzystania z książek i ich komentowania powinno odbywać się w sposób metodyczny w szkole¹¹⁴⁰. Stoi na stanowisku, że wychowawcy mogą zapoznawać się z filmami, publikacjami i programami telewizyjnymi, które młodzież

¹¹³³ Por. Pius XI, *Divini illius...*, nr 91.

¹¹³⁴ Por. Segreteria di Stato, *List do can. Abel Brohée*, Rzym 1934.

¹¹³⁵ Por. Pius XII, *I rapidi...*

¹¹³⁶ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a Charles...*

¹¹³⁷ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 10.

¹¹³⁸ Por. Tamże, nr 16.

¹¹³⁹ Paweł VI, *Orędzie na I. Światowy...*

¹¹⁴⁰ Por. Papiaska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 69.

ogląda, by następnie móc z młodymi rozmawiać na ten temat i formować ich zmysł krytyczny¹¹⁴¹. Uważa, że nauczyciele, którzy nie potrafią dokonać właściwej oceny mediów nie są w stanie wypełnić swoich zadań¹¹⁴². Paweł VI postuluje by zwrócić szczególną uwagę na kształcenie użytkowników mediów na płaszczyźnie działalności oświatowej poprzez na przykład wyjaśnienia dotyczące tego co oglądać, czytać i słuchać¹¹⁴³.

Jan Paweł II uważa, że należy formować wychowawców i użytkowników mediów w celu nabycia umiejętności krytycznego korzystania z filmów¹¹⁴⁴. Żywi przekonanie, że wychowawcy powinni przeciwdziałać oddziaływaniu mediów na młodzież w kwestii prezentowania scen brutalnych¹¹⁴⁵. Wyraża opinię, że szkoła powinna nauczyć młodych zrównoważonego i zdyscyplinowanego korzystania ze środków przekazu poprzez pomoc w wyrobieniu sobie zmysłu krytycznego oświeconego przez wiarę¹¹⁴⁶. Zdaniem Kongregacji Wychowania Katolickiego podstawowa formacja odbiorców mediów powinna być prowadzona także przez szkołę¹¹⁴⁷. Jan Paweł II ma przeświadczenie, że w szkołach powinny być prowadzone programy edukacji medialnej, których celem będzie ochrona przed manipulacją ze strony mediów i nabycie przez uczniów umiejętności korzystania ze środków przekazu¹¹⁴⁸. Twierdzi, że szkolne programy wychowawcze, które kształtują postawę krytyczną młodzieży i uczą rozsądnego korzystania z mediów oraz przeciwdziałają manipulacjom medialnym posiadają szczególną wartość¹¹⁴⁹. Reprezentuje pogląd, że częścią programów wychowawczych w szkołach katolickich powinno być przygotowanie do właściwego korzystania z mediów¹¹⁵⁰. Utrzymuje, że nauczyciele powinni kształtować w uczniach postawę krytyczną względem języka i wrażliwość na obraz¹¹⁵¹.

Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu stoi na stanowisku, że wychowawcy posługując się filmem powinni wziąć pod uwagę kwestię wolności i odpowiedzialności za swoje wybory¹¹⁵². Uważa, że kształtowanie umiejętności posługiwania się mediami powinno stać się integralną częścią programów wychowawczych

¹¹⁴¹ Por. Tamże, nr 68.

¹¹⁴² Por. Tamże, nr 70.

¹¹⁴³ Por. Paweł VI, *Orędzie na 12. Światowy...*

¹¹⁴⁴ Por. Jan Paweł II, *Kino w służbie...*

¹¹⁴⁵ Por. Jan Paweł II, *Współpraca twórców...*, nr 9.

¹¹⁴⁶ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*, nr 6.

¹¹⁴⁷ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja. Wskazówki odnośnie...*, nr 15.

¹¹⁴⁸ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa...*, nr 4.

¹¹⁴⁹ Por. Tamże, nr 25.

¹¹⁵⁰ Por. Tamże.

¹¹⁵¹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 29. Światowy...*

¹¹⁵² Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *100 lat kina...*

szkół katolickich¹¹⁵³. Żywi przekonanie, że szkoły i inne instytucje wychowawcze powinny zapewnić ogólne wykształcenie medialne, którego częścią stanie się przygotowanie do korzystania z Internetu poprzez nabycie przez uczniów umiejętności świadomej i krytycznej oceny treści¹¹⁵⁴. Wyraża opinię, że kształcenie korzystania z Internetu powinno „być częścią całościowego programu edukacji medialnej dostępnej dla członków Kościoła”¹¹⁵⁵. Benedykt XVI jest zdania, że programy szkolne powinny „być w awangardzie” w kwestii edukacji medialnej¹¹⁵⁶.

2B. Kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów

Należy poddać analizie dokumenty z podgrupy 2B, które dotyczą odpowiedzialności szkoły za kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów. Spełniających to kryterium fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych jest 36 co stanowi 1,49% wszystkich omawianych passusów.

Pius XI pochwała i popiera te dzieła wychowawcze podejmowane względem młodzieży, które przy pomocy książek i periodycznych wydawnictw uświadamiają w temacie niemoralnych i antyreligijnych niebezpieczeństw¹¹⁵⁷. Pius XII twierdzi, że wychowawcy mają prawo i obowiązek do wypowiedzania się w kwestii korzystania z radia¹¹⁵⁸. Kongregacja Wiary reprezentuje pogląd, że osoby odpowiedzialne za szkolenie i edukację młodych ludzi powinni powstrzymywać siebie i podopiecznych od czytania nieodpowiednich pism¹¹⁵⁹. Pius XII utrzymuje, że wychowawcy powinni kształcić w dziedzinie korzystania z telewizji, w taki sposób by uczniowie mieli świadomość możliwych zagrożeń moralnych tam prezentowanych¹¹⁶⁰. Sekretariat Stanu stoi na stanowisku, że wychowawcy powinni formować młodych ludzi pod względem odpowiedzialnego korzystania z kina¹¹⁶¹. Pius XII uważa, że wychowawcy młodzieży, powinni w swojej działalności uwzględnić formację do czujnego i roztropnego korzystania z telewizji, która uwzględnia wiek dziecka i treści prezentowane w programach¹¹⁶².

¹¹⁵³ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w reklamie...*, nr 22.

¹¹⁵⁴ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie...*, nr 15.

¹¹⁵⁵ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 8.

¹¹⁵⁶ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*

¹¹⁵⁷ Por. Pius XI, *Divini illius...*, nr 91.

¹¹⁵⁸ Por. Pius XII, *Messaggio «En couronnant»...*

¹¹⁵⁹ Por. Congregazione del Sant'Uffizio, *Decreto di condanna...*

¹¹⁶⁰ Pius XII, *I rapidi...*

¹¹⁶¹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1955.

¹¹⁶² Por. Pius XII, *Miranda prorsus...*, nr 164.

Jan XXIII żywi przekonanie, że wychowawcy odczuwają obowiązek ochrony dzieci i młodzieży przez niemoralnymi filmami¹¹⁶³. Wyraża opinię, że edukatorzy nie powinni pozwalać by radio i telewizja szkodziły edukacji młodzieży¹¹⁶⁴. Jego zdaniem wychowawcy powinni odznaczać się ostrożnością w korzystaniu z mediów ze względu na dzieci, za które odpowiadają¹¹⁶⁵. Sobór Watykański II ma przeświadczenie, że młodzież powinna przyzwyczajać się do korzystania z mediów i rozmawiać z wychowawcami na temat treści zawartych w środkach przekazu¹¹⁶⁶. Twierdzi, że zadaniem szkół katolickich jest kształcenie do odbioru przekazów medialnych według zasad chrześcijańskich¹¹⁶⁷. Kongregacja Doktryny Wiary reprezentuje pogląd, że wychowawcy powinni posiadać dojrzałe sumienie w kontekście powstrzymania się korzystania z niebezpiecznych książek¹¹⁶⁸.

Paweł VI utrzymuje, że szkoła powinna kształcić do rozsądnego posługiwania się środkami społecznego oddziaływania¹¹⁶⁹. Stoi na stanowisku, że szkoła powinna kształcić w zakresie nabywania przez uczniów umiejętności wydawania sądów na temat programów i ich wybierania lub odrzucania¹¹⁷⁰. Uważa, że wychowawcy powinni pomagać młodym dokonywać wyboru i osądzać proponowane treści medialne¹¹⁷¹. Papieaska komisja do Środków Społecznego Przekazu żywi przekonanie, że metodyczne wychowanie do właściwego czytania książek i komentowania literatury powinno odbywać się w szkołach¹¹⁷². Wyraża opinię, że szkoły mają powinny kształcić uczniów w zakresie czynnego posługiwania się środkami przekazu społecznego¹¹⁷³. Jej zdaniem wychowawcy powinni znać te przekazy medialne, którymi interesuje się młodzież by następnie w celu formacyjnym móc wejść z nimi w dialog¹¹⁷⁴. Ma przeświadczenie, że wychowawcy, którzy właściwie nie oceniają środków przekazu nie wypełnią właściwie zadań przed nimi postawionych¹¹⁷⁵. Paweł VI twierdzi, że kształcenie użytkowników mediów powinno także odbywać się na płaszczyźnie oświatowej¹¹⁷⁶.

¹¹⁶³ Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo...*

¹¹⁶⁴ Por. Tamże.

¹¹⁶⁵ Por. Jan XXIII, *Allocuzione «Bene...*

¹¹⁶⁶ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 10.

¹¹⁶⁷ Por. Tamże, nr 16.

¹¹⁶⁸ Por. Congregazione della Dottrina della Fede, *Dichiarazione*, Rzym 1966.

¹¹⁶⁹ Por. Paweł VI, *Orędzie na 1. Światowy...*

¹¹⁷⁰ Por. Paweł VI, *Orędzie na 3. Światowy...*

¹¹⁷¹ Por. Paweł VI, *Orędzie na 4. Światowy...*

¹¹⁷² Por. Papieaska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 69.

¹¹⁷³ Por. Tamże, nr 107.

¹¹⁷⁴ Por. Tamże, nr 68.

¹¹⁷⁵ Por. Tamże, nr 70.

¹¹⁷⁶ Por. Paweł VI, *Orędzie na 12. Światowy...*

Jan Paweł II zwraca uwagę na potrzebę formacji medialnej wychowawców, której celem będzie krytyczne korzystanie z filmów¹¹⁷⁷. Reprezentuje pogląd, że wychowawcy i katecheci powinni odpowiedzialnie korzystać z mediów w odniesieniu do dzieci by wyrabiać w nich między innymi samodyscyplinę w wyborze programów¹¹⁷⁸. Utrzymuje, że niezbędnymi warunkami, które wychowawcy powinni spełnić by wyrobić u młodych ludzi umiejętność odpowiedzialnego korzystania z mediów to dialog, krytyczna ocena i czujność¹¹⁷⁹. Stoi na stanowisku, że szkoła powinna stawiać sobie za jeden z celów nauczenie uczniów zrównoważonego i zdyscyplinowanego korzystania z mediów¹¹⁸⁰.

Kongregacja Wychowania Katolickiego uważa, że szkoła powinna uczyć na temat massmediów w ramach innych przedmiotów albo specjalnych kursach¹¹⁸¹. Papieska Rada do Spaw Środków Społecznego Przekazu żywi przekonanie, że przygotowanie do właściwego korzystania z mediów „powinno stanowić część programów wychowawczych w szkołach katolickich”¹¹⁸². Wyraża opinię, że młodzież poprzez pozytywną odpowiedź na inicjatywy wychowawcze może przyczynić się do zahamowania fali pornografii i przemocy w mediach¹¹⁸³. Jan Paweł II jest zdania, że szkolne programy edukacji medialnej powinny zawierać działania na rzecz nauczania uczniów korzystania z mediów w sposób wolny od manipulacji, w celach intelektualnych i rekreacyjnych¹¹⁸⁴. Ma przeświadczenie wielkiej wartości programów wychowawczych kształcących młodzież w umiejętności rozsądnego korzystania z radia, telewizji i innych środków przekazu¹¹⁸⁵. Twierdzi, że powinnością szkół katolickich i seminariów jest przygotowanie programów wychowawczych dotyczących przygotowania do właściwego korzystania ze środków przekazu¹¹⁸⁶. Papież reprezentuje pogląd, że istnieje pilna potrzeba kształcenia medialnego młodzieży, które uwzględnia umiejętne i dojrzałe korzystanie ze środków przekazu, i tę potrzebę kieruje także pod adresem szkolnictwa¹¹⁸⁷.

¹¹⁷⁷ Por. Jan Paweł II, *Kino w służbie wartości...*

¹¹⁷⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 13. Światowy...*

¹¹⁷⁹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*

¹¹⁸⁰ Por. Tamże.

¹¹⁸¹ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja. Wskazówki odnośnie do...*, nr 15.

¹¹⁸² Por. Papieska Rada do Spaw Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*

¹¹⁸³ Por. Tamże, nr 26.

¹¹⁸⁴ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spaw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa...*, nr 4.

¹¹⁸⁵ Por. Tamże, nr 25.

¹¹⁸⁶ Por. Tamże.

¹¹⁸⁷ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów...*

Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu utrzymuje, że wychowawcy powinni kształcić dzieci w zakresie korzystania z filmu pod kątem dostrzegania wartości duchowych i religijnych oraz w duchu odpowiedzialności za dokonywane wybory¹¹⁸⁸. Stoi na stanowisku, że szkoły i instytucje wychowawcze powinny kształcić w zakresie korzystania z Internetu¹¹⁸⁹. Uważa, że program edukacji medialnej powinien zawierać kształcenie odnośnie Internetu¹¹⁹⁰. Benedykt XVI przekonuje, że szkoła jest odpowiedzialna za kształcenie dzieci do wybiórczego korzystania z mediów w ten sposób, by kierując się swoim uformowanym osądem potrafiły wybrać albo odrzucić proponowany program¹¹⁹¹. Wyraża opinię o potrzebie by także szkoły przodowały w wychowaniu medialnym¹¹⁹².

2C. Kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów

Kolejnym etapem niniejszej dysertacji jest rozważenie fragmentów dokumentów kościelnych przypisanych zgodnie z przyjętym kluczem do podgrupy 2C. Te passusy dotyczą odpowiedzialności szkoły jako podmiotu edukacji medialnej za kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów. Cytatów spełniających powyższe kryterium jest 4 co stanowi 0,17% wszystkich analizowanych fragmentów.

Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu jest zdania, że szkoły powinny tak kształcić medialnie by uczniowie byli nie tylko użytkownikami środków społecznego przekazu ale by niektórzy z nich nawiązywali kontakt z masmediami i domagali się treści ambitniejszych i wartościowszych¹¹⁹³. Reprezentuje pogląd, że plany całościowej edukacji medialnej powinny uwzględniać wychowanie młodych ludzi do przyjęcia aktywnej roli względem środków społecznego przekazu¹¹⁹⁴. Jan Paweł II twierdzi, że jedną z cech formacji wychowawców prowadzonych przez OCIC jest nawiązanie skutecznych interwencji u ludzi odpowiedzialnych za media¹¹⁹⁵. Benedykt XVI stoi na stanowisku, że programy szkolne powinny być nowatorskie w dziedzinie edukacji medialnej¹¹⁹⁶.

¹¹⁸⁸ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *100 lat kina...*

¹¹⁸⁹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie...*, nr 15.

¹¹⁹⁰ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 8.

¹¹⁹¹ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*

¹¹⁹² Por. Tamże.

¹¹⁹³ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 107.

¹¹⁹⁴ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 8.

¹¹⁹⁵ Por. Jan Paweł II, *Kino w służbie...*

¹¹⁹⁶ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*

3A. Formacja etyczno-moralna nadawców medialnych

Następnie zostaną rozważone passusy zawarte w oficjalnych dokumentach kościelnych, które zostały sklasyfikowane w podgrupie 3A. Dotyczą one odpowiedzialności szkoły za formację nadawców medialnych. Jest takich wyjątków 7, co stanowi 0,29% wszystkich 2410 cytatów.

Pius XII twierdzi, że wpływ absolwentów szkół katolickich na kształt prasy i literatury można uznać za główny¹¹⁹⁷. Sobór Watykański II reprezentuje opinię, że należy zwiększyć liczbę szkół, fakultetów i instytutów, które będą kształcić pod względem medialnym i moralnym dziennikarzy, autorów programów kinowych radiowych, telewizyjnych, aktorów teatralnych i krytyków literackich, kinowych, radiowych telewizyjnych i innych¹¹⁹⁸. Jan Paweł II utrzymuje, że należy tak formować użytkowników mediów by mogli interweniować u ludzi odpowiedzialnych za środki przekazu¹¹⁹⁹. Stoi na stanowisku, że publicyści powinni brać pod uwagę wyniki badań naukowych dotyczących wpływu mediów na odbiorców¹²⁰⁰. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu uważa, że należy prowadzić kursy, zajęcia warsztatowe i seminaria z zakresu etyki dla osób pracujących w kościelnych środkach przekazu oraz należy proponować artystom i pisarzom aby poprzez teatr, radio, telewizję i film przekazywali wartości Ewangelii¹²⁰¹. Wyraża przekonanie, że uniwersytety katolickie, kolegia i szkoły powinny prowadzić zaawansowane kształcenie z etyki i w dziedzinie technologii medialnych dla przyszłych pracowników mediów¹²⁰². Jan Paweł II jest przeświadczony, że osoby pracujące zawodowo w mediach powinny wykazywać mądrość i rozeznanie ponieważ ich decyzje mają konsekwencje w życiu dzieci i młodzieży¹²⁰³.

3B. Kształtowanie medialnych umiejętności warsztatowych

Należy przeprowadzić analizę dokumentów przydzielonych do podgrupy 3B, które dotyczą odpowiedzialności szkoły za nabywanie umiejętności warsztatowych jeśli idzie o dziennikarstwo, tworzenie mediów obywatelskich, katolickich i wyznaniowych.

¹¹⁹⁷ Por. Pius XII, *Radiodiscorso «We are...*

¹¹⁹⁸ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 15.

¹¹⁹⁹ Por. Jan Paweł II, *Kino w służbie...*

¹²⁰⁰ Por. Jan Paweł II, *Współpraca twórców...*, nr 9.

¹²⁰¹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 28.

¹²⁰² Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*

¹²⁰³ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*

Takich passusów jest 5 co stanowi 0,21% wszystkich fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących edukacji medialnej.

Pius XII twierdzi, że szkoły katolickie i uniwersytety dzięki absolwentom, którzy byli edukowani także w dziedzinie mediów mają wpływ na prasę i literaturę¹²⁰⁴. Sobór Watykański II zaleca kształcenie medialne kapłanów, zakonników i świeckich w celu stosowania środków przekazu w apostołstwie¹²⁰⁵. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu reprezentuje pogląd, że należy kształcić uczniów w zakresie czynnego posługiwania się mediami¹²⁰⁶. Utrzymuje, że należy organizować kursy i zajęcia warsztatowe z zakresu techniki i polityki społecznego przekazu dla pracowników mediów¹²⁰⁷.

3C. Formacja edukatorów medialnych

Kolejnym etapem będzie analiza fragmentów z oficjalnych dokumentów kościelnych dotyczących edukacji medialnej przydzielonych do podgrupy 3C. Dotyczą one odpowiedzialności podmiotowej szkoły za formację edukatorów medialnych. Passusów spełniających powyższe kryterium jest 9, co stanowi 0,37% z ogółu rozważanych cytatów.

Pius XII twierdzi, że należy pochwalić formację osób odpowiedzialnych za młodzież, która ma za zadanie uświadamiać moralnie i proponować dobre książki i widowiska¹²⁰⁸. Reprezentuje pogląd, że należy kształcić nauczycieli w zakresie wykorzystania filmów i technologii w szkole¹²⁰⁹. Sobór Watykański utrzymuje, że należy przygotować kapłanów, zakonników i świeckich w dziedzinie wykorzystania wiedzy na temat mediów¹²¹⁰. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu utrzymuje, że należy przygotować rodziców i nauczycieli w zakresie wykorzystywania mediów w edukacji dzieci pod kątem zrozumienia specyficznych potrzeb psychologicznych związanych z ich wiekiem¹²¹¹. Stoi na stanowisku, że należy programy seminaryjne i programy formacji osób zakonnych i kapłanów poszerzyć o kształcenie medialne¹²¹². Jan Paweł II

¹²⁰⁴ Por. Pius XII, *Radiodiscorso «We are...*

¹²⁰⁵ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 15.

¹²⁰⁶ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 107.

¹²⁰⁷ Por. Tamże, nr 28.

¹²⁰⁸ Por. Pius XI, *Divini illius...*, nr 91.

¹²⁰⁹ Por. Pius XII, *Discorso «Ci torna...*, nr 5.

¹²¹⁰ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 15.

¹²¹¹ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 67.

¹²¹² Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*

uważa, że przygotowanie do korzystania ze środków przekazu powinno być częścią wychowania seminaryjnego oraz programów formacji osób zakonnych, członków instytutów świeckich i stałej formacji kapłanów¹²¹³.

Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu żywi przekonanie, że należy zaproponować możliwość edukacji medialnej jako „*element formacji ludzi zaangażowanych w pracę Kościoła: seminarzystów, kapłanów, osób zakonnych i świeckich*”¹²¹⁴. Wyraża opinię, że integralną częścią programów duszpasterskich realizowanych przez Kościół powinna być formacja do posługiwania się środkami przekazu¹²¹⁵. Jest zdania, że należy zapewnić edukację medialną seminarzystom, kapłanom, braciom i siostram zakonnych oraz świeckim liderom i nauczycielom oraz bardziej zaawansowane kształcenie w dziedzinie technologii środków społecznego przekazu dla osób, które będą pracować w branży medialnej i na odpowiedzialnych stanowiskach związanych z tą dziedziną¹²¹⁶.

3D. Reakcja władzy cywilnej i innych instytucji na naruszenia prawa i etyki mediów

Następnie zostaną poddane analizie fragmenty dokumentów kościelnych z podgrupy 3D, które dotyczą reagowania przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów w kontekście podmiotowej odpowiedzialności szkoły. Passusów przyporządkowanych do tej podgrupy jest 2 co stanowi 0,08% wszystkich rozważanych passusów.

Segreteria di Stato pochwała środki podjęte przez władze publiczne w celu przeciwdziałania moralnym niebezpieczeństwom występującym w mediach, a które są wykorzystywane przez wychowawców na rzecz uczciwego życia młodzieży¹²¹⁷. Kongregacja Wiary przypomina szczególnie osobom odpowiedzialnym za wychowanie młodzieży o obowiązku powstrzymania się od czytania niemoralnych książek i czasopism, i podjęcia działań prewencyjnych, których celem będzie ochrona młodzieży przed takimi publikacjami¹²¹⁸.

¹²¹³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa...*

¹²¹⁴ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 28.

¹²¹⁵ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w reklamie...*, nr 22.

¹²¹⁶ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*

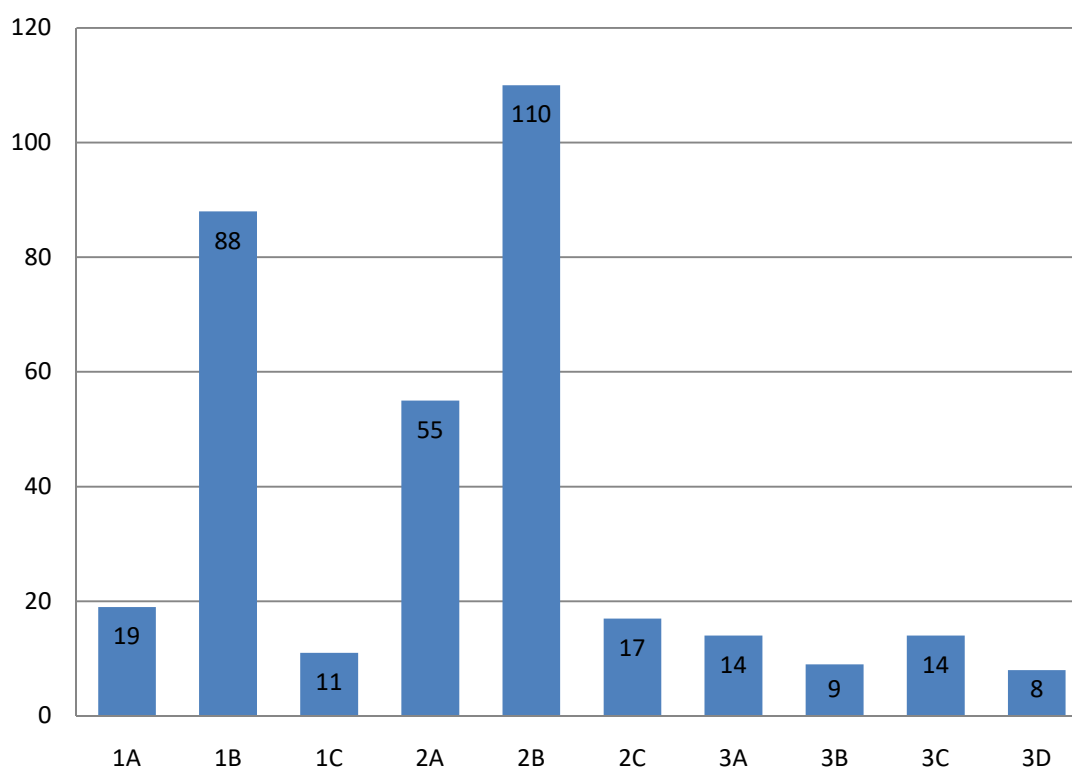
¹²¹⁷ Por. Segreteria di Stato, *List do can. Abel Brohée presidente OCIC*, Rzym 1934.

¹²¹⁸ Por. Congregazione del Sant'Uffizio, *Decreto di condanna...*

Podsumowując paragraf, z przeanalizowanego materiału wynika, że największa ilość fragmentów dotyczy podgrupy 2B – 30% i 2A – 20%. Dokumenty z podgrupy 2B dotyczą kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów w kontekście odpowiedzialności szkoły a z podgrupy 2A kształtowania świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów na płaszczyźnie odpowiedzialności szkoły. Należy zauważyć, że najmniejsza ilość fragmentów znajdujących się w oficjalnych dokumentach kościelnych powiązanych ze szkołą jako podmiotem odpowiedzialności za edukację medialną należy do podgrup 3D – 2% i 2C – 3%, które dotyczą odpowiednio reagowania przez władzę cywilną i odpowiednie instytucje na naruszenia prawa i etyki mediów oraz kształtowania zaangażowanych odbiorców mediów.

Podsumowując rozdział należy zauważyć pewną prawidłowość, która wyraża się w rozkładzie rozważanych fragmentów w relacji do przypisanych podgrup według przyjętego klucza.

Wykres 9. Zestawienie miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych, które dotyczą odpowiedzialności środowisk wychowawczych za edukację medialną z trzema sposobami jej rozumienia

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego zestawienia i wcześniejszych analiz wynika, że Kościół katolicki w urzędowych wypowiedziach na temat odpowiedzialności rodziny i szkoły za edukację medialną podkreśla przede wszystkim potrzebę kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów – 2B (110 fragmentów), oraz formację społeczną moralną i religijną – 1B (88 fragmentów). Najmniejszą uwagę w kwestii odpowiedzialności środowisk wychowawczych za *media science* Kościół przykłada do reagowania przez władzę cywilną i odpowiednie instytucje na naruszenia prawa i etyki mediów – 3D (8 fragmentów), oraz nabywanie umiejętności warsztatowych z zakresu dziennikarstwa, tworzenie mediów obywatelskich czy wyznaniowych – 3B (9 fragmentów). Powstaje pytanie jak Kościół rozumie swoją odpowiedzialność w omawianym zakresie oraz jaką odpowiedzialność przypisuje władzy cywilnej i instytucjom pozarządowym za edukację medialną, a także czy prawidłowości dostrzeżone w niniejszym rozdziale powtórzą się, co będzie stanowić przyczynek dla dalszych rozważań.

Rozdział 5

Odpowiedzialność Kościoła oraz władzy cywilnej i instytucji pozarządowych za edukację medialną

Celem niniejszego rozdziału jest analiza cytatów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności Kościoła, władzy cywilnej i instytucji pozarządowych za tę edukację. W związku z tym rozdział zostanie podzielony na 3 paragrafy. W każdym z nich zostaną rozważone passusy dokumentów kościelnych według klucza omówionego we wstępie. Na koniec niniejszego rozdziału należy dokonać zbiorczej analizy rozdziałów 4 i 5.

5.1. Odpowiedzialność Kościoła katolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych

W tym paragrafie autor rozważy według przyjętego klucza fragmenty oficjalnych dokumentów Kościoła katolickiego, w których sam Kościół wypowiada się o swojej odpowiedzialności i odpowiedzialności innych kościołów, i związków wyznaniowych za edukację medialną

1A. Przekazywanie treści edukacyjnych przez media

Należy rozważyć fragmenty dokumentów kościelnych, które zostały przyporządkowane do podgrupy 1A i dotyczą odpowiedzialności za edukację medialną Kościoła katolickiego i innych kościołów czy związków wyznaniowych w kontekście przekazywania treści edukacyjnych przez media. Fragmentów urzędowych dokumentów kościelnych spełniających powyższe kryterium jest 24 co stanowi 1% wszystkich analizowanych passusów.

Pius V jest zdania, że ordynariusze i inkwizytorzy powinni oczyszczać książki z treści które „brudzą duszę”, by wierni mogli z nich korzystać¹²¹⁹. Pius VI chwali biskupów niemieckich, którzy poprzez nawoływania i potępienia sprzeciwiają się rozprzestrzenianiu pewnej książki, która z punktu widzenia nauki kościelnej zawiera błędy¹²²⁰. Ma przeświadczenie, że Kościół ma prawo do zakazywania książek, które według oceny władzy kościelnej są szkodliwe¹²²¹. Pius VII twierdzi, że należy „ograniczyć i stłumić wolność myśli i mowy, czytania i pisania” by uniemożliwić powstawanie i rozprzestrzenianie się książek zawierających błędy doktrynalne¹²²².

Grzegorz XVI reprezentuje pogląd, że Kościół ma prawo potępiać i usuwać z obiegu prasę, którą uważa za szkodliwą oraz broni kościelnej cenzury książek¹²²³. Leon XIII wyraża dezaprobatę przeciw książkom, broszurom i gazetom, które poprzez wyśmiewanie i żarty wpływają na pogardzanie Pismem Świętym¹²²⁴. Utrzymuje, że jest niezwykłym niebezpieczeństwem gdy zła prasa rozprzestrzenia się wśród ludzi¹²²⁵. Pochwala książki, artykuły w gazetach i recenzje na rzecz wychowania moralnego robotników¹²²⁶.

Pius XII żywi przekonanie, że należy docenić zasługi radia na polu rozprzestrzeniania informacji dla społeczeństwa oraz nadawania wykładów i lekcji¹²²⁷. Wyraża opinię na temat przydatności prasy dla propagowania prawdy i odkrywania błędów¹²²⁸. Paweł VI twierdzi, że radio jest korzystne dla edukacji ducha i kultury¹²²⁹. Reprezentuje pogląd, że środki społecznego przekazu są nowymi czynnikami ludzkiego postępu, edukacji i kultury¹²³⁰. Utrzymuje, że Kościół jest zainteresowany konsekwencjami edukacyjnymi i kulturalnymi technicznej i naukowej eksploracji przestrzeni kosmicznej¹²³¹.

Jan Paweł II podkreśla wielką rolę edukacyjną i szkoleniową radia¹²³². Uważa, że media współtworzą i przekazują kulturę¹²³³. Żywi przekonanie, że media kształtują

¹²¹⁹ Por. Pius V, *Licet alias. Motu proprio*, Rzym 1570.

¹²²⁰ Por. Pius VI, *Divina Christi Domini. Decreto*, Rzym 1779.

¹²²¹ Por. Pius VI, *Romanorum Pontificum. Costituzione*, Rzym 1780.

¹²²² Por. Pius VII, *Diu satis. Enciclica*, Rzym 1800.

¹²²³ Por. Grzegorz XVI, *Mirari vos. Encyklika*, Rzym 1832, nr 15.

¹²²⁴ Por. Leon XIII, *Providentissimus. Enciclica*, Rzym 1893.

¹²²⁵ Por. Leon XIII, *Officiorum ac muneram. Konstytucja*, Rzym 1897.

¹²²⁶ Por. Leon XIII, *Depuis le jour. Encyklika*, Rzym 1889.

¹²²⁷ Por. Pius XII, *Discorso «De grand...*

¹²²⁸ Por. Pius XII, *Evangelii praecones...*

¹²²⁹ Por. Pius XII, *Radiomesaggio «Attendite...*

¹²³⁰ Por. Paweł VI, *Discorso «Nous Sommer très heureux»*, Rzym 1966.

¹²³¹ Por. Paweł VI, *Messaggio «Au moment où»*, Rzym 1968.

¹²³² Por. Jan Paweł II, *Wielki jest cel edukacyjny środków społecznego przekazu. Przemówienie*, Ekwador 1985.

¹²³³ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici. Adhortacja*, Rzym 1988.

kulturę poprzez fakt nowych sposobów przekazu, które używają nowych technik i nowych postaw psychologicznych¹²³⁴. Jest zdania, że należy wykorzystać media do przekazu prawdy¹²³⁵.

Kongregacja do spraw Wychowania Katolickiego stoi na stanowisku, że środki społecznego przekazu dostarczają wiernym informacji, a kandydaci do kapłaństwa powinni być wprowadzeni do właściwego ich używania dla osobistego wykształcenia i celów duszpasterskich¹²³⁶. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu wyraża opinię, że środki społecznego przekazu dokonują przewrotu nie tylko technicznego ale również na płaszczyźnie poznawczej ludzi i mogą mieć pozytywne jak i negatywne oddziaływanie psychologiczne¹²³⁷. Sekretariat Stanu popiera przedsięwzięcia promujące rozpowszechnianie się myśli i uczuć katolickich w związku z istnieniem szkodliwej propagandy prowadzonej przez antyreligijną i sekciarską prasę, co powoduje osłabienie wiary, moralności i dyscypliny katolickiej¹²³⁸. Stoi na stanowisku, że istnieje pilna potrzeba codziennej gazety, która jest zorganizowana profesjonalnie i inspirowana chrześcijańskimi celami¹²³⁹. Uważa, że należy uczynić kino zdrowym narzędziem edukacyjnym¹²⁴⁰. Zdaniem Sekretariatu Stanu należy zatwierdzać i zachęcać inicjatywy na rzecz ulepszenia treści i wykorzystania edukacyjnego filmów¹²⁴¹. Ma przeświadczenie na temat nowych możliwości filmu na polu ekspresji artystycznej i zbiorowej edukacji¹²⁴².

1B. Formacja społeczna, moralna i religijna

Fragmenty oficjalnych dokumentów kościelnych, które zostały przypisane do podgrupy 1B dotyczą formacji społecznej, moralnej i religijnej oraz odpowiedzialności Kościoła i innych związków wyznaniowych za edukację medialną. Jest ich 85 co stanowi 3,54% wszystkich cytatów kościelnych dotyczących *media science*.

Zdaniem Leona I należy niszczyć książki przeciwne wierze i postanowieniom ówczesnego Synodu ponadto należy karać konfiskatą mienia i wygnaniem osoby, które

¹²³⁴ Por. Jan Paweł II, *Redemptoris missio. Encyklika*, Rzym 1990.

¹²³⁵ Por. Jan Paweł II, *Oroędzie na 35. Światowy...*

¹²³⁶ Por. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Wskazania do formacji w kapłańskim celibacie po encyklice Pawła VI Sacerdotalis Caelibatus*, Rzym 1979.

¹²³⁷ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 4.

¹²³⁸ Por. Segreteria di Stato, *List do abpa Pizy*, Rzym 1915.

¹²³⁹ Por. Segreteria di Stato, *List do Augusto...*

¹²⁴⁰ Por. Segreteria di Stato, *List do Abel Brohée president OCIC*, Rzym 1934.

¹²⁴¹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Albino Galletto*, Rzym 1953.

¹²⁴² Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1956.

dają te książki do czytania innym¹²⁴³. Konstantyn nakazuje publicznie ogolić i biczować osoby, które czytają księgi zawierające według niego fałszywą doktrynę¹²⁴⁴. Leon III uważa, że kapłani muszą powstrzymywać się od tego co uwodzicielskie dla wzroku i słuchu¹²⁴⁵. Grzegorz X twierdzi, że należy młodych uczyć pisania listów, ze względu na częste teksty przeciwne czystości¹²⁴⁶. Grzegorz XI ma przeświadczenie o potrzebie cenzury, która powinna potępiać pisma zawierające według niego teksty „*heretyckie i schizmatyckie, okazujące się sprzeczne z dobrymi obyczajami i niebezpieczne dla zbawienia dusz*”¹²⁴⁷. Pius V twierdzi, że należy poprawiać niektóre przydatne książki z błędów religijnych i moralnych, by wierni mogli z nich korzystać¹²⁴⁸. Benedykt XV reprezentuje pogląd, że należy pozbawiać wiernych możliwości czytania książek, które według osądu Kościoła są sprzeczne z doktryną religijną lub moralnością¹²⁴⁹. Klemens XIII krytykuje łatwo dostępną licencję na produkcję książek, ponieważ niektóre z nich są produkowane w dużych nakładach i zawierają błędy moralne i religijne, co powoduje niszczenie wiary chrześcijan¹²⁵⁰.

Pius VI chwali biskupów niemieckich, którzy stosowali nawoływania i potępienia przeciw rozprzestrzenianiu się propagandy przeciwnej religii¹²⁵¹. Utrzymuje, że Kościół ma prawo do usuwania z obiegu książek szkodliwych z punktu widzenia religii katolickiej¹²⁵². Pius VII stoi na stanowisku, że powinno się ograniczyć wolność myśli, mowy, czytania i pisania ze względu na potrzebę ograniczenia rozprzestrzeniania się książek wrogich wierze¹²⁵³. Grzegorz XVI broni potrzeby cenzury kościelnej i argumentuje przeciw wolności prasy, ze względu na zbyt dużą łatwość rozpowszechniania się błędnych doktryn¹²⁵⁴. Pisze list, w którym przestrzega przed pewną gazetą, która może „*oszukiwać naiwnych i prymitywnych ludzi, zarażać ich błędami, a tym samym odrywać ich od religii i popychać do zatracenia*”¹²⁵⁵.

¹²⁴³ Por. Leon I, *Decreti degli imperatori...*

¹²⁴⁴ Por. Konstantyn, *Leggi dei Visigoti*, Rzym 712.

¹²⁴⁵ Por. Leon III, *Synod w Tours*, Tours 813.

¹²⁴⁶ Por. Grzegorz X, *Sobór Lioński II*, Lyon 1274.

¹²⁴⁷ Por. Grzegorz XI, *Salvator humani generis. Bulla*, Rzym 1374.

¹²⁴⁸ Por. Pius V, *Licet alias...*

¹²⁴⁹ Por. Benedykt XV, *Sollicita ac provida. Costituzione*, Rzym 1753.

¹²⁵⁰ Por. Klemens XIII, *Christianae Reipublicae salus. Enciclica*, Rzym 1766.

¹²⁵¹ Por. Pius VI, *Divina Christi Domini. Decreto*, Rzym 1779.

¹²⁵² Por. Pius VI, *Romanorum Pontificum...*

¹²⁵³ Por. Pius VII, *Diu satis...*

¹²⁵⁴ Por. Grzegorz XVI, *Mirari vos...*, nr 15.

¹²⁵⁵ Grzegorz XVI, *Inter maximas. List*, Rzym 1845.

Pius IX potępia „*trujące*” dokumenty i tomy, które deprawują umysły wiernych i wzywa do „*oddalenia ludzi od zgubnych lektur*”¹²⁵⁶. Uważa, że wrogowie Kościoła dzięki wynalazkowi druku rozprzestrzeniają wśród ludzi broszury, gazety i ulotki pełne kłamstw i oszczerstw; zachęca do odrzucenia złej prasy i publikowania broszur w obronie wiary¹²⁵⁷. Żywi przekonanie, że występują książki, które za pomocą kłamstw i błędów niszczą dusze i umysły, podważają wartości, obalają fundamenty społeczeństwa, i zachęca biskupów do walki z takimi publikacjami¹²⁵⁸. Jest zdania, że biskupi powinni przy pomocy publikacji walczyć z błędnymi opiniami i powstrzymywać wiernych od czytania nieodpowiednich książek i gazet¹²⁵⁹. Twierdzi, że należy pozbawiać wiernych perwersyjnych, nieprzyzwoitych i bezbożnych książek i gazet¹²⁶⁰. Wyraża zaniepokojenie z powodu książek, broszur i gazet, które zawierają błędy i doktryny, które uważa za szkodliwe i chwali pismo *La Civilita Cattolica*, które zdaniem papieża propaguje wartości odpowiednie¹²⁶¹.

Leon XIII twierdzi, że należy tak formować ludzi aby dokonywali rozważnego wyboru tego co czytają¹²⁶². Reprezentuje pogląd, że istnieje wiele materiałów publikowanych codziennie lub okresowo, które stanowią zagrożenie dla dobrej moralności lub integralności religii dlatego należy posługiwać się napomnieniem by ludzie nie czytali takich pism¹²⁶³. Utrzymuje, że istnieją książki, broszury i gazety, w których wysmiewa się Pismo Święte¹²⁶⁴. Uważa za zakazane przez prawo naturalne i duchownych czasopisma i gazety, które zwalczają religię i dobrą moralność¹²⁶⁵. Ma przeświadczenie, że niezwykle niebezpieczną bronią ofensywną wrogów Kościoła jest pisanie i rozprzestrzenianie złej prasy wśród ludzi¹²⁶⁶. Twierdzi, że pisanie książek, artykułów i recenzji jest częścią pracy społecznej i moralnej na rzecz pomocy robotnikom i biednym¹²⁶⁷. Leon XIII reprezentuje pogląd, że gazety mogą służyć wychowywaniu religijnemu i kulturalnemu ludzi¹²⁶⁸.

¹²⁵⁶ Pius IX, *Qui pluribus...*

¹²⁵⁷ Por. Pius IX, *Nostis et nobiscum. Enciclica*, Rzym 1849.

¹²⁵⁸ Por. Pius IX, *Cum nuper annua. Enciclica*, Rzym 1858.

¹²⁵⁹ Por. Pius IX, *Maxima quidem. Allocuzione*, Rzym 1862.

¹²⁶⁰ Por. Pius IX, *Quo graviora. List*, Rzym 1862.

¹²⁶¹ Por. Pius IX, *Gravissimum supremi. Breve*, Rzym 1866.

¹²⁶² Por. Leon XIII, *Etsi nos...*, nr 17.

¹²⁶³ Por. Leon XIII, *Pergrata nobis. Enciclika*, Rzym 1886.

¹²⁶⁴ Por. Leon XIII, *Providentissimus...*

¹²⁶⁵ Por. Leon XIII, *Officiorum ac muneram...*, nr 21.

¹²⁶⁶ Por. Tamże.

¹²⁶⁷ Por. Leon XIII, *Depuis le jour...*

¹²⁶⁸ Por. Leon XIII, *Etsi in agendis. List*, Rzym 1900.

Pius X utrzymuje, że działania katolickie powinny mieć wyraz w „*stanowczej, aktywnej, zdyscyplinowanej, aktywnej propagandzie*”¹²⁶⁹. Stoi na stanowisku, że największą plagą jego czasów są wydawane prawie bez ograniczeń licencji na wydawanie gazet, czasopism i książek¹²⁷⁰. Pius XI twierdzi między innymi, że prasa zniekształca fakty, dyskredytuje Kościół i propaguje nowe religie¹²⁷¹. Ma przeświadczenie, że biskupi mają obowiązek czuwania nad filmem, który postrzega jako czynnik kształcenia i wychowania, ponieważ występują szkody dla czystości życia i religii wyrządzone poprzez wyświetlanie złych filmów¹²⁷².

Pius XII chwali działalność Franciszka Salezego, który rozpowszechnia książki, broszury i komentarze propagujące chrześcijańską doktrynę i zakłada wraz z innymi drukarnie wyposażone w nowoczesne maszyny¹²⁷³. Wyraża zadowolenie z działalności Jana Bosko, który drukował i rozpowszechniał leksykony różnych w różnych językach, co pozwoliło lepiej edukować młodzież z historii, fizyki, filozofii, teologii, muzyki i sztuki oraz zachęcić młodych do skromności i pobożności¹²⁷⁴. Reprezentuje pogląd, że prasa ma wpływ na formację chrześcijańską oraz pozwala odkrywać błędy sprzeczne z religią¹²⁷⁵. Pius XII dziękuje wszystkim, którzy wyposażeni w odpowiednią technikę i wyposażenie za współpracę na polu edukacji ducha i propagowaniu chrześcijańskiej cnoty i prawdy¹²⁷⁶.

Jan XXIII reprezentuje pogląd, że książki, czasopisma i gazety codzienne mają wielki wpływ na umysły mężczyzn i odgrywają dużą rolę w kształtowaniu opinii i postaci, dlatego powinny rozpowszechniać tylko prawdę¹²⁷⁷. Wyraża zaniepokojenie rozprzestrzenianiem kronik i reklam, które są nieuczciwie informacyjnie i błędnie edukują¹²⁷⁸. Jest zdania, że Papieska Komisja ds. Filmów, Radia i Telewizji ma zajmować się między innymi rozpoznaniem tendencji i treści wydawanych filmów i programów radiowych oraz telewizyjnych pod kątem moralnym i religijnym¹²⁷⁹. Ma przeświadczenie, że należy wdrażać doktrynalne i moralne normy Stolicy Apostolskiej w sektor kina

¹²⁶⁹ Pius X, *Il fermo...*

¹²⁷⁰ Por. Pius X, *Quod hierarchia...*

¹²⁷¹ Por. Pius XI, *La vostra presenza...*

¹²⁷² Por. Pius XI, *Vigilanti cura...*, nr 28.

¹²⁷³ Por. Pius XII, *Quantum hisce temporibus. Breve*, Rzym 1946.

¹²⁷⁴ Por. Tamże.

¹²⁷⁵ Por. Pius XII, *Evangelii praecones...*

¹²⁷⁶ Por. Pius XII, *Radiomessaggio «Attendite...*

¹²⁷⁷ Por. Jan XXIII, *Discorso «Questa udienza»*, Rzym 1959, nr 12.

¹²⁷⁸ Por. Jan XXIII, *Discorso «Siamo...*

¹²⁷⁹ Por. Jan XXIII, *Boni pastoris. Motu proprio*, Rzym 1959.

i w tym kontekście chwali katolickie kina, które powstały we wszystkich regionach Włoch¹²⁸⁰.

Paweł VI jest zdania, że katolickie gazety codzienne i cotygodniowe są użytecznymi narzędziami do szerzenia prawdy¹²⁸¹. Uważa, że prasa, telewizja, radio i kino wpływają między innymi na zwyczaje społeczne i religię dlatego należy je otoczyć staranną opieką pasterzy i wiernych¹²⁸². Żywi przekonanie, że niektóre programy i prasa propagują niemoralność, hedonizm, materializm, podejście komercyjne podczas gdy ich zadaniem jest podnoszenie na duchu i kształtowanie ludzi¹²⁸³. Wyraża opinię, że narzędzia komunikacji społecznej to narzędzia służące wyrażaniu się ludzkiego ducha i należy je stosować z poszanowaniem moralności¹²⁸⁴. Paweł VI utrzymuje, że Kościół przykładą wagę do wpływu komunikacji społecznej na ludzi¹²⁸⁵. Stoi na stanowisku, że należy potępić te przekazy medialne, które zawierają treści nieobyczajne, pornografię i nieprzyzwoite widowiska¹²⁸⁶. Uważa, że Kościół jest bezpośrednio zainteresowany konsekwencjami edukacyjnymi, kulturalnymi, moralnymi i społecznymi wykorzystania przestrzeni kosmicznej w ludzkiej działalności¹²⁸⁷.

Jan Paweł II popiera działania na rzecz wykorzystania narzędzi komunikacji w rodzinach w ten sposób by nie niszczyły „moralnej tkanki”¹²⁸⁸. Jest zdania, że środki społecznego przekazu są drogą do tworzenia i przekazu kultury oraz kształtują mentalność i obyczaje ludzi¹²⁸⁹. Ma przeświadczenie, że uczynienie z mediów narzędzi służących moralności zależy od ludzi¹²⁹⁰. Jan Paweł II reprezentuje pogląd, że Kościół powinien stosować publikacje, programy i filmy aby szerzyć Dobrą Nowinę¹²⁹¹. Utrzymuje, że Kościół poprzez swoje instytucje i duszpasterzy powinien zapewnić wychowanie, które uwzględni należyte korzystanie z mediów¹²⁹². Stoi na stanowisku, że należy wykorzystywać środki społecznego przekazu w formacji religijnej¹²⁹³. Uważa, że media

¹²⁸⁰ Por. Jan XXIII, *Lettera all'Associazione Cattolica Esercenti Cinema*, Rzym 1959.

¹²⁸¹ Por. Paweł VI, *Discorso «Siamo vivamente»*, Rzym 1965.

¹²⁸² Por. Paweł VI, *In fructibus multis. Motu proprio*, Rzym 1964, nr 2.

¹²⁸³ Por. Paweł VI, *Discorso «Abbiamo accolto»*, Rzym 1964.

¹²⁸⁴ Por. Paweł VI, *Przemówienie na sesji plenarnej Papieskiej Komisji ds. Komunikacji społecznej z 28 września*, Rzym 1964.

¹²⁸⁵ Por. Paweł VI, *Discorso «Salute, fratelli»*, Rzym 1967.

¹²⁸⁶ Por. Paweł VI, *Humanae vitae...*

¹²⁸⁷ Por. Paweł VI, *Messaggio «Au moment...*

¹²⁸⁸ Por. Jan Paweł II, *Pomagać rodzinom...*

¹²⁸⁹ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici...*

¹²⁹⁰ Por. Jan Paweł II, *Media w służbie godności człowieka. Przemówienie do Papieskiej rady do Spraw Środków Społecznego przekazu*, Rzym 1988.

¹²⁹¹ Por. Jan Paweł II, *Promocja prawa...*

¹²⁹² Por. Tamże.

¹²⁹³ Por. Jan Paweł II, *Redemptoris missio...*

stały się źródłem informacji i edukacji, i należy głosić Ewangelię także przy ich pomocy¹²⁹⁴.

Zdaniem Jana Pawła II twórcze wykorzystanie mediów pozwoli skutecznie przedstawiać i objaśniać Ewangelię¹²⁹⁵. Przekonuje, że media są narzędziem informacyjnym i formacyjnym¹²⁹⁶. Twierdzi, że należy popierać rozpowszechnianie w mediach „nowego zmysłu służby społecznej i wyższych standardów uczciwości”¹²⁹⁷. Reprezentuje pogląd, że w pełni wykorzystanie środki społecznego przekazu umożliwiają wymianę konstruktywnych idei i zdrowych wartości¹²⁹⁸. Utrzymuje, że powszechność mediów ma wpływ na mentalność i kształtowanie postaw społeczeństwa¹²⁹⁹. Stoi na stanowisku, że media odgrywają ważną rolę w tworzeniu i przekazywaniu kultury¹³⁰⁰. Uważa, że należy formować katolików zaangażowanych w mediach¹³⁰¹. Żywi przekonanie, że media wieloznacznie oddziałują na mentalność i postępowanie jemu współczesnych ludzi¹³⁰². Wyraża opinię, że zadaniem Kościoła jest wykorzystanie mediów w celu udostępniania prawdy licznym grupom ludzi¹³⁰³. Jest zdania, że zadaniem Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu jest udzielanie pomocy i wskazówek ludziom pracującym w mediach¹³⁰⁴.

Benedykt XVI twierdzi, że należy wykorzystać katolickie rozgłośnie radiowe i telewizyjne w celu przekazywania katolickiej nauki społecznej¹³⁰⁵. Franciszek reprezentuje pogląd, że zagadnienie sieci społecznościowych stanowi wyzwanie etyczne i społeczne dla Kościoła w kontekście pozytywnego ich wykorzystania¹³⁰⁶.

Sobór Watykański II stoi na stanowisku, że należy popierać produkcję i rozpowszechnianie filmów służących godziwej rozrywce, kulturze i sztuce, szczególnie

¹²⁹⁴ Por. Jan Paweł II, *O rzetelne informacje...*

¹²⁹⁵ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego przekazu. Mass media...*

¹²⁹⁶ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów w głoszeniu...*

¹²⁹⁷ Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Ewangelizacja przez środki...*

¹²⁹⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie n 32. Światowe...*, nr 5.

¹²⁹⁹ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów w tworzeniu i przekazywaniu kultury...*

¹³⁰⁰ Por. Tamże, nr 5.

¹³⁰¹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Respektowanie zasad etycznych w świecie mediów*, Rzym 1999.

¹³⁰² Por. Jan Paweł II, *W służbie Kościoła, wiary i kultury. W 150-lecie tygodnika «La Civiltà Cattolica»*, Rzym 1999.

¹³⁰³ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 35. Światowy...*

¹³⁰⁴ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Głosić prawdę i umacniać solidarność*, Rzym 2003.

¹³⁰⁵ Por. Benedykt XVI, *Przesłanie do biskupów polskich przybyłych z wizytą ad limina apostolorum*, Rzym 2005.

¹³⁰⁶ Por. Franciszek, *Orędzie na 53. Światowy...*

przeznaczonych dla młodzieży¹³⁰⁷. Ma przeświadczenie, że narzędzia komunikacji społecznej mogą przyczynić się do poprawy moralnej i formacji ludzkiej¹³⁰⁸.

Święte Oficjum wyraża opinię, że Kościół ma prawo przestrzegać wiernych poprzez odpowiednie zakazy przed czytaniem książek, które według tej kongregacji są moralnie i religijnie szkodliwe¹³⁰⁹. Kongregacja Wiary utrzymuje, że należy przypominać wiernym o poważnym obowiązku powstrzymywania się od czytania książek i czasopism, które zawierają treści niemoralne¹³¹⁰. Kongregacja Religii uważa, że rezultatem zainteresowania biskupów i duchownych kinem są liczne wezwania i normy w celu „ochrony duchowych interesów wiernych i wywieranie moralizującego wpływu w przemyśle filmowym”¹³¹¹. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego wyraża opinię, że media odgrywają ważną rolę w kształtowaniu współczesnego człowieka, w tym także kapłanów¹³¹².

Papieska Komisja Kinematograficzna żywi przekonanie, że rozwój kina i duża produkcja filmowa może okazać się niebezpieczna, ponieważ liczne filmy zawierają treści hedonistyczne albo moralnie lub religijnie negatywne¹³¹³. Wyraża opinię, że pragnieniem Stolicy Apostolskiej jest pragnienie poprawy formacji moralnej i kulturowej widzów i dlatego pochwała takie inicjatywy jak Diecezjalna Komisja Filmowa w Bilbao¹³¹⁴. Papieska Komisja ds. Komunikacji Społecznej twierdzi, że prasa, telewizja, radio i kino wywierają wpływ na umysły ówczesnych ludzi i dlatego chrześcijańska edukacja nie może lekceważyć ich użycia¹³¹⁵.

Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu żywi przekonanie, że dziennikarstwo i inne rodzaje publicystyki, może być narzędziem zrozumienia i wymiany myśli pomiędzy Kościołem i światem¹³¹⁶. Twierdzi, że media mogą przyczynić się do zniekształcania poglądu na wartości religijne i moralne¹³¹⁷. Żywi przekonanie, że oddziaływanie środków społecznego przekazu ma pozytywne i negatywne skutki

¹³⁰⁷ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 14.

¹³⁰⁸ Por. Sobór Watykański II, *Gravissimum educationis. Deklaracja*, Rzym 1965.

¹³⁰⁹ Por. Kongregacja Świętego Oficjum, *Przedmowa do indeksu ksiąg zakazanych*, Rzym 1929.

¹³¹⁰ Por. Congregazione del Sant'Uffizio, *Decreto di condanna...*

¹³¹¹ Congregazione dei Religiosi, *Istruzione sull'apostolato del cinema*, Rzym 1953.

¹³¹² Por. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Wskazania do formacji w kapłańskim celibacie...*

¹³¹³ Por. Pontificia Commissione per la Cinematografia, *Lettera ai vescovi italiani*, Rzym 1953.

¹³¹⁴ Por. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la Televisione, *Lettera a mons. Paolo Gúrpile Beope*, Rzym 1956.

¹³¹⁵ Por. Pontificia Commissione per le Comunicazioni Sociali, *Lettera Sulla Giornata mondiale delle Comunicazioni Sociali*, Rzym 1966.

¹³¹⁶ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 137.

¹³¹⁷ Por. Papieska Rada do Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*, nr 7.

w dziedzinie moralnego rozwoju osobowości¹³¹⁸. Wyraża opinię, że program duszpasterski w zakresie społecznego przekazu powinien przewidywać wypowiedzanie się Kościoła z punktu widzenia Ewangelii i moralności gdy zajdzie potrzeba¹³¹⁹.

Sekretariat Stanu uważa za szkodliwą antyreligijną i sekciarską propagandę prasy, która powoduje poważny uszczerbek dla wiary, moralności i dyscypliny katolickiej¹³²⁰. W tym kontekście należy rozważyć Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917r., który w kanonach 1384-1386 i 1395-1405 mówi o wydawaniu książek i cenzurze¹³²¹. Jest zdania, że istnieje potrzeba profesjonalnego dziennika, który będzie kierował się chrześcijańskimi celami i będzie ilustrował problemy i wydarzenia dnia „w świetle wiecznych zasad Ewangelii i nauk Kościoła”¹³²². Stoi na stanowisku, że w związku z rosnącą liczbą sal projekcyjnych i produkcji filmowej, działalność kinematograficzna ma duży wpływ na moralność chrześcijan¹³²³. Sekretariat Stanu twierdzi, że widzowie powinni stosować zaproponowaną klasyfikację moralną filmów¹³²⁴. Utrzymuje, że wychowanie młodzieży należy do rodziny i Kościoła, ale w kwestii ochrony przed szkodliwym działaniem kina pewne kompetencje w dziedzinie legislacji i egzekwowania prawa ma władza cywilna¹³²⁵. Reprezentuje pogląd, że chrześcijanie powinni pracować w sektorach, które kształtują opinię publiczną by móc prezentować stanowisko kościelne w tym dotyczące etyki i moralności¹³²⁶. Uważa, że należy wykorzystać pozytywne wartości kina dla rodzin i młodzieży¹³²⁷.

1C. Ewangelizacja przez media

Kolejnym etapem jest analiza odpowiedzialności Kościoła katolickiego, innych kościołów i związków wyznaniowych w kontekście zagadnienia ewangelizacji przez media jako specyficznej formy edukacyjnej na podstawie oficjalnych dokumentów i wypowiedzi Kościoła katolickiego. Do analizy wyczerpującej powyższe kryteria na podstawie przyjętego klucza metodologicznego zakwalifikowano 112 fragmentów

¹³¹⁸ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 4.

¹³¹⁹ Por. Tamże, nr 33.

¹³²⁰ Por. Segreteria di Stato, *List do abpa Pizy...*

¹³²¹ Por. Benedykt XV, *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Rzym 1917, Kan. 1384-1386. 1395-1405.

¹³²² Segreteria di Stato, *List do Augusto Ciriaci...*

¹³²³ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Albino Galletto...*

¹³²⁴ Por. Segreteria di Stato, *Lettera mons. James Aloysius McNulty per il 25° della Legion of Decency*, Rzym 1959.

¹³²⁵ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1960.

¹³²⁶ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a Barrère*, Rzym 1966.

¹³²⁷ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Dalla Zuanna...*

z urzędowych dokumentów kościelnych co stanowi 4,65% wszystkich cytatów dotyczących tematu niniejszej dysertacji.

Pius IX jest zdania, że należy publikować broszury w obronie wiary¹³²⁸. Twierdzi, że należy wydawać czasopisma wspierające prawdę religii katolickiej i daje za przykład tytuł *La Civiltà Cattolica*¹³²⁹. Ma przeświadczenie, że należy zachęcać autorów do publikowania pism, książek i czasopism w obronie i dla rozpowszechniania doktryny katolickiej¹³³⁰.

Pius X zachęca do wykorzystania gazet i prasy okresowej w działalności duszpasterskiej¹³³¹. Pius XI podaje za przykład Antonio Marię Clareta, który wykorzystywał nowoczesne jak na tamte czasy formy komunikacji w działaniach apostołskich¹³³². Utrzymuje, że wykorzystanie radia w apostołstwie przynosi imponujące efekty¹³³³. Zwraca uwagę, że istnieje wiele okazji do wykorzystania reklamy na rzecz rozkwitu apostołstwa¹³³⁴.

Pius XII chwali rozpowszechnianie dobrej prasy oraz dobrze skomponowanych pism, które mają na celu rozwój cnoty i propagowanie prawdy oraz walkę z błędami religijnymi¹³³⁵. Ma przeświadczenie, że wynalazek radia pozwoli na upowszechnienie orędzia Chrystusa¹³³⁶. Jest zdania, że należy delegować osoby świeckie lub duchowne do pracy związanej z tworzeniem programów religijnych¹³³⁷. Pius XII stoi na stanowisku, że ówczesnym podstawowym obowiązkiem misyjnego związku duchowieństwa w Portugalii jest promowanie i rozpowszechnianie prasy misyjnej¹³³⁸. Uważa, że przykładem wykorzystania nowoczesnych form przekazu na rzecz krzewienia wiary jest Franciszek Salezy, który zakładał drukarnie, rozpowszechniał chrześcijańskie książki i komentarze¹³³⁹. Dodatkowo chwali Jana Bosko za drukowanie i kolportaż leksykonów, traktatów oraz broszur i ulotek o tematyce religijnej¹³⁴⁰. Wyznacza Papieskiej Komisji ds. Kinematografii Edukacyjnej i Religijnej zadanie badania filmów

¹³²⁸ Por. Pius IX, *Nostis et nobiscum...*

¹³²⁹ Por. Pius IX, *Gravissimum...*

¹³³⁰ Por. Pius IX, *Inter multiplices angustias. List*, Rzym 1853.

¹³³¹ Por. Pius X, *Paulopolin nuper. List*, Rzym 1910.

¹³³² Por. Pius XI, *Przemówienie błogosławionego Marii Claret*, Rzym 1934.

¹³³³ Por. Pius XI, *Discorso al Bureau Catholique International de la Radio*, Rzym 1936.

¹³³⁴ Por. Pius XI, *Discorso «Ecco il primo»*, Rzym 1936.

¹³³⁵ Por. Pius XII, *Evangelii praecones...*

¹³³⁶ Por. Pius XII, *Attendite populi...*

¹³³⁷ Por. Pius XII, *I rapidi progressi...*

¹³³⁸ Por. Pius XII, *Saeculo exeunte. Encyklika*, Rzym 1940.

¹³³⁹ Por. Pius XII, *Quantum hisce temporibus. Breve*, Rzym 1946.

¹³⁴⁰ Por. Tamże.

o charakterze dydaktyczno-religijnym¹³⁴¹. Dziękuje wszystkim, którzy przy pomocy nowoczesnej techniki propagują chrześcijańską prawdę i cnoty¹³⁴².

Jan XXIII twierdzi, że należy wykorzystać w najbardziej efektywny sposób prasę i nowoczesne formy rozpowszechniania myśli w głoszeniu ewangelii i katechezie¹³⁴³. Reprezentuje pogląd, że wśród form i metod edukacji religijnej godne uwagi jest wykorzystanie prasy i technik audiowizualnych¹³⁴⁴. Wyznacza zadanie Papieskiej Komisji ds. Filmów, Radia i Telewizji, które polega na tworzeniu klasyfikacji filmów, których zadaniem jest rozpowszechnianie idei religijnych¹³⁴⁵. Wyraża satysfakcję z istnienia i ochrony katolickich kin, w których daje się świadectwo chrześcijańskie¹³⁴⁶.

Paweł VI twierdzi, że należy w ewangelizacji stosować nowe czynniki ludzkiego postępu i edukacji¹³⁴⁷. Zadaje pytanie o miejsce Słowa Bożego w komunikacji społecznej¹³⁴⁸. Jest zdania, że media dają „ogromne perspektywy wpływu ewangelizującego”¹³⁴⁹. Ma przeświadczenie, że zadaniem Kościoła są studia na temat odnowy metod apostołstwa w kontekście wykorzystania nowych narzędzi audiowizualnych i prasy¹³⁵⁰. Twierdzi, że należy „wprzęgnąć” media na służbę Ewangelii¹³⁵¹. Reprezentuje pogląd, że Kościół byłby winny przed Bogiem gdyby nie używał środków społecznego przekazu w głoszeniu¹³⁵².

Jan Paweł II wyraża opinię, że misja głoszenia Ewangelii potrzebuje wsparcia ze strony prasy katolickiej¹³⁵³. Stoi na stanowisku, że środki społecznej informacji, telewizja, prasa, radio, płyty, taśmy magnetofonowe oraz urządzenia audiowizualne dają wielkie możliwości wykorzystania w katechezie¹³⁵⁴. Uważa, że radio watykańskie jest uprzywilejowanym narzędziem ewangelizacji¹³⁵⁵. Reprezentuje pogląd, że zastosowanie techniki radiowej w niesieniu Słowa Bożego może stanowić wartościową pomoc¹³⁵⁶.

¹³⁴¹ Por. Pius XII, *Statuto della Pontificia Commissione per la Cinematografia didattica e religiosa*, Rzym 1948.

¹³⁴² Por. Tamże.

¹³⁴³ Por. Jan XXIII, *Discorso «Ringraziamo di vero cuore»*, Rzym 1958.

¹³⁴⁴ Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo...*

¹³⁴⁵ Por. Jan XXIII, *Boni pastoris...*

¹³⁴⁶ Por. Jan XXIII, *Lettera all'Associazione Cattolica...*

¹³⁴⁷ Por. Paweł VI, *Discorso «Nous sommes très heureux»*, Rzym 1966.

¹³⁴⁸ Por. Paweł VI, *Discorso «En accueillant»*, Rzym 1968.

¹³⁴⁹ Paweł VI, *Orędzie na 8. Światowy...*

¹³⁵⁰ Por. Tamże.

¹³⁵¹ Por. Paweł VI, *Evangelii nuntiandi...*, nr 45.

¹³⁵² Por. Tamże.

¹³⁵³ Por. Jan Paweł II, *Etyka zawodowa a orędzie chrześcijańskie. Do Stowarzyszenia Dziennikarzy Katolickich w RFN*, Rzym 1988.

¹³⁵⁴ Por. Jan Paweł II, *Catechesi tradendae...*, nr 46.

¹³⁵⁵ Por. Jan Paweł II, *Wasza codzienna misja...*

¹³⁵⁶ Por. Jan Paweł II, *Wielki jest cel...*

Wskazuje, że kino może stać się narzędziem ewangelizacji¹³⁵⁷. Zdaniem papieża głosiciele Słowa Bożego powinni wejść w świat mediów po to by umieć je wykorzystać¹³⁵⁸. Ma przeświadczenie, że Kościół ma obowiązek wykorzystywać media, by szerzyć orędzie zbawienia¹³⁵⁹. Wyraża opinię, że Kościół ma prawo i obowiązek głoszenia Ewangelii także z zastosowaniem mediów¹³⁶⁰. Jego zdaniem przekazywanie Słowa Bożego może dokonywać się przy udziale środków przekazu¹³⁶¹. Jan Paweł II stoi na stanowisku, że konieczne jest by Kościół głosił Ewangelię przy pomocy środków społecznego przekazu¹³⁶². Uważa, że Kościół musi korzystać z mediów w dziele głoszenia Bożego Słowa¹³⁶³. Twierdzi, że media mogą stać się „potężnymi kanałami przekazywania Ewangelii”¹³⁶⁴. Argumentuje, że skoro Chrystus nakazał głoszenie Ewangelii po krańce ziemi to Kościół powinien tak postępować wykorzystując wszelkie sposoby jakie ma do dyspozycji na przykład: publikacje, programy i filmy¹³⁶⁵. Jego zdaniem w ramach przekazywania Ewangelii ważną rolę odgrywają środki społecznego przekazu¹³⁶⁶. Żywi przekonanie, że Kościół potrzebuje wsparcia środków społecznego przekazu w posłannictwie misyjnym¹³⁶⁷. Jest zdania, że pasterze Kościoła powinni posługiwać się środkami społecznego przekazu¹³⁶⁸. Zaprasza do współdziałania i wzajemnego zrozumienia dziennikarzy i Kościół¹³⁶⁹. Ma przeświadczenie, że Jezus posługuje się członkami zakonu św. Pawła w głoszeniu Ewangelii nowoczesnymi środkami¹³⁷⁰.

Papież Jan Paweł II twierdzi, że Kościół ewangelizując powinien skorzystać z nowych możliwości w dziedzinie techniki komputerowej i satelitarnej¹³⁷¹. Wyraża opinię, że należy wykorzystać potencjał nowych technologii w dziele głoszenia Dobrej

¹³⁵⁷ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 29. Światowy...*

¹³⁵⁸ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Africa...*, nr 71.

¹³⁵⁹ Por. Tamże, nr 125.

¹³⁶⁰ Por. KPK 747.

¹³⁶¹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 23. Światowy...*

¹³⁶² Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Komisji do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Aby Słowo Pańskie rozszerzało się i rozślawiało*, Rzym 1986.

¹³⁶³ Por. Jan Paweł II, *Bądźcie świadomi własnej godności. Do przedstawicieli mass mediów*, Australia 1986.

¹³⁶⁴ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*

¹³⁶⁵ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa...*

¹³⁶⁶ Por. Jan Paweł II, *Rola radia w ewangelizacji. Do biskupów Ekwadoru podczas wizyty ad limina*, Rzym 1989.

¹³⁶⁷ Por. Jan Paweł II, *Podziękowanie za transmisje religijne. Do TG3 Lazio*, Rzym 1987.

¹³⁶⁸ Por. KPK 822.

¹³⁶⁹ Por. Jan Paweł II, *Informacja na usługach prawdy. Do dziennikarzy międzynarodowej prasy*, Rzym 1978.

¹³⁷⁰ Por. Jan Paweł II, *Charyzmat apostołstwa przez media drukowane. Do członków zakonu św. Pawła*, Rzym 1984.

¹³⁷¹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 34. Światowy...*

Nowiny¹³⁷². Dochodzi do wniosku, że Internet staje się ludzką przestrzenią gdy jest w nim miejsce dla Jezusa¹³⁷³. Utrzymuje, że należy popierać wszelkie inicjatywy głoszenia Ewangelii Chrystusa przy pomocy nowoczesnych mediów¹³⁷⁴. Ma przeświadczenie, że najnowsze osiągnięcia w dziedzinie komunikacji i informacji otworzyły ogromne możliwości ewangelizacji¹³⁷⁵. Żywi przekonanie, że należy używać mediów w ewangelizacji ówczesnej kultury¹³⁷⁶. Wyraża opinię, że konieczna jest obecność Kościoła w mediach by wzmocnić głoszenie Słowa Bożego¹³⁷⁷. Żywi przekonanie, że kandydaci do kapłaństwa powinni być otwarci na wykorzystanie środków społecznego przekazu w głoszeniu Ewangelii¹³⁷⁸. Wyraża opinię, że wszyscy zaangażowani w apostołstwo powinni uwzględnić w planach duszpasterskich projekty wykorzystania mediów¹³⁷⁹. Dochodzi do wniosku, że obecność katolików w mediach „*jest jednym ze sposobów wypełniania przez Kościół misji głoszenia Królestwa Bożego (...) i wyrazem ewangelicznej miłości i pasterskiej troski*”¹³⁸⁰. Twierdzi, że zadaniem Radia Maryja jest ewangelizacja¹³⁸¹. Ma przeświadczenie, że zadaniem pracowników *La Civiltà Cattolica* jest głoszenie Ewangelii miłości i pokoju¹³⁸². Reprezentuje pogląd, że współcześnie osoby konsekrowane mogą służyć sprawie ewangelizacji poprzez dawanie świadectwa Ewangelii w mediach¹³⁸³.

Jan Paweł II żywi przekonanie, że media są nowym *areopagiem* współczesnego świata i należy z nich korzystać w szerzeniu Ewangelii¹³⁸⁴. Wskazuje, że Kościół musi wejść na forum mediów¹³⁸⁵. Jego zdaniem należy głosić Ewangelię nie tylko poprzez media ale i samym mediom¹³⁸⁶. Wyraża opinię, że Ewangelia zbawienia powierzona

¹³⁷² Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 36. Światowy...*

¹³⁷³ Por. Tamże, nr 6.

¹³⁷⁴ Por. Jan Paweł II, *Vita consecrata...*, nr 99.

¹³⁷⁵ Por. Jan Paweł II, *Internet – forum ewangelizacji...*

¹³⁷⁶ Por. Jan Paweł II, *Redemptoris missio...*

¹³⁷⁷ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. O rzetelne informacje...*

¹³⁷⁸ Por. Jan Paweł II, *Pastores dabo...*, nr 59.

¹³⁷⁹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego przekazu. Mass media wielką...*

¹³⁸⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego przekazu. Nowe formy komunikacji...*, nr 4.

¹³⁸¹ Por. Jan Paweł II, *Radio Maryja w służbie cywilizacji miłości. Do pielgrzymki słuchaczy Radia Maryja*, Rzym 1995.

¹³⁸² Por. Jan Paweł II, *W służbie Kościoła...*

¹³⁸³ Por. Jan Paweł II, *Vita consecrata...*, nr 99.

¹³⁸⁴ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 32. Światowy...*

¹³⁸⁵ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Dobra Nowina...*

¹³⁸⁶ Por. Tamże.

Kościółowi powinna znaleźć twórczy wyraz w każdym medium¹³⁸⁷. Dochodzi do wniosku, że powinno się nie tylko wykorzystywać media w przepowiadaniu Ewangelii ale także by wprowadzać ewangeliczne orędzie do *nowej kultury*, którą środki przekazu kształtują¹³⁸⁸. Reprezentuje pogląd, że media mogą odgrywać kluczową rolę w bezpośredniej ewangelizacji¹³⁸⁹. Utrzymuje, że obecność Kościoła w mediach jest ważnym aspektem inkulturacji Ewangelii¹³⁹⁰. Wskazuje, że w mediach istnieje potężny potencjał ewangelizacyjny, który należy wykorzystać w działalności apostołskiej¹³⁹¹. Zdaniem papieża, środki przekazu stały się w Polsce sprzymierzeńcami w spełnianiu zbawczej misji¹³⁹². Wygłasza tezę o oczywistości potrzeby wykorzystywania przez Kościół środków społecznego przekazu w głoszeniu Chrystusa¹³⁹³. Twierdzi, że propagowanie nauk Chrystusa to nieodzowna część misji ewangelizacyjnej Kościoła¹³⁹⁴. Utrzymuje, że ewangelizatorzy powinni nabyć umiejętność posługiwania się środkami społecznego przekazu¹³⁹⁵. Reprezentuje pogląd, że zjawisko społecznego przekazu składania do rewizji podejścia w kwestii przepowiadania Ewangelii¹³⁹⁶.

Benedykt XVI utrzymuje, że media mogą stanowić cenne narzędzie ewangelizacji¹³⁹⁷. Stoi na stanowisku, że ludzie Kościoła powinni promować wartości ewangeliczne przez prasę, radio, telewizję i Internet¹³⁹⁸. Uważa, że katolickie rozgłośnie radiowe i telewizyjne mogą służyć dziełu nowej ewangelizacji¹³⁹⁹. Żywi przekonanie, że kapłani powinni „*zaprząć media na służbę Słowa*”¹⁴⁰⁰. Wyraża opinię, że nowe media dają kapłanom nieograniczone perspektywy duszpasterskie¹⁴⁰¹. Wyznacza jako jedno z zadań dla Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji studiowanie i wykorzystywanie nowoczesnych form przekazu w nowej ewangelizacji.¹⁴⁰² Wskazuje, że wykorzystywanie nowych metod w przekazywaniu Ewangelii wiąże się z „*ewangeliczną pasją*”

¹³⁸⁷ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Prymat etyki...*

¹³⁸⁸ Por. Jan Paweł II, *Ewangeliczne orędzie wprowadzać w kulturę stworzoną przez nowoczesne media. Przesłanie do dyrekcji Radia Ludowego Stacja COPE, Rzym 1998.*

¹³⁸⁹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 35. Światowy...*

¹³⁹⁰ Por. Tamże.

¹³⁹¹ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów w tworzeniu i przekazywaniu...*, nr 5.

¹³⁹² Por. Tamże.

¹³⁹³ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 34. Światowy...*

¹³⁹⁴ Por. Tamże.

¹³⁹⁵ Por. Jan Paweł II, *Pastores gregis...*, nr 30.

¹³⁹⁶ Por. Jan Paweł II, *Il sviluppo...*

¹³⁹⁷ Por. Benedykt XVI, *Przesłanie do biskupów polskich...*

¹³⁹⁸ Por. Tamże.

¹³⁹⁹ Por. Tamże.

¹⁴⁰⁰ Benedykt XVI, *Orędzie na 44. Światowy...*

¹⁴⁰¹ Por. Tamże.

¹⁴⁰² Por. Benedykt XVI, *Nowoczesne formy przekazu dla nowej ewangelizacji. Motu proprio «Ubi cumque et semper» powołujące do życia Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, Rzym 2010.*

wierzących”¹⁴⁰³. Twierdzi, że należy wyrażać ewangeliczny przekaz językiem mediów¹⁴⁰⁴. Reprezentuje pogląd, że ludzie wierzący pragną dzielić się orędziem Jezusa także w sieciach społecznościowych¹⁴⁰⁵. Franciszek utrzymuje, że należy zachować tożsamość chrześcijańską stając się obywatelem środowiska nowych technologii i portali społecznościowych¹⁴⁰⁶. Stoi na stanowisku, że nie może zabraknąć głosu Kościoła głoszącego Ewangelię miłosierdzia poprzez środki przekazu¹⁴⁰⁷.

Zdaniem Soboru Watykańskiego II należy wykorzystywać środki społecznego przekazu w pracy apostołskiej¹⁴⁰⁸. Ma przeświadczenie, że biskupi powinni posługiwać się prasą i środkami przekazywania myśli w celu głoszenia Ewangelii¹⁴⁰⁹. Kongregacja Religii wyraża opinię, że przykładem zainteresowania hierarchii kinem są wyznaczone przez nią normy i inicjatywy na rzecz wykorzystania filmu w rozwoju religijnym ludzi¹⁴¹⁰. Kongregacja Edukacji Katolickiej postuluje wykorzystanie środków komunikacji społecznej zgodnie ze wskazaniem edukacyjnym dla „*wspierania nasion powołania*”¹⁴¹¹. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego utrzymuje, że kapłani powinni potrafić wykorzystać masmedia w działalności duszpasterskiej¹⁴¹². Kongregacja Wychowania Katolickiego utrzymuje, że należy używać mass-mediów w posłudze duszpasterskiej¹⁴¹³. Utrzymuje, że należy stale unowocześniać pracę duszpasterską uwzględniając w świecie uwarunkowanym przez massmedia i telematykę¹⁴¹⁴. Kongregacja Nauki Wiary uważa, że pasterze mają obowiązek czuwania by nie wyrządzono szkody wierze i obyczajom przez pisma i środki społecznego przekazu¹⁴¹⁵.

Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu zaleca używanie narzędzi komunikacji społecznej takich jak prasa, telewizja, radio i kino do głoszenia Słowa Bożego¹⁴¹⁶. Reprezentuje pogląd, że należy korzystać ze środków przekazu w pracy

¹⁴⁰³ Por. Benedykt XVI, *Verbum Domini*...

¹⁴⁰⁴ Por. Benedykt XVI, *Mówmy ludziom o Bogu*...

¹⁴⁰⁵ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 47. Światowy*...

¹⁴⁰⁶ Por. Franciszek, *Audienca dla uczestników zgromadzenia*...

¹⁴⁰⁷ Por. Franciszek, *Przemówienie do pracowników włoskiego dziennika «Avvenire»*, Rzym 2018.

¹⁴⁰⁸ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica*..., nr 13.

¹⁴⁰⁹ Por. Sobór Watykański II, *Christus Dominus. Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele*, Rzym 1965, nr 13.

¹⁴¹⁰ Por. Congregazione dei Religiosi, *Istruzione sull'apostolato*...

¹⁴¹¹ Por. Congregazione per l'Educazione Cattolica, *Lettera circolare agli Ordinari «I seminari minori»*, Rzym 1968.

¹⁴¹² Por. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Wskazania do formacji w kapłańskim celibacie*...

¹⁴¹³ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja. Wskazówki odnośnie do formacji*..., nr 9.

¹⁴¹⁴ Por. Tamże.

¹⁴¹⁵ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja o niektórych aspektach*...

¹⁴¹⁶ Por. Pontificia Commissione per le Comunicazioni Sociali, *Lettera Sulla Giornata*...

apostolskiej¹⁴¹⁷. Utrzymuje, że Kościół może głosić swoją naukę poprzez masmedia¹⁴¹⁸. Stoi na stanowisku, że wierni powinni włączać najnowocześniejsze środki przekazywania myśli w dzieło realizacji zadań Kościoła¹⁴¹⁹. Uważa, że należy zadbać o formację osób odpowiedzialnych za media, którzy prowadzą działalność duszpasterską¹⁴²⁰. Zachęca ordynariuszów do prowadzenia apostolstwa przy pomocy mediów¹⁴²¹. Żywi przekonanie, że organizacje katolickie zajmujące się mediami powinny podejmować różnorodne działania, między innymi na rzecz rozwoju Ludu Bożego¹⁴²². Wyraża opinię, że Lud Boży ma obowiązek korzystania ze środków społecznego przekazu w głoszeniu Ewangelii¹⁴²³.

Zdaniem Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu media mogą pomóc w ewangelizacji albo wyprzeć Ewangelię z ludzkich serc¹⁴²⁴. Twierdzi, że Kościół głosi orędzie w sposób dostosowany do danej epoki i obecnie musi to czynić w ramach kultury środków przekazu¹⁴²⁵. Reprezentuje pogląd, że „bardzo ważnym środkiem ewangelizacji i katechezy stały się obecnie środki przekazu”¹⁴²⁶. Utrzymuje, że problematyka medialna powinna stanowić integralny element każdego programu duszpasterskiego¹⁴²⁷. Stoi na stanowisku, że działalność Kościoła zakłada gotowość do głoszenia Ewangelii za pośrednictwem środków przekazu¹⁴²⁸. Wskazuje, że program duszpasterski w zakresie społecznego przekazu powinien przewidywać działania zapewniające wpływ wartości ewangelicznych¹⁴²⁹. Ma przeświadczenie, że należy przedstawiać w mediach specyficznie katolickie przesłanie¹⁴³⁰. Stoi na stanowisku, że media mogą i powinny być narzędziami reewangelizacji i nowej ewangelizacji współczesnego świata¹⁴³¹. Uważa, że Kościół powinien wykorzystywać środki przekazu do ewangelizacji¹⁴³². Twierdzi, że media stwarzają wyjątkowe możliwości głoszenia orędzia

¹⁴¹⁷ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 126.

¹⁴¹⁸ Por. Tamże, nr 132.

¹⁴¹⁹ Por. Tamże, nr 163.

¹⁴²⁰ Por. Tamże, nr 164.

¹⁴²¹ Por. Tamże, nr 168.

¹⁴²² Por. Tamże, nr 179.

¹⁴²³ Por. Tamże, nr 182.

¹⁴²⁴ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 4.

¹⁴²⁵ Por. Tamże, nr 8.

¹⁴²⁶ Tamże, nr 11.

¹⁴²⁷ Por. Tamże, nr 17.

¹⁴²⁸ Por. Tamże, nr 31.

¹⁴²⁹ Por. Tamże, nr 33.

¹⁴³⁰ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kryteria współpracy...*, nr 19.

¹⁴³¹ Por. Jan Paweł II, *Etyka w reklamie...*

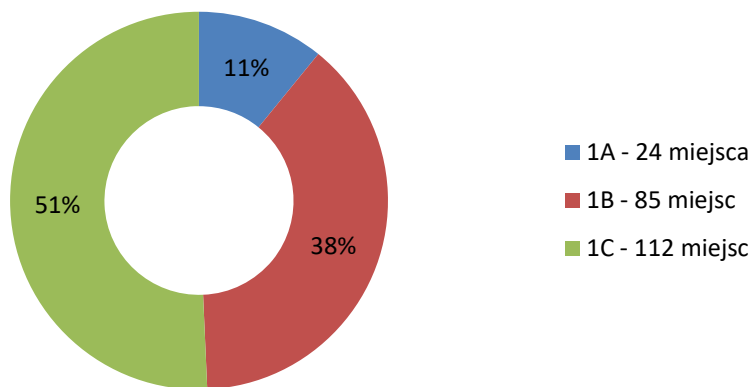
¹⁴³² Por. Tamże, nr 22.

Chrystusa¹⁴³³. Uważa że Internet ma zastosowanie w ewangelizacji, reewangelizacji i nowej ewangelizacji¹⁴³⁴. Żywi przekonanie, że Internet można wykorzystać do „umacniania w zaangażowaniu chrześcijańskim”¹⁴³⁵.

Sekretariat Stanu reprezentuje pogląd, że należy wykorzystać prasę na rzecz zwalczania szkodliwej propagandy i podejmować dzieła duszpasterskie na rzecz rozwoju prasy przychylniej katolicyzmowi¹⁴³⁶. Wyraża opinię, że dzięki temu, że w Ameryce Łacińskiej rośnie liczba katolickich przekazników Ewangelia może być głoszona licznym ludziom¹⁴³⁷. Oczekuje, że na ekranach będzie także przedstawiana tematyka dotycząca wiary i duchowości¹⁴³⁸. Twierdzi, że w Afryce radio i telewizja oferują Kościołowi możliwość głoszenia Ewangelii¹⁴³⁹.

Po przeliczeniu analizowanych cytatów proporcja pomiędzy wypowiedziami kościelnymi przynależącymi do grup 1A, 1B, 1C w paragrafie 5.1 wynosi odpowiednio 24 : 85 : 112 co zobrazowano poniżej.

Wykres 10. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych za wychowanie, edukację i kształcenie za pomocą mediów

Źródło: Opracowanie własne.

¹⁴³³ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 4.

¹⁴³⁴ Por. Tamże, nr 5.

¹⁴³⁵ Tamże, nr 9.

¹⁴³⁶ Por. Segreteria di Stato, *List do abpa Pizy...*

¹⁴³⁷ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a p. J.B. Kors presidente UNDA*, Rzym 1960.

¹⁴³⁸ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al mons. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1967.

¹⁴³⁹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a p. Andrew presidente UNDA*, Rzym 1969.

Z powyższej proporcji wynika, że na podstawie cytatów z oficjalnych dokumentów instytucja Kościoła katolickiego przykłada wagę do ewangelizacji przez media (1C) i formacji społecznej, moralnej i religijnej (1B) za pomocą środków społecznego przekazu, która ma być prowadzona przez sam Kościół. Ponadto najmniejsza liczba passusów dotyczy przekazywania treści edukacyjnych za pomocą mediów (1A) przez Kościół lub inne związki wyznaniowe co świadczy o tym, że Kościół katolicki przykłada mniejsze znaczenie do formacji intelektualnej i przekazywania wiedzy wykorzystując media.

2A. Kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów

W dalszej kolejności zostaną rozważone fragmenty urzędowych dokumentów kościelnych przydzielone do podgrupy 2A, które dotyczą kształtowania świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów w kontekście odpowiedzialności Kościoła katolickiego za edukację medialną. Takich passusów jest 34 co stanowi 1.41% wszystkich miejsc zakwalifikowanych do analizy.

Pius XII reprezentuje pogląd, że należy kształtować u wiernych umiejętność dostrzegania zagrożeń w trakcie oglądania telewizji oraz posłuszeństwo osądom kościelnym w tej materii¹⁴⁴⁰. Paweł VI dywaguje nad nadaniem ranki priorytetowej w urzędzie pasterskim dla formacji medialnej odbiorców¹⁴⁴¹. Jan Paweł II zastanawia się nad kwestią wykorzystywania mediów w Kościele w kontekście zachęcania wiernych do inteligentnego korzystania z mediów¹⁴⁴². Reprezentuje pogląd, że Kościół powinien działać wychowawczo w kwestii środków społecznego przekazu przez nauczanie odbiorców rozumienia ukrytych mechanizmów, uważnej oceny etycznej programów, kształtowania zdrowych nawyków w korzystaniu z mediów¹⁴⁴³. Uważa, że katolicy powinni włączyć się w opracowanie kodeksu deontologicznego mediów, by zapewnić poszanowanie prawdy informacji i godności ludzkiej¹⁴⁴⁴. Benedykt XVI żywi przekonanie, że Kościół proponuje mediom wizję, w której „godność człowieka stoi w centrum każdej wartościowej komunikacji”¹⁴⁴⁵. Wyraża opinię, że Kościół powinien podjąć

¹⁴⁴⁰ Por. Pius XII, *I rapidi...*, nr 24.

¹⁴⁴¹ Por. Paweł VI, *Orędzie na 12. Światowy...*

¹⁴⁴² Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Pro-mocja prawa...*, nr 3.

¹⁴⁴³ Por. Jan Paweł II, *Vita consecrata...*, nr 99.

¹⁴⁴⁴ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa. Adhortacja*, Rzym 2003, nr 63.

¹⁴⁴⁵ Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*

wysiłek, którego celem będzie pomoc odpowiedzialnym za Kościół zrozumieć nowy język mediów, interpretować go i wykorzystać duszpastersko¹⁴⁴⁶.

Sobór Watykański II uważa, że należyte korzystanie z mediów wymaga odpowiedniego przygotowania i wychowania odbiorców co jest zadaniem między innymi katechistów¹⁴⁴⁷. Kongregacja dla Duchowieństwa wskazuje, że zadaniem katechezy jest także kształcenie oceniania istoty i wartości treści medialnych, co zakłada wiedzę na temat techniki języka mediów¹⁴⁴⁸. Kongregacja Wychowania Katolickiego jest zdania, że należy kształcić medialnie na trzech poziomach: pierwszy ogólny dla czytelników, widzów i słuchaczy mediów, drugi dla kapłanów, którzy będą wykorzystywać media w duszpasterstwie i uczyć wiernych korzystania z mediów i trzeci poziom – specjalistyczny, który dotyczy pracowników mediów i zamiłowanych w tej dziedzinie, którzy będą szkolić innych na pierwszych dwóch poziomach¹⁴⁴⁹. Następnie podaje kryteria na wykładowców na poszczególnych poziomach kształcenia medialnego¹⁴⁵⁰. Podaje klasyfikację mediów, w której zaznacza, że następuje rewolucja techniczno-społeczna w kierunku technotroniki i telematyki, i wskazuje, że należy poświęcić więcej miejsca dla zagadnień informacji, propagandy, reklamy i opinii publicznej¹⁴⁵¹. Twierdzi, że formacja podstawowa w Seminarium powinna zmierzać do nauczania ich krytycyzmu względem mediów i przeciwdziałania manipulacjom i sugestiom¹⁴⁵². Wylicza jednostki odpowiedzialne za edukację medialną pierwszego poziomu, wśród których podaje katechezę i szkołę katolicką¹⁴⁵³. Żywi przekonanie, że należy alumnom organizować kursy, konferencje i seminaria, by nabyli zasady i normy, które pozwolą im samodzielnie dokonywać jakościowych i ilościowych wyborów programów, odpowiedzialnie się zachowywać podczas ich oglądania, i nauczanie ich dojrzałego i krytycznego sądu względem proponowanych treści medialnych¹⁴⁵⁴. Wyraża opinię, że należy nauczyć seminarzystów języka mediów¹⁴⁵⁵. Dochodzi do wniosku, że należy alumnow nauczyc o rodzajach ekspresyjno-komunikatywnych czyli językach poszczególnych środków

¹⁴⁴⁶ Por. Benedykt XVI, *Mówmy ludziom o Bogu...*

¹⁴⁴⁷ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 16.

¹⁴⁴⁸ Por. Kongregacja dla Duchowieństwa, *Ogólne Wskazania Katechetyczne*, Rzym 1971, nr 123.

¹⁴⁴⁹ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja. Wskazówki odnośnie do formacji...*, nr 9.

¹⁴⁵⁰ Por. Tamże.

¹⁴⁵¹ Por. Tamże.

¹⁴⁵² Por. Tamże.

¹⁴⁵³ Por. Tamże, nr 15.

¹⁴⁵⁴ Por. Tamże.

¹⁴⁵⁵ Por. Tamże.

przekazu¹⁴⁵⁶. Kongregacja Nauki Wiary twierdzi, że pasterze mają prawo i obowiązek czuwania, by nie wyrządzano szkody wierze przez wykorzystanie mediów¹⁴⁵⁷.

Papieska Komisja ds. Kina, Radia i Telewizji stoi na stanowisku, że zadaniem chrześcijańskich klubów filmowych pod przewodnictwem hierarchii jest umożliwienie widzom wykorzystania zalet ekranu i obrona przed niebezpieczeństwami filmów¹⁴⁵⁸. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu wyraża opinię, że organizacje katolickie dla spraw społecznego przekazu powinny dać o formację odbiorców mediów¹⁴⁵⁹. Dochodzi do wniosku, że zrozumienie, wybór i ocena mediów powinna być częścią całościowego planu przygotowania do życia¹⁴⁶⁰. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu jest zdania, że zadaniem Kościoła jest formacja odbiorców mediów, której celem jest ukształtowanie zmysłu krytycznego ożywionego umiłowaniem prawdy¹⁴⁶¹. Ma przeświadczenie, że osoby pracujące z ramienia kościelnego w mediach powinny mieć nie tylko wykształcenie doktrynalne ale i umiejętności fachowe¹⁴⁶². Zaleca usilnie, by diecezje, Konferencje Episkopatów i zgromadzenia biskupów włączały problematykę mediów w programy duszpasterskie i aktualizowały już istniejące w omawianej materii¹⁴⁶³. Wskazuje, że programy duszpasterskie powinny zawierać punkt dotyczący wychowania medialnego ze szczególnym naciskiem na relację między przekazem społecznym a wartościami¹⁴⁶⁴. Utrzymuje, że celem nauczania kościelnego w dziedzinie mediów powinno być między innymi wyrobienie w odbiorcach świadomości i czujności na działanie reklamy¹⁴⁶⁵. Stoi na stanowisku, że kościelne nauczanie medialne powinno zawierać tematykę funkcjonowania w świecie cyberprzestrzeni, dokonywania roztropnych osądów zgodnymi z moralnością, stosowania nowych technologii dla swojego integralnego rozwoju i pożytku innych¹⁴⁶⁶.

Sekretariat Stanu twierdzi, że należy ćwiczyć czujność i mocny opór wobec zła, które występuje w filmach sprzecznych z koncepcją chrześcijańską¹⁴⁶⁷. Utrzymuje, że należy kształcić wiernych w dziedzinie kryteriów oceny filmów¹⁴⁶⁸. Żywi przekonanie,

¹⁴⁵⁶ Por. Tamże.

¹⁴⁵⁷ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja o niektórych aspektach wykorzystania środków...*

¹⁴⁵⁸ Por. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la Televisione, *Lettera a mons. Paolo...*

¹⁴⁵⁹ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 179.

¹⁴⁶⁰ Por. Tamże, nr 109.

¹⁴⁶¹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 13.

¹⁴⁶² Por. Tamże, nr 18.

¹⁴⁶³ Por. Tamże, nr 21.

¹⁴⁶⁴ Por. Tamże, nr 24.

¹⁴⁶⁵ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w reklamie...*, nr 22.

¹⁴⁶⁶ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 8.

¹⁴⁶⁷ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al can. Abel Brohée presidente OCIC*, Rzym 1934.

¹⁴⁶⁸ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1954.

że należy przygotować odbiorców filmów poprzez kształcenie rozumienia języka kina i ochronę przed propagandą¹⁴⁶⁹.

2B. Kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów

Następnym etapem jest analiza fragmentów z podgrupy 2B, które dotyczą kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów w kontekście odpowiedzialności Kościoła i innych związków wyznaniowych za edukację medialną. Fragmentów urzędowych dokumentów kościelnych, które spełniają powyższe kryterium jest 75 co stanowi 3.11% wszystkich fragmentów analizowanych w niniejszej dysertacji.

Konstantyn nakłada kary na czytelników, którzy korzystają lub posiadają w domu książki, które uznaje za sprzeczne z prawem Chrystusowym¹⁴⁷⁰. Leon III nakazuje kapłanom powstrzymanie się od pewnych rodzajów muzyki, które mogą osłabiać duchowo¹⁴⁷¹. Grzegorz X zaleca kształcenie młodych w pisaniu listów, ze względu na przypadki tekstów, które prowadzą do „*lubieżności*”¹⁴⁷². Benedykt XIV uważa za konieczne usuwanie książek, które mogłyby powodować szkody dla wiernych¹⁴⁷³. Pius VI wyraża opinię, że należy usunąć z obiegu błędne książki, które występują w obiegu na szkodę ludzi nieprzygotowanych i nieroztropnych¹⁴⁷⁴. Pius VII dochodzi do wniosku, że występują książki, które działają w sposób ukryty i podstępny, i dlatego pochwała ograniczenia prawne w czytaniu i pisaniu¹⁴⁷⁵.

Grzegorz XVI potępia wolność prasy ze względu na rozpowszechnianie błędnych doktryn i uznaje potrzebę cenzury dla chrześcijan¹⁴⁷⁶. Jest zdania, że nie należy czytać gazet, które są sprzeczne z religią katolicką i dlatego pisze list, by wierni sami dołożyli w tym względzie starań¹⁴⁷⁷. Pius IX ma przeświadczenie, że istnieją dokumenty i tomy „*pełne błędów i podstępu*” i dlatego należy „*oddalać ludzi od zgubnych lektur*”¹⁴⁷⁸. Twierdzi, że wynalazek druku źle wykorzystany doprowadził do powstania kłamliwych broszur, gazet i ulotek, i w związku z tym biskupi powinni dbać by wierni

¹⁴⁶⁹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1958.

¹⁴⁷⁰ Por. Konstantyn, *Leggi dei Visigoti*...

¹⁴⁷¹ Por. Leon III, *Synod w Tours*...

¹⁴⁷² Por. Grzegorz X, *Sobór Lioński II*...

¹⁴⁷³ Por. Benedykt XIV, *Sollicita ac provida*...

¹⁴⁷⁴ Por. Pius VI, *Romanorum Pontificum*...

¹⁴⁷⁵ Por. Pius VII, *Diu saris*...

¹⁴⁷⁶ Por. Grzegorz XVI, *Mirari vos*..., nr 15.

¹⁴⁷⁷ Por. Grzegorz XVI, *Inter maximas*...

¹⁴⁷⁸ Pius IX, *Qui pluribus*...

powstrzymywali się od czytania takich publikacji¹⁴⁷⁹. Reprezentuje pogląd, że biskupi powinni działać na rzecz powstrzymania ludzi przed czytaniem książek zawierającymi błędne opinie i kłamstwa¹⁴⁸⁰. Utrzymuje, że biskupi powinni usuwać złe książki i gazety, by wierni nie mieli do nich dostępu¹⁴⁸¹. Stoi na stanowisku, że przełożeni kościelni powinni ustnie i pisemnie pouczać wiernych na temat błędów i pułapek zawartych w książkach i gazetach, które zawierają treści perwersyjne i nieprzyzwoite¹⁴⁸².

Leon XIII uważa, że odpowiedzialni za Kościół powinni surowo prowadzić ludzi aby dokonywali rozważnego wyboru podczas czytania¹⁴⁸³. Żywi przekonanie, że istnieje problem ogromnej ilości złej literatury, która jest swobodnie rozpowszechniana i w związku z tym Kościół powinien napominać i wszelkimi sposobami powstrzymać ludzi od czytania złej prasy¹⁴⁸⁴. Wyraża opinię, że należy ostrzec wiernych przed czasopismami i gazetami zwalczającymi religię lub dobrą moralność¹⁴⁸⁵. Dochodzi do wniosku, że zadaniem Kościoła jest przeciwdziałanie czytelnictwu, które zawiera treści pogardliwe względem religii i kuszące do grzechów¹⁴⁸⁶. Wskazuje, że zadaniem ordynariuszów jest powstrzymywanie wiernych w swoich diecezjach przed czytaniem szkodliwych ksiąg i pism¹⁴⁸⁷.

Pius X jest zdania, że katolickim obowiązkiem księgarskim jest zaprzestanie sprzedaży książek potępionych przez biskupa¹⁴⁸⁸. Zaleca, by hierarchia napominała wiernych przed czytaniem bezbożnych i rozpustnych pism¹⁴⁸⁹. Zachęca by kapłani nie czytali podejrzanych książek i gazet¹⁴⁹⁰. Pius XI utrzymuje, że obowiązek powstrzymywania przed wyświetlaniem złych filmów ciąży na biskupach, wszystkich katolikach i ludziach dobrej woli¹⁴⁹¹. Zachęca duszpasterzy by nakłonili wiernych do złożenia corocznej przysięgi, w której zobowiążą się, że nigdy nie pójdą na żaden film obrażający wiarę i moralność chrześcijańską¹⁴⁹².

¹⁴⁷⁹ Por. Pius IX, *Nostis et nobiscum...*

¹⁴⁸⁰ Por. Pius IX, *Cum nuper...*

¹⁴⁸¹ Por. Pius IX, *Maxima quidem...*

¹⁴⁸² Por. Pius IX, *Quo graviora...*

¹⁴⁸³ Por. Leon XIII, *Etsi nos...*, nr 17.

¹⁴⁸⁴ Por. Leon XIII, *Pergrata nobis...*, nr 15.

¹⁴⁸⁵ Por. Leon XIII, *Officiourm ac munerum...*, nr 21.

¹⁴⁸⁶ Por. Tamże.

¹⁴⁸⁷ Pot. Tamże.

¹⁴⁸⁸ Por. Pius X, *Pascendi. Encyklika*, Rzym 1907.

¹⁴⁸⁹ Por. Pius X, *Quod hierarchia...*

¹⁴⁹⁰ Por. Pius X, *Il grave dolore. Allokucja*, Rzym b.d.w.

¹⁴⁹¹ Por. Pius XI, *Vigilanti cura...*, nr 28-29.

¹⁴⁹² Por. Tamże, nr 38.

Pius XII stoi na stanowisku, że działalność Papieskiej Komisji ds. Kinematografii Edukacyjnej i Religijnej dotyczy filmów dydaktyczno-religijnych już ukończonych z możliwością rozszerzania na inne filmy pod pewnymi warunkami¹⁴⁹³. Stoi na stanowisku, że poprzez osąd Kościoła dotyczący oceny moralnej obrazów telewizyjnych należy kształtować u wiernych umiejętność odpowiedniego korzystania z telewizji¹⁴⁹⁴.

Jan XXIII postanawia, że Papieska Komisja ds. Filmów, Radia i Telewizji ma zajmować się rozpoznawaniem trendów filmów, klasyfikacją moralną filmów i programów radiowych oraz telewizyjnych, pouczeniu wiernych odnośnie kwestii moralnych względem powyższych mediów¹⁴⁹⁵. Wważa, że kapłani, Akcja Katolicka, stowarzyszenia i dzieła apostołstwa powinny dążyć do kształtowania umiejętności wiernych w zakresie korzystania z nowoczesnych środków audiowizualnych¹⁴⁹⁶. Paweł VI reprezentuje pogląd, że urząd pasterski powinien podejść priorytetowo do kwestii wychowania medialnego odbiorców¹⁴⁹⁷.

Jan Paweł II utrzymuje, że trzeba zintensyfikować działania na rzecz właściwych postaw i zachowania względem mediów¹⁴⁹⁸. Zapewnia, że ma wiedzę, że pewna komisja przygotowuje dokument ze wskazówkami dla rodzin odnośnie do owocnego korzystania z mediów¹⁴⁹⁹. Twierdzi, że należy zachęcać wiernych do inteligentnego korzystania z mediów, by wzrastali intelektualnie i moralnie jako użytkownicy mediów i by unikali niemoralnych publikacji, filmów i audycji¹⁵⁰⁰. Reprezentuje pogląd, że Kościół powinien także kształcić medialnie w kierunku odpowiedzialnego korzystania ze środków społecznego przekazu¹⁵⁰¹. Jan Paweł II żywi przekonanie, że Kościół powinien uczyć rozumienia działania mechanizmów środków przekazu, etycznej oceny programów i zdrowych nawyków w korzystaniu z mediów¹⁵⁰². Wyraża opinię, że osoby konsekrowane powinny w miarę potrzeb duszpasterskich włączać się w religijną formację ludzi mediów i przyczyniać się do podnoszenia poziomu moralnego proponowanych programów¹⁵⁰³. Wskazuje, że zadaniem Kościoła jest popieranie prasy katolickiej

¹⁴⁹³ Por. Pius XII, *Statuto della Pontificia Commissione...*, art. 7.

¹⁴⁹⁴ Por. Pius XII, *I rapidi progressi...*, nr 24.

¹⁴⁹⁵ Por. Jan XXIII, *Boni pastoris...*

¹⁴⁹⁶ Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo...*

¹⁴⁹⁷ Por. Paweł VI, *Orędzie na 12. Światowy...*

¹⁴⁹⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 15. Światowy...*

¹⁴⁹⁹ Por. Jan Paweł II, *Pomagać rodzinom w owocnym...*

¹⁵⁰⁰ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Pro-mocja prawa...*, nr 3.

¹⁵⁰¹ Por. Tamże.

¹⁵⁰² Por. Jan Paweł II, *Vita consecrata...*, nr 99.

¹⁵⁰³ Por. Tamże.

i zachęcanie do jej czytania w celu zwiększania kultury religijnej i znajomości nauki kościelnej¹⁵⁰⁴. Jest zdania, że pasterze powinni domagać się dobrej jakości informacji oraz kształtować krytyczną dojrzałość ludzi¹⁵⁰⁵. Jan Paweł II utrzymuje, że celem kształcenia medialnego chrześcijan pracujących w środkach przekazu jest między innymi opanowanie nowych form przekazu¹⁵⁰⁶.

Benedykt XVI stoi na stanowisku, że Kościół jest także odpowiedzialny za wychowanie dzieci w kwestii wybiórczego korzystania z mediów¹⁵⁰⁷. Uważa, że Kościół wychowując medialnie powinien stawiać człowieka „w centrum każdej wartościowej komunikacji”¹⁵⁰⁸. Franciszek wyraża opinię, że zadaniem wspólnoty chrześcijańskiej jest wspieranie rodziców w edukowaniu medialnym dzieci w ten sposób, by potrafiły one kierować się kryteriami takimi jak godność człowieka i dobro wspólne¹⁵⁰⁹.

Sobór Watykański II wyraża opinię, że wysiłek Kościoła powinien zmierzać do przygotowania i wychowania odbiorców według zasad chrześcijańskich¹⁵¹⁰. Kongregacja Świętego Oficjum twierdzi, że jej zadaniem jest ochrona wiary i moralności przed nadmiernym rozpowszechnieniem literatury zmyślowej¹⁵¹¹. Reprezentuje pogląd, że ma prawo przestrzegać wiernych poprzez zakazy przed czytaniem niereligijnych i niemoralnych książek¹⁵¹². Kongregacja Wiary uważa, że przełożeni kościelni powinni napominać wiernych aby powstrzymali się od czytania nieodpowiednich książek i czasopism¹⁵¹³. Wskazuje, że obowiązkiem biskupów i konferencji biskupich jest zapobieganie niebezpiecznym księgom poprzez ich poprawienie lub potępienie¹⁵¹⁴. Stoi na stanowisku, że pasterze mają prawo i obowiązek wymagania by publikacje wiernych dotyczące wiary lub obyczajów były poddane ich osądowi¹⁵¹⁵.

Kongregacja dla Duchowieństwa twierdzi, że zadaniem katechezy jest ukształtowanie u chrześcijan umiejętności oceny istoty i wartości propozycji medialnych¹⁵¹⁶. Kongregacja Wychowania Katolickiego stoi na stanowisku, że w ramach formacji seminaryjnej alumni powinni przejść przynajmniej dwa z trzech stopni: pierwszy ogólny

¹⁵⁰⁴ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów w tworzeniu i przekazywaniu kultury...*

¹⁵⁰⁵ Por. Jan Paweł II, *Duszpasterska powinność...*

¹⁵⁰⁶ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa...*, nr 63.

¹⁵⁰⁷ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*

¹⁵⁰⁸ Tamże.

¹⁵⁰⁹ Por. Franciszek, *Orędzie na 49. Światowy...*

¹⁵¹⁰ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 16.

¹⁵¹¹ Por. Kongregacja Świętego Oficjum, *Inter mala. Instrukcja*, Rzym 1927.

¹⁵¹² Por. Kongregacja Świętego Oficjum, *Przedmowa do indeksu...*

¹⁵¹³ Por. Congregazione del Sant'Uffizio, *Decreto di condanna...*

¹⁵¹⁴ Por. Congregazione della Dottrina della Fede, *Dichiarazione...*

¹⁵¹⁵ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja o niektórych aspektach...*

¹⁵¹⁶ Por. Kongregacja dla Duchowieństwa, *Ogólne Wskazania...*, nr 123.

dotyczący formowania do odbioru mediów, drugi do wykorzystania mediów w duszpasterstwie¹⁵¹⁷. Uważa, że w formacji seminaryjnej należy poświęcić więcej miejsca na zagadnienie wykorzystania czasu wolnego w kontekście korzystania z mediów¹⁵¹⁸. Przedstawia kwalifikacje wykładowców na pierwszy i drugi stopień formacji medialnej w seminariach¹⁵¹⁹. Wyraża opinię, że w ramach kształcenia medialnego alumnów trzeba by nabyli umiejętności samodzielnego i świadomego dokonywania wyborów programów, i odpowiedzialnego zachowania podczas ich odbioru¹⁵²⁰.

Papieska Komisja ds. Kinematografii dostrzega zjawisko coraz większego oddziaływania kina i przestrzega przed filmami moralnie negatywnymi i ukazującymi życie w formie hedonistycznej¹⁵²¹. Papieska Komisja ds. Kina, Radia i Telewizji ma przeświadczenie, że celem katolickich klubów filmowych jest chrześcijańska edukacja filmowa aby umożliwić widzom wykorzystanie zalet ekranu i obronę przed niebezpieczeństwami¹⁵²². Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu jest zdania, że organizacje katolickie dotyczące mediów powinny podejmować działania na rzecz kształtowania umiejętności medialnych odbiorców¹⁵²³. Ma przeświadczenie, że początkowe kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów powinno odbyć się w obrębie rodzin¹⁵²⁴. Jest zdania, że Kościół powinien zaangażować swoje instytucje i duszpasterzy, aby zapewnić takie wychowanie, by należycie korzystano z mediów¹⁵²⁵. Utrzymuje, że obowiązkiem Kościoła jest formacja pracowników mediów oraz publiczności, która ma na celu wykształcenie krytycyzmu i podejścia zgodnego z prawdą¹⁵²⁶. W tym celu zaleca aktualizację programów duszpasterskich dotyczących mediów¹⁵²⁷. Podaje też szczegóły także dotyczące edukacji medialnej, które programy te powinny zawierać¹⁵²⁸. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu uważa, że Kościół powinien zwracać uwagę na tematykę odpowiedzialności widzów, szczególnie dzieci w kontekście dokonywania wyborów tego co oglądają¹⁵²⁹. Twierdzi, że Kościół

¹⁵¹⁷ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja. Wskazówki odnośnie do formacji...*, nr 9.

¹⁵¹⁸ Por. Tamże.

¹⁵¹⁹ Por. Tamże.

¹⁵²⁰ Por. Tamże, nr 15.

¹⁵²¹ Por. Pontificia Commissione per la Cinematografia, *Lettera ai vescovi...*

¹⁵²² Por. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la Televisione, *Lettera a mons Paolo...*

¹⁵²³ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 179.

¹⁵²⁴ Por. Tamże, nr 109.

¹⁵²⁵ Por. Papieska Rada do Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*

¹⁵²⁶ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 13.

¹⁵²⁷ Por. Tamże, nr 21.

¹⁵²⁸ Por. Tamże, nr 24.

¹⁵²⁹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *100 lat kina...*

powinien umożliwiać edukację medialną¹⁵³⁰. Reprezentuje pogląd, że wśród ludzi sprawujących władzę w Kościele powinno być więcej takich, którzy mają formację medialną¹⁵³¹. Kościół w swojej propozycji edukacji medialnej powinien nauczać o Internecie i nowych technologiach w taki sposób by młodzi ludzie dobrze funkcjonowali w świecie cyberprzestrzeni i dokonywali moralnie poprawnych osądów odnośnie przyjmowanych treści¹⁵³².

Sekretariat Stanu uważa, że wierni mają obowiązek dostosowania się do wyroków urzędów krajowych, które na podstawie mandatu otrzymanego w pewnym zakresie od hierarchii wydają ocenę wartości moralnej filmów¹⁵³³. Wyraża opinię, że większość wiernych polega na normach pasterzy odnośnie do oglądania filmów, oraz że wszyscy wierni powinni współpracować z hierarchią odnośnie do walki z niemoralnością kina¹⁵³⁴. Jest zdania, że Kościół zastrzega sobie prawo do udzielania wskazówek dotyczących filmów w kwestii oceny moralnej, które są wydawane przez kościelne komisje¹⁵³⁵. Sekretariat Stanu twierdzi, że poprzez moralne kwalifikacje filmów Kościół kieruje wyborem wiernych i sprzyja powodzeniu pozytywnych filmów¹⁵³⁶. Reprezentuje pogląd, że Głowa Kościoła jest zatroskana o ludzi, którzy chodzą do kina i dlatego zachęca do kwalifikowania i rozpowszechniania prawdziwej kultury filmowej¹⁵³⁷. Utrzymuje, że jednym z głównych zadań krajowych katolickich biur kinematograficznych jest kształcenie widzów w znajomości języka właściwego dla kina, ochrona przed propagandą i kwalifikowanie moralne filmów¹⁵³⁸. Stoi na stanowisku, że widzowie powinni korzystać z klasyfikacji moralnej przygotowanej przez kompetentne stowarzyszenie¹⁵³⁹.

2C. Kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów

Należy przeanalizować fragmenty podgrupy 2C, które dotyczą kształtowania zaangażowanych odbiorców mediów, które zawarte są w urzędowych dokumentach

¹⁵³⁰ Por. Papińska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego...*, nr 25.

¹⁵³¹ Por. Tamże.

¹⁵³² Por. Papińska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 8.

¹⁵³³ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1954.

¹⁵³⁴ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1955.

¹⁵³⁵ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a Charles Flory...*

¹⁵³⁶ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1956.

¹⁵³⁷ Por. Tamże.

¹⁵³⁸ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1958.

¹⁵³⁹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera mons. James...*

kościelnych. Fragmentów takich jest 16 co stanowi 0.66% wszystkich fragmentów analizowanych w niniejszej dysertacji.

Paweł VI jest zdania, że należy skoordynować działania przeciw rozprzestrzenianiu się w programach i prasie niemoralności poprzez wypracowanie nowego konkretnego planu działania, który po dostosowaniu do lokalnych uwarunkowań będzie można wprowadzić pod nadzorem biskupów w poszczególnych diecezjach¹⁵⁴⁰. Twierdzi, że należy nadać „formacji odbiorców rangę priorytetową”¹⁵⁴¹

Jan Paweł II utrzymuje, że zaangażowana wspólnota katolicka powinna występować w przypadku konieczności przeciw spektaklom i programom godzącym w moralne dobro młodzieży¹⁵⁴². Stoi na stanowisku, że należy wpływać na media by pracowały dla dobra wspólnego szczególnie pod kątem moralnym oraz, że należy zachęcać utalentowanych ludzi do odpowiedzialnej pracy w środkach społecznego przekazu¹⁵⁴³. Uważa, że pasterze i wierni powinni wyrażać sprzeciw wobec programów i publikacji zawierających treści przeciwne moralności oraz zachęca do spotkań i dialogu pomiędzy stroną kościelną a przedstawicielami środków przekazu¹⁵⁴⁴. Zachęca by instytucje łączyły się w realizację wspólnych projektów medialnych oraz aby osoby konsekrowane i członkowie instytucji świeckich formowały religijnie ludzi mediów¹⁵⁴⁵. Żywi przekonanie, że poszczególne Kościoły powinny wymieniać się informacjami i metodami działania w zakresie środków przekazu¹⁵⁴⁶.

Benedykt XVI wyraża opinię, że Kościół powinien być „w awangardzie gdy chodzi o wychowanie do mediów”, oraz że Kościół pragnie dzielić się wizją komunikacji, w której centrum jest godność człowieka¹⁵⁴⁷.

Sobór Watykański II zachęca ludzi Kościoła do skutecznego stosowania mediów w pracach apostoelskich i do uprzedzania szkodliwych inicjatyw¹⁵⁴⁸. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu utrzymuje, że zadaniem organizacji katolickich zajmujących się mediami jest współdziałanie w dziedzinie masmediów, uzgadnianie

¹⁵⁴⁰ Por. Paweł VI, *Abbiamo accolto...*

¹⁵⁴¹ Paweł VI, *Orędzie na 12. Światowy...*

¹⁵⁴² Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*

¹⁵⁴³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa...*, nr 3.

¹⁵⁴⁴ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Ku realizacji...*

¹⁵⁴⁵ Por. Jan Paweł II, *Vita consecrata...*, nr 99.

¹⁵⁴⁶ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa...*, nr 63.

¹⁵⁴⁷ Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy...*

¹⁵⁴⁸ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 13.

inicjatyw międzynarodowych i wspólne rozwiązywanie wszystkich trudności¹⁵⁴⁹. Zachęca by kierować młodych ludzi uzdolnionych medialnie do pracy w tej dziedzinie¹⁵⁵⁰. Zaleca, by adaptując programy duszpasterskie korzystać ze współpracy ekspertów medialnych¹⁵⁵¹. Wyraża opinię, że programy duszpasterskie powinny zawierać „*propozycję dialogu z zawodowymi pracownikami środków przekazu i opieki duszpasterskiej nad nimi*”¹⁵⁵². Żywi przekonanie, że korzystnym dla Kościoła jest sytuacja, gdy wśród ludzi władzy w tej instytucji będą ludzie po przygotowaniu medialnym¹⁵⁵³. Dochodzi do wniosku, że młodzi mają być nie tylko dobrymi chrześcijaninami jako odbiorcy ale mają być aktywni szczególnie na polu komunikacji i mediów¹⁵⁵⁴.

Sekretariat Stanu twierdzi, że chrześcijanie oczekują by ich wiara pojawiała się w telewizji¹⁵⁵⁵. Reprezentuje pogląd, że założenie ACEC i świadoma przynależność członków do tej organizacji jest dowodem pozytywnego nastawienia Kościoła do wykorzystania narzędzi audiowizualnych na rzecz rodzin i młodzieży¹⁵⁵⁶.

Po przeliczeniu analizowanych miejsc proporcja pomiędzy wypowiedziami kościelnymi przynależącymi do grup 2A, 2B, 2C w paragrafie 5.1 wynosi odpowiednio 34 : 75 : 16 co zobrazowano poniżej.

¹⁵⁴⁹ Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 179.

¹⁵⁵⁰ Tamże, nr 109.

¹⁵⁵¹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 21.

¹⁵⁵² Tamże, nr 24.

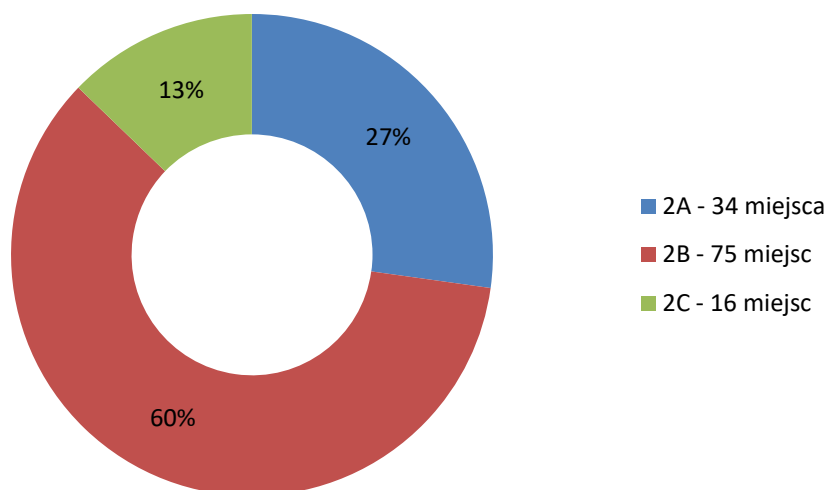
¹⁵⁵³ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*

¹⁵⁵⁴ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 8.

¹⁵⁵⁵ Por. Sekretariat Stanu, *Lettera al mons. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1967.

¹⁵⁵⁶ Por. Sekretariat Stanu, *Lettera a mons. Dalla Zuanna...*

Wykres 11. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych za wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższej proporcji wynika, że na podstawie cytatów z oficjalnych dokumentów instytucja Kościoła katolickiego przykłada wagę do kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów (2B) prowadzonego przez sam Kościół. Ponadto najmniejsza liczba passusów dotyczy kształtowania zaangażowanych odbiorców mediów (2C) przez Kościół co świadczy o tym, że omawiana instytucja nie przyjmuje na siebie zadania pobudzania odbiorców mediów do sygnałów zwrotnych ani protestów.

3A. Formacja etyczno-moralna nadawców medialnych

Kolejny etap analizy zakłada rozważenie fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych z grupy 3A, które dotyczą formacji nadawców medialnych pod kątem moralnym i etycznym. Passusów takich jest 39 co stanowi 1.62% wszystkich miejsc analizowanych w niniejszej dysertacji.

Pius XII podkreśla, że uczniowie i absolwenci szkół kościelnych wnoszą główny wkład w prasę i literaturę katolicką¹⁵⁵⁷. Paweł VI jest zdania, że osoby zajmujące się komunikacją społeczną powinny mieć na celu szkolenie, budowanie i ratowanie

¹⁵⁵⁷ Por. Pius XII, *Radiodiscorso «We are...*

człowieka¹⁵⁵⁸. Ma przeświadczenie, że ludzie komunikacji społecznej tacy jak pisarze, dziennikarze, artyści, producenci programów, krytycy mają wielką moc i odpowiedzialność¹⁵⁵⁹.

Jan Paweł II twierdzi, że Kościół powinien stale poświęcać uwagę pracownikom mediów i zachęcać katolików do zaangażowania w tej dziedzinie¹⁵⁶⁰. Zachęca biskupów francuskich do samokształcenia medialnego i troszczenie się o dokształcanie ludzi w zakresie środków społecznego przekazu¹⁵⁶¹. Reprezentuje pogląd, że należy dokładnie i specjalnie, teoretycznie i praktycznie przygotować pod kątem medialnym niektóre kategorie osób, które będą następnie korzystać ze środków społecznego przekazu w „*umacnianiu dialogu w miłości i więzów jedności*”¹⁵⁶². Utrzymuje, że Kościół posiada szczególną odpowiedzialność za ludzi, którzy wywierają wpływ medialny, która wyraża się w moralnym i duchowym wsparciu i zachęcie¹⁵⁶³. Stoi na stanowisku, że Kościół jest odpowiedzialny za potwierdzanie zasad moralnych, które powinny być przestrzegane przez właścicieli środków społecznego przekazu i specjalistów z tej dziedziny¹⁵⁶⁴. Papież Jan Paweł II uważa, że Kościół powinien wpływać na media, by pracowały dla dobra moralnego społeczeństwa¹⁵⁶⁵. Żywi przekonanie, że Kościół musi zająć się kształceniem profesjonalistów, publicystów i pracowników mediów¹⁵⁶⁶. Wyraża opinię, że pracownicy mediów powinni być ludźmi uczciwymi i moralnie zdrowymi¹⁵⁶⁷. Dochodzi do wniosku, że obowiązkiem Kościoła jest okazywanie uznania i popieranie programów i publikacji szerzących zasady moralne, a sprzeciw wobec tych, które budzą zastrzeżenia moralne; ponadto zachęca do spotkań i dialogu przełożonych kościelnych z przedstawicielami mediów¹⁵⁶⁸. Wskazuje ludziom odpowiedzialnym za środki społecznego przekazu na niebezpieczeństwo fałszowania prawdy¹⁵⁶⁹. Dowodzi, że tworzenie konstruktywnych więzi i permanentnego dialogu Kościoła z pracownikami mediów

¹⁵⁵⁸ Por. Paweł VI, *Discorso «Salute...*

¹⁵⁵⁹ Por. Paweł VI, *Regina coeli z 7 maja 1967...*

¹⁵⁶⁰ Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio...*

¹⁵⁶¹ Por. Jan Paweł II, *Mass media w służbie duszpasterstwa. Do biskupów francuskich*, Rzym 1982.

¹⁵⁶² Por. Jan Paweł II, Orędzie na 19. Światowy...

¹⁵⁶³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Komisji do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Aby Słowo Pańskie...*

¹⁵⁶⁴ Por. Jan Paweł II, *Bądźcie świadomi...*

¹⁵⁶⁵ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Komisji do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa...*, nr 3.

¹⁵⁶⁶ Por. Jan Paweł II, *Prawda musi być źródłem...*

¹⁵⁶⁷ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Mass media wielka szansą...*

¹⁵⁶⁸ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Ku realizacji...*

¹⁵⁶⁹ Por. Jan Paweł II, *List do rodzin*, Rzym 1994.

uwrażliwi ich na stanowisko kościelne na temat prawdy, wartości, sensu i celu życia¹⁵⁷⁰. Podkreśla rolę i obowiązki ludzi świeckich jako nadawców kultury i wartości, którzy są zaangażowani w prasę, radio, kino i telewizję¹⁵⁷¹. Zaleca formację religijną osób kierujących publicznymi i prywatnymi środkami przekazu i ich pracowników¹⁵⁷².

Jan Paweł II jest zdania, że pasterze razem z laikatem, który zajmuje się społecznym przekazem powinni rozpowszechniać standardy uczciwości i służby społecznej¹⁵⁷³. Ma przeświadczenie, że pracownicy COPE nie powinni ulegać pokusom: ambicji, próżności, pieniądзом lub popularności, ale zachęca ich do służby informacyjnej opartej na wartościach chrześcijańskich¹⁵⁷⁴. Radzi, by polski Kościół podjął prace ewangelizacyjną wobec tych, którzy działają w świecie mediów poprzez fachowe przygotowanie kadr także w zakresie duchowym¹⁵⁷⁵. Twierdzi, że istotnym aspektem współpracy Kościoła z mediami jest refleksja etyczna i zaleca formację katolików zaangażowanych w środki przekazu¹⁵⁷⁶. Reprezentuje pogląd, że chrześcijańscy pracownicy mediów powinni szukać sposobów by otwarcie mówić o Jezusie oraz by mówić o potrzebach ludzi słabych, bezbronnych i odepchniętych¹⁵⁷⁷. Utrzymuje, że katolicy zaangażowani medialnie powinni występować przeciw hedonizmowi, konsumpcjonizmowi i ciasnemu nacjonalizmowi¹⁵⁷⁸. Stoi na stanowisku, że należy ewangelizować świat media, by w konsekwencji służyły prawdziwej komunikacji, prawdzie i radości¹⁵⁷⁹. Uważa, że chrześcijańscy pracownicy mediów potrzebują odpowiedniej formacji uwzględniającej poszanowanie prawdy i godności osoby ludzkiej¹⁵⁸⁰. Wyraża opinię, że zadaniem ludzi pracujących w środkach społecznego przekazu jest prawda i solidarność¹⁵⁸¹.

Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu twierdzi, że kierownicy instytucji medialnych powinni mieć odpowiednią formację a przygotowanie

¹⁵⁷⁰ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Nowe formy komunikacji...*

¹⁵⁷¹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Wskazania Kościoła w 100-lecie kinematografii*, Rzym 1995.

¹⁵⁷² Por. Jan Paweł II, *Vita consecrata...*, nr 99.

¹⁵⁷³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Ewangelizacja przez środki...*

¹⁵⁷⁴ Por. Jan Paweł II, *Ewangeliczne orędzie wprowadzać...*

¹⁵⁷⁵ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów w tworzeniu...*

¹⁵⁷⁶ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Respektowanie zasad etycznych...*

¹⁵⁷⁷ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 34. Światowy...*

¹⁵⁷⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 35. Światowy...*

¹⁵⁷⁹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Dobra Nowina...*

¹⁵⁸⁰ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa...*, nr 63.

¹⁵⁸¹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Głosić prawdę...*

ludzi na te stanowiska jest jednym z głównych obowiązków Kościoła w tej dziedzinie¹⁵⁸². Reprezentuje pogląd, że ludzie pracujący w apostołacie komunikacji społecznej powinni szukać pomocy zakonników kontemplacyjnych, którzy będą im służyć modlitwą¹⁵⁸³. Postuluje stały dialog Kościoła z przekazicielami medialnymi w celu kształtowania w nich odpowiedzialności¹⁵⁸⁴. Utrzymuje, że Kościół powinien prowadzić dialog z ludźmi mediów¹⁵⁸⁵. Stoi na stanowisku, że obowiązkiem kościelnym jest formacja pracowników mediów¹⁵⁸⁶. Uważa, że powinnością Kościoła jest formacja etyczno-moralna pracowników środków społecznego przekazu, by samodzielnie mogli stosować „normy moralne w pracy zawodowej i życiu prywatnym”¹⁵⁸⁷. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu wyraża opinię o potrzebie utworzenia programu duszpasterskiego, który uwzględni formację etyczną dla osób pracujących w mediach kościelnych oraz formację kierującą się wartościami ewangelicznymi dla artystów i pisarzy¹⁵⁸⁸. Program ten powinien zawierać propozycję dialogu i opieki duszpasterskiej względem pracowników mediów¹⁵⁸⁹. Proponuje pracownikom medialnym formację duchową poprzez dni skupienia, rekolekcje, seminaria i pomoc specjalistów¹⁵⁹⁰. Jednym ze wskazań postulowanego programu duszpasterskiego jest pomoc „zawodowym pracownikom środków przekazu w formułowaniu i przestrzeniu norm etycznych – szczególnie takich jak uczciwość, rzetelność, sprawiedliwość, obyczajowość i szacunek dla życia”¹⁵⁹¹. Jest zdania, że Kościół powinien brać udział w procesie kształtowania etycznego zawodowych pracowników mediów¹⁵⁹². Ma przeświadczenie, że ludzie Kościoła zaangażowani w media potrzebują formacji doktrynalnej i duchowej¹⁵⁹³. Sekretariat Stanu jest zdania, że chrześcijanie powinni pracować w sektorze medialnym, by promować wiarę, etykę i moralność¹⁵⁹⁴.

¹⁵⁸² Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 164.

¹⁵⁸³ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Apel do zgromadzeń kontemplacyjnych...*

¹⁵⁸⁴ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*, nr 30.

¹⁵⁸⁵ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 8.

¹⁵⁸⁶ Por. Tamże, nr 13.

¹⁵⁸⁷ Tamże, nr 19.

¹⁵⁸⁸ Por. Tamże, nr 28.

¹⁵⁸⁹ Por. Tamże, nr 24.

¹⁵⁹⁰ Por. Tamże, nr 29.

¹⁵⁹¹ Por. Tamże, nr 33.

¹⁵⁹² Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*, nr 23.

¹⁵⁹³ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 11.

¹⁵⁹⁴ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a Barrère...*

3B. Kształtowanie medialnych umiejętności warsztatowych

Należy następnie przeanalizować fragmenty zawarte w oficjalnych dokumentach kościelnych z grupy 3B, które dotyczą kształtowania medialnych umiejętności warsztatowych w dziennikarstwie, tworzenia mediów obywatelskich i katolickich. Passusów spełniających powyższe kryterium jest 43 co stanowi 1.78% wszystkich miejsc analizowanych w niniejszej rozprawie.

Pius IX jest zdania, że aby przeciwdziałać rozprzestrzenianiu się złej prasy należy zaaranżować spotkanie wybitnych autorów, którzy będą publikować broszury w obronie wiary¹⁵⁹⁵. Ma przeświadczenie, że biskupi powinni zachęcać pisarzy do tworzenia pism przeciwko błędom zawartym w książkach i gazetach¹⁵⁹⁶. Stawia za wzór czasopismo *La Civiltà Cattolica*, które według niego napisane jest starannie i zawiera artykuły broniące Stolicę Apostolską¹⁵⁹⁷.

Leon XIII twierdzi, że książki i artykuły w gazetach na rzecz wychowania moralnego ludzi pomagają w reformach gospodarczych i społecznych¹⁵⁹⁸. Reprezentuje pogląd, że gazety mogą zachować ludzi niewykształconych w prawdzie wiary i mogą wprowadzać w świat kultury i cywilizacji, dlatego pochwała zakładanie gazet, które będą użyteczne religii i społeczeństwu¹⁵⁹⁹. Pius X zachęca by gazety prokatolickie stosowały stanowczą, aktywną i zdyscyplinowaną propagandę¹⁶⁰⁰. Utrzymuje, że prasa okresowa sprzedawana po skromnej cenie i dostępna dla ogółu ma duże oddziaływanie opiniotwórcze, dlatego zaleca jej wykorzystanie w duszpasterstwie¹⁶⁰¹. Stoi na stanowisku potrzeby publikowania pism, gazet lub czasopism zawierających chrześcijański punkt widzenia¹⁶⁰². Pius XI uważa, że reklama w granicach roztropności i z wyczuciem może służyć apostołstwu¹⁶⁰³.

Pius XII daje za wzór Franciszka Salezego, który posługiwał się nowoczesnymi maszynami drukarskimi oraz tworzył różne pisma przy współpracy ludzi znających naukę i posiadających umiejętności¹⁶⁰⁴. Żywi przekonanie, że dobrym przykładem inicjatyw były przedsięwzięcia Jana Bosko takie jak leksykony różnych języków czy traktaty

¹⁵⁹⁵ Por. Pius IX, *Nostis et nobiscum...*

¹⁵⁹⁶ Por. Pius IX, *Inter multiplices...*

¹⁵⁹⁷ Por. Pius IX, *Gravissimum supremi...*

¹⁵⁹⁸ Por. Leon XIII, *Depuis le jour...*

¹⁵⁹⁹ Por. Leon XIII, *Etsi in agendis...*

¹⁶⁰⁰ Por. Pius X, *Il fermo proposito...*

¹⁶⁰¹ Por. Pius X, *Paulopolin nuper...*

¹⁶⁰² Por. Pius X, *Quod hierarchia...*

¹⁶⁰³ Por. Pius XI, *Discorso «Ecco il...*

¹⁶⁰⁴ Por. Pius XII, *Quantum hisce...*

z różnych dziedzin także z zakresu filozofii, teologii, muzyki i sztuki¹⁶⁰⁵. Wyraża opinię, że świeccy katolicy powinni działać na polu literatury, prasy, radia i kina¹⁶⁰⁶. Wskazuje, że należy wyznaczać świeckich lub kapłanów do tworzenia programów religijnych w diecezjach, na terenie których są stacje nadawcze¹⁶⁰⁷. Dowodzi potrzeby katolickich szkół i uniwersytetów, ponieważ ich absolwenci według papieża wnoszą główny wkład w prasę i literaturę katolicką¹⁶⁰⁸. Wyraża wdzięczność katolikom, którzy posiadają umiejętności i wyposażenie, za współpracę w głoszeniu religii katolickiej¹⁶⁰⁹.

Jan XXIII twierdzi, że katolicy muszą kształcić się w psychologii, pedagogice, krytyce i estetyce w kontekście kinematografii by wpływać na produkcję filmową¹⁶¹⁰. Paweł VI ma przeświadczenie, że prasa katolicka „*jest niezbędna dla rozpowszechniania zasad chrześcijańskich*”¹⁶¹¹.

Jan Paweł II twierdzi, że obowiązkiem Kościoła jest poświęcanie uwagi pracownikom mediów i zachęta medialnie utalentowanych katolików do zajmowania się środkami przekazu¹⁶¹². Reprezentuje pogląd, że Kościół powinien posiadać własne gazety, czasopisma, stacje, programy radiowo-telewizyjne¹⁶¹³. Zachęca osoby utalentowane do odpowiedzialnego wykorzystania mediów w kontekście głoszenia Ewangelii¹⁶¹⁴. Utrzymuje, że należy skoncentrować się na fachowym przygotowaniu kadr medialnych, które rozumieją specyfikę poszczególnych środków przekazu, ich oddziaływanie, język, technikę i potrafiących posługiwać się nimi¹⁶¹⁵. Stoi na stanowisku, że Kościoły lokalne powinny wymieniać się informacjami w zakresie różnych aspektów lub inicjatyw dotyczących mediów¹⁶¹⁶. Uważa, że należy kształcić kandydatów do kapłaństwa w zakresie medialnym w celu nauczania ich skutecznego przekazu i głoszenia¹⁶¹⁷.

Benedykt XVI wyraża opinię, że biskupi polscy powinni wykorzystywać w przekazie ewangelicznym katolickie rozgłośnie radiowe i telewizyjne: lokalne,

¹⁶⁰⁵ Por. Pius XII, Tamże.

¹⁶⁰⁶ Por. Pius XII, *Discorso al Movimento Operaio Cristiano belga*, Rzym 1949.

¹⁶⁰⁷ Por. Pius XII, *I rapidi progressi...*

¹⁶⁰⁸ Por. Pius XII, *Radiodiscorso «We are...*

¹⁶⁰⁹ Por. Pius XII, *Radiomesaggio «Attendite...*

¹⁶¹⁰ Por. Jan XXIII, *Nostra patris. Lettera*, Rzym 1961.

¹⁶¹¹ Por. Paweł VI, *Discorso «Abbiamo...*

¹⁶¹² Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio...*

¹⁶¹³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Komisji do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Aby Słowo Pańskie...*

¹⁶¹⁴ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Komisji do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa...*, nr 3.

¹⁶¹⁵ Por. Jan Paweł II, *Rola mediów...*

¹⁶¹⁶ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa...*, nr 63.

¹⁶¹⁷ Por. Jan Paweł II, *Pastores gregis...*, nr 30.

regionalne i ogólnokrajowe¹⁶¹⁸. Wskazuje, że należy wykorzystywać nowe metody w przekazie Ewangelii¹⁶¹⁹.

Kongregacja Wychowania Katolickiego uważa, że integralną częścią formacji do kapłaństwa i życia zakonnego jest zapoznanie się z techniką wykorzystania mediów ze względu na ich wpływ na społeczeństwo¹⁶²⁰. Zaleca trzy poziomy formacji do mediów: podstawowy, duszpasterski, specjalistyczny¹⁶²¹. Wskazuje, że na poziomie duszpasterskim kapłani powinni wykorzystywać media w duszpasterstwie, być przewodnikami wiernych w zakresie odbioru mediów i stale unowocześniać swoją pracę uwzględniając proces inkulturacji¹⁶²². Żywi przekonanie, że należy alumnów kształcić w zakresie rodzajów ekspresyjno-komunikatywnych poszczególnych mediów oraz powinni uczestniczyć w praktycznych ćwiczeniach w zakresie korzystania ze sprzętu, dykcji i zachowania się przed mikrofonem, kamerą filmową lub telewizyjną¹⁶²³. Wyraża opinię, że poziom specjalistyczny edukacji medialnej dla niektórych duchownych czy świeckich powinien mieć charakter praktyczno-zawodowy, który przygotowuje do pracy dziennikarskiej, filmowej, telewizyjnej lub dydaktycznej w zakresie kształcenia medialnego¹⁶²⁴.

Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu jest zdania, że należy zapoznać kandydatów do kapłaństwa i zakonu ze społeczną doniosłością środków przekazu oraz z techniką, by mogli prowadzić prace apostołską¹⁶²⁵. Dopuszcza, by Kościół w nauczaniu korzystał z urządzeń technicznych nie będących jego własnością lub stosował środki przekazu, którymi sam dysponuje¹⁶²⁶. Żywi przekonanie, że należy przeznaczyć fundusze na umożliwienie zdobycia wykształcenia najzdolniejszym kandydatom w dziedzinie środków przekazu¹⁶²⁷. Wyraża opinię, że należy rozwijać apostołską komunikację społeczną poprzez przygotowanie kościelnych kadr medialnych, które będą profesjonalne, kompetentne, wyrafinowane technicznie i przygotowane teologicznie¹⁶²⁸. Dochodzi do wniosku, że Kościół powinien tworzyć i utrzymywać katolickie media: prasę, wydawnictwa, radiofonię, telewizję, biura informacji i biura prasowe, instytucje

¹⁶¹⁸ Por. Benedykt XVI, *Przesłanie do biskupów polskich...*

¹⁶¹⁹ Por. Benedykt XVI, *Verbum Domini...*

¹⁶²⁰ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja. Wskazówki...*

¹⁶²¹ Por. Tamże, nr 9.

¹⁶²² Por. Tamże.

¹⁶²³ Por. Tamże.

¹⁶²⁴ Por. Tamże.

¹⁶²⁵ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 111.

¹⁶²⁶ Por. Tamże, nr 132.

¹⁶²⁷ Por. Tamże, nr 109.

¹⁶²⁸ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kryteria współpracy...*, nr 21.

i medialne programy kształcenia, organizacje pracowników mediów¹⁶²⁹. Jest zdania, że kształcenie medialne i praktyczne szkolenie w tym zakresie powinno stanowić integralny składnik formacji duszpasterzy i kapłanów¹⁶³⁰. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu twierdzi, że program duszpasterski w zakresie społecznego przekazu powinien zawierać kursy, warsztaty i seminaria z techniki, zarządzania, etyki i polityki mediów, które są przeznaczone dla kościelnych pracowników mediów, seminarzystów, zakonników i księży¹⁶³¹. Zaleca publikowanie programów wysokiej jakości o tematyce ewangelicznej i rozpowszechnianie ich poprzez radio, telewizję, kasety magnetowidowe; zachęca także do przyznawania nagród dla osób mediów i obchody Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu¹⁶³². Reprezentuje pogląd, że osoby obdarzone władzą w Kościele powinny wykorzystywać „*pelen potencjał epoki komputerów*” i stosować nowe technologie dla celów religijnych¹⁶³³.

Sekretariat Stanu popiera dzieło pod tytułem „Opera Narodowa dla Dobrej Prasy”, i zachęca różne instytucje katolickie do poparcia tej inicjatywy¹⁶³⁴. Uważa, że występuje pilna potrzeba codziennej profesjonalnej gazety inspirowanej wartościami chrześcijańskimi, która będzie rozważać wydarzenia dnia w świetle Ewangelii i nauczania kościelnego¹⁶³⁵.

3C. Formacja edukatorów medialnych

Należy przeanalizować fragmenty oficjalnych dokumentów kościelnych z grupy 3A. Dotyczą formacji edukatorów medialnych. Passusów takich jest 20 co stanowi 0.83% wszystkich miejsc analizowanych w niniejszej dysertacji.

Jan Paweł II zaleca dokładne, specjalne, teoretyczne i praktyczne przygotowanie kleryków, członków stowarzyszeń apostołatu świeckich i ruchów kościelnych w zakresie mediów¹⁶³⁶. Twierdzi, że należy przeznaczyć odpowiedni czas na formację medialną kandydatów do kapłaństwa w celu zwiększenia skuteczności ich ewangelicznego oddziaływania¹⁶³⁷.

¹⁶²⁹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 17.

¹⁶³⁰ Por. Tamże, nr 18.

¹⁶³¹ Por. Tamże, nr 28.

¹⁶³² Por. Tamże, nr 31.

¹⁶³³ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 11.

¹⁶³⁴ Por. Segreteria di Stato, *List Sekretariatu Stanu do Abpa Pizy...*

¹⁶³⁵ Por. Segreteria di Stato, *List do Augusto Ciriaci...*

¹⁶³⁶ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy...*

¹⁶³⁷ Por. Jan Paweł II, *Pastores gregis...*, nr 30.

Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego zaleca wprowadzanie kapłanów do właściwego używania mediów, by następnie mógł wiernym pomagać w tym zakresie¹⁶³⁸. Nakłada obowiązek na instytuty formacji kapłańskiej by swoich podopiecznych uczyły duszpasterskiego wykorzystania mediów¹⁶³⁹. Twierdzi, że przyszli kapłani powinni otrzymać formację medialną by mogli wychowywać w tym względzie wiernych i stosować środki przekazu w duszpasterstwie¹⁶⁴⁰. Reprezentuje pogląd, że specjalistyczne kształcenie medialne powinni przejść ci, którzy pracują w massmediach oraz osoby, które będą edukować medialnie¹⁶⁴¹. Utrzymuje, że wykładowcy edukacji medialnej w kontekście duszpasterskim powinni być zorientowani na temat najnowszych osiągnięć i publikacji w dziedzinie mediów¹⁶⁴². Stoi na stanowisku, że podstawowa formacja medialna alumnów powinna dawać orientację w dziedzinie środków przekazu i kształtować w nich zmysł krytyczny¹⁶⁴³. Kongregacja Wychowania Katolickiego uważa, że klerykom należy organizować kursy, konferencje, seminaria i odczyty na temat środków społecznego przekazu¹⁶⁴⁴. Żywi przekonanie, że alumnów należy kształcić także w zakresie aspektów technicznych poszczególnych mediów, by mogli odczytać i zrozumieć „język mediów”¹⁶⁴⁵. Wyraża opinię, że wykształceni medialnie kapłani staną się nauczycielami i przewodnikami innych odbiorców¹⁶⁴⁶. Wskazuje, że formacja medialna przyszłych księży powinna być osiągnięta przez metodycznie prowadzone zajęcia, analizę krytyczno-porównawczą programów i publikacji oraz, że medialne ćwiczenia praktyczne powinny być prowadzone z udziałem specjalistów z zewnątrz¹⁶⁴⁷.

Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu jest zdania, że należy kierować młodych do pracy zawodowej w mediach¹⁶⁴⁸. Ma przeświadczenie, że kapłani i zakonnicy powinni dawać przykład mądrego korzystania ze środków przekazu¹⁶⁴⁹. Twierdzi, że osoby pracujące na rzecz Kościoła na polu mediów powinny mieć nie tylko wykształcenie doktrynalne i formację wewnętrzną ale powinny posiadać

¹⁶³⁸ Por. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Wskazania do formacji...*

¹⁶³⁹ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja. Wskazówki odnośnie do formacji...*

¹⁶⁴⁰ Por. Tamże.

¹⁶⁴¹ Por. Tamże, nr 9.

¹⁶⁴² Por. Tamże.

¹⁶⁴³ Por. Tamże.

¹⁶⁴⁴ Por. Tamże.

¹⁶⁴⁵ Por. Tamże.

¹⁶⁴⁶ Por. Tamże.

¹⁶⁴⁷ Por. Tamże.

¹⁶⁴⁸ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 109.

¹⁶⁴⁹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*

umiejętności fachowe w dziedzinie medialnej¹⁶⁵⁰. Reprezentuje pogląd, że szkoły i uniwersytety katolickie powinny opracować programy i kursy związane z potrzebami w zakresie środków przekazu¹⁶⁵¹. Utrzymuje że formacja medialna powinna stać się integralną częścią programów duszpasterskich i wychowawczych¹⁶⁵². Wyraża pragnienie, by wśród decydentów kościelnych było więcej osób z przygotowaniem medialnym¹⁶⁵³.

3D. Reakcja władzy cywilnej i innych instytucji na naruszenia prawa i etyki mediów

Kolejny etap analizy zakłada rozważenie fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych z grupy 3D, które dotyczą reagowania przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów. Fragmentów takich jest 5 co stanowi 0.21% wszystkich miejsc analizowanych w niniejszej rozprawie.

Grzegorz XVI twierdzi, że cenzura książek jest potrzebna w celu eliminowania z obiegu szkodliwej prasy i książek¹⁶⁵⁴. Pius XI reprezentuje pogląd, że niektóre rządy zajmują się zwalczaniem niemoralnej kinematografii¹⁶⁵⁵. Pius XII wyraża niepokój z powodu nadużyć zdarzających się w trakcie audycji radiowych¹⁶⁵⁶.

Kongregacja Wiary zachęca wiernych do powstrzymania się od czytania nieodpowiednich czasopism i książek oraz zachęca wychowawców i edukatorów do powstrzymania młodzieży przed takimi pismami¹⁶⁵⁷. Kongregacja Religii utrzymuje, że władza cywilna powinna pomagać w kwestiach prawnych, administracyjnych i podatkowych stowarzyszeniom katolickim, które zajmują się kinematografią¹⁶⁵⁸.

Po przeliczeniu analizowanych cytatów proporcja pomiędzy wypowiedziami kościelnymi przynależącymi do grup 3A, 3B, 3C, 3D w paragrafie 5.1 wynosi odpowiednio 39 : 43 : 20 : 5 co zobrazowano poniżej.

¹⁶⁵⁰ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae...*, nr 18.

¹⁶⁵¹ Por. Tamże, nr 28.

¹⁶⁵² Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w reklamie...*, nr 22.

¹⁶⁵³ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 11.

¹⁶⁵⁴ Por. Grzegorz XVI, *Mirari vos...*, nr 15.

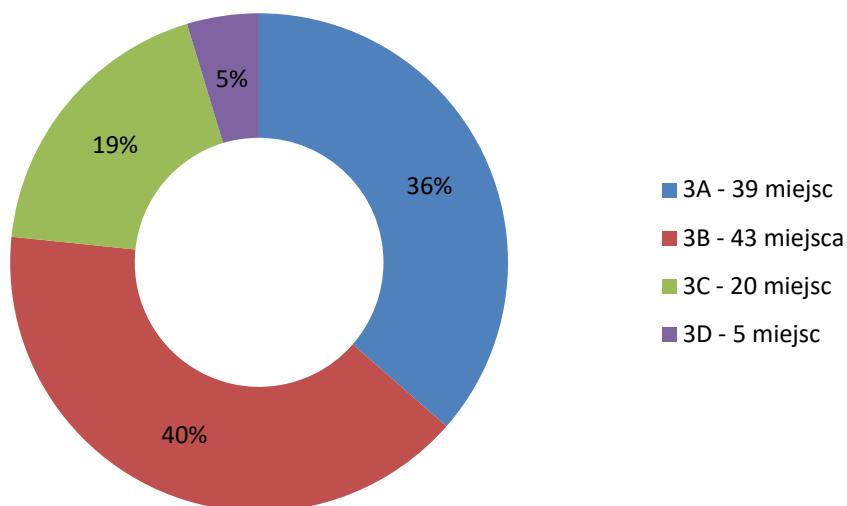
¹⁶⁵⁵ Por. Pius XI, *Przemówienie do przedstawicieli FIPRESCI*, Rzym 1934.

¹⁶⁵⁶ Por. Pius XII, *Discorso «De grand...*

¹⁶⁵⁷ Por. Congregazione del Sant'Uffizio, *Decreto di condanna...*

¹⁶⁵⁸ Por. Congregazione dei Religiosi, *Istruzione sull'apostolato...*

Wykres 12. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych za wychowanie nadawców i edukatorów medialnych

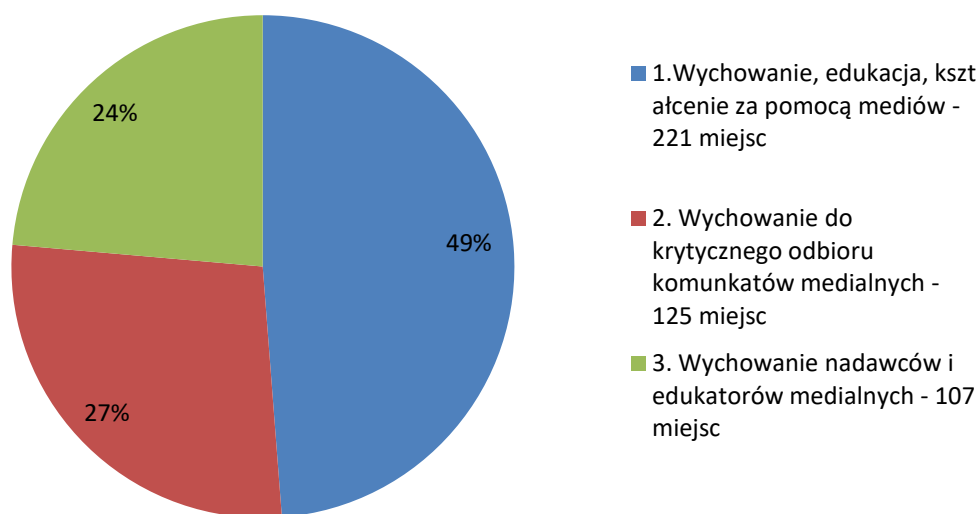

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższej proporcji wynika, że na podstawie cytatów z oficjalnych dokumentów kościelnych dotyczących odpowiedzialności Kościoła i innych związków wyznaniowych za edukację medialną w kwestii wychowania nadawców i edukatorów medialnych instytucja Kościoła katolickiego przykłada podobną wagę do formacji nadawców medialnych pod kątem moralnym i etycznym (3A) oraz do nabywania umiejętności warsztatowych z zakresu dziennikarstwa i tworzenia mediów obywatelskich i wyznaniowych (3B). Ponadto najmniejsza liczba passusów dotyczy kwestii reagowania przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów (3D).

Podsumowując §5.1 należy zwrócić uwagę na proporcję pomiędzy ilością cytatów przyporządkowanych do poszczególnych sposobów rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności Kościoła katolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych za tę edukację.

Wykres 13. Zestawienie ilości cytatów kościelnych dotyczących 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności Kościoła za tę edukację

Źródło: Opracowanie własne.

Z zestawienia wynika, że najważniejszym sposobem rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności Kościoła za tę edukację jest wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów to znaczy media w edukacji. Zaś z wcześniejszej analizy tego sposobu rozumienia zawartego na początku niniejszego paragrafu wynika, że dla Kościoła w tym konkretnym rozumieniu edukacji medialnej najważniejszą jej formą jest ewangelizacja przez media.

Do interesujących wniosków prowadzi też zestawienie chronologiczne przywołanych wypowiedzi. Wynika z niego, że niektóre tematy pojawiają się w świadomości Urzędu Nauczycielskiego Kościoła już w starożytności: wykorzystanie mediów do edukacji poszczególnych grup wiekowych, kształtowanie przy pomocy środków przekazu postaw i wartości, ewangelizowanie wykorzystując dostępne środki przekazu społecznego, kształtowanie umiejętnego korzystania z mediów, tworzenie mediów katolickich, reagowanie na naruszenia prawa i etyki mediów. Inne zaś tematy zaistniały w tej świadomości stosunkowo niedawno, tuż przed Soborem Watykańskim II, albo wręcz dopiero po nim: kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów, kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów, formacja nadawców medialnych, formacja edukatorów medialnych. Wyraźnie widać zmianę nastawienia Kościoła względem mediów

w kierunku formowania odpowiedzialności i świadomości poszczególnych biorców mediów oraz pragnienie instytucji kościelnej do posiadania wyedukowanych kadr w zakresie medialnym.

5.2. Instytucje państwowe i samorządowe

W tym paragrafie autor rozważy według przyjętego klucza fragmenty oficjalnych dokumentów Kościoła katolickiego, w których Kościół wypowiada się o odpowiedzialności instytucji państwowych i samorządowych za edukację medialną

1A. Przekazywanie treści edukacyjnych przez media

Należy rozważyć fragmenty dokumentów kościelnych, które na podstawie przyjętego klucza zostały przyporządkowane do podgrupy 1A i dotyczą odpowiedzialności instytucji państwowych i samorządowych za przekazywanie treści edukacyjnych przez media. Passusów spełniających powyższe kryterium jest 3 co stanowi 0,12% wszystkich analizowanych fragmentów.

Pius XII jest zdania, że władza publiczna ma prawo usuwać z prasy i ekranu treści nieodpowiednie dla młodzieży¹⁶⁵⁹. Uważa, że władzy publicznej przynależy podejmowanie środków ostrożności względem filmów prezentowanych w telewizji i kinie. Jan Paweł II twierdzi, że władza cywila ma obowiązek czuwania nad Internetem, by nikomu nie wyrządził krzywdy¹⁶⁶⁰.

1B. Formacja społeczna, moralna i religijna

Kolejnym etapem rozważań jest analiza fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych przyporządkowanych do grupy 1B. Dotyczą formacji społecznej, moralnej i religijnej w kontekście odpowiedzialności instytucji państwowych i samorządowych. Passusów takich jest 22 co stanowi 0.91% wszystkich analizowanych fragmentów.

Leon XIII uważa, że ludzie mają prawo do rozpowszechniania informacji prawdziwych a opiniami kłamliwymi powinna zająć się władza publiczna¹⁶⁶¹. Pius XII żywi

¹⁶⁵⁹ Por. Pius XII, *Radiomessaggio al Congresso Interamericano di Educazione Cattolica*, Rzym 1948.

¹⁶⁶⁰ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 36. Światowy...*

¹⁶⁶¹ Por. Leon XIII, *Libertas. Encyklika*, Rzym 1888, nr 23.

przekonanie, że władza świecka może usuwać z przestrzeni publicznej informacje zawarte w prasie lub filmach, które negatywnie wpływają na młodzież¹⁶⁶². Twierdzi, że powinien istnieć instytucja publiczna odpowiedzialna za transmisje telewizyjne, która kontrolowałaby prezentowane treści z moralnego punktu widzenia¹⁶⁶³. Reprezentuje pogląd, że władze publiczne mają prawo reagować w celu ochrony dziedzictwa obywatelskiego i moralnego poprzez wykaz nieodpowiednich filmów i ustanawianie komisji egzaminacyjnych dla filmów¹⁶⁶⁴. Utrzymuje, że władze państwowe mają obowiązek nadzoru nad mediami ponieważ środki przekazu pełnią funkcję społeczną¹⁶⁶⁵.

Jan XXIII zwraca uwagę przywódcom rządowym i ustawodawcom, że wolność prasy musi być „kształtowana i dyscyplinowana” wobec praw człowieka¹⁶⁶⁶. Paweł VI uważa, że wszelkie programy przeciwne obyczajności, pornografia i nieprzyzwoite widowiska powinny spotkać się z potępieniem ludzi odpowiedzialnych za rozwój kultury społecznej¹⁶⁶⁷.

Jan Paweł II żywi przekonanie, że liderzy rządów powinni przeciwdziałać zbyt częstym formom manipulacji i wyzysku w mediach¹⁶⁶⁸. Wyraża opinię o potrzebie współpracy na polu wychowawczym pomiędzy rodzicami a przedstawicielami mediów i władzy w dziedzinie korzystania ze środków przekazu przez różne grupy wiekowe¹⁶⁶⁹. Dochodzi do wniosku, że władze cywilne mają obowiązek nadzorczy nad Internetem, ponieważ ma służyć dobru wspólnemu¹⁶⁷⁰. Jest zdania, że władze państwowe oraz stowarzyszenia obrony praw widzów powinny zgodnie ze swoimi kompetencjami troszczyć się o media, by służyły człowiekowi i społeczeństwu¹⁶⁷¹. Ma przeświadczenie, że osoby odpowiedzialne za politykę medialną i sprawy publiczne powinny dążyć do równomiernego rozmieszczenia zasobów medialnych oraz do przeciwstawienia się promowaniu w mediach zlaicyzowanym wartościom społeczeństwa konsumpcyjnego¹⁶⁷². Papież Jan Paweł II twierdzi, że instytucje publiczne mają obowiązek opracowania systemu przepisów z dziedziny mediów w kwestii przekazu prawdy i wspólnego dobra¹⁶⁷³.

¹⁶⁶² Por. Pius XII, *Radiomessaggio al Congresso...*

¹⁶⁶³ Por. Pius XII, *I rapidi progressi...*

¹⁶⁶⁴ Por. Pius XII, *Exortations to representatives...*

¹⁶⁶⁵ Por. Pius XII, *Miranda prorsus...*, nr 35.

¹⁶⁶⁶ Por. Jan XXIII, *Discorso «Siamo...*

¹⁶⁶⁷ Por. Paweł VI, *Humanae vitae...*, nr 22.

¹⁶⁶⁸ Por. Jan Paweł II, *Nie wartość rynkowa lecz zasady etyczne – kryterium oceny produkcji radiowo-telewizyjnej. Do uczestników konkursu «Prix Italia»*, Rzym 1993.

¹⁶⁶⁹ Por. Jan Paweł II, *Środki społecznego przekazu w służbie rodziny...*

¹⁶⁷⁰ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 36. Światowy...*

¹⁶⁷¹ Por. Jan Paweł II, *Nowe media w służbie...*

¹⁶⁷² Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*

¹⁶⁷³ Por. Jan Paweł II, *Aby media służyły prawdzie...*

Reprezentuje pogląd, że szczególna odpowiedzialność w dziedzinie mediów spoczywa na władzach w kontekście wymiaru społecznego¹⁶⁷⁴. Utrzymuje, że władze publiczne nie powinny stosować cenzury ale odpowiednią politykę medialną, która poprzez wypracowanie odpowiednich procedur regulacyjnych zadba o dobro rodziny¹⁶⁷⁵.

Franciszek stoi na stanowisku, że osoby odpowiedzialne instytucjonalnie i politycznie za kształtowanie opinii publicznej powinny czuwać nad sposobem wyrażania się, by w ten sposób rozwiązując konflikty dążyć do trwałego pokoju¹⁶⁷⁶. Uważa, że rządy starają się „poprzez regulacje prawne zachować pierwotną wizję sieci wolnej, otwartej i bezpiecznej”¹⁶⁷⁷.

Sekretariat Stanu stoi na stanowisku, że władza cywilna na skutek opinii publicznej może przeciwdziałać niebezpieczeństwom zawartym w filmach powiązanych z propagowaniem antywartości i niemoralności¹⁶⁷⁸. Uważa, że władza cywilna musi zapewnić ochronę młodym ludziom w odniesieniu do kina w aspekcie legislacyjnym i wykonawczym¹⁶⁷⁹. Wyraża pragnienie, by władze cywilne częściej interweniowały w celu eliminacji z przestrzeni publicznej niemoralnych programów¹⁶⁸⁰. Twierdzi, że władza cywilna ma poważny obowiązek ochrony młodzieży przed nieodpowiednimi filmami¹⁶⁸¹.

Po przeliczeniu analizowanych miejsc proporcja pomiędzy wypowiedziami kościelnymi przynależącymi do grup 1A, 1B, 1C w paragrafie 5.2. wynosi odpowiednio 3 : 22 : 0 co zobrazowano poniżej.

¹⁶⁷⁴ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy...*, nr 4.

¹⁶⁷⁵ Por. Tamże.

¹⁶⁷⁶ Por. Franciszek, *Komunikacja i miłosierdzie...*

¹⁶⁷⁷ Franciszek, *Od wirtualnych wspólnot...*

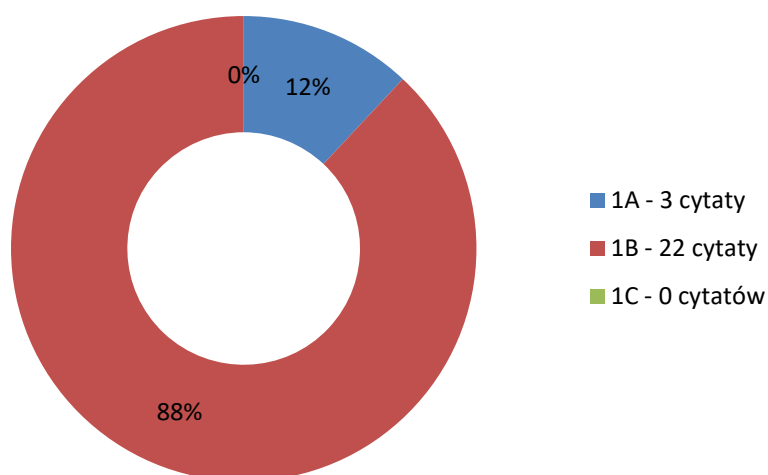
¹⁶⁷⁸ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1960.

¹⁶⁷⁹ Por. Tamże.

¹⁶⁸⁰ Por. Tamże.

¹⁶⁸¹ Por. Tamże.

Wykres 14. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za wychowanie, edukację i kształcenie za pomocą mediów

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższej proporcji wynika, że na podstawie cytatów z oficjalnych dokumentów kościelnych dotyczących odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za edukację medialną Kościoła przykładą wagę do formacji społecznej, moralnej i religijnej prowadzonej przez inne instytucje państwowe i samorządowe (1B). Natomiast brak cytatów na temat ewangelizacji przez media prowadzonej przez instytucje państwowe i samorządowe (1C) świadczy, że Kościół nie rości pretensji wobec tych instytucji by powadziły medialną działalność ewangelizacyjną.

2A. Kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów

Należy dokonać analizy passusów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych przyporządkowanych do grupy 2A, kształtowania świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów w kontekście odpowiedzialności instytucji państwowych i samorządowych. Kryterium powyższe spełnił 1 fragment, co stanowi 0.04% wszystkich fragmentów rozważanych w niniejszej dysertacji.

Papież Franciszek pochwała inicjatywy instytucjonalne i prawne, które poprzez regulacje starają się powstrzymać zjawisko dezinformacji¹⁶⁸².

2B. Kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów

Należy rozważyć fragmenty oficjalnych dokumentów kościelnych przyporządkowanych do grupy 2B, która dotyczy kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów w kontekście odpowiedzialności instytucji państwowych i samorządowych. Passusów takich jest 6 co stanowi 0.25% wszystkich analizowanych miejsc w niniejszej dysertacji.

Pius XII jest zdania, że władze publiczne mają prawo do usuwania nieodpowiednich treści z prasy, telewizji i kina w celu ochrony młodzieży¹⁶⁸³. Ma przeświadczenie, że należy zgłaszać władzy publicznej niemoralne filmy i prasę, która ma prerogatywy wobec mediów¹⁶⁸⁴. Twierdzi, że osoby odpowiedzialne za życie publiczne mają prawo wydawać normy, które telewizja ma przestrzegać¹⁶⁸⁵.

Jan Paweł II reprezentuje pogląd, że obowiązkiem władzy świeckiej jest dbanie o moralność publiczną poprzez odpowiednie prawo medialne¹⁶⁸⁶. Utrzymuje, że instytucje publiczne są odpowiedzialne za medialny system prawny, którego celem jest przekaz prawdy i dobro wspólne¹⁶⁸⁷.

Sekretariat Stanu uważa, że władze publiczne ponoszą pewną odpowiedzialność za moralność w kontekście stanowienia regulacji, które dla dobra wspólnego mają przestrzegać prasa, radio, kino i telewizja¹⁶⁸⁸.

2C. Kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów

Kolejnym etapem rozważań jest analiza fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych przyporządkowanych do grupy 2C. Dotyczą kształtowania zaangażowanych odbiorców mediów w kontekście odpowiedzialności instytucji

¹⁶⁸² Por. Franciszek, *Fake news a dziennikarstwo...*

¹⁶⁸³ Por. Pius XII, *Radiomessaggio al Congresso...*

¹⁶⁸⁴ Por. Pius XII, *Discorso «Il santo...*

¹⁶⁸⁵ Por. Pius XII, *I rapidi progressi...*

¹⁶⁸⁶ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 18. Światowy...*

¹⁶⁸⁷ Por. Jan Paweł II, *Aby media służyły prawdzie...*

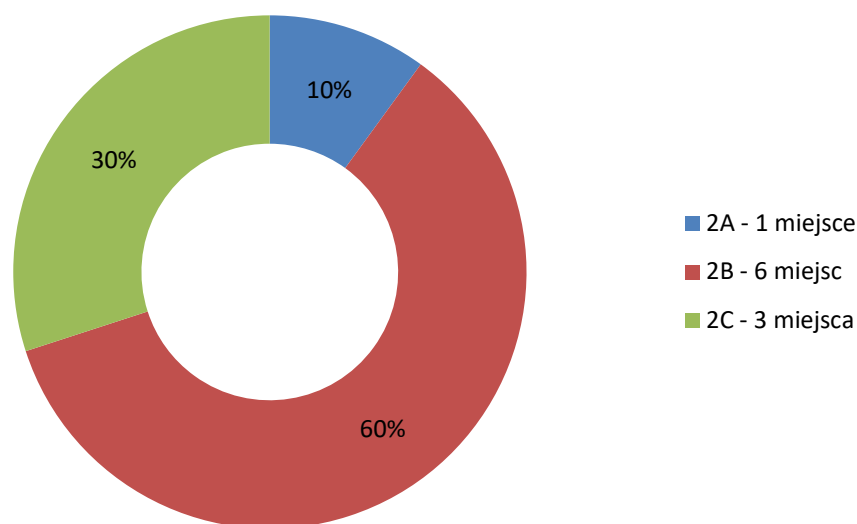
¹⁶⁸⁸ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a Charles Flory...*

państwowych i samorządowych. Passusów przynależących do tej grupy jest 3 co stanowi 0.12% wszystkich analizowanych fragmentów.

Jan XXIII jest zdania, że w przypadkach naruszenia moralności szczególnie względem młodych katolicy i ich stowarzyszenia powinny protestować by w ten sposób władza cywilna podjęła odpowiednie działania¹⁶⁸⁹. Sekretariat Stanu twierdzi, że duża część opinii publicznej jest poruszona wobec narastającej fali niemoralnych filmów i wobec tego fakt władza cywilna ustanawia rozwiązania przeciwdziałające tym niebezpieczeństwom¹⁶⁹⁰. Utrzymuje, że stowarzyszenia katolickie zajmujące się kinem mają znaczenie szczególnie gdy współpracują z władzą cywilną w celu poprawy moralności publicznej¹⁶⁹¹.

Po przeliczeniu analizowanych cytatów proporcja pomiędzy wypowiedziami kościelnymi przynależącymi do grup 2A, 2B, 2C w paragrafie 5.2 wynosi odpowiednio 1 : 6 : 3 co zobrazowano poniżej.

Wykres 15. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych

Źródło: Opracowanie własne.

¹⁶⁸⁹ Por. Jan XXIII, *Discorso «L'anno del Concilio»*, Rzym 1962.

¹⁶⁹⁰ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1960.

¹⁶⁹¹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1966.

Z powyższej proporcji wynika, że na podstawie cytatów z oficjalnych dokumentów kościelnych dotyczących odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych Kościół przykłada wagę do kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów (2B) prowadzonego przez wspomniane instytucje. Najmniejsza liczba cytatów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczy kształtowania świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów przez inne instytucje państwowe i samorządowe (2A) co świadczy, że Kościół nie przykłada dużego znaczenia do powyższej kwestii.

3A. Formacja etyczno-moralna nadawców medialnych

Konsekwentnie należy przeanalizować fragmenty oficjalnych dokumentów kościelnych przyporządkowanych do grupy 3A, która dotyczy formacji etyczno-moralnej nadawców medialnych w kontekście odpowiedzialności instytucji państwowych i samorządowych. Passusów, które spełniają kryterium grupy 3A jest 7 co stanowi 0.29% wszystkich miejsc.

Jan Paweł II jest zdania, że ludzie mediów powinni być informowani przez członków odpowiednich stowarzyszeń co do prezentowanych treści w środkach przekazu, a rolą państwa jest ustanawianie takiego prawa medialnego, które będzie uwzględniać dobre obyczaje¹⁶⁹². Ma przeświadczenie o potrzebie zaangażowania się władz państwowych w procesy komunikacji społecznej ponieważ indywidualna odpowiedzialność pracowników mediów jest niewystarczająca¹⁶⁹³.

Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu wylicza różne działania w zakresie formacji nadawców: transmisje radiotelewizyjne, kongresy i spotkania międzynarodowe, przyznawanie nagród, które mają doprowadzić do równości praw między narodami¹⁶⁹⁴. Twierdzi, że odpowiednie czynniki i wyspecjalizowane instytucje medialne mają czuwać, by każdy kto posługuje się środkami przekazu albo im się pragnie poświęcić przeszedł gruntowną formację medialną¹⁶⁹⁵. Stoi na stanowisku, że pracownicy mediów powinni przestrzegać kodeksów etycznych dla swojego zawodu współpracując z przedstawicielami władzy publicznej¹⁶⁹⁶.

¹⁶⁹² Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 18. Światowy...*

¹⁶⁹³ Por. Jan Paweł II, *Wartości chrześcijańskie w prasie...*

¹⁶⁹⁴ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 99.

¹⁶⁹⁵ Por. Tamże, nr 106.

¹⁶⁹⁶ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*, nr 23.

Sekretariat Stanu zachęca krytyków filmowych do wzięcia udziału w odnowie moralnej kina, którą wspierają urzędy państwowe i ludzie świeccy, którzy zajmują się produkcją filmową¹⁶⁹⁷. Jest zdania, że duże znaczenie mają stowarzyszenia katolickie w zawodach związanych z kinem, które współpracują z władzami świeckimi na polu moralności publicznej¹⁶⁹⁸.

3D. Reakcja władzy cywilnej i innych instytucji na naruszenia prawa i etyki mediów

Kolejnym etapem rozważań jest analiza fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych przyporządkowanych do grupy 3D. Dotyczą reagowania władzy cywilnej i innych instytucji na naruszenia prawa i etyki mediów w kontekście odpowiedzialności instytucji państwowych i samorządowych. Passusów przynależących do tej grupy jest 12 co stanowi 0.50% wszystkich analizowanych miejsc.

Pius XI jest zdania, że w jego czasach w Ameryce Północnej trwa kampania przeciw niemoralnym filmom, która jednoczy Episkopat, różne ruchy i ludzi dobrej woli¹⁶⁹⁹. Pius XII ma przeświadczenie, że państwo poprzez prawo powinno walczyć z brakiem moralności w prasie, kinach, scenach i radiu¹⁷⁰⁰. Twierdzi, że władze publiczne mają prawo ingerencji względem filmów, które naruszają prawo moralne a za przykład pozytywny stawia katolików odnoszących sukcesy w produkcji filmowej, która przestrzega zasad moralności¹⁷⁰¹. Reprezentuje pogląd, że podstawowym obowiązkiem państwa jest stosowanie prawa przeciw obraźliwym językowi, ilustracjom i przedstawieniom teatralnym i kinowym¹⁷⁰².

Jan XXIII utrzymuje, że organizacje katolickie mają prawo wyrażać protest i zachęcać władze cywilne do reagowania w kontekście środków przekazu¹⁷⁰³. Jan Paweł II stoi na stanowisku, że konieczne jest zaangażowanie władz państwowych aby zarządzać złożonym procesem [medialnym – przyp. autora]¹⁷⁰⁴. Ma przeświadczenie, że

¹⁶⁹⁷ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al can. Abel Brohée presidente OCIC*, Rzym 1947.

¹⁶⁹⁸ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al mons. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1966.

¹⁶⁹⁹ Por. Pius XI, *Przemówienie do przedstawicieli FIPRESCI*, Rzym 1934.

¹⁷⁰⁰ Por. Pius XII, *Discorso «Felici voi»*, Rzym 1946.

¹⁷⁰¹ Por. Pius XII, *Discorso «Il Santo tempo...»*

¹⁷⁰² Por. Pius XII, *Lettera ai Giovani cattolici di Germania per la «giornata della fede»*, Rzym 1952.

¹⁷⁰³ Por. Jan XXIII, *Discorso «L'anno del...»*

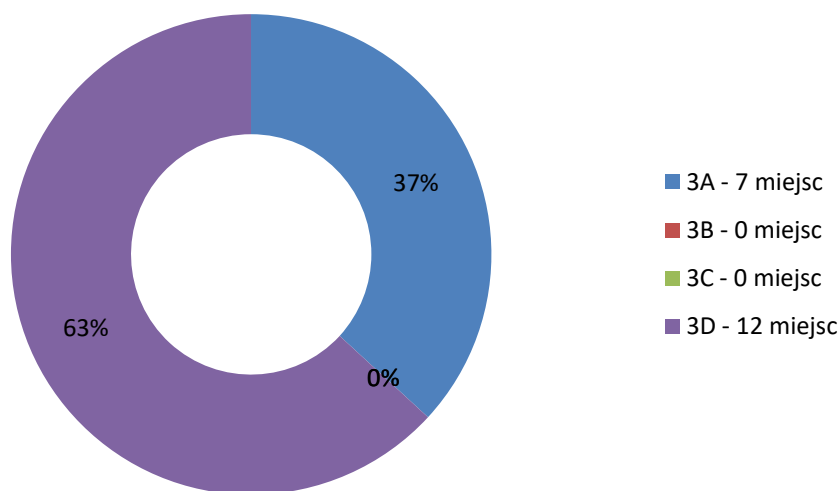
¹⁷⁰⁴ Por. Jan Paweł II, *Wartości chrześcijańskie...*

władze publiczne mają prawo regulować środki przekazu, by media nie szkodziły dobru rodziny¹⁷⁰⁵.

Sobór Watykański II uważa, że szczególne zobowiązania ciąży na władzy państwowej, która poprzez ustanawianie i egzekwowanie prawa przeciwdziała niebezpieczeństwom niemoralnego użycia mediów¹⁷⁰⁶. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu podkreśla, że obywatele i władza cywilna mają pewne obowiązki względem mediów takie jak obrona wolności przekazu oraz zapewnienie wzajemnego szacunku¹⁷⁰⁷. Uważa, że ustawodawcy, rządzący i stróże prawa powinni reagować na problem pornografii poprzez stanowienie, uściślanie i przestrzeganie „zdrowego” prawa¹⁷⁰⁸. Żywi przekonanie, że potrzeba szerokiego udziału społeczeństwa w decyzjach dotyczących mediów¹⁷⁰⁹.

Po przeliczeniu analizowanych miejsc proporcja pomiędzy wypowiedziami kościelnymi przynależącymi do grup 3A, 3B, 3C, 3D w paragrafie 5.2 wynosi odpowiednio 7 : 0 : 0 : 12 co zobrazowano poniżej.

Wykres 16. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za wychowanie nadawców i edukatorów medialnych

Źródło: Opracowanie własne.

¹⁷⁰⁵ Por. Jan Paweł II, Orędzie na 38. Światowy...

¹⁷⁰⁶ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica...*, nr 12.

¹⁷⁰⁷ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 84.

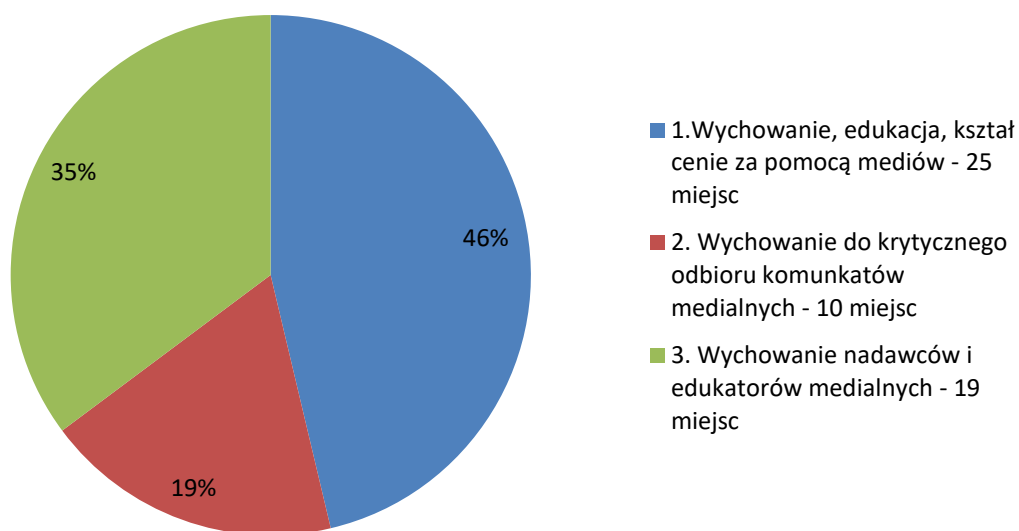
¹⁷⁰⁸ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*, nr 28.

¹⁷⁰⁹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach...*, nr 22.

Z powyższej proporcji wynika, że na podstawie cytatów z oficjalnych dokumentów kościelnych dotyczących odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za wychowanie nadawców i edukatorów medialnych Kościół przykłada wagę do reagowania przez omawiane instytucje na naruszenia prawa i etyki mediów (3D). Brak jest passusów zawartych w dokumentach kościelnych dotyczących odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za nabywanie dziennikarskich umiejętności warsztatowych i tworzenie mediów obywatelskich czy wyznaniowych (3B) oraz za formację edukatorów medialnych (3C) co świadczy, że Kościół nie nakłada powyższych zadań na omawiane w tym paragrafie instytucje.

Podsumowując §5.2 należy zwrócić uwagę na proporcję pomiędzy ilością cytatów zawartych w dokumentach kościelnych przyporządkowanych do poszczególnych sposobów rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za tę edukację.

Wykres 17. Zestawienie ilości miejsc zawartych w dokumentach kościelnych dotyczących 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za tę edukację

Źródło: Opracowanie własne.

Z zestawienia wynika, że według Kościoła najważniejszym sposobem rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za tę edukację jest wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów to znaczy media w edukacji. Zaś z wcześniejszej analizy tego sposobu rozumienia zawartego na początku niniejszego paragrafu wynika, że według Kościoła dla instytucji państwowych i samorządowych w tym konkretnym rozumieniu edukacji medialnej najważniejszą jej formą jest formacja społeczna, moralna i religijna to znaczy kształtowanie postaw i wartości.

5.3. Instytucje pozarządowe

Celem niniejszego paragrafu jest analiza według przyjętego we wstępie klucza oficjalnych dokumentów Kościoła katolickiego, w których Kościół wypowiada się o odpowiedzialności instytucji pozarządowych za edukację medialną.

1A. Przekazywanie treści edukacyjnych przez media

Należy rozważyć fragmenty dokumentów kościelnych, które na podstawie przyjętego klucza zostały przyporządkowane do podgrupy 1A i dotyczą odpowiedzialności za edukację medialną instytucji pozarządowych w kontekście przekazywania treści edukacyjnych przez media. Fragmentów urzędowych dokumentów kościelnych spełniających powyższe kryterium jest 5 co stanowi 0.21% wszystkich analizowanych miejsc.

Pius XI przedstawia pesymistyczny stan prasy szczególnie młodzieżowej i jest zdania, że Akcja Katolicka powinna angażować się w tworzenie dobrej prasy¹⁷¹⁰. Paweł VI twierdzi, że pokazy kinematograficzne Katolickiego Stowarzyszenia zajmującego się filmem powinny mieć walor nie tylko rekreacyjny ale edukacyjny i kształtujący¹⁷¹¹. Jan Paweł II utrzymuje, że świeccy działający poprzez inicjatywy i instytucje wspólnotowe na polu środków społecznego przekazu kształtują mentalność, obyczaje i tworzą kulturę¹⁷¹².

Sekretariat Stanu zauważa, że prasa stanowi dla wielu jedyne „intelektualne pożywienie” i pochwała starania Akcji Katolickiej podejmowane na rzecz prasy

¹⁷¹⁰ Por. Pius XI, *Ex officiosis. List*, Rzym 1933.

¹⁷¹¹ Por. Paweł VI, *List Pawła VI do Katolickiego Stowarzyszenia Kino*, Rzym 1964.

¹⁷¹² Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici...*

katolickiej¹⁷¹³. Twierdzi, że papież pochwała stowarzyszenia wystawców kina katolickiego i zaleca by sztuka filmowa miała korzystny wpływ na formację intelektualną¹⁷¹⁴.

1B. Formacja społeczna, moralna i religijna

Kolejnym etapem rozważań jest analiza fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych przyporządkowanych do grupy 1B. Dotyczą formacji społecznej, moralnej i religijnej w kontekście odpowiedzialności instytucji pozarządowych. Passusów przynależących do tej grupy jest 17 co stanowi 0.71% wszystkich analizowanych miejsc.

Grzegorz XVI aprobuje Stowarzyszenie Prasy Katolickiej i życzy sobie by krzewiło religię i moralność¹⁷¹⁵. Leon XIII zatwierdza pewną instytucję dotyczącą promowania prasy by przeciwstawić się rozszerzaniu wpływu „złej prasy” na społeczeństwo¹⁷¹⁶. Pius XI w kontekście rozważań nad Akcją katolicką przedstawia oczekiwania względem dziennikarzy katolickich by działania kościelne wyjaśniali, ilustrowali i bronili¹⁷¹⁷. Twierdzi, że należy wyrazić uznanie dla związków rodzicielskich tworzonych przez państwo, których celem jest nadzór nad widowiskami kinematograficznymi w trosce o obyczaje i moralność¹⁷¹⁸.

Pius XII utrzymuje, że najważniejszym obowiązkiem Akcji Rzymskokatolickiej jest reagowanie na szkody powodowane przez niemoralne programy, filmy, powieści, czasopisma, które w konsekwencji promują areligijność¹⁷¹⁹. Stoi na stanowisku, że prasa katolicka zapewnia wskazówki stowarzyszeniom o charakterze apostołskim, które powinny prezentować nauczanie moralne Kościoła¹⁷²⁰. Jan XXIII wyznacza Papieskiej Komisji do Spraw Filmów, Radia i Telewizji zadanie klasyfikacji filmów i programów radiowych oraz telewizyjnych według kategorii moralnej, a także pouczanie wiernych odnośnie do obowiązków religijnych¹⁷²¹. Paweł VI uważa, że działalność pewnego

¹⁷¹³ Por. Segreteria di Stato, *List do Augusto Ciriaci...*

¹⁷¹⁴ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Francesco Dalla Zuanna...*

¹⁷¹⁵ Por. Grzegorz XVI, *Cum ex pastoralis. List*, Rzym 1845.

¹⁷¹⁶ Por. Leon XIII, *Ioachimi Santi. List*, Rzym 1896.

¹⁷¹⁷ Por. Pius XI, *Występienie na temat prasy katolickiej*, Rzym 1929.

¹⁷¹⁸ Por. Pius XI, *Vigilanti cura...*, nr 27.

¹⁷¹⁹ Por. Pius XII, *Discorso ai Giovani delle Associazioni cattoliche di Roma*, Rzym 1945.

¹⁷²⁰ Por. Pius XII, *Radiodiscorso «We are...*

¹⁷²¹ Por. Jan XXIII, *Boni pastoris...*

stowarzyszenia poprzez projekcje kinematograficzne powinna odpowiadać na potrzeby moralne widzów¹⁷²².

Jan Paweł II żywi przekonanie, że zadaniem Włoskiego Stowarzyszenia Radiosłuchaczy i Telewizjowców jest promocja wzrostu religijnego, ludzkiego i kulturalnego odbiorców¹⁷²³. Wyraża opinię, że należy wspierać instytucje wspólnotowe, które posługują się środkami przekazu poprzez pomoc materialną, intelektualną i duszpasterską¹⁷²⁴. Widzi potrzebę zakładania stowarzyszeń medialnych, którego członkami byłiby rodzice i wychowawcy w celu ochrony dzieci i młodzieży przed zagrożeniami¹⁷²⁵. Dochodzi do wniosku, że stowarzyszenia obrony praw widzów powinny wskazywać mediom cel jakim jest służba człowiekowi i społeczeństwu¹⁷²⁶.

Papieska Komisja do Spraw Kina, Radia i Telewizji twierdzi, że inicjatywa podejmowana przez Diecezjalną Komisję Filmową w Bilbao wyznacza standardy działania dla klubów filmowych w kontekście formacji moralnej i kulturowej widzów¹⁷²⁷. Sekretariat Stanu twierdzi, że występuje wówczas potrzeba prasy katolickiej motywowanej celami chrześcijańskimi, która będzie przedstawiać wydarzenia dnia w kontekście zasad Ewangelii¹⁷²⁸. Sekretariat Stanu pochwała wysiłki naukowców i rodziców na rzecz zażegnania religijnych i moralnych niebezpieczeństw powodowanych przez filmy¹⁷²⁹. Reprezentuje pogląd, że stowarzyszenia zajmujące się sztuką filmową mają korzystny wpływ na formację moralną sumień chrześcijańskich¹⁷³⁰. Utrzymuje, że zadaniem stowarzyszenia UNDA jest opracowanie krajowych i międzynarodowych programów religijnych, ponieważ zdaniem Sekretariatu Stanu radio i telewizja powinny kierować ku „totalnemu humanizmowi”¹⁷³¹.

1C. Ewangelizacja przez media

Należy rozważyć fragmenty dokumentów kościelnych, które na podstawie przyjętego klucza zostały przyporządkowane do podgrupy 1C i dotyczą odpowiedzialności za edukację medialną instytucji pozarządowych w kontekście ewangelizacji przez

¹⁷²² Por. Paweł VI, *List do Katolickiego Stowarzyszenia...*

¹⁷²³ Por. Jan Paweł II, *Ochrona oraz formacja...*, nr 3.

¹⁷²⁴ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici...*

¹⁷²⁵ Por. Jan Paweł II, *Środki Społecznego Przekazu w służbie rodziny...*

¹⁷²⁶ Por. Jan Paweł II, *Nowe media w służbie nowej ewangelizacji...*

¹⁷²⁷ Por. Pontificia Commissione per il Cinema e la Televisione, *Lettera a mons. Paolo...*

¹⁷²⁸ Por. Segreteria di Stato, *List do Augusto Ciriaci...*

¹⁷²⁹ Por. Segreteria di Stato, *List do can. Abel Brohée presidente OCIC*, Rzym 1934.

¹⁷³⁰ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Francesco Dalla Zuanna...*

¹⁷³¹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Jacques Baas presidente UNDA*, Rzym 1968.

media. Fragmentów urzędowych dokumentów kościelnych spełniających powyższe kryterium jest 11 co stanowi 0.46% wszystkich analizowanych miejsc.

Grzegorz XVI aprobuje pewne stowarzyszenie prasy katolickiej i stawia mu cel obrony religii i doktryny kościelnej¹⁷³². Jan XXIII wyznacza Papieskiej Komisji ds. Filmów, Radia i Telewizji monitorowanie religijnych programów radiowo-telewizyjnych oraz pouczanie wiernych, zwłaszcza młodych o obowiązkach chrześcijańskich¹⁷³³. Paweł VI jest zdania, że różne instytucje katolickie powinny szerzyć Ewangelię biorąc pod uwagę rozwój nowoczesnych technik reklamowych¹⁷³⁴.

Jan Paweł II skierował przesłanie do Międzynarodowej Organizacji Katolickiej ds. Kina OCIC, w którym wyraża przeświadczenie, że ewangelizacja powinna pobudzać nowe inicjatywy kinematograficzne, których tematem byłoby dawanie świadectwa wierze Kościoła¹⁷³⁵. Twierdzi, że organizacje katolickie powinny zabiegać o obecność Kościoła w mediach¹⁷³⁶. Reprezentuje pogląd, że Międzynarodowa Organizacja Katolicka ds. Środków Audiowizualnych SIGNIS realizuje dzieło ewangelizacji w mediach oraz głosi Ewangelię w świetle kina, radia, telewizji i Internetu¹⁷³⁷.

Kongregacja Religii twierdzi, że są organizowane krajowe katolickie stowarzyszenia wystawców kinowych, które realizują potrzeby apostołskie¹⁷³⁸. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu reprezentuje pogląd, że ugrupowania katolickie powinny podejmować inicjatyw apostołskie za pośrednictwem mediów¹⁷³⁹. Utrzymuje, że organizacje katolickie zajmujące się mediami powinny każda według swego statutu zajmować się produkcją i dystrybucją filmów, programów w radiu i telewizji oraz innych materiałów audiowizualnych i publikacji służących rozwojowi wspólnoty Kościoła¹⁷⁴⁰. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu stoi na stanowisku, że coraz więcej instytucji, programów i wszelkiego rodzaju organizacji związanych z Kościołem korzysta z Internetu w celach ewangelizacyjnych¹⁷⁴¹. Sekretariat Stanu wyznacza stowarzyszeniu UNDA zadanie opracowania programów religijnych

¹⁷³² Por. Grzegorz XVI, *Cum ex pastoralibus...*

¹⁷³³ Por. Jan XXIII, *Boni pastoris...*

¹⁷³⁴ Por. Paweł VI, *Orędzie na 11. Światowy...*

¹⁷³⁵ Por. Jan Paweł II, *Kino w służbie wartości...*

¹⁷³⁶ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 26. Światowy...*

¹⁷³⁷ Por. Jan Paweł II, *Środki Społecznego Przekazu w służbie Ewangelii. Do Międzynarodowej Organizacji Katolickiej ds. Środków Audiowizualnych SIGNIS*, Rzym 2001.

¹⁷³⁸ Por. Congregazione dei Religiosi, *Istruzione sull'apostolato...*

¹⁷³⁹ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 166.

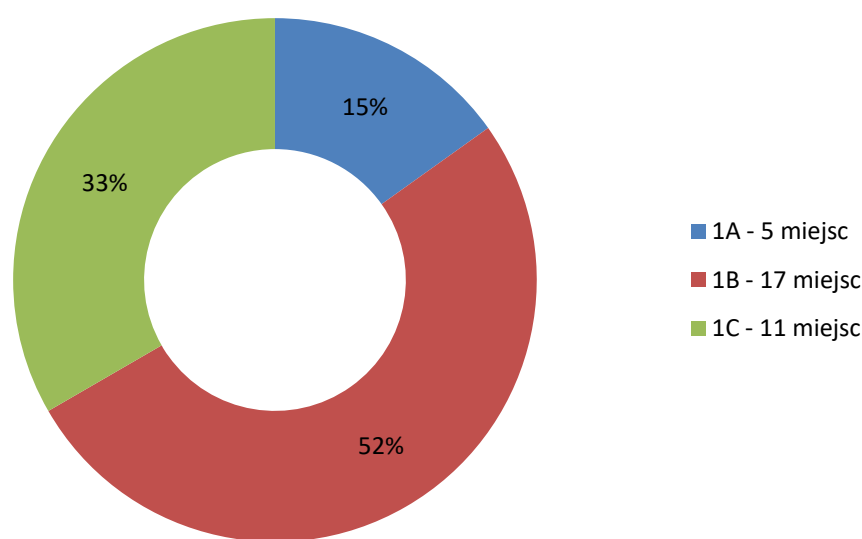
¹⁷⁴⁰ Por. Tamże, nr 179.

¹⁷⁴¹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet...*, nr 5.

pomocnych ówczesnemu „społeczeństwu w odkrywaniu Boga w tajemnicy Kościoła”¹⁷⁴².

Po przeliczeniu analizowanych cytatów proporcja pomiędzy wypowiedziami kościelnymi przynależącymi do grup 1A, 1B, 1C w paragrafie 5.3 wynosi odpowiednio 5 : 17 : 11 co zobrazowano poniżej.

Wykres 18. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności instytucji pozarządowych za wychowanie, edukację i kształcenie za pomocą mediów

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższej proporcji wynika, że na podstawie cytatów z oficjalnych dokumentów instytucja Kościoła katolickiego przykłada wagę do formacji społecznej, moralnej i religijnej (1B) prowadzonej za pomocą mediów przez instytucje pozarządowe. Najmniejsza liczba passusów dotyczy przekazywania treści edukacyjnych za pomocą mediów (1A) przez instytucje pozarządowe co świadczy o tym, że Kościół katolicki przykłada mniejsze znaczenie do formacji intelektualnej i przekazywania wiedzy za pomocą mediów przez wspomniane instytucje.

¹⁷⁴² Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Jacques Baas...*

2A. Kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów

Kolejnym etapem rozważań jest analiza fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych przyporządkowanych do grupy 2A. Dotyczą odpowiedzialności instytucji pozarządowych za kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów. Passusów przynależących do tej grupy jest 13 co stanowi 0.54% wszystkich analizowanych miejsc.

Pius XII stawia zadania pewnemu stowarzyszeniu powiązanemu z mediami: zdobywanie kompetencji, dokonywanie sprawiedliwych osądów, jasne i dokładne wyrażanie problemów dnia¹⁷⁴³. Jan Paweł II uważa, że działalność stowarzyszenia OCIC powinna formować wychowawców i użytkowników w kierunku krytycznego korzystania z filmów¹⁷⁴⁴. Wskazuje, że jednym z zadań Włoskiego Stowarzyszenia Radiosłuchaczy i Telewidzów jest kształtowanie odbiorców do korzystania z mediów z umiarem, krytycznie i czujnie¹⁷⁴⁵. Twierdzi, że organizacje związane z Kościołem, które zajmują się środkami przekazu pełnią służbę na rzecz rodzin poprzez analizę jakości filmów i programów¹⁷⁴⁶. Franciszek chwali inicjatywy na rzecz odbiorców, których celem jest nauczenie odczytania i oceny kontekstu komunikacyjnego, by przeciwdziałać nieświadomemu propagowaniu dezinformacji¹⁷⁴⁷.

Papieska Komisja do Spraw Kina, Radia i Telewizji jest zdania, że kluby filmowe powinny dążyć do wykorzystania zalet ekranu oraz do ochrony widzów przed niebezpieczeństwami¹⁷⁴⁸. Reprezentuje pogląd, że urzędy krajowe powinny zatroszczyć się o specjalne wykształcenie widzów by nabyli umiejętności refleksji i chrześcijańskiego osądu¹⁷⁴⁹. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu wyraża opinię, że medialne organizacje katolickie powinny formować odbiorców i wspólnie prowadziły badania na temat środków przekazu¹⁷⁵⁰. Sekretariat Stanu, ma przeświadczenie, że grupy kultury filmowej mogą rozwijać wśród młodzieży i dorosłych zmysł krytyczny, wyrafinowany smak i kulturę¹⁷⁵¹. Twierdzi, że jednym z głównych zadań krajowego biura kinematograficznego każdego kraju jest zapoznawanie widzów

¹⁷⁴³ Por. Pius XII, *Radiodiscorso «We are...»*

¹⁷⁴⁴ Por. Jan Paweł II, *Kino w służbie...*

¹⁷⁴⁵ Por. Jan Paweł II, *Ochrona oraz formacja...*, nr 3.

¹⁷⁴⁶ Por. Jan Paweł II, *Orełdzie na 38. Światowy...*

¹⁷⁴⁷ Por. Franciszek, *Fake news a dziennikarstwo...*

¹⁷⁴⁸ Por. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la Televisione, *Lettera a mons. Paolo...*

¹⁷⁴⁹ Por. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la Televisione, *Questo anniversario. Messaggio*, Rzym 1964.

¹⁷⁵⁰ Por. Papieska Komisja do Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 179.

¹⁷⁵¹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1956.

z językiem właściwym dla kina oraz ochrona przed niektórymi propagandami¹⁷⁵². Zachęca pewne stowarzyszenie, by przygotowali społeczeństwo do odbioru programów w kwestii oceny i wykorzystania w życiu ludzkim i chrześcijańskim¹⁷⁵³.

2B. Kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów

Konsekwentnie należy przeanalizować fragmenty oficjalnych dokumentów kościelnych przyporządkowanych do grupy 2B, która dotyczy kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów w kontekście odpowiedzialności instytucji pozarządowych. Passusów, które spełniają kryterium grupy 2B jest 19 co stanowi 0.79% wszystkich miejsc.

Pius XI jest zdania, że Akcja Katolicka powinna promować dobrą prasę oraz propagować ją wśród rodzin¹⁷⁵⁴. Ma przeświadczenie, że związki rodzicielskie powinny roztoczyć nadzór nad widowiskami kinematograficznymi by promować dzieła najlepszych twórców¹⁷⁵⁵. Jan XXIII twierdzi, że zadaniem Papieskiej Komisji ds. Filmów, Radia i Telewizji jest pouczanie wierzących widzów o ich obowiązkach w odniesieniu do korzystania z mediów¹⁷⁵⁶. Reprezentuje pogląd, że zadaniem Akcji Katolickiej, stowarzyszeń katolickich jest kształtowanie wiernych w zakresie właściwego korzystania ze środków audiowizualnych¹⁷⁵⁷.

Jan Paweł II utrzymuje, że stowarzyszenia kościelne zajmujące się środkami przekazu powinny uczyć dzieci samodyscypliny w wyborze programów¹⁷⁵⁸. Stoi na stanowisku, że zadaniem pewnego stowarzyszenia zajmującego się środkami przekazu jest uczenie korzystania z programów¹⁷⁵⁹. Uważa, że organizacja SECAM powinna poprzez środki wychowawcze uczyć chrześcijan rozsądnego korzystania z mediów¹⁷⁶⁰. Żywi przekonanie, że organizacje związane z Kościołem, które zajmują się mediami uczą rodziny właściwego korzystania ze środków przekazu¹⁷⁶¹. Wyraża opinię, że

¹⁷⁵² Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1958.

¹⁷⁵³ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Jacques Baas...*

¹⁷⁵⁴ Por. Pius XI, *Ex officiosis...*

¹⁷⁵⁵ Por. Pius XI, *Vigilanti cura...*, nr 27.

¹⁷⁵⁶ Por. Jan XXIII, *Boni pastoris...*

¹⁷⁵⁷ Por. Jan XXIII, *Primo Sinodo Romano...*

¹⁷⁵⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 13. Światowy...*

¹⁷⁵⁹ Por. Jan Paweł II, *Ochrona oraz formacja...*, nr 3.

¹⁷⁶⁰ Por. Jan Paweł II, *O odpowiedzialność i aktywność...*

¹⁷⁶¹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 28. Światowy...*

zadaniem Międzynarodowej Organizacji ds. Środków Audiowizualnych jest uczenie odbiorców mądrego i odpowiedzialnego korzystania ze środków przekazu¹⁷⁶².

Papieska Komisja do Spraw Kina, Radia i Telewizji stoi na stanowisku, że kluby filmowe powinny promować filmy, które umożliwiając wykorzystanie zalet ekranu będą pomocą dla „maksymalnie słabo ukształtowanych w duszy”¹⁷⁶³. Chwali organizację ACEC za działania na rzecz poprawy i ulepszenia pokazów kinowych, których konsekwencją jest formacja widzów¹⁷⁶⁴. Uważa, że zadaniem urzędów krajowych zajmujących się środkami przekazu jest specjalne edukowanie widzów¹⁷⁶⁵. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu utrzymuje, że organizacje katolickie zajmujące się mediami powinny zabiegać o formację odbiorców¹⁷⁶⁶. Sekretariat Stanu uważa, że krajowe biura kinematograficzne w każdym kraju powinny zajmować się promowaniem filmów, które odznaczają się artystyczną perfekcją¹⁷⁶⁷. Żywi przekonanie, że zadaniem krajowych biur kina są inicjatywy szkolne i pozalekcyjne¹⁷⁶⁸. Wyraża opinię, że jednym z zadań stowarzyszenia UNDA jest przygotowanie odbiorców do wyboru programów¹⁷⁶⁹.

2C. Kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów

Kolejny etap analizy zakłada rozważenie fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych z grupy 2C, które dotyczą odpowiedzialności instytucji pozarządowych za kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów. Fragmentów takich jest 9 co stanowi 0.37% wszystkich miejsc analizowanych w niniejszej rozprawie.

Pius XII twierdzi, że obowiązkiem Akcji Katolickiej w Rzymie jest jawne i energiczne reagowanie na szkody wyrządzane przez środki przekazu¹⁷⁷⁰. Jan XXIII reprezentuje pogląd, że organizacje katolickie poprzez protest w celu obrony moralności w środkach przekazu powinny przymuszać władze cywilne do interwencji¹⁷⁷¹. Paweł VI

¹⁷⁶² Por. Jan Paweł II, *Środki społecznego przekazu w służbie...*

¹⁷⁶³ Por. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la Televisione, *Lettera a mons. Paolo...*

¹⁷⁶⁴ Por. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la Televisione, *Lettera a mons Albino Galletto*, Rzym 1957.

¹⁷⁶⁵ Por. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la Televisione, *Questo anniversario...*

¹⁷⁶⁶ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 179.

¹⁷⁶⁷ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1958.

¹⁷⁶⁸ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1966.

¹⁷⁶⁹ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Jacques Baas...*

¹⁷⁷⁰ Por Pius XII, *Dicorso ai Giovani...*

¹⁷⁷¹ Por. Jan XXIII, *Discorso «L'anno...*

zachęca rodziny do dialogu ze stowarzyszeniami zajmującymi się mediami¹⁷⁷². Jan Paweł II uważa, że działalność OCIC powinna formować wychowawców i użytkowników mediów w taki sposób, by potrafili interweniować u ludzi odpowiedzialnych za środki przekazu¹⁷⁷³. Wyraża opinię, że pewne stowarzyszenie dotyczące środków przekazu powinno wpływać na wybór i przygotowanie samych programów by przekazy radiowo-telewizyjne sprzyjały wzrostowi ludzi¹⁷⁷⁴.

Papieska Komisja do Spraw Kina, Radia i Telewizji utrzymuje, że zadaniem pewnej organizacji kościelnej zajmującej się środkami przekazu jest promowanie aktywności i krytycyzmu odbiorców¹⁷⁷⁵. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu stoi na stanowisku, że zadaniami medialnych organizacji katolickich są: rozwijanie w narodach postawy życzliwości i chęci świadczenia sobie usług, poszukiwanie sposobów współdziałania katolików na płaszczyźnie środków przekazu, podejmowanie projektów w dziedzinie mediów, zachęcanie do nowych realizacji i sprzyjanie inicjatywom na tym polu¹⁷⁷⁶. Sekretariat Stanu wyraża opinię, że zadaniem stowarzyszeń katolickich związanych z kinem jest nakłanianie środowiska filmowego do współpracy z władzami cywilnymi¹⁷⁷⁷.

Po przeliczeniu analizowanych miejsc proporcja pomiędzy wypowiedziami kościelnymi przynależącymi do grup 2A, 2B, 2C w paragrafie 5.3. wynosi odpowiednio 13 : 19 : 9 co zobrazowano poniżej.

¹⁷⁷² Por. Paweł VI, *Orędzie na 3. Światowy...*

¹⁷⁷³ Por. Jan Paweł II, *Kino w służbie wartości...*

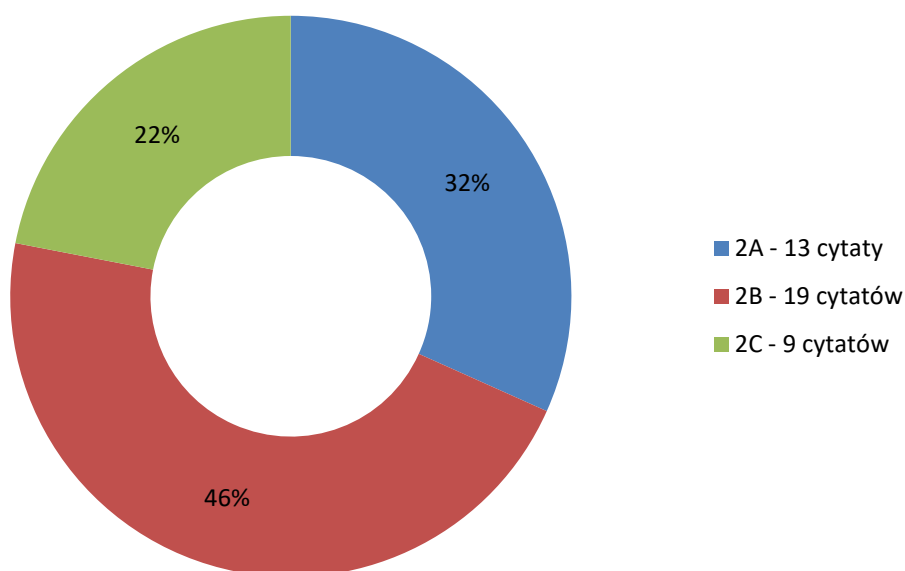
¹⁷⁷⁴ Por. Jan Paweł II, *Ochrona oraz formacja użytkowników...*, nr 3.

¹⁷⁷⁵ Por. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la Televisione, *Questo anniversario...*

¹⁷⁷⁶ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 179.

¹⁷⁷⁷ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al mons. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1966.

Wykres 19. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności instytucji pozarządowych za wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższej proporcji wynika, że na podstawie cytatów z oficjalnych dokumentów instytucja Kościoła katolickiego przykłada wagę do kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów (2B) prowadzonego przez instytucje pozarządowe. Ponadto najmniejsza liczba passusów dotyczy kształtowania zaangażowanych odbiorców mediów (2C) przez instytucje samorządowe co świadczy o tym, że Kościół w mniejszym stopniu uważa, by zadaniem wspomnianych instytucji było pobudzanie odbiorców mediów do *feedbacku*, protestów czy wyrażania opinii w omawianym zakresie.

3A. Formacja etyczno-moralna nadawców medialnych

Należy rozważyć fragmenty dokumentów kościelnych, które na podstawie przyjętego klucza zostały przyporządkowane do podgrupy 3A i dotyczą odpowiedzialności za edukację medialną instytucji pozarządowych w kontekście formacji etyczno-moralnej nadawców medialnych. Fragmentów urzędowych dokumentów kościelnych

spełniających powyższe kryterium jest 6 co stanowi 0.25% wszystkich analizowanych miejsc.

Jan Paweł II postuluje by działalność organizacji OCIC uwzględniała wpływ na odpowiedzialnych za środki przekazu przez uformowanych wychowawców i użytkowników mediów¹⁷⁷⁸. Dochodzi do wniosku, że wskazane jest łączenie się rodziców w stowarzyszenia, których celem będzie przedstawianie swoich oczekiwań dotyczących programów telewizyjnych wobec środków przekazu, sponsorów, firm reklamowych i władz publicznych¹⁷⁷⁹. Przedstawia swój pogląd Międzynarodowej Organizacji Katolickiej ds. Środków Audiowizualnych, że powinni odznaczać się wysokimi standardami w kontekście mediów przejawiającymi się w końcowej kontroli jakości przekazywanych treści i postawie dialogu między producentami programów a ich konsumentami¹⁷⁸⁰.

Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu stoi na stanowisku, że katolickie organizacje dotyczące środków masowego przekazu powinny odegrać kluczową rolę w dialogu z mediami w kontekście odpowiedzialności mediów za przekaz¹⁷⁸¹. Sekretariat Stanu jest twierdzi, że zadaniem stowarzyszeń katolickich związane z kinem jest nakłonienie środowiska filmowego do współpracy z władzą publiczną w celu ochrony publicznej moralności¹⁷⁸². Reprezentuje pogląd, że zadaniem stowarzyszenia UNDA jest pomaganie w kontekście mediów w formacji technicznej, doktrynalnej i moralnej wiernych¹⁷⁸³. Utrzymuje, że kontakty osobiste pomiędzy członkami organizacji ACEC oraz przedstawicielami branży rozrywkowej oferują wymianę doświadczeń i uwrażliwienie moralne w aspekcie programów i reklamy¹⁷⁸⁴.

3B. Kształtowanie medialnych umiejętności warsztatowych

Kolejnym etapem rozważań jest analiza fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych przyporządkowanych do grupy 3B. Dotyczą odpowiedzialności instytucji pozarządowych za kształtowanie medialnych umiejętności warsztatowych.

¹⁷⁷⁸ Por. Jan Paweł II, *Kino w służbie wartości...*

¹⁷⁷⁹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 28. Światowy...*

¹⁷⁸⁰ Por. Jan Paweł II, *Środki społecznego przekazu w służbie...*

¹⁷⁸¹ Por. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc...*, nr 30.

¹⁷⁸² Por. Segreteria di Stato, *Lettera al mons. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1966

¹⁷⁸³ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Jacques Baas...*

¹⁷⁸⁴ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Dalla Zuanna...*

Passusów przynależących do tej grupy jest 10 co stanowi 0.41% wszystkich analizowanych miejsc.

Grzegorz XVI jest zdania, że pewne stowarzyszenie prasy katolickiej powinno zbierać pieniądze na swoje utrzymanie i powinno rozpowszechniać książki, gazety i prasę religijną¹⁷⁸⁵. Leon XIII aprobuje instytucję związaną ze środkami przekazu i zachęca członków do praktycznej gorliwości¹⁷⁸⁶. Pius XI twierdzi, że Akcja Katolicka promując dobrą prasę, powinna zwrócić uwagę na redakcję, której dziennikarze powinni posiadać zasady i przestrzegać ogólnych dyrektyw, gdyż z tego powstaje „pewna linia” danego tytułu¹⁷⁸⁷. Reprezentuje pogląd, że Akcja Katolicka powinna propagować gazety w rodzinach chrześcijańskich by w ten sposób wzmocnić czytelnictwo dobrej prasy w kraju¹⁷⁸⁸. Jan Paweł II jest zdania, że Katolickie Stowarzyszenie Prasy Włoskiej powinno prowadzić szkolenia zawodowe z dziennikarstwa i promować w mediach chrześcijaństwo¹⁷⁸⁹. Wzywa organizacje katolickie i ruchy kościelne aby działały na rzecz większej koordynacji działań podejmowanych przez różne struktury katolickie w mediach¹⁷⁹⁰.

Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu wyraża opinię, że organizacje katolickie powinny umożliwić najzdolniejszym młodym ludziom pracę zawodową w dziedzinie mediów poprzez zaangażowanie odpowiednich środków materialnych¹⁷⁹¹. Sekretariat Stanu utrzymuje, że ówczasie występuje pilna potrzeba dziennika zorganizowanego profesjonalnie w oparciu o chrześcijańskie zasady i tę potrzebę wyraża względem Akcji Katolickiej¹⁷⁹². Stoi na stanowisku, że jednym z zadań organizacji UNDA jest techniczna formacja wiernych, którzy chcą zaangażować się na polu środków przekazu¹⁷⁹³. Uważa, że Katolicki Związek Włoskiej Prasy powinien angażować się w profesjonalne szkolenie katolickich dziennikarzy oraz doskonalić swoje struktury i zwiększać działalność¹⁷⁹⁴.

¹⁷⁸⁵ Por. Grzegorz XVI, *Cum ex pastoralis...*

¹⁷⁸⁶ Por. Leon XIII, *Ioachimi sancti...*

¹⁷⁸⁷ Por. Pius XI, *Wystąpienie na temat zadań prasy...*

¹⁷⁸⁸ Por. Pius XI, *EX officiosis...*

¹⁷⁸⁹ Por. Jan Paweł II, *Prawda musi być źródłem...*

¹⁷⁹⁰ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na 26. Światowy...*

¹⁷⁹¹ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 109.

¹⁷⁹² Por. Segreteria di Stato, *List do Augusto Ciriaci...*

¹⁷⁹³ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Jacques Baas...*

¹⁷⁹⁴ Por. Segreteria di Stato, *Lettera a Manzini presidente UCSI*, Rzym 1968.

3C. Formacja edukatorów medialnych

Konsekwentnie należy przeanalizować fragmenty oficjalnych dokumentów kościelnych przyporządkowanych do grupy 3C, która dotyczy formacji edukatorów medialnych w kontekście odpowiedzialności instytucji pozarządowych. Passusów, które spełniają kryterium grupy 3C jest 2 co stanowi 0.08% wszystkich miejsc.

Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu reprezentuje pogląd, że organizacje katolickie powinny zachęcać do pracy zawodowej na polu środków społecznego przekazu¹⁷⁹⁵. Sekretariat Stanu twierdzi, że stowarzyszenie OCIC powinno formować katolickich krytyków filmowych¹⁷⁹⁶.

3D. Reakcja władzy cywilnej i innych instytucji na naruszenia prawa i etyki mediów

Kolejny etap analizy zakłada rozważenie fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych z grupy 3D, które dotyczą reagowania przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów w kontekście odpowiedzialności instytucji pozarządowych. Fragmentów takich jest 6 co stanowi 0.25% wszystkich miejsc analizowanych w niniejszej rozprawie.

Pius XII reprezentuje pogląd, że katolicy powinni sporządzać dokładne i udokumentowane sprawozdania dla władzy publicznej w przypadku wystąpienia nadużyć moralnych w środkach masowego przekazu¹⁷⁹⁷. Jan XXIII utrzymuje, że organizacje katolickie powinny interweniować u władzy cywilnej w celu obrony publicznej moralności¹⁷⁹⁸.

Kongregacja Religii twierdzi, że stowarzyszenia wystawców kinowych powinny reprezentować moralne i materialne interesy katolików, oraz bronić swoich praw przed władzami cywilnymi¹⁷⁹⁹. Papieska Komisja do Spraw Kina, Radia i Telewizji uważa, że na urzędach krajowych ciąży obowiązek edukacji widzów i obrona moralności w życiu publicznym¹⁸⁰⁰. Sekretariat Stanu jest zdania, że wierni, naukowcy, rodzice powinni

¹⁷⁹⁵ Por. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio...*, nr 109.

¹⁷⁹⁶ Por. Segreteria di Stato, *Lettera al mons. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1966.

¹⁷⁹⁷ Por. Pius XII, *I rapidi progressi...*

¹⁷⁹⁸ Por. Jan XXIII, *Discorso «L'anno...*

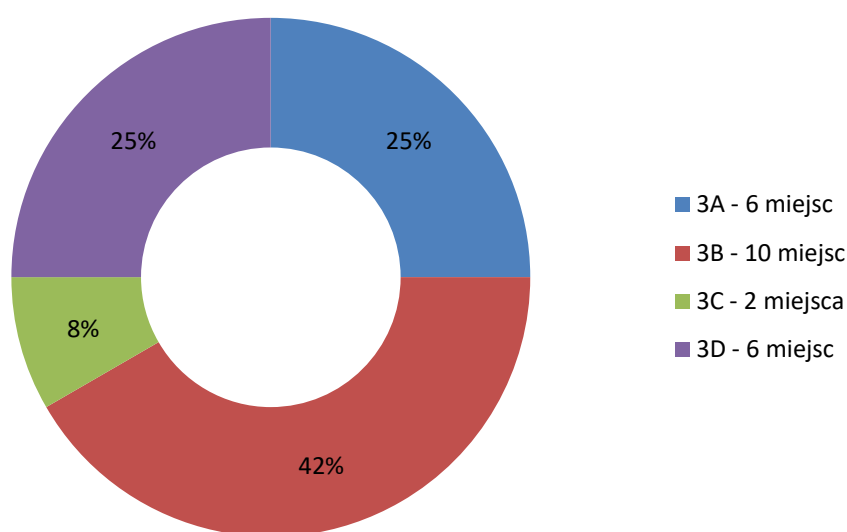
¹⁷⁹⁹ Por. Congregazione dei Religiosi, *Istruzione sull'apostolato...*

¹⁸⁰⁰ Por. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la Televisione, *Questo anniversario...*

zgłaszać władzom publicznym zagrożenia powodowane przez projekcję niemoralnych filmów¹⁸⁰¹.

Po przeliczeniu analizowanych miejsc proporcja pomiędzy wypowiedziami kościelnymi przynależącymi do grup 3A, 3B, 3C, 3D w paragrafie 5.3 wynosi odpowiednio 6 : 10 : 2 : 6 co zobrazowano poniżej.

Wykres 20. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności instytucji pozarządowych za wychowanie nadawców i edukatorów medialnych

Źródło: Opracowanie własne.

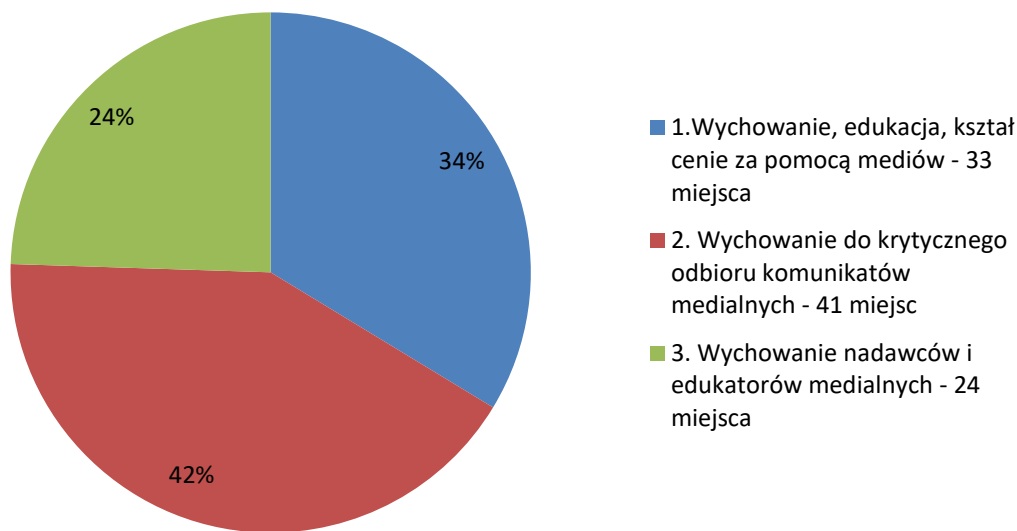
Z powyższej proporcji wynika, że na podstawie przeanalizowanych miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących odpowiedzialności instytucji pozarządowych za wychowanie nadawców i edukatorów medialnych Kościoł przykłada wagę do nabywania dziennikarskich umiejętności warsztatowych, tworzenie mediów obywatelskich czy wyznaniowych przez omawiane instytucje (3B). Najmniejsza liczba passusów dotyczy odpowiedzialności instytucji pozarządowych za formację edukatorów medialnych (3C).

Podsumowując §5.3 należy zwrócić uwagę na proporcję pomiędzy ilością miejsc zawartych w dokumentach kościelnych przyporządkowanych do poszczególnych

¹⁸⁰¹ Por. Segreteria di Stato, *List Sekretariatu Stanu do can. Abel Borhée presidente OCIC*, Rzym 1934.

sposobów rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności instytucji pozarządowych za tę edukację.

Wykres 21. Zestawienie ilości miejsc zawartych w dokumentach kościelnych dotyczących 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności instytucji pozarządowych za tę edukację

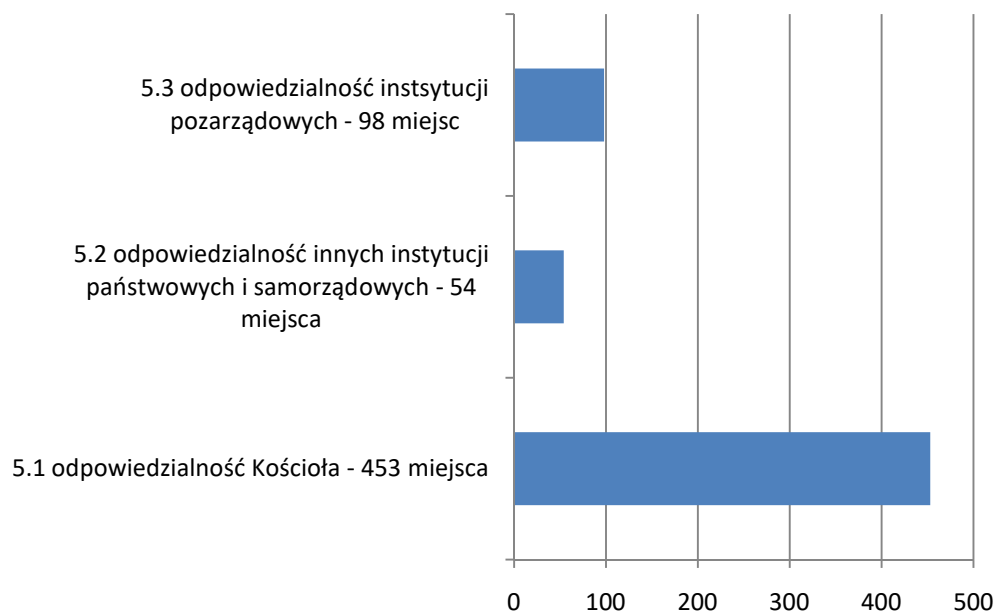
Źródło: Opracowanie własne.

Z zestawienia wynika, że według Kościoła najważniejszym sposobem rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności instytucji pozarządowych za tę edukację jest wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych. Zaś z wcześniejszej analizy tego sposobu rozumienia zawartego w środku niniejszego paragrafu wynika, że według Kościoła dla instytucji pozarządowych w tym konkretnym rozumieniu edukacji medialnej najważniejszą jej formą jest kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów to znaczy ochrona dzieci przed niewłaściwymi treściami, kształcenie w proporcjach czasowych oraz w wybieraniu odpowiednich programów i unikanie złych i bezwartościowych.

Podsumowując rozdział 5 należy dostrzec „nadreprezentację” liczby wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności Kościoła za edukację medialną (§5.1.) w porównaniu do liczby cytatów dotyczących odpowiedzialności innych instytucji

państwowych i samorządowych (§5.2.) oraz instytucji pozarządowych (§5.1.). Przedstawia to poniższy wykres.

Wykres 22. Zestawienie liczby miejsc dotyczących odpowiedzialności Kościoła, innych instytucji państwowych, samorządowych i pozarządowych za edukację medialną

Źródło: Opracowanie własne.

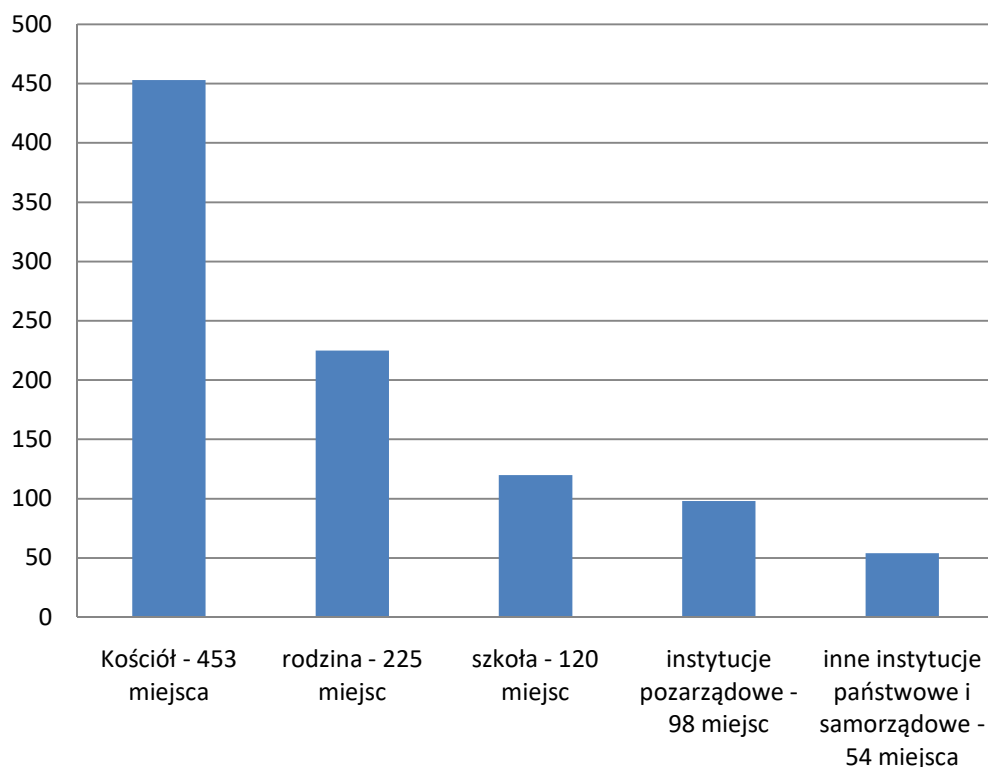
Z powyższego wynika, że Kościół ma przekonanie, że instytucją, która powinna zajmować się edukacją medialną jest przede wszystkim sam Kościół. W 8-krotnie mniejszym stopniu pod względem ilości miejsc kształceniem medialnym (z wyjątkiem szkoły, która była omówiona w §4.2) powinny zajmować się inne instytucje państwowe i samorządowe.

Kolejnym wnioskiem wynikającym z paragrafu §5.1 jest, że najważniejszą formą edukacji medialnej, którą powinien zajmować się Kościół Katolicki jest ewangelizacja przez media.

Podsumowując rozdział 4 i 5 łącznie przede wszystkim należy dostrzec, że największa liczba miejsc dotyczących odpowiedzialności za edukację medialną dotyczy Kościoła katolickiego (453 miejsca – §5.1) oraz następnie rodziny (225 miejsc – §4.1), szkoły (120 miejsc – §4.2), instytucji pozarządowych (98 miejsc – §5.3), innych

instytucji państwowych i samorządowych (54 miejsca – §5.2), co przedstawia poniższy wykres.

Wykres 23. Zestawienie liczby miejsc zawartych w dokumentach kościelnych dotyczących odpowiedzialności poszczególnych instytucji za edukację medialną

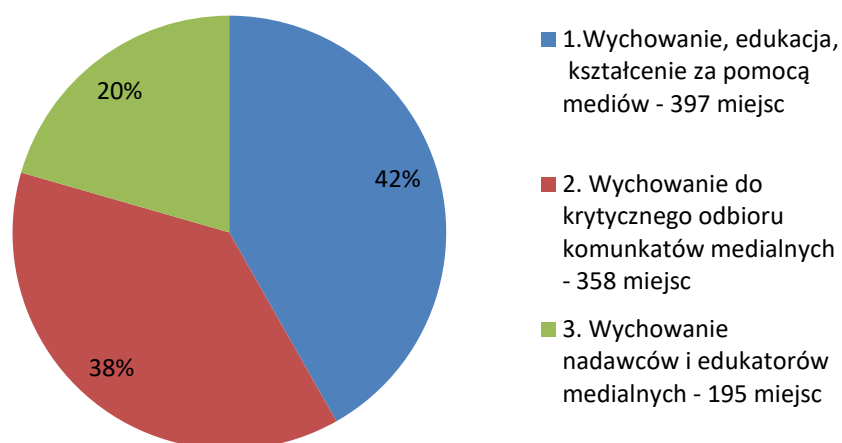
Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego zestawienia wynika, że Kościół katolicki w swoich oficjalnych dokumentach wyraża pogląd, że pierwszą instytucją odpowiedzialną za edukację medialną jest sam Kościół; dopiero na drugim miejscu z podwójnie mniejszą ilością passusów jest rodzina. Według Kościoła na podobnym poziomie odpowiedzialności za edukację medialną – około dwukrotnie mniejszym niż rodzina – występuje szkoła i instytucje pozarządowe. Najmniejsza liczba miejsc przypadła innym instytucjom państwowym i samorządowym. Z tego wynika jak wielką wagę Kościół katolicki przykładą do edukacji medialnej i jaką sobie w tej kwestii przypisuje znaczącą rolę. W dobie rewolucji cyfrowej dostrzeżenie aspiracji Kościoła katolickiego w dziedzinie *media science* oraz pragnieniu odgrywania pierwszej pozycji w tej kwestii stanowi wniosek warty podkreślenia. Wniosek tym donioślejszy, że liczba miejsc dotyczących odpowiedzialności

Kościół za edukację medialną w porównaniu do takiej liczby dotyczącej szkoły jest 3,5 razy większa.

Należy zwrócić uwagę na proporcje pomiędzy fragmentami zawartymi w dokumentach kościelnych dotyczącymi 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej. Podobna liczba miejsc dotyczy wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów (397 miejsc) oraz wychowania do krytycznego odbioru komunikatów medialnych (358 miejsc). Natomiast około dwukrotnie mniejsza liczba passusów dotyczy wychowania nadawców i edukatorów medialnych (195 miejsc). Ilustruje to poniższy wykres.

Wykres 24. Zestawienie liczby miejsc dotyczących trzech sposobów rozumienia edukacji medialnej reprezentowane przez różne instytucje zawarte w dokumentach Kościoła

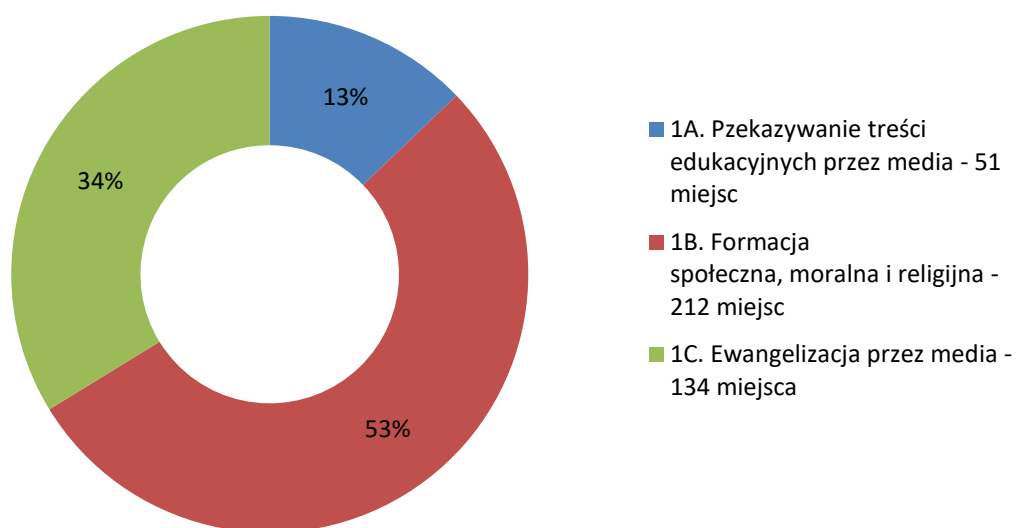

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego zestawienia wynika, że Kościół katolicki w podobnym stopniu dostrzega potrzebę wykorzystania mediów w edukacji (1.) oraz edukację odbiorców mediów (2.). Natomiast w mniejszym stopniu przykład znaczenie do kształtowania nadawców i edukatorów medialnych (3.). Innymi słowy wnioskiem z powyższego zestawienia jest więc, że podstawowymi tematami edukacji medialnej w rozumieniu dokumentów kościelnych są media w edukacji oraz edukacja odbiorców mediów.

Dalszym krokiem jest analiza poszczególnych sposobów rozumienia edukacji medialnej. Pierwszy sposób dotyczy wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów. Miejsc przyporządkowanych takiemu rozumieniu edukacji medialnej w dokumentach Kościoła jest 397. Na to rozumienie (1.) składa się: przekazywanie treści edukacyjnych przez media (1A – 51 miejsc), formacja społeczna moralna i religijna (1B – 212 miejsc), ewangelizacja przez media (1C – 134 miejsca). Obrazuje to poniższy wykres.

Wykres 25. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczący rozumienia edukacji medialnej jako wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów prezentowane przez różne instytucje

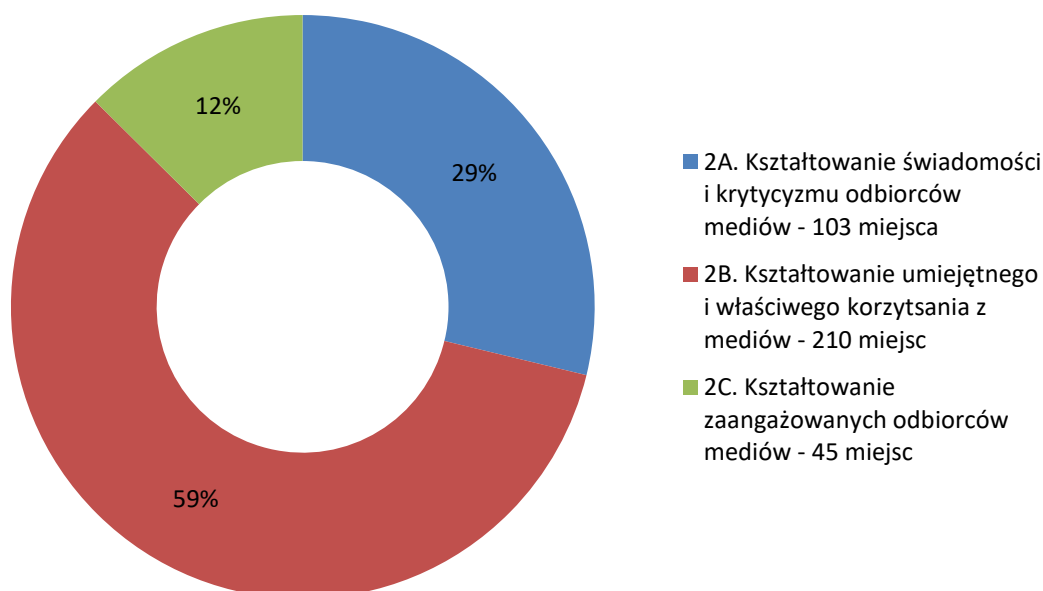

Źródło: Opracowanie własne.

Na pierwszy plan w powyższym rozumieniu edukacji medialnej (1.) wybija się formacja społeczna, moralna i religijna (1B). Najmniejszą uwagę przykładają kościoły do przekazywania treści edukacyjnych przez media (1A). Z tego wynika, że w tym rozumieniu edukacji medialnej Kościół kładzie nacisk na postawy i wartości. W odpowiednim stopniu zwraca uwagę na wykorzystanie mediów do edukacji dzieci, młodzieży i dorosłych to znaczy na przekazywanie wiedzy czy formację intelektualną za pomocą mediów.

Drugi sposób rozumienia edukacji medialnej dotyczy wychowania do krytycznego odbioru komunikatów medialnych. Na to rozumienie (2.) składa się: kształtowanie świadomości krytycyzmu odbiorców mediów (2A – 103 miejsca), kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów (2B – 210 miejsca), kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów (2C – 45 miejsca). Obrazuje to poniższe zestawienie.

Wykres 26. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczący rozumienia edukacji medialnej jako wychowania do krytycznego odbioru komunikatów medialnych prezentowanych przez różne instytucje

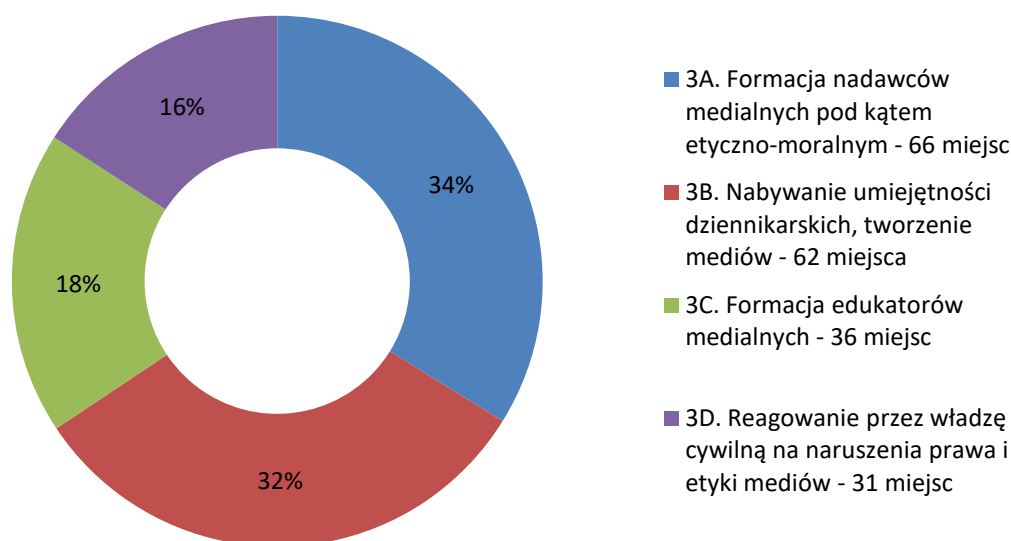
Źródło: Opracowanie własne.

W powyższym rozumieniu edukacji medialnej (2.) największa ilość passusów dotyczy kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów (2B). Najmniejsza zaś kształtowania zaangażowanych odbiorców mediów (2C). Z tego wynika, że Kościół katolicki w tym rozumieniu edukacji medialnej kładzie nacisk na proporcje czasowe, wybór odpowiednich programów oraz unikanie bezwartościowych i złych. W mniejszym stopniu zwraca uwagę na sygnał zwrotny wobec nadawców medialnych,

co się w komunikatach medialnych podoba albo nie, na sygnały czy protesty wobec niewłaściwych treści kierowane do instytucji czy władz.

Trzeci sposób rozumienia edukacji medialnej dotyczy wychowania nadawców i edukatorów medialnych. Na to rozumienie (3.) składa się: formacja nadawców medialnych pod kątem etyczno-moralnym (3A – 66 miejsc), nabywanie umiejętności warsztatowych w zakresie dziennikarstwa i tworzenie mediów (3B – 62 – miejsc), formacja edukatorów medialnych (3C – 36 miejsc), reagowanie przez władzę cywilną i odpowiednie instytucje na naruszenia prawa i etyki mediów (3D – 31 miejsc). Obrazuje to poniższe zestawienie.

Wykres 27. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczące rozumienia edukacji medialnej jako wychowania nadawców i edukatorów medialnych prezentowane przez różne instytucje

Źródło: Opracowanie własne.

Wnioski z powyższych danych wskazują, że Kościół w rozumieniu edukacji medialnej jako wychowanie nadawców i edukatorów medialnych w równym stopniu wskazuje na potrzebę formacji etycznej i moralnej nadawców medialnych, ich samokształcenie i samoodpowiedzialność oraz na nabywanie umiejętności dziennikarskich, tworzenie mediów obywatelskich, katolickich czy wyznaniowych. W mniejszym

stopniu Kościół zwraca uwagę na formację edukatorów medialnych czyli tych, którzy będą edukować innych oraz na reagowanie przez władzę cywilną i instytucje czy organizacje pozarządowe i zwykłych odbiorców na naruszenia prawa i etyki mediów.

Dalszym etapem rozważań jest odnalezienie najbardziej licznej grupy miejsc przyporządkowanej do konkretnego sposobu rozumienia edukacji medialnej w relacji do odpowiedniej instytucji. W tym celu należy dokonać analizy zestawienia wszystkich miejsc drugiej części niniejszej dysertacji. Uczyniono to w poniższej tabeli.

Tabela 3. Zestawienie miejsc dotyczących sposobów rozumienia edukacji medialnej z miejscami dotyczącymi odpowiedzialności poszczególnych instytucji za edukację medialną

	§4.1 – rodzina	§4.2 – szkoła	§5.1 – Kościół	§5.2 – inne instytucje państwowe i samorzą- dowe	§5.3 – instytut cje poza- rządowe					
1 sposób rozumienia edukacji medialnej	1A – 12	1A – 7	1A – 24	1A – 3	1A – 5	51	397	950		
	1B – 67	1B – 21	1B – 85	1B – 22	1B – 17	212				
	1C – 6	1C – 5	1C – 112	1C – 0	1C – 11	134				
2 sposób rozumienia edukacji medialnej	2A – 31	2A – 24	2A – 34	2A – 1	2A – 13	103	358		950	
	2B – 74	2B – 36	2B – 75	2B – 6	2B – 19	210				
	2C – 13	2C – 4	2C – 16	2C – 3	2C – 9	45				
3 sposób rozu- mienia edukacji medialnej	3A – 7	3A – 7	3A – 39	3A – 7	3A – 6	66	195			950
	3B – 4	3B – 5	3B – 43	3B – 0	3B – 10	62				
	3C – 5	3C – 9	3C – 20	3C – 0	3C – 2	36				
	3D – 6	3D – 2	3D – 5	3D – 12	3D – 6	31				
	225	120	453	54	98					
950										

Źródło: Opracowanie własne.

W ogóle najliczniejsza pojedyncza grupa miejsc dotyczy odpowiedzialności Kościoła katolickiego i innych kościołów czy związków wyznaniowych za edukację medialną w kontekście ewangelizacji przez media jako specyficznej formy edukacji medialnej (112 miejsc) co stanowi 11,7% ze wszystkich 950 przeanalizowanych fragmentów. Z tego wynika, że nacisk i wysiłek Kościoła według jego oficjalnych dokumentów powinien zmierzać do ewangelizowania z wykorzystaniem mediów. W tym kierunku powinno zmierzać kształcenie elit kościelnych: dostojników i biskupów, kształcenie w seminariach i uczelniach kościelnych, zachęta do tworzenia środków masowego przekazu, które będą nacechowane wartościami chrześcijańskimi. Na tej podstawie należy stwierdzić, że edukacja medialna w jej formie dotyczącej ewangelizacji przez media jest współcześnie jednym z priorytetów, które instytucja Kościoła sama na siebie nakłada.

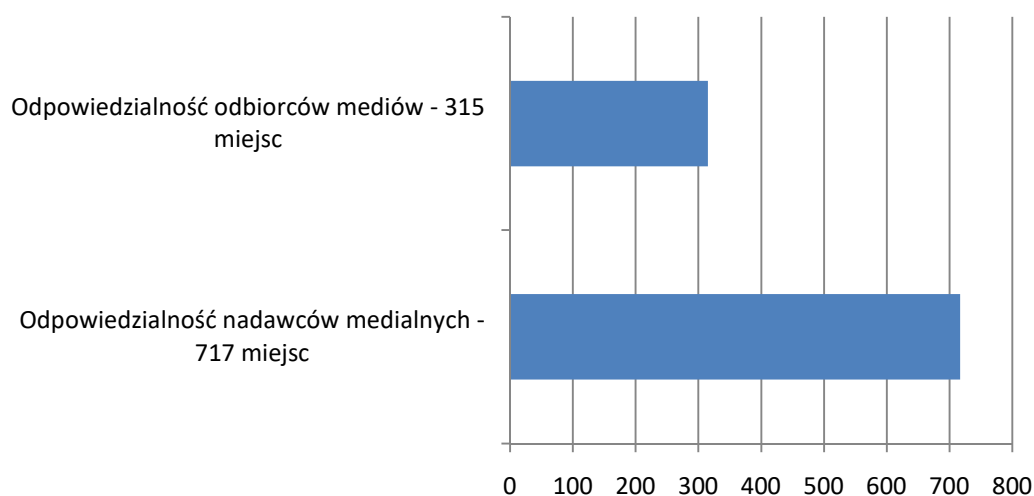
Na drugim miejscu pod względem liczebności pojedynczych grup fragmentów znajdują się *ex aequo* miejsca dotyczące sposobu rozumienia edukacji medialnej jako formację społecznej, moralnej i religijnej oraz kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów w kontekście odpowiedzialności Kościoła (85 miejsc i 75 miejsc) oraz rodziny (67 miejsc i 74 miejsca).

Rozdział 6

Odpowiedzialność nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną

Niniejszy rozdział podzielono na dwa paragrafy dotyczące odpowiedzialności nadawców medialnych (§6.1.) oraz odpowiedzialności odbiorców medialnych (§6.2.) za edukację medialną. Pierwsza część zawiera 717 miejsc a druga 315 co zobrazowano poniżej.

Wykres 28. Zestawienie liczby miejsc zawartych w dokumentach kościelnych dotyczących odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego zestawienia wstępnie wynika, że instytucja Kościoła Katolickiego w kwestii odpowiedzialności za edukację medialną ponad dwukrotnie bardziej akcentuje odpowiedzialność nadawców medialnych niż odbiorców mediów. Należy tę analizę pogłębić czym zajmą się kolejne paragrafy. Ponadto w tym rozdziale zrezygnowano z przytaczania treści cytatów ponieważ wszystkie się powtarzają i zostały już omówione

w rozdziałach 3, 4 i 5. Wynika to z przyjętego klucza kategoryzacyjnego w części metodologicznej, w którym cytaty z dokumentów kościelnych zostały przyporządkowane do różnych grup i podgrup. W związku z tym te same cytaty, które przyporządkowano do odpowiedzialności wyrażanej w sposób ogólnikowy (rozdział 3), odpowiedzialności środowisk wychowawczych (rozdział 4), odpowiedzialności Kościoła i władzy cywilnej (rozdział 5) „obsługują” rozdział 6. Te same cytaty zostały po prostu podzielone według odmiennego kryterium po linii odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną.

6.1. Odpowiedzialność nadawców medialnych

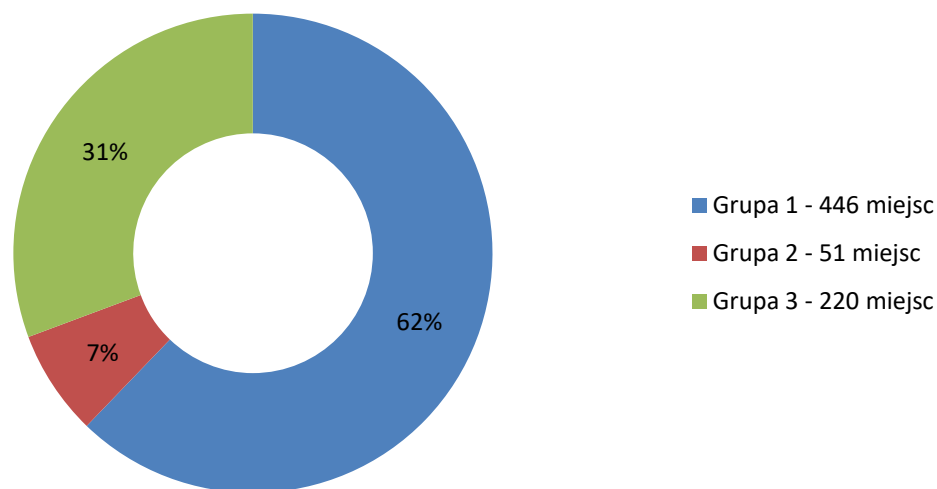
W tym paragrafie zostaną poddane analizie według przyjętego klucza fragmenty oficjalnych dokumentów kościelnych dotyczące odpowiedzialności nadawców medialnych. Liczba takich miejsc wynosi 717 co stanowi 29,75% wszystkich analizowanych fragmentów.

Passusy te podzielono na 3 grupy według 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej:

- Grupa 1 – wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów (446 miejsc):
 - 1A – 81 miejsc
 - 1B – 257 miejsc
 - 1C – 108 miejsc
- Grupa 2 – wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych (51 miejsc):
 - 2A – 19 miejsc
 - 2B – 21 miejsc
 - 2C – 11 miejsc
- Grupa 3 – Wychowanie nadawców i edukatorów medialnych (220 miejsc):
 - 3A – 170 miejsc
 - 3B – 46 miejsc
 - 3C – 2 miejsca
 - 3D – 2 miejsca

Proporcja pomiędzy cytatami grupy 1, 2 i 3 wynosi 446 : 51 : 220 (w przybliżeniu 8 : 1 : 4) co zobrazowano poniżej.

Wykres 29. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności nadawców medialnych w kontekście 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej

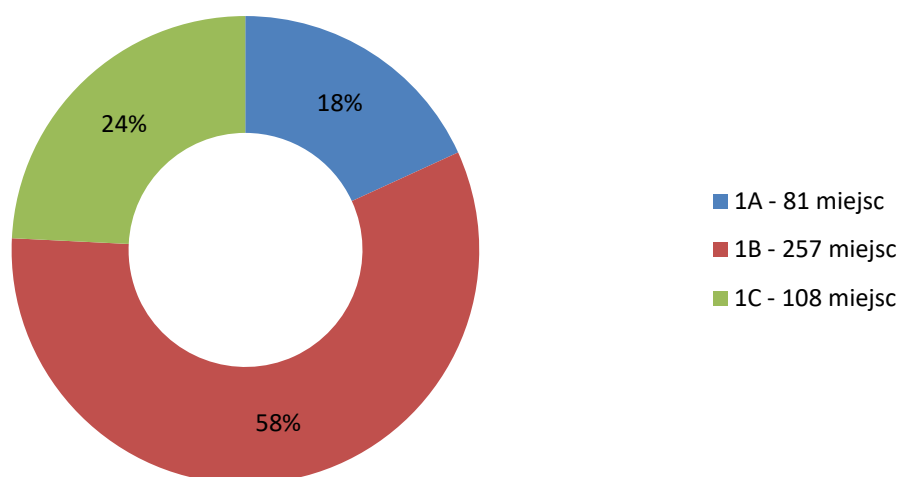

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego diagramu wynika, że instytucja Kościoła katolickiego odpowiedzialność nadawców medialnych postrzega przede wszystkim poprzez wychowanie, edukację i kształcenie za pomocą mediów (Grupa 1 – 62%). Najmniejszy wpływ na definiowanie odpowiedzialności nadawców medialnych według Kościoła ma wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych (Grupa 2 – 7%).

Następnym etapem jest analiza proporcji pomiędzy fragmentami zawartymi w poszczególnych grupach. Proporcja pomiędzy miejscami w grupie 1 wynosi odpowiednio 81 : 257 : 108 (w przybliżeniu 1 : 2½ : 1) co zobrazowano poniżej.

Wykres 30. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności nadawców medialnych w kontekście wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów

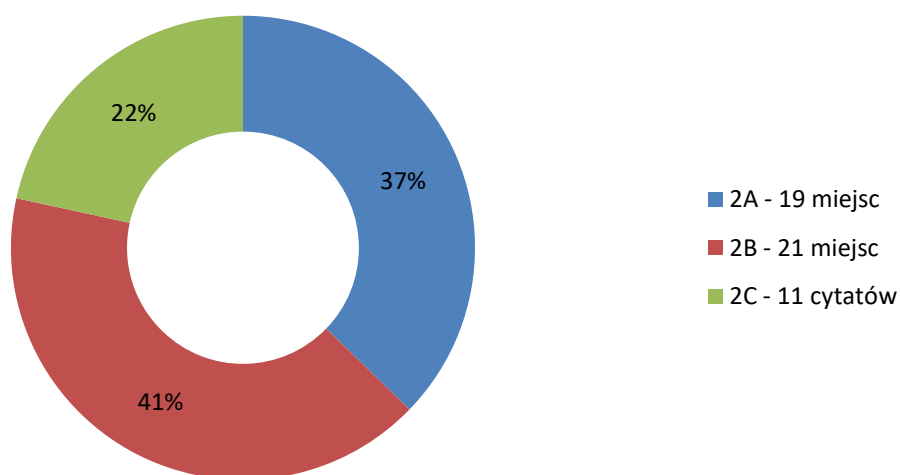

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego diagramu wynika, że według dokumentów kościelnych do odpowiedzialności nadawców medialnych w kontekście wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów należy przede wszystkim formacja społeczna, moralna i religijna (1B – 58%). Drugim wnioskiem jest stwierdzenie, że Kościół katolicki w podobnej mierze traktuje przekazywanie treści edukacyjnych przez media co ewangelizację przez media w relacji do wychowania, edukacji i kształtowania za pomocą mediów w rozważaniach dotyczących odpowiedzialności nadawców medialnych.

Proporcja pomiędzy miejscami podgrupy 2A, 2B, 2C w paragrafie 6.1. wynosi odpowiednio 19 : 21 : 11 (w przybliżeniu 2 : 2 : 1) co zobrazowano poniżej.

Wykres 31. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności nadawców medialnych w kontekście wychowania do krytycznego odbioru komunikatów medialnych

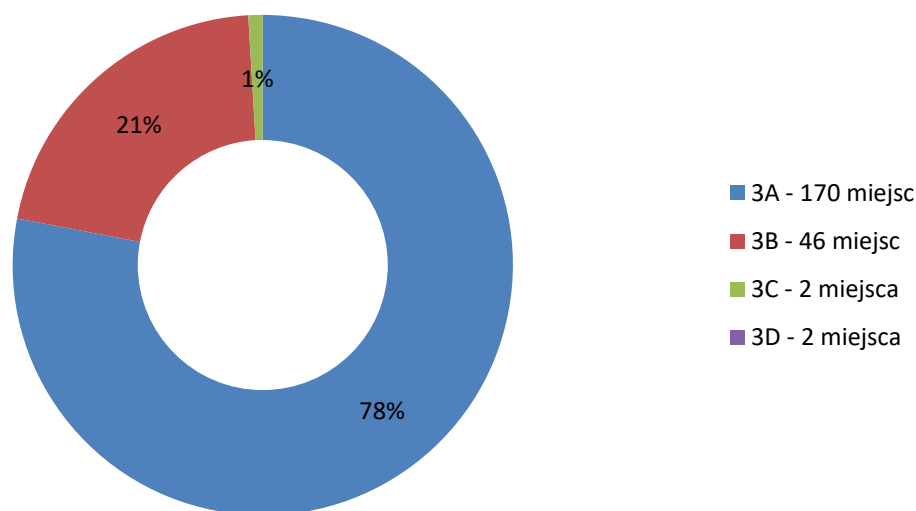

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego diagramu wynika, że nauczanie Kościoła katolickiego w odniesieniu do odpowiedzialności nadawców medialnych w kontekście wychowania do krytycznego odbioru komunikatów medialnych uwzględnia głównie i na równi dwa faktory: kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów (2A – 37%) oraz kształtowanie umiejętnego i właściwego korzystania z mediów (2B – 41%).

Proporcja pomiędzy miejscami podgrupy 3A, 3B, 3C, 3D w paragrafie 6.1. wynosi odpowiednio 170 : 46 : 2 : 2 (w przybliżeniu 4 : 1 : 0 : 0) co zobrazowano poniżej.

Wykres 32. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności nadawców medialnych w kontekście wychowania nadawców i edukatorów medialnych

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego diagramu wynika, że oficjalne dokumenty kościelne premiują formację nadawców medialnych (3A – 78%) w odniesieniu do wychowania nadawców i edukatorów medialnych w kontekście odpowiedzialności nadawców medialnych. Z tych danych wynika także, że Kościół katolicki nie obciąża odpowiedzialnością nadawców medialnych za formację edukatorów medialnych (3C – 1%) i za reagowanie przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów (3D – 1%).

Podsumowując paragraf 6.1. należy stwierdzić, że Kościół katolicki postrzega odpowiedzialność nadawców medialnych przede wszystkim poprzez czynnik wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów (Grupa 1). Uszczegółowiając zaś najliczniejszą podgrupą miejsc odnoszących się do odpowiedzialności nadawców medialnych jest podgrupa 1B – 257 miejsc, która dotyczy formacji społecznej, moralnej i religijnej. Innymi słowy w kościelnych dokumentach odpowiedzialność nadawców medialnych jest najbardziej skorelowana z postawami i wartościami. Ostatecznie wynika z tego, że według Kościoła katolickiego kluczowym do zrozumienia zagadnienia odpowiedzialności nadawców medialnych są postawy i wartości.

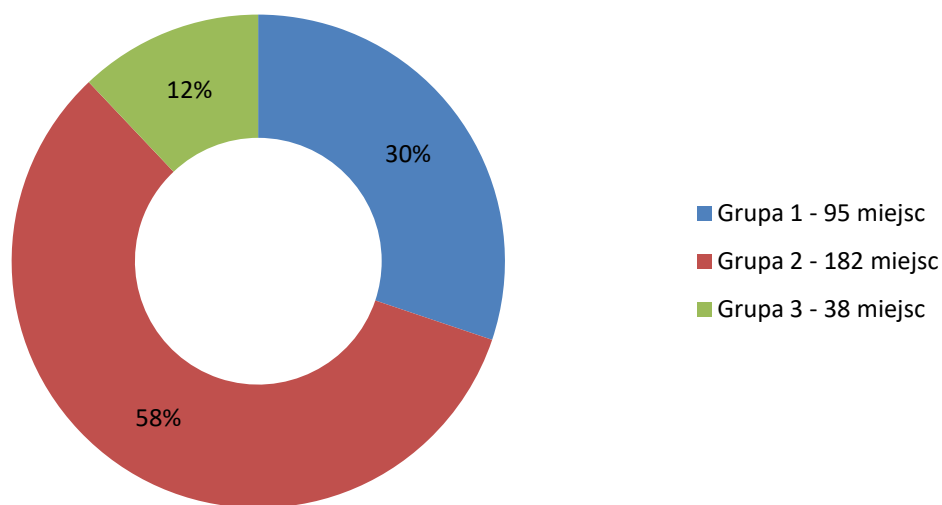
6.2. Odpowiedzialność odbiorców mediów

W poniższym paragrafie należy rozważyć według przyjętego klucza odpowiedzialność odbiorców mediów. Fragmentów zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących odpowiedzialności odbiorców mediów jest 315 co stanowi 13,07% wszystkich analizowanych miejsc. Miejsca te podzielono na 3 grupy według 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej:

- Grupa 1 – wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów (95 miejsc):
 - 1A – 16 miejsc
 - 1B – 64 miejsca
 - 1C – 15 miejsc
- Grupa 2 – wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych (182 miejsca):
 - 2A – 44 miejsca
 - 2B – 100 miejsc
 - 2C – 38 miejsc
- Grupa 3 – Wychowanie nadawców i edukatorów medialnych (38 miejsc):
 - 3A – 10 miejsc
 - 3B – 13 miejsc
 - 3C – 4 miejsca
 - 3D – 11 miejsc

Proporcja pomiędzy miejscami grupy 1, 2 i 3 wynosi 95 : 182 : 38 (w przybliżeniu $2\frac{1}{2} : 4\frac{1}{2} : 1$) co zobrazowano poniżej.

Wykres 33. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności odbiorców mediów w kontekście 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej

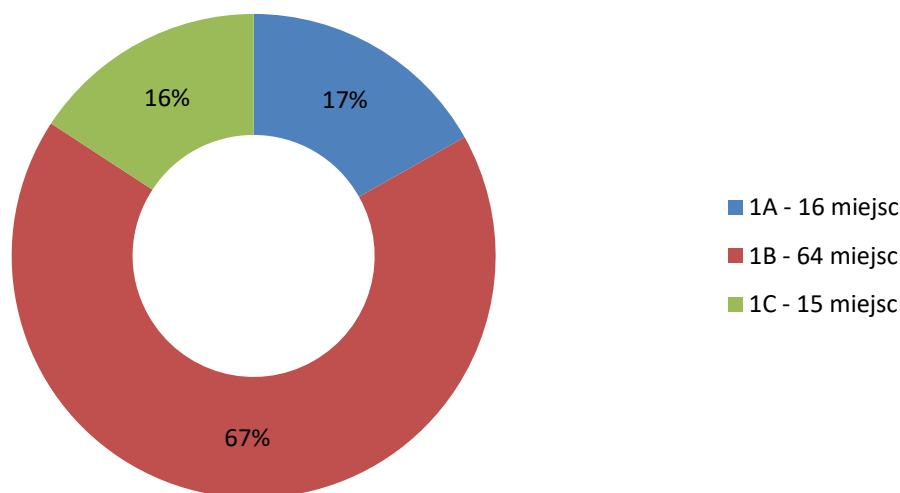

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego diagramu wynika, że instytucja Kościoła katolickiego odpowiedzialność odbiorców mediów postrzega przede wszystkim poprzez wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych (Grupa 2 – 58%). Najmniejszy wpływ na definiowanie odpowiedzialności odbiorców mediów według Kościoła ma wychowanie nadawców i edukatorów medialnych (Grupa 3 – 12%)

Następnym etapem jest analiza proporcji pomiędzy fragmentami zawartymi w poszczególnych podgrupach. Proporcja pomiędzy miejscami podgrupy 1A, 1B, 1C w paragrafie 6.2. wynosi odpowiednio 16 : 64 : 15 (w przybliżeniu 1 : 4½ : 1) co zobrazowano poniżej.

Wykres 34. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności odbiorców mediów w kontekście wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów

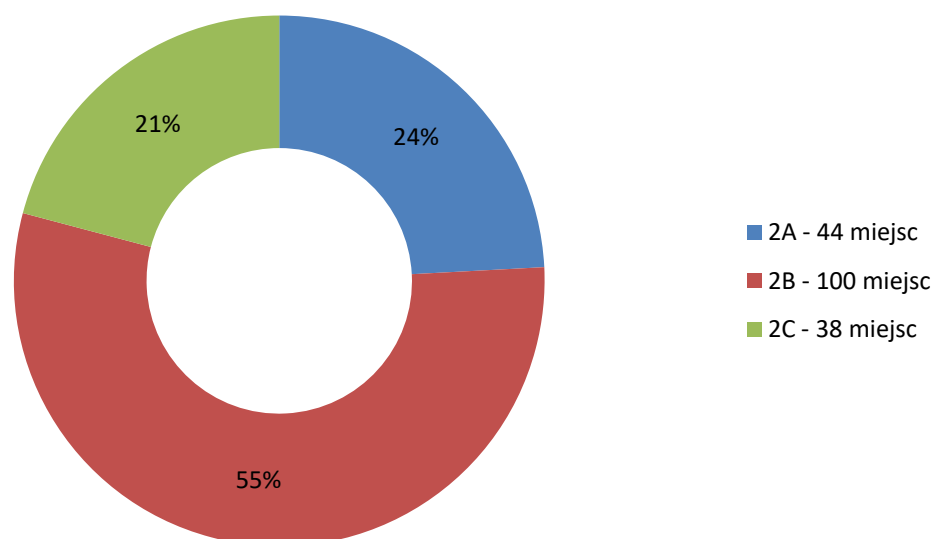

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego diagramu wynika, że według dokumentów kościelnych do odpowiedzialności odbiorców mediów w kontekście wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów należy przede wszystkim formacja społeczna, moralna i religijna (1B – 67%). Drugim wnioskiem jest stwierdzenie, że Kościół katolicki w podobnej mierze traktuje przekazywanie treści edukacyjnych przez media (1A – 17%) co ewangelizację przez media (1C – 16%) w relacji do wychowania, edukacji i kształtowania za pomocą mediów w rozważaniach dotyczących odpowiedzialności odbiorców mediów.

Proporcja pomiędzy miejscami podgrupy 2A, 2B, 2C w paragrafie 6.2. wynosi odpowiednio 44 : 100 : 38 (w przybliżeniu 1 : 2½ : 1) co zobrazowano poniżej.

Wykres 35. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności nadawców mediów w kontekście wychowania do krytycznego odbioru komunikatów medialnych

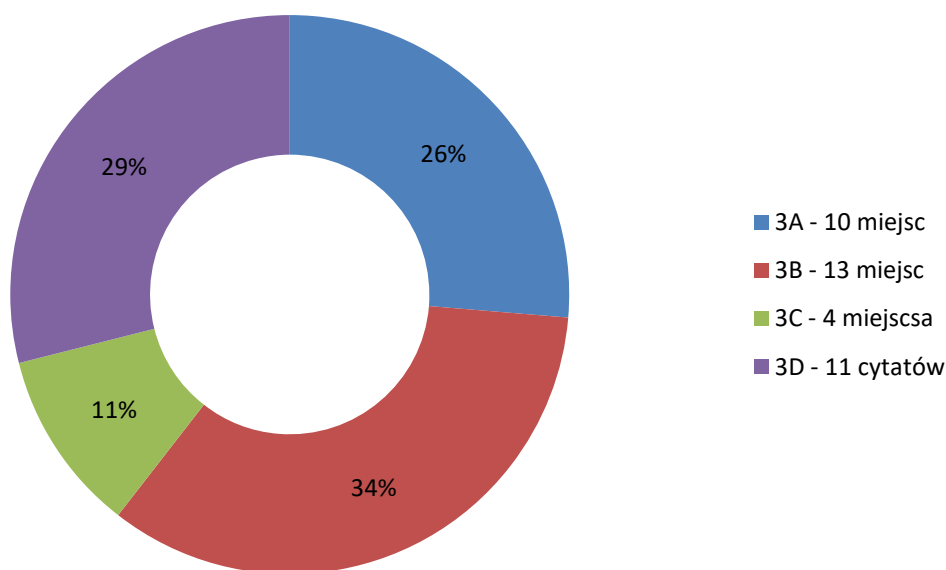

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego diagramu wynika, że nauczanie Kościoła katolickiego w odniesieniu do odpowiedzialności odbiorców medialnych w kontekście wychowania do krytycznego odbioru komunikatów medialnych uwzględnia głównie faktor kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów (2B – 55%). Drugim wnioskiem jest, że nauczanie kościelne w omawianym aspekcie z ponad dwukrotnie mniejszą atencją uwzględnia na równi dwa czynniki: kształtowanie świadomości i krytycyzmu odbiorców mediów (2A – 24%) oraz kształtowanie zaangażowanych odbiorców mediów (2C – 21%).

Proporcja pomiędzy miejscami podgrupy 3A, 3B, 3C, 3D w paragrafie 6.2. wynosi odpowiednio 10 : 13 : 4 : 11 co zobrazowano poniżej.

Wykres 36. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności odbiorców mediów w kontekście wychowania nadawców i edukatorów medialnych

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego diagramu wynika, że oficjalne dokumenty kościelne rozpatrują w podobnej mierze odpowiedzialność odbiorców mediów w aspektach: nabywania warsztatowych umiejętności dziennikarskich, tworzenia mediów obywatelskich, tworzenia mediów katolickich i wyznaniowych (3B – 34%), reagowania przez władzę cywilną i instytucje do tego powołane na naruszenia prawa i etyki mediów (3D – 29%), formowania nadawców medialnych pod kątem moralnym i etycznym (3A – 26%).

Podsumowując paragraf 6.2. należy stwierdzić, że Kościół katolicki postrzega odpowiedzialność odbiorców mediów przede wszystkim poprzez czynnik wychowania do krytycznego odbioru komunikatów medialnych (Grupa 2). Uszczegółowiając zaś najliczniejszą podgrupą passusów odnoszących się do odpowiedzialności odbiorców medialnych jest podgrupa 2B – 100 miejsc, która dotyczy kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów. Innymi słowy w kościelnych dokumentach odpowiedzialność odbiorców mediów jest najbardziej skorelowana z kształceniem odbiorców mediów.

Podsumowując rozdział 6 należy rozważyć proporcję pomiędzy analizowanymi miejscami w czym pomoże poniższe zestawienie.

Tabela 4. Zestawienie miejsc w oficjalnych dokumentach kościelnych, które wskazują na odpowiedzialność nadawców i odbiorców medialnych za edukację medialną z trzema sposobami rozumienia edukacji medialnej

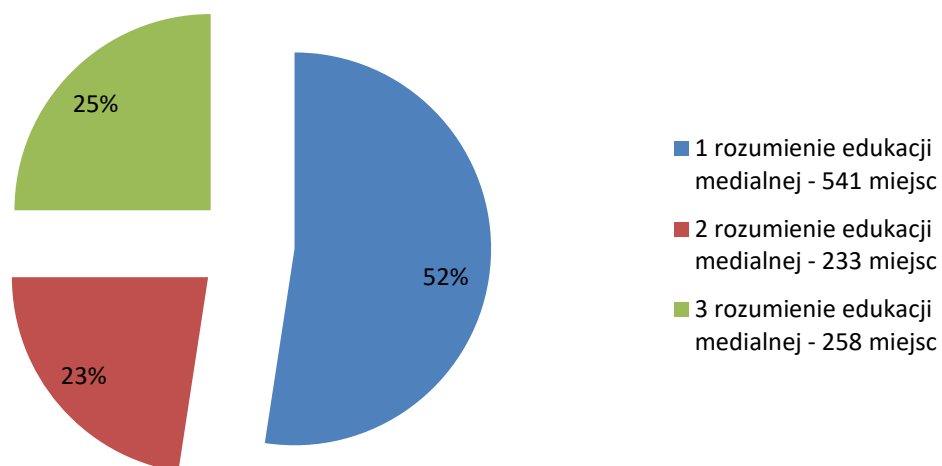
	§6.1. Odpowiedzialność nadawców medialnych	§6.2. Odpowiedzialność odbiorców mediów					
1 sposób rozumienia edukacji medialnej	1A – 81	1A – 16	97	541	1032		
	1B – 257	1B – 64	321				
	1C – 108	1C – 15	123				
2 sposób rozumienia edukacji medialnej	2A – 19	2A – 44	63	233		1032	
	2B – 21	2B – 100	121				
	2C – 11	2C – 38	49				
3 sposób rozumienia edukacji medialnej	3A – 170	3A – 10	180	258			1032
	3B – 46	3B – 13	59				
	3C – 2	3C – 4	6				
	3D – 2	3D – 11	13				
	717	315			1032		
	1032						

Źródło: Opracowanie własne.

Pierwszym wnioskiem jest, że instytucja Kościoła katolickiego główny ciężar odpowiedzialności za edukację medialną składa na nadawcach medialnych (717 miejsc). Najliczniejsza pojedyncza podgrupa dotyczy obowiązków nadawców medialnych względem formacji społecznej, moralnej i religijnej (1B – 257 miejsc), drugą pod tym względem jest odpowiedzialność nadawców medialnych za formację nadawców medialnych pod kątem moralnym i etycznym (3A – 170 miejsc).

W kwestii odpowiedzialności łącznie nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną na pierwszy plan wybija się rozumienie edukacji medialnej jako wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów – 52%, co zobrazowano poniżej.

Wykres 37. Zestawienie ilości miejsc zawartych w dokumentach kościelnych dotyczących odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów w relacji do poszczególnych sposobów rozumienia edukacji medialnej

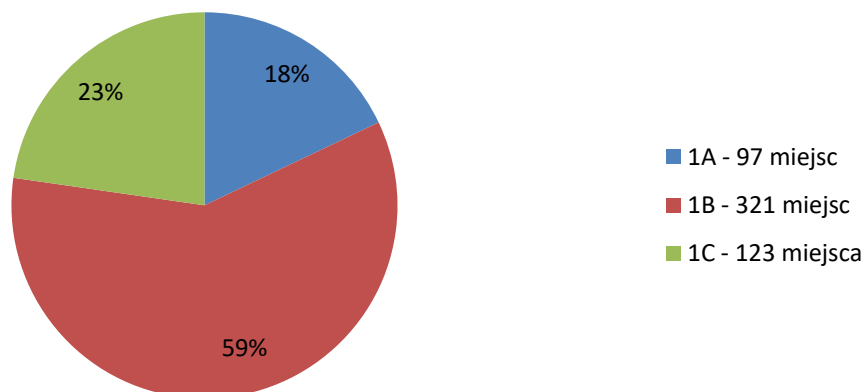

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego wynika, że Kościół Katolicki gdy przypisuje odpowiedzialność nadawcom i odbiorcom mediów posługuje się przede wszystkim 1 sposobem rozumienia edukacji medialnej – media w edukacji.

Proporcje pomiędzy podgrupami składającymi się na odpowiedzialność nadawców i odbiorców mediów w relacji po poszczególnych sposobów rozumienia edukacji medialnej zestawiono poniżej.

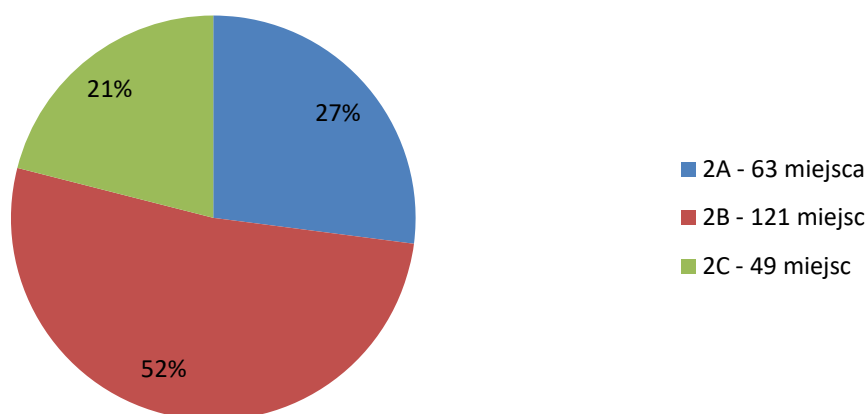
Wykres 38. Zestawienie podgrup składających się na pierwszy sposób rozumienia edukacji medialnej w kwestii odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną

Źródło: Opracowanie własne.

W pierwszym sposobie rozumienia edukacji medialnej to znaczy jako wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów w kwestii odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów dominuje podgrupa 1B – 59%, która dotyczy formacji społecznej, moralnej i religijnej.

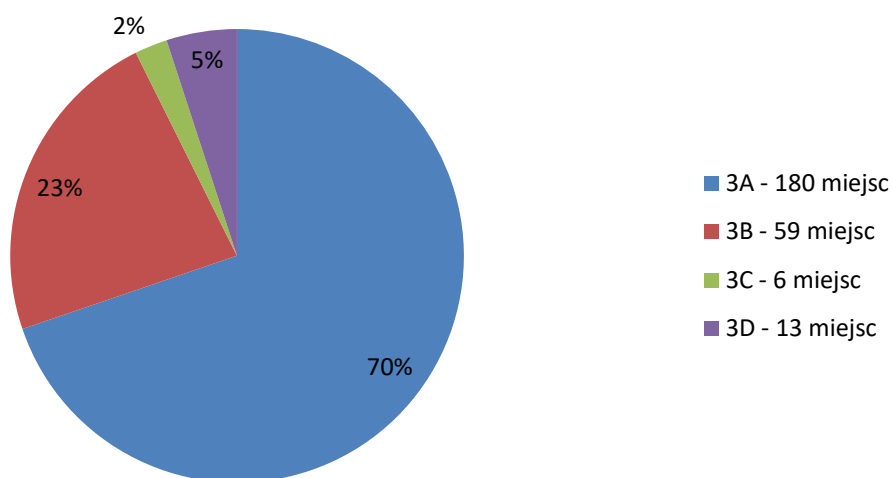
Wykres 39. Zestawienie podgrup składających się na drugi sposób rozumienia edukacji medialnej w kwestii odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną

Źródło: Opracowanie własne.

W drugim sposobie rozumienia edukacji medialnej to znaczy jako wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych w kwestii odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów dominuje podgrupa 2B – 52%, która dotyczy kształtowania umiejętnego i właściwego korzystania z mediów.

Wykres 40. Zestawienie podgrup składających się na trzeci sposób rozumienia edukacji medialnej w kwestii odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną

Źródło: Opracowanie własne.

W trzecim sposobie rozumienia edukacji medialnej to znaczy jako wychowanie nadawców i edukatorów medialnych w kwestii odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów dominuje podgrupa 3A – 70%, która dotyczy formacji nadawców medialnych pod kątem moralnym i etycznym.

Zakończenie

W tej części omówiono i podsumowano najważniejsze wnioski z całości pracy. Odniesiono się do realizacji celów i weryfikacji hipotez. Sformułowano rekomendacje dla instytucji kościelnej oraz osób zainteresowanych przyszłym kształtem edukacji medialnej.

Wnioski

Dostrzeżono różne podejścia w definiowaniu edukacji medialnej (§1.1.): edukacja za pomocą mediów, edukacja o mediach i do mediów, edukacja dla mediów. Odzwierciedliło się to w kluczu kategoryzacyjnym zawartym w części metodologicznej wstępu. Sprecyzowano co to jest podmiot oraz przedmiot materialny i formalny omawianej dyscypliny (§1.2.). Za podmiot edukacji medialnej uznano osobę lub instytucję, która podejmuje kształcenie z zakresu umiejętności korzystania z mediów. Wskazano instytucje, które są tymi podmiotami: rodzina, szkoła, związki religijne, inne instytucje państwowe, samorządowe i pozarządowe. Przedmiotem materialnym *media education* są media. Przedmiotem formalnym edukacji medialnej jest proces kształcenia w tej dziedzinie. Opisano miejsce edukacji medialnej w nauce (§1.3.) jako subdyscyplina nauk o komunikacji społecznej i mediach. W końcu w ostatnim paragrafie rozdziału 1 dokonano kodyfikacji rozumienia pojęcia odpowiedzialności w różnych dziedzinach życia i nauki (§1.4.): etymologiczne, filozoficzne, psychologiczne, socjologiczne, pedagogiczne, prawne, etyczne. Ostatecznie przyjęto definicję odpowiedzialności w rozumieniu pierwotnym, realistycznym jako relacja-odpowiedź względem normy lub zobowiązania.

Oprócz tego rozważono Kościół katolicki jako instytucję, zwracając uwagę w jaki sposób różne dziedziny nauki i sztuki go rozpatrują oraz jak ta instytucja postrzega samą siebie (§2.1.). Kościół utrzymuje, że ma genezę boską ponieważ jego

założycielem jest Bóg-człowiek Pan Jezus Chrystus. Wykazano jednak, że instytucja kościelna ulega zjawisku mediatyzacji religii. Dostrzeżono zmianę nastawienia religii katolickiej względem mediów, co zostało zaprezentowane w najważniejszych wypowiedziach kościelnych na temat środków przekazu (§2.2. i §2.4.). Zaprezentowano precedencję oficjalnych wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła (§2.3.). Wymieniając typologię oficjalnych dokumentów kościelnych rozróżniono typy i sposoby nauczania Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Katolicy są przekonani, że papież w pewnych okolicznościach posiada tak zwany charyzmat nieomyślności dlatego poruszono tę kwestię w odniesieniu do edukacji medialnej. Przywołano 4 wielkie doktryny medialne, by móc osadzić katolicką doktrynę medialną jako odmianę doktryny odpowiedzialności społecznej (§2.5.). Rozważania teoretyczne dały podstawy do opracowania danych i wyciągnięcia kolejnych wniosków, z których clou zaprezentowano poniżej.

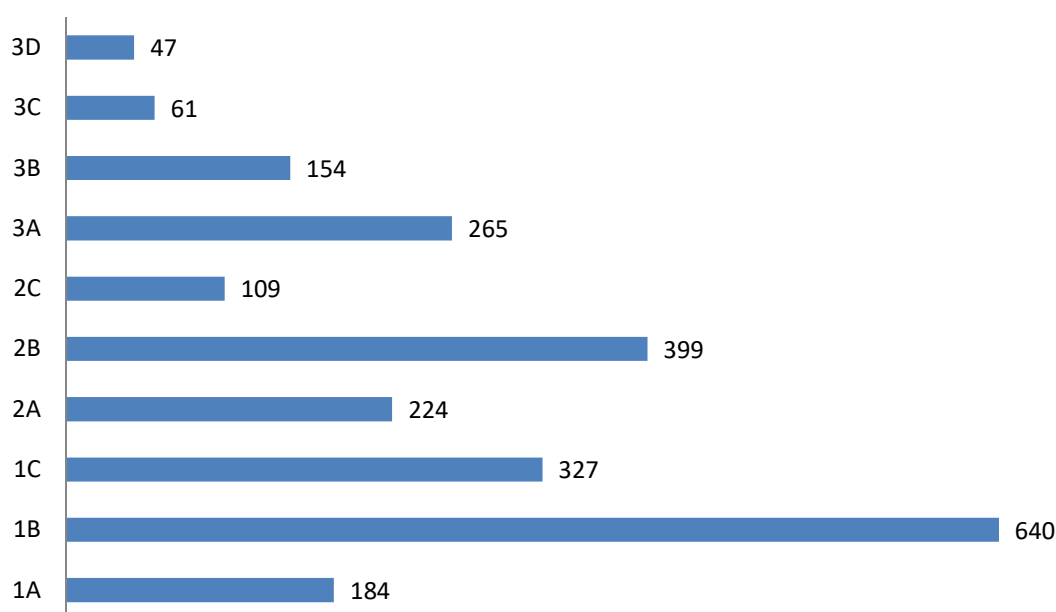
Statystycznie Kościół katolicki pomija podmiot odpowiedzialny za edukację medialną w 24% wzmianek w analizowanych dokumentach, w których wspomina się o *media education* (rozdz. 3). Cytatów stanowiących ten odsetek jest 280 a po przydzieleniu ich poprzez klucz kategoryzacyjny daje to 428 miejsc. Ich analiza wskazuje, że w połowie oficjalnych wypowiedzi, które nie precyzują kto jest odpowiedzialny za edukację medialną jest poruszona tematyka mediów w edukacji a ¼ tych passusów dotyczy postaw i wartości.

Należy zauważyć, że w przeważającej części Kościół katolicki zainteresowany jest wskazaniem podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną – 76% miejsc w dokumentach (rozdz. 4-6). Spośród instytucji, które są odpowiedzialne za edukację medialną, Kościół na pierwszym miejscu wskazuje siebie (453 miejsca) następnie rodzinę (225 miejsc) i szkołę (120 miejsc). W najmniejszym stopniu odpowiedzialne są według dokumentów kościelnych instytucje państwowe i samorządowe (54 miejsca) oraz instytucje pozarządowe (98 miejsc). Dodatkowo dysproporcja pomiędzy tymi instytucjami wskazuje na awans tematyki medialnej w optyce oficjalnych wypowiedzi kościelnych i nadaniu im priorytetu. Ponadto dokumenty kościelne wskazują, że odpowiedzialność za edukację medialną ponad dwa razy bardziej spoczywa na nadawcach medialnych (717 miejsc) niż na odbiorcach mediów (315 miejsc) a w tym najbardziej akcentowane są obowiązki nadawców medialnych (706 miejsc) w porównaniu do obowiązków odbiorców mediów (303 miejsca).

W dokumentach kościelnych najczęściej występuje 1 sposób rozumienia edukacji medialnej (1151 miejsca) w porównaniu do 2 sposobu (732 miejsca) i 3 sposobu (527 miejsc). W blisko połowie miejsc w dokumentach kościelnych, w których porusza się tematykę edukacji medialnej jest ona definiowana poprzez kategorię mediów w edukacji. Kościół patrzy więc na edukację medialną głównie przez pryzmat wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów.

Spoglądając głębiej w definicje edukacji medialnej zaprezentowane w dokumentach kościelnych poprzez podgrupy, które uszczegóławiają sposoby jej rozumienia otrzymujemy wyniki zaprezentowane poniżej¹⁸⁰².

Wykres 41. Zestawienie miejsc znajdujących się w dokumentach kościelnych, które dotyczą podgrup składających się na sposoby rozumienia czym jest edukacja medialna

Źródło: Opracowanie własne.

Najliczniej reprezentowana podgrupa 1B dotyczy 1 sposobu rozumienia edukacji medialnej. Podgrupa 1B wskazuje na postawy i wartości oraz dotyczy formacji społecznej, moralnej i religijnej. Innymi słowy instytucja kościelna w dużej mierze ujmuje

¹⁸⁰² Autor zdecydował się na ponowne przywołanie w tekście poniższego zestawienia aby ułatwić percepcję omawianych danych.

edukację medialną w sposób utylitarystyczny pragnąc przy jej pomocy modelować społeczeństwo poprzez propagowanie odpowiednich standardów moralnych i religijnych. Najmniej licznie reprezentowane są podgrupy 3C i 3D. Dotyczą one formacji edukatorów medialnych i reagowania przez władzę cywilną na naruszenia prawa i etyki mediów.

Główny cel

Głównym celem pracy jest odpowiedź na pytanie, czy można mówić o myśli przewodniej (dominancie) w oficjalnym nauczaniu Kościoła katolickiego na temat edukacji medialnej oraz czy można za nią uznać pojęcie odpowiedzialności.

By założony wyżej cel zrealizować zgromadzono materiał 1172 cytatów z 351 dokumentów. Następnie w bazie danych nałożono na siebie 2 równoległe podziały (ze względu na sposób rozumienia czym jest edukacja medialna i ze względu na podmiot odpowiedzialny za edukację medialną). Powstała unikalna siatka 2410 miejsc wskazujących w każdym z nich, że bez zastosowania pojęcia odpowiedzialności nie da się zrozumieć nauczania Kościoła katolickiego w aspekcie edukacji medialnej. Wykazano, że w każdym z tych miejsc występuje nieodzielalne połączenie podmiotu odpowiedzialnego albo ogólne sformułowanie w tym aspekcie z jednym ze sposobów definiowania *media education*. Innymi słowy cel główny, sens i *novum* całej pracy zarazem został zrealizowany. Stąd wnioskiem głównym jest najważniejsze stwierdzenie, że kluczem do zrozumienia oficjalnego nauczania kościelnego na temat edukacji medialnej jest pojęcie odpowiedzialności.

Cele cząstkowe:

Przegląd definicji i sposobów rozumienia edukacji medialnej, ujmując przede wszystkim najnowsze wypowiedzi, dotyczące rzeczywistości cyfrowej.

Przytoczono klasyczne definicje edukacji medialnej (§1.1.) i rozpoznano 3 sposoby w definiowaniu czym jest edukacja medialna, w których w różny sposób stawia się akcenty na poszczególne człony *definiensów*: edukacja za pomocą mediów, edukacja o mediach i do mediów, edukacja dla mediów. Mimo korzystania z najnowszych dostępnych danych nie udało się redefiniować pojęcia edukacji medialnej. Za każdym

razem można było rozpoznać cechy już istniejących definicji. Świadczy to o pojemności i kompletności dotychczasowych badań nad sprawą podstawową to znaczy nad odpowiedzią na pytanie: czym jest edukacja medialna?

Określenie relacji pomiędzy Kościołem katolickim i mediami.

Wyniki kwerendy starszych i najnowszych dokumentów kościelnych (ostatnia dekada) wskazują na utrzymanie trendu akceptacji i promocji mediów w nauczaniu kościelnym (§2.4., §3.1. i in.). Następuje ich recepcja, zrozumienie i pragnienie wykorzystania dla celów jakie sobie stawia omawiana instytucja szczególnie w ewangelizacji i katechezie. Co więcej Kościół katolicki podlega zjawisku mediatyzacji religii. Poprzez ekstrapolację obecnego trendu należy prognozować:

- nasilenie oddziaływania mediów i szeroko rozumianej logiki mediów na nauczanie kościelne także w sferze doktryny,
- jeszcze mocniejsze wykorzystanie mediów w działalności kościelnej być może aż po przeniesienie głównej działalności Kościoła w świat wirtualny.

W związku z powyższym edukacja medialna powinna być coraz wyraźniej obecna w seminariach, uniwersytetach i innych szkołach kościelnych, a język mediów coraz częściej będzie zauważany w oficjalnych wypowiedziach kościelnych.

Precyzacja pojęcia „odpowiedzialność” i odniesienie go do przestrzeni medialnej.

Rozróznilo różne poziomy i klasyfikacje pojęcia „odpowiedzialność” (§1.4.). W niniejszej dysertacji zastosowano podejście realistyczne, które zakłada kontakt z rzeczywistością i zobowiązanie za pewien jej fragment, co staje się podstawą bycia odpowiedzialnym. Ponieważ media przekazują informacje, komunikują, w swym paradygmacie mają przede wszystkim łączność z wydarzeniami, z tym co się dzieje, z rzeczywistością. Informowanie i odpowiedzialność za wierny przekaz staje się punktem stycznym by móc zachować realizm poznawczy. Konsekwencją rewolucji informacyjnej są następujące trendy (o czym więcej napisano we wstępie i rodz. 1): posługiwanie się mediami w niespotykanym w historii rozmiarze, hipperrelacje, powiększenie domeny wirtualnej kosztem świata „z krwi i kości”. Dostrzeżenie tych trendów i propozycja

kościelna by o edukacji medialnej rozważać zawsze w odniesieniu do pojęcia odpowiedzialności stanowi wkład Kościoła katolickiego w kształtujące się społeczeństwo cyfrowe.

Ilościowa i jakościowa wielokierunkowa analiza nauczania Kościoła katolickiego na temat edukacji medialnej i stworzenie swoistej panoramy kierunków refleksji Kościoła nad tym zagadnieniem.

Zastosowana metoda, która skojarzyła ogólnie przyjmowane w świecie nauki definicje edukacji medialnej z podmiotami za nią odpowiedzialnymi, które są prezentowane w oficjalnym nauczaniu kościelnym, ukazała ogromne możliwości prowadzenia analiz oraz rozważań (wykaz tabel oraz wykaz wykresów). Pozwoliło to na wskazanie sposobu rozumienia edukacji medialnej, który jest w Kościele najważniejszy oraz na udowodnienie, że aspiracją tej instytucji jest odgrywanie kluczowej roli w *media education* (§5.1.). Dodatkowo wykazano niezwykle bogactwo propozycji kościelnej w aspekcie środków przekazu (1172 cytaty) plus duże zainteresowanie naukowców propozycją kościelną (bibliografia).

Hipotezy cząstkowe:

Obecne pozytywne stanowisko religii katolickiej wobec mediów jest efektem długotrwałego procesu kształtowania tej doktryny w zmiennych realiach społecznych i kulturowych.

Ewolucja nastawienia względem środków przekazu w oficjalnym nauczaniu kościelnym następowała od nieprzychylnego, pełnego rezerwy i pragnienia kontroli po nastawienie akceptujące i promujące (§2.2.). Wczesna i wroga zarazem relacja Kościół – media prezentowana jest w dokumentach okresu przedmassmedialnego, defensywnego oraz w oficjalnych wypowiedziach ery rozwoju radia i telewizji czego symptomem jest wprowadzenie cenzury wszystkich druków przez Innocentego VIII albo indeks ksiąg zakazanych Rzymskiej Inkwizycji. Dojrzała i pozytywna postawa wobec mediów prezentowana jest już w dokumentach czasu Soboru Watykańskiego II i epoce posoborowej czego egzemplifikacją jest Instrukcja duszpasterska *Communio et progressio* lub przesłania na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu. Jeżeli zastosujemy metodę rozszerzenia lub kontynuacji to Kościół w bliskiej przyszłości z prawdopodobień-

stwem graniczącym z pewnością pogłębi swoje pozytywne stanowisko względem mediów. Hipoteza zatem została potwierdzona w toku badań.

Przemiany kulturowe, społeczne, gospodarcze i technologiczne znajdują swe odbicie w oficjalnych dokumentach Kościoła katolickiego w kwestii mediów, a szczególnie w aspekcie edukacji medialnej.

Zachodzący proces mediatyzacji religii przekłada się nie tylko na powstawanie coraz liczniejszych dokumentów i komisji kościelnych dedykowanych mediom, dni i wydarzeń, których tematem są środki społecznego przekazu ale przede wszystkim na krystalizację katolickiej doktryny medialnej oraz wielowarstwowe rozumienie czym jest edukacja medialna i fundamentalny postulat jej konieczności. Dlatego tę hipotezę należy uznać za potwierdzoną.

Można odnaleźć „nić przewodnią” czy klucz do wszystkich dokumentów kościelnych dotyczących edukacji medialnej, co implikuje spójność doktryny medialnej Kościoła.

Rozpatrując każdy dokument kościelny, w którym jest wzmianka na temat edukacji medialnej spotkamy się w $\frac{3}{4}$ przypadków ze wskazaniem podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną (podsumowania rozdz. 4,5,6), zaś w pozostałych przypadkach ze stwierdzeniami ogólnymi zawierającymi podkreślenie wagi jaką należy przyłożyć do tej edukacji (rozdz. 3). Wynika z tego, że na przestrzeni wieków mimo daleko idącej zmiany w podejściu Kościoła do mediów można odnaleźć pojęcie kluczowe do wszystkich bez wyjątku oficjalnych wypowiedzi kościelnych w sferze *media education*. Dowodzi to spójności doktryny medialnej prezentowanej przez instytucję kościelną. Hipoteza jest zatem potwierdzona.

Można zestawzić doktrynę katolicką z innymi doktrynami medialnymi i zbadać różnice oraz miejsca wspólne.

Instytucja kościelna umieszcza swoją doktrynę medialną w ramach doktryny odpowiedzialności społecznej (§2.5.). Dowodzą tego kryteria tej doktryny:

zdywersyfikowana i autentyczna informacja, propozycja forum wymiany poglądów, reprezentatywne próbki grup tworzących społeczeństwo w przekazach medialnych, prezentacja i omawianie wartości społecznych, dostęp do bieżących wiadomości o czym można przeczytać w dużej mierze na przykład w Instrukcji duszpasterskiej *Aetatis novae* albo w dokumencie Kościół a Internet z 2002r. Równocześnie Kościół prezentuje podejście pozytywne do kwestii praw człowieka, demokracji, wolności słowa podobnie jak kraje, w których zakłada się istnienie w porządku medialnym doktryny odpowiedzialności społecznej (USA, państwa Europy zachodniej). Jednak nie było tak zawsze. Historycznie pierwszą była autorytarna doktryna medialna, która zgadzała się z podejściem kościelnym w początkowym okresie rozwoju medialnej doktryny Kościoła co do niemożności samodzielnego rozwoju środków przekazu. Wraz ze zmianą stanowiska kościelnego na przeciwne nastąpił rozwód pomiędzy tymi doktrynami. Podejście katolickie do mediów stoi w opozycji do komunistycznej doktryny medialnej ze względu na brak zgody pomiędzy nimi w kwestiach: upaństwowienia środków przekazu, klasowości i instrumentalnego traktowania mediów. Najjaskrawsza różnica pomiędzy liberalną doktryną medialną a propozycją Kościoła w tym zakresie stoi w samym założeniu czym jest wolność. W liberalizmie nie można ograniczać wolności mediów wyjąwszy prawo do prywatności, dobrego imienia, tajemnicy państwowej i porządek publiczny. W katolickiej doktrynie medialnej wolność definiowana jest inaczej i pojmowana jako wolność wyboru dobra, i dlatego wolność może być limitowana w większym i innym stopniu niż w liberalnej doktrynie medialnej na przykład ze względu na odpowiedzialność wobec społeczeństwa. Dlatego należy stwierdzić, że hipoteza jest potwierdzona.

Główna hipoteza

Autor zakłada, że rezultatem wieloletnich przemian doktryny medialnej Kościoła, jest jej krystalizacja w formie odmiany doktryny odpowiedzialności społecznej, ze szczególnym akcentem na konieczność wielowymiarowo i szeroko rozumianej edukacji medialnej, zaś samo pojęcie odpowiedzialności jest kluczem do zrozumienia oficjalnego nauczania Kościoła katolickiego w dziedzinie edukacji medialnej.

Spostrzeżono, że początki katolickiego nauczania na temat środków przekazu mają swe źródła w autorytarnej doktrynie medialnej. W XX-wieku nastąpił proces

odchodzenia od takiego nastawienia czego jaskrawym przykładem są dokumenty soborowe i okołosoborowe dotyczące środków przekazu (§2.4.). W końcu nauczanie Kościoła na temat mediów stało się poddziedziną medialnej doktryny odpowiedzialności społecznej jako jej szczególne zastosowanie. Dokumenty kościelne wykazują trzy sposoby rozumienia czym jest edukacja medialna. Każdy z tych sposobów zawiera niuanse, które najłatwiej są widoczne w samej metodzie niniejszej pracy, gdzie przedstawiono dziesięć akcentów w definiowaniu *media education*. Wskazuje to na pragnienie Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, by nie wiązać się z jedną szkołą czy sposobem uprawiania edukacji medialnej, ale by ją traktować wielowątkowo i multispektralnie. Mimo tak szerokiego rozumienia omawianego terminu, zawsze występuje jego konotacja z pojęciem odpowiedzialności. Ostatecznie należy uznać główną hipotezę za prawdziwą i potwierdzoną.

Rekomendacje

Należy dostrzec pewną niespójność. Kościół widzi siebie jako głównego odpowiedzialnego za edukację medialną (§5.1.) oraz pragnie oddziaływać moralnie i religijnie na społeczeństwo a w swych dokumentach prawie najmniej miejsca poświęca formacji edukatorów medialnych (3C). Omawiana instytucja aspiruje do głównej roli w obszarze edukacji medialnej pomimo tego, że poświęca stosunkowo mało miejsca na zagadnienia kształcenia księży i dostojników kościelnych, programów seminaryjnych, nauczycieli i innych, którzy będą kształcić w tym zakresie. Nie da się osiągnąć takiego celu bez wykształcenia fachowej kadry. Jest to centralna inkoherencja, która może zostać pokonana poprzez proces zintensyfikowania wysiłków na rzecz przyswojenia wiedzy z zakresu *media science* dla osób odpowiedzialnych w Kościele za kształcenie i wychowanie innych. Pozostawienie spraw w obecnym stanie rzeczy zakończy się marginalizacją instytucji kościelnej w dobie rewolucji cyfrowej. Brak przyswojenia języka i logiki mediów w propagowaniu swoich postulatów wykluczy tę instytucję z możliwości wejścia w relację i oddziaływania na współczesnego człowieka, który jest członkiem społeczeństwa informacyjnego. Stąd ostatecznie wynika rekomendacja bezwzględnej konieczności natychmiastowej edukacji medialnej dla obecnych i przyszłych kapłanów, osób zakonnych i innych odpowiedzialnych w tej instytucji.

Wprowadzenie edukacji medialnej jako przedmiotu obowiązkowego w *Ratio studiorum* dla wyższych seminariów duchownych w Polsce należy zatem uznać za krok w dobrym kierunku.

Wykaz tabel

Tabela 1. Zestawienie podmiotów odpowiedzialnych za edukację medialną ze sposobami jej rozumienia.....	14
Tabela 2. Zestawienie liczby miejsc w dokumentach kościelnych, w których nie występuje sprecyzowany podmiot odpowiedzialności za edukację medialną ze sposobami jej rozumienia	129
Tabela 3. Zestawienie miejsc dotyczących sposobów rozumienia edukacji medialnej z miejscami dotyczącymi odpowiedzialności poszczególnych instytucji za edukację medialną	240
Tabela 4. Zestawienie miejsc w oficjalnych dokumentach kościelnych, które wskazują na odpowiedzialność nadawców i odbiorców medialnych za edukację medialną z trzema sposobami rozumienia edukacji medialnej	253

Wykaz wykresów

Wykres 1. Zestawienie liczby miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących edukacji medialnej.....	88
Wykres 2. Porównanie liczby cytatów zawartych w dokumentach kościelnych, które nie posiadają odniesienia do podmiotu odpowiedzialności za edukację medialną z tymi, które posiadają	89
Wykres 3. Graficzne przedstawienie passusów w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących edukacji medialnej, w których nie wskazano podmiotu odpowiedzialnego za tę edukację.....	90
Wykres 4. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących mediów w edukacji bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną	92
Wykres 5. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących kształcenia odbiorców mediów bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną.....	109
Wykres 6. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczących wychowania nadawców i edukatorów medialnych bez wskazania podmiotu odpowiedzialnego za edukację medialną	121
Wykres 7. Przedstawienie miejsc znajdujących się w oficjalnych dokumentach kościelnych, w których rodzina jest podmiotem odpowiedzialności za edukację medialną w kontekście podgrup składających się na trzy sposoby rozumienia czym jest <i>media science</i>	132

Wykres 8. Przedstawienie fragmentów znajdujących się w oficjalnych dokumentach kościelnych, w których szkoła jest podmiotem odpowiedzialności za edukację medialną w kontekście podgrup składających się na trzy sposoby rozumienia czym jest <i>media science</i>	153
Wykres 9. Zestawienie miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych, które dotyczą odpowiedzialności środowisk wychowawczych za edukację medialną z trzema sposobami jej rozumienia.....	166
Wykres 10. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych za wychowanie, edukację i kształcenie za pomocą mediów.....	185
Wykres 11. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych za wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych.....	197
Wykres 12. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych za wychowanie nadawców i edukatorów medialnych.....	207
Wykres 13. Zestawienie ilości cytatów kościelnych dotyczących 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności Kościoła za tę edukację.....	208
Wykres 14. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za wychowanie, edukację i kształcenie za pomocą mediów..	212
Wykres 15. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych.....	214
Wykres 16. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za wychowanie nadawców i edukatorów medialnych.....	217

Wykres 17. Zestawienie ilości miejsc zawartych w dokumentach kościelnych dotyczących 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności innych instytucji państwowych i samorządowych za tę edukację.....	218
Wykres 18. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności instytucji pozarządowych za wychowanie, edukację i kształcenie za pomocą mediów	223
Wykres 19. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności instytucji pozarządowych za wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych.....	228
Wykres 20. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności instytucji pozarządowych za wychowanie nadawców i edukatorów medialnych.....	232
Wykres 21. Zestawienie ilości miejsc zawartych w dokumentach kościelnych dotyczących 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej w kontekście odpowiedzialności instytucji pozarządowych za tę edukację	233
Wykres 22. Zestawienie liczby miejsc dotyczących odpowiedzialności Kościoła, innych instytucji państwowych, samorządowych i pozarządowych za edukację medialną	234
Wykres 23. Zestawienie liczby miejsc zawartych w dokumentach kościelnych dotyczących odpowiedzialności poszczególnych instytucji za edukację medialną	235
Wykres 24. Zestawienie liczby miejsc dotyczących trzech sposobów rozumienia edukacji medialnej reprezentowane przez różne instytucje zawarte w dokumentach Kościoła.....	236
Wykres 25. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczący rozumienia edukacji medialnej jako wychowanie, edukacja i kształcenie za pomocą mediów prezentowane przez różne instytucje.....	237

Wykres 26. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczący rozumienia edukacji medialnej jako wychowanie do krytycznego odbioru komunikatów medialnych	238
Wykres 27. Podział miejsc zawartych w oficjalnych dokumentach kościelnych dotyczące rozumienia edukacji medialnej jako wychowanie nadawców i edukatorów medialnych prezentowane przez różne instytucje.....	239
Wykres 28. Zestawienie liczby miejsc zawartych w dokumentach kościelnych dotyczących odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną	242
Wykres 29. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności nadawców medialnych w kontekście 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej	244
Wykres 30. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności nadawców medialnych w kontekście wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów	245
Wykres 31. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności nadawców medialnych w kontekście wychowania do krytycznego odbioru komunikatów medialnych	246
Wykres 32. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności nadawców medialnych w kontekście wychowania nadawców i edukatorów medialnych	247
Wykres 33. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności odbiorców mediów w kontekście 3 sposobów rozumienia edukacji medialnej	249
Wykres 34. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności odbiorców mediów w kontekście wychowania, edukacji i kształcenia za pomocą mediów	250
Wykres 35. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności nadawców mediów w kontekście wychowania do krytycznego odbioru komunikatów medialnych	251
Wykres 36. Struktura wypowiedzi kościelnych na temat odpowiedzialności odbiorców mediów w kontekście wychowania nadawców i edukatorów medialnych	252

Wykres 37. Zestawienie ilości miejsc zawartych w dokumentach kościelnych dotyczących odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów w relacji do poszczególnych sposobów rozumienia edukacji medialnej.....	254
Wykres 38. Zestawienie podgrup składających się na pierwszy sposób rozumienia edukacji medialnej w kwestii odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną	255
Wykres 39. Zestawienie podgrup składających się na drugi sposób rozumienia edukacji medialnej w kwestii odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną	255
Wykres 40. Zestawienie podgrup składających się na trzeci sposób rozumienia edukacji medialnej w kwestii odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną	256
Wykres 41. Zestawienie miejsc znajdujących się w dokumentach kościelnych, które dotyczą podgrup składających się na sposoby rozumienia czym jest edukacja medialna medialnej	259

Bibliografia

Źródła: Dokumenty Kościoła

Powszechne nauczanie Kościoła

Sobór

1. *Sacrosanctum Concilium. Konstytucja*, Rzym 1963, nr 1
2. *Inter mirifica. Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli*, Rzym 1963, nr 3. 5. 10. 12-16
3. *Christus Dominus. Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele*, Rzym 1965, nr 13
4. *Gravissimum educationis. Deklaracja*, Rzym 1965
5. Kodeks Prawa Kanonicznego, wyd. Pallotinum 1984, Kan: 204. 381. 666. 747. 761. 779. 804. 822-832. 1369
6. KKK 464-469. 781-782. 2493-2499. 2523. 2525
7. KKKK 147-152

Nauczanie papieży

8. Benedykt XV, *Accepimus vos. List*, Rzym 1916
9. Benedykt XV, *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Rzym 1917, Kan. 1384-1386. 1395-1405
10. Benedykt XV, *Sollicita ac provida. Costituzione*, Rzym 1753
11. Benedykt XVI, *Caritas in Veritate, Encyklika o integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie*, Rzym 2009, nr 73
12. Benedykt XVI, *Deus Caritas est*, Rzym 2005, nr 30
13. Benedykt XVI, *Mówmy ludziom o Bogu posługując się nowymi językami cyfrowymi. Z okazji zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2011
14. Benedykt XVI, *Mówmy ludziom o Bogu, posługując się nowymi językami cyfrowymi, Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2011
15. Benedykt XVI, *Nowe technologie mogą pomagać w krzewieniu poszanowania godności i wartości osoby ludzkiej. Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2009
16. Benedykt XVI, *Nowoczesne formy przekazu dla nowej ewangelizacji. Motu proprio «Ubi-cumque et semper» powołujące do życia Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji*, Rzym 2010
17. Benedykt XVI, *Odpowiedzialność za wychowanie dzieci i młodzieży. Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2007
18. Benedykt XVI, *Orędzie na 40. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Środki przekazu: sieć komunikowania, wspólnoty i współdziałania*, Rzym 2006
19. Benedykt XVI, *Orędzie na 41. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Dzieci i środki przekazu jako problem wychowawczy*, Rzym 2007, nr 2
20. Benedykt XVI, *Orędzie na 42. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Szukanie prawdy by się nią dzielić*, Rzym 2008, nr 4

21. Benedykt XVI, *Orędzie na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechniać kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni*, Rzym 2009
22. Benedykt XVI, *Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym: nowe media w służbie słowa*, Rzym 2010
23. Benedykt XVI, *Orędzie na 45. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Nowe technologie komunikacyjne i głoszenie Ewangelii*, Rzym 2011
24. Benedykt XVI, *Orędzie na 46. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Milczenie i słowo drogą ewangelizacji*, Rzym 2012
25. Benedykt XVI, *Orędzie na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Sieci społecznościowe: bramy prawdy i wiary, nowe miejsca ewangelizacji*, Rzym 2013
26. Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników kongresu katolickich rozgłośni radiowych*, Rzym 2008
27. Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu pt. Nowe technologie mogą pomagać w krzewieniu poszanowania godności i wartości osoby ludzkiej*, Rzym 2009
28. Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu pt. Krzewić prawdę i umacniać nadzieję*, Rzym 2006
29. Benedykt XVI, *Przemówienie do Włoskiej Federacji Tygodników Katolickich pt. Przekazujcie wszystkim słowa prawdy i nadziei*, Rzym 2006
30. Benedykt XVI, *Przesłanie do biskupów polskich przybyłych z wizytą ad limina apostolorum*, Rzym 2005
31. Benedykt XVI, *Rola Internetu w formacji seminarystycznej. Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Kongregacji Edukacji Katolickiej*, Rzym 2011
32. Benedykt XVI, *Sacramentum Caritatis*, Rzym 2007, nr 57
33. Benedykt XVI, *Środki przekazu w służbie człowieka i społeczeństwa. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański z 8 maja*, Rzym 2005
34. Benedykt XVI, *Verbum Domini. Adhortacja*, Rzym 2010
35. Franciszek, *Amoris Laetitia. Posynodalna Adhortacja o rodzinie*, Rzym 2016, nr 274. 278
36. Franciszek, *Audiencja dla uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2013
37. Franciszek, *Christus vivit, Adhortacja apostolska do młodych i całego ludu Bożego*, Rzym 2019, nr 241
38. Franciszek, *Internet ale nie tylko. Audiencja dla uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady do Spraw Świeckich*, Rzym 2013
39. Franciszek, *Jak wielka rodzina. Przemówienie na dublińskim stadionie Croke Park z okazji podróży do Irlandii na Światowe Spotkanie Rodzin*, Dublin 2018
40. Franciszek, *Laudato si. Encyklika*, Rzym 2015, nr 46-47
41. Franciszek, *Orędzie na 48. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Przekaz w służbie autentycznej kultury spotkania*, Rzym 2014
42. Franciszek, *Orędzie na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Przekaz ukazujący rodzinę jako sprzyjające środowisko spotkania w bezinteresownej miłości*, Rzym 2015
43. Franciszek, *Orędzie na 50. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja i Miłosierdzie – owocne spotkanie*, Rzym 2016
44. Franciszek, *Orędzie na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych*, Rzym 2017
45. Franciszek, *Orędzie na 52. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Fake news a dziennikarstwo pokoju*, Rzym 2018
46. Franciszek, *Orędzie na 53. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Od wirtualnych wspólnot społecznościowych do wspólnot ludzkich*, Rzym 2019
47. Franciszek, *Orędzie na 54. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Życie staje się historią*, Rzym 2020
48. Franciszek, *Orędzie na 55. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie jakie są*, Rzym 2021

49. Franciszek, *Przemówienie dla pracowników Watykańskiego Ośrodka Telewizyjnego pt. Ewangeliczna perspektywa na „globalnej autostradzie przekazu”*, Rzym 2013
50. Franciszek, *Przemówienie dla uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Świeckich pt. Internet, ale nie tylko*, Rzym 2013
51. Franciszek, *Przemówienie dla uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu pt. Trzeba towarzyszyć człowiekowi w epoce cyfrowej*, Rzym 2013
52. Franciszek, *Przemówienie do pracowników włoskiego dziennika «Avvenire»*, Rzym 2018
53. Franciszek, *Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu poświęconego godności nieletnich w świecie cyfrowym*, Rzym 2017
54. Franciszek, *Przy rodzinnym stole. Audyencja generalna z 11 listopada*, Rzym 2015
55. Franciszek, *Świat oczekuje prawdy. Przesłanie z okazji 30-lecia Watykańskiego Ośrodka Telewizyjnego*, Rzym 2013
56. Grzegorz X, *Sobór Lionński II*, Lyon 1274
57. Grzegorz XI, *Salvator humani generis. Bulla*, Rzym 1374
58. Grzegorz XIII, *Ea est rerum. Konstytucja*, Rzym 1572
59. Grzegorz XVI, *Cum ex pastoralis. List*, Rzym 1845
60. Grzegorz XVI, *Inter maximas. List*, Rzym 1845
61. Grzegorz XVI, *Mirari vos. Encyklika*, Rzym 1832, nr 15-16
62. Grzegorz XVI, *Probe nostis. Encyklika*, Rzym 1840
63. Jan Paweł II, *Misja Kościoła w erze komputerów. Orędzie na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 1990, nr 2
64. Jan Paweł II, *Aby media służyły prawdzie i dobru. Przed modlitwą Anioł Pański z 23 maja*, Rzym 2004
65. Jan Paweł II, *Bądźcie świadomi własnej godności. Do przedstawicieli mass mediów*, Australia 1986
66. Jan Paweł II, *Catechesi Tradendae. Adhortacja*, Rzym 1979, nr 46
67. Jan Paweł II, *Centesimus annus*, Rzym 1991, nr 47. 51
68. Jan Paweł II, *Charyzmat apostołstwa przez media drukowane. Do członków zakonu św. Pawła*, Rzym 1984
69. Jan Paweł II, *Christifideles laici. Adhortacja*, Rzym 1988, nr 44
70. Jan Paweł II, *Duszpasterska powinność i ostrożność w obcowaniu z mediami. Do biskupów niemieckich podczas wizyty ad limina*, Rzym 1999
71. Jan Paweł II, *Dziennikarstwo jak kapłaństwo jest powołaniem. Do Włoskiej Federacji Tygodników Katolickich*, Rzym 1983
72. Jan Paweł II, *Ecclesia in Africa. Adhortacja*, Rzym 1995, nr 8. 16. 57. 71. 125-126
73. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa. Adhortacja*, Rzym 2003, nr 63
74. Jan Paweł II, *Etyka zawodowa a orędzie chrześcijańskie. Do Stowarzyszenia Dziennikarzy Katolickich w RFN*, Rzym 1988
75. Jan Paweł II, *Evangelium Vitae*, Rzym 1995, nr 98
76. Jan Paweł II, *Ewangeliczne orędzie wprowadzać w kulturę stworzoną przez nowoczesne media. Przesłanie do dyrekcji Radia Ludowego Stacja COPE*, Rzym 1998
77. Jan Paweł II, *Familiaris Consortio*, Rzym 1981, nr 7. 76
78. Jan Paweł II, *Głos Kościoła. Wizyta Ojca Świętego w Radiu Watykańskim*, Rzym 1980
79. Jan Paweł II, *Gratissimam sane*, Rzym 1994, nr 20
80. Jan Paweł II, *Il rapido sviluppo. List apostołski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu*, Rzym 2005, nr 3
81. Jan Paweł II, *Informacja na usługach prawdy. Do dziennikarzy międzynarodowej prasy*, Rzym 1978
82. Jan Paweł II, *Informacja w mediach: Prawdziwa i pełna, przy zachowaniu sprawiedliwości i miłości*, Rzym 1996
83. Jan Paweł II, *Internet – forum ewangelizacji. Przemówienie przed modlitwą południową Regina caeli z 12 maja*, Rzym 2002

84. Jan Paweł II, *Kino w służbie wartości ludzkich i chrześcijańskich. W 50-lecie Międzynarodowej Organizacji Katolickiej ds. Kina OCIC*, Rzym 1978
85. Jan Paweł II, *List do rodzin*, Rzym 1994
86. Jan Paweł II, *Mass media w służbie duszpasterstwa. Do biskupów francuskich*, Rzym 1982
87. Jan Paweł II, *Media i wychowanie. Do Katolickiej Unii Prasy Włoskiej*, Rzym 2002
88. Jan Paweł II, *Media w służbie godności człowieka. Przemówienie do Papieskiej rady do Spraw Środków Społecznego przekazu*, Rzym 1988
89. Jan Paweł II, *Media w służbie prawdy i promocji człowieka. Przemowa po modlitwie Anioł Pański z 3 czerwca*, Rzym 1984
90. Jan Paweł II, *Media w służbie środowisk migracyjnych. Do Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Podróżnych*, Rzym 1987
91. Jan Paweł II, *Nie wartość rynkowa lecz zasady etyczne – kryterium oceny produkcji radio-wo-telewizyjnej. Do uczestników konkursu «Prix Italia»*, Rzym 1993
92. Jan Paweł II, *Nieście świata Chrystusowy pokój i radość. Jubileusz Roku 2000 ludzi teatru, telewizji i muzyki*, Rzym 2000
93. Jan Paweł II, *Nowe media w służbie nowej ewangelizacji. Do uczestników konferencji nt. mediów i kultury*, Rzym 2002
94. Jan Paweł II, *O odpowiedzialność i aktywność w ewangelizacji przez media. List do przewodniczącego SECAM*, Rzym 1990
95. Jan Paweł II, *Ochrona oraz formacja użytkowników radia i telewizji. Do Włoskiego Stowarzyszenia Radiosłuchaczy i Telewidzów*, Rzym 1982, nr 3-4
96. Jan Paweł II, *Orędzie na 13. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna czynnikiem ochrony i rozwoju dzieci w rodzinie i w społeczeństwie*, Rzym 1979
97. Jan Paweł II, *Orędzie na 14. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Rola komunikacji społecznej wobec zadań rodziny*, Rzym 1980
98. Jan Paweł II, *Orędzie na 15. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna w służbie odpowiedzialnej wolności człowieka*, Rzym 1981
99. Jan Paweł II, *Orędzie na 16. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna a ludzie starsi*, Rzym 1982
100. Jan Paweł II, *Orędzie na 17. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna w służbie pokoju*, Rzym 1983
101. Jan Paweł II, *Orędzie na 18. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna pomostem pomiędzy wiarą i kulturą*, Rzym 1984
102. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna w służbie chrześcijańskiej promocji młodzieży*, Rzym 1985, nr 2. 6
103. Jan Paweł II, *Orędzie na 19. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna w służbie chrześcijańskiej promocji młodzieży*, Rzym 1985
104. Jan Paweł II, *Orędzie na 20. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Kształtowanie opinii publicznej*, Rzym 1986
105. Jan Paweł II, *Orędzie na 21. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna w służbie sprawiedliwości i pokoju*, Rzym 1987
106. Jan Paweł II, *Orędzie na 22. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna w służbie braterstwa i solidarności wśród ludzi i narodów*, Rzym 1988
107. Jan Paweł II, *Orędzie na 23. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Religia w środkach przekazu*, Rzym 1989
108. Jan Paweł II, *Orędzie na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Orędzie chrześcijańskie w erze komputerów*, Rzym 1990
109. Jan Paweł II, *Orędzie na 25. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Środki komunikacji w służbie jedności i postępu rodziny ludzkiej*, Rzym 1991
110. Jan Paweł II, *Orędzie na 26. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Głoszenie orędzia Chrystusa w środkach komunikacji*, Rzym 1992
111. Jan Paweł II, *Orędzie na 27. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Rola kaset magnetofonowych i magnetowidowych w kształtowaniu kultury i sumienia*, Rzym 1993

112. Jan Paweł II, *Orędzie na 28. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Telewizja w rodzinie: kryteria właściwego wyboru programów*, Rzym 1994
113. Jan Paweł II, *Orędzie na 29. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Kino - nośnik kultury i propozycja wartości*, Rzym 1995
114. Jan Paweł II, *Orędzie na 30. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Współczesne środki przekazu w służbie promocji kobiet w społeczeństwie*, Rzym 1996
115. Jan Paweł II, *Orędzie na 31. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Głosić Chrystusa - Drogę, Prawdę i Życie*, Rzym 1997
116. Jan Paweł II, *Orędzie na 32. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Z pomocą Ducha Świętego głosimy nadzieję*, Rzym 1998
117. Jan Paweł II, *Orędzie na 33. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Środki przekazu cenną pomocą dla tych, którzy szukają ojca*, Rzym 1999
118. Jan Paweł II, *Orędzie na 34. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Głosić Chrystusa w środkach społecznego przekazu na progu nowego tysiąclecia*, Rzym 2000
119. Jan Paweł II, *Orędzie na 35. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Rozgłaszajcie to na dachach; Ewangelia w epoce globalnej komunikacji*, Rzym 2001
120. Jan Paweł II, *Orędzie na 36. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Internet nowym forum dla głoszenia Ewangelii*, Rzym 2002, nr 6.
121. Jan Paweł II, *Orędzie na 37. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu w służbie prawdziwego pokoju w świetle encykliki Pacem in terris*, Rzym 2003
122. Jan Paweł II, *Orędzie na 38. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Media w rodzinie: ryzyko i bogactwo*, Rzym 2004, nr 2-3. 5
123. Jan Paweł II, *Orędzie na 39. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. W służbie wzajemnego zrozumienia między narodami*, Rzym 2005
124. Jan Paweł II, *Parafialne sale wspólnoty miejscami spotkań, dialogu i ewangelizacji. W 35-lecie Katolickiego Związku Pracowników Kina*. Rzym 1984
125. Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis. Adhortacja*, Rzym 1992, nr 7. 48. 59
126. Jan Paweł II, *Pastores gregis*, Rzym 2003, nr 30
127. Jan Paweł II, *Podziękowanie za transmisje religijne. Do przedstawicieli TG 3 Lazio z 18 stycznia*, Rzym 1987
128. Jan Paweł II, *Pomagać rodzinom w owocnym wykorzystaniu środków społecznego przekazu. Przemówienie z 20 marca*, Rzym 1987
129. Jan Paweł II, *Prawda musi być źródłem i kryterium wolności także w informacji. Do Katolickiej Unii Prasy Włoskiej UCSI*, Rzym 1989
130. Jan Paweł II, *Prawda w informacji i świadectwie chrześcijańskim. W 100-lecie katolickiego dziennika La Croix*, Rzym 1983
131. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Komisji do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Głosić ewangelię na cały świat*, Rzym 1981
132. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Komisji do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Aby Słowo Pańskie rozszerzało się i rozślawiało*, Rzym 1986
133. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Media w służbie jedności i miłości ludzi*, Rzym 1985
134. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Promocja prawa do życia i wolności religijnej w mediach*, Rzym 1989, nr 2-4. 25
135. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do spraw Środków Społecznego Przekazu. O rzetelne informacje w mediach na temat konfliktu bliskowschodniego*, Rzym 1991
136. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Prymat etyki przed techniką w mediach*, Rzym 1998
137. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Mass media wielką szansą dla ewangelizacji*, Rzym 1992
138. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Nowe formy komunikacji w służbie ewangelii*, Rzym 1994, nr 2. 4

139. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu z 7 marca*, Rzym 1996
140. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Ku realizacji instrukcji Aetatis novae*, Rzym 1993
141. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Ewangelizacja przez środki społecznego przekazu*, Rzym 1996
142. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Respektowanie zasad etycznych w świecie mediów*, Rzym 1999
143. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Głosić prawdę i umacniać solidarność*, Rzym 2003
144. Jan Paweł II, *Przemówienie do Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Wskazania Kościoła w 100-lecie kinematografii*, Rzym 1995
145. Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników konferencji na temat mediów i kultury pt. Nowe środki przekazu w służbie nowej ewangelizacji*, Rzym 2002
146. Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu*, Rzym 2001, nr 3
147. Jan Paweł II, *Przemówienie ze spotkania Jana Pawła II z uczestnikami zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu pt. Dobra Nowina w świecie mediów*, Rzym 2002
148. Jan Paweł II, *Radio i telewizja niezbędnym środkiem ewangelizacji. Do przyjaciół i sympatyków Radiotelepace*, Rzym 1983
149. Jan Paweł II, *Radio Maryja w służbie cywilizacji miłości. Do pielgrzymki słuchaczy Radia Maryja*, Rzym 1995
150. Jan Paweł II, *Reconciliatio et paenitentia*, Rzym 1984, nr 18
151. Jan Paweł II, *Redemptoris missio. Encyklika*, Rzym 1990, nr 37
152. Jan Paweł II, *Rola kina w kształtowaniu osobowości człowieka. Do uczestników sympozjum o roli kina*, Rzym 1997
153. Jan Paweł II, *Rola mediów w głoszeniu ewangelii. Przemówienie podczas audiencji ogólnej z 17 maja*, Rzym 1995
154. Jan Paweł II, *Rola mediów w tworzeniu i przekazywaniu kultury. Przemówienie do biskupów polskich przybyłych ad limina*, Rzym 1998, nr 5
155. Jan Paweł II, *Rola radia w ewangelizacji. Do biskupów Ekwadoru podczas wizyty ad limina*, Rzym 1989
156. Jan Paweł II, *Służba prawdzie przyczynia się do pokoju i jedności rodziny ludzkiej. Do kierownictwa i dziennikarzy NBC*, b.m. 1986
157. Jan Paweł II, *Szybki Rozwój. List apostolski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu*, Rzym 2005, nr 2. 7. 11
158. Jan Paweł II, *Środki Społecznego Przekazu w służbie Ewangelii. Do Międzynarodowej Organizacji Katolickiej ds. Środków Audiowizualnych SIGNIS*, Rzym 2001
159. Jan Paweł II, *Środki Społecznego Przekazu w służbie rodziny. Międzynarodowe sympozjum poświęcone rodzinie*, Rzym 1993
160. Jan Paweł II, *Vita consecrata. Adhortacja*, Rzym 1996, nr 99
161. Jan Paweł II, *W służbie Kościoła, wiary i kultury. W 150-lecie tygodnika «La Civiltà Cattolica»*, Rzym 1999
162. Jan Paweł II, *W służbie Kościołowi i Ojczyźnie – 20 lat polskiego wydania L'Osservatore Romano*, Rzym 2000
163. Jan Paweł II, *Wartości chrześcijańskie w prasie. W 40-lecie Katolickiej Unii Prasy Włoskiej USCI*, Rzym 1999
164. Jan Paweł II, *Wasza codzienna misja umacnia jedność Kościoła. W 50-lecie Radia Watykańskiego*, Rzym 1981
165. Jan Paweł II, *Wielki jest cel edukacyjny środków społecznego przekazu. W katolickim radiu w Ekwadorze*, b.m. 1985
166. Jan Paweł II, *Wielki jest cel edukacyjny środków społecznego przekazu. Przemówienie*, Ekwador 1985

167. Jan Paweł II, *Współpraca twórców kultury i ludzi Kościoła w służbie człowieka. Do artystów i dziennikarzy*, Rzym 1980, nr 9
168. Jan Paweł II, *Znaczenie środków społecznego przekazu. Po modlitwie południowej Regina caeli z 28 maja*, Rzym 1995
169. Jan XXIII, *Allocuzione «Bene ominata»*, Rzym 1962
170. Jan XXIII, *Boni pastoris. Motu proprio*, Rzym 1959
171. Jan XXIII, *Discorso «Con profonda gioia»*, Rzym 1959
172. Jan XXIII, *Discorso «Da quando ci incontrammo»*, Rzym 1960
173. Jan XXIII, *Discorso «L'anno del Concilio»*, Rzym 1962
174. Jan XXIII, *Discorso «La Santa Messa»*, Rzym 1961
175. Jan XXIII, *Discorso «Questa udienza»*, Rzym 1959, nr 12
176. Jan XXIII, *Discorso «Ringraziamo di vero cuore»*, Rzym 1958
177. Jan XXIII, *Discorso «Siamo particolarmente»*, Rzym 1959
178. Jan XXIII, *Discorso ai giornalisti convenuti a Roma per il loro terzo convegno nazionale*, Rzym 1959
179. Jan XXIII, *Lettera all'Associazione Cattolica Esercenti Cinema*, Rzym 1959
180. Jan XXIII, *Nostra patris. Lettera*, Rzym 1961
181. Jan XXIII, *Primo Sinodo Romano*, Rzym 1960
182. Jan XXIII, *Princeps pastorum. Enciclica*, Rzym 1959
183. Klemens XIII, *Christianae Reipublicae salus. Enciclica*, Rzym 1766
184. Konstantyn, *Leggi dei Visigoti*, Rzym 712
185. Leon I, *Decreti degli Valentiniano III e Marciano*, Rzym 452
186. Leon I, *Quam laudabiliter. List*, Rzym 447
187. Leon III, *Synod w Tours*, Tours 813
188. Leon XIII, *Constanti Hungarorum. List*, Rzym 1893
189. Leon XIII, *Depuis le jour. Encyklika*, Rzym 1889
190. Leon XIII, *Etsi in agendis. List*, Rzym 1900
191. Leon XIII, *Etsi nos. Encyklika*, Rzym 1882, nr 17
192. Leon XIII, *In ipso supremi. List*, Rzym 1891
193. Leon XIII, *Ioachimi Santi. List*, Rzym 1896
194. Leon XIII, *Libertas. Encyklika*, Rzym 1888, nr 23
195. Leon XIII, *Officiorum ac munerum. Konstytucja*, Rzym 1897, nr 21
196. Leon XIII, *Paternae providaeque. List*, Rzym 1899
197. Leon XIII, *Pergrata nobis. Encyklika*, Rzym 1886
198. Leon XIII, *Providentissimus. Enciclica*, Rzym 1893
199. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kryteria współpracy ekumenicznej i międzyreligijnej w komunikacji*, Rzym 1989, nr 19. 21
200. Paweł VI, *Discorso «Abbiamo accolto»*, Rzym 1964
201. Paweł VI, *Discorso «En accueillant»*, Rzym 1968
202. Paweł VI, *Discorso «Nous Sommer très heureux»*, Rzym 1966
203. Paweł VI, *Discorso «Nous sommes très heureux»*, Rzym 1966
204. Paweł VI, *Discorso «Salute, fratelli»*, Rzym 1967
205. Paweł VI, *Discorso «Salutiamo nel Signore»*, Rzym 1964
206. Paweł VI, *Discorso «Siamo vivamente»*, Rzym 1965
207. Paweł VI, *Evangelii nuntiandi. Adhortacja*, Rzym 1975, nr 20. 45
208. Paweł VI, *Humanae vitae. Encyklika o zasadach moralnych w dziedzinie przekazywania życia ludzkiego*, Rzym 1968, nr 22
209. Paweł VI, *In fructibus multis. List apostolski. Motu proprio*, Rzym 1964, nr 2
210. Paweł VI, *List do Głównej Instalacji Nadawczej i Telewizyjnej Federalnej Republiki Niemieckiej*, Rzym 1964
211. Paweł VI, *List do Katolickiego Stowarzyszenia Kino*, Rzym 1964
212. Paweł VI, *List do kierowników, urzędników i techników włoskiej radiotelewizji*, Rzym 1964
213. Paweł VI, *Messaggio «Al inaugurarse»*, Rzym 1963
214. Paweł VI, *Messaggio «Au moment où»*, Rzym 1968

215. Paweł VI, *Oficjalna wypowiedź podczas drugiego światowego tygodnia radiowego*, Rzym 1964
216. Paweł VI, *Orędzie na 1. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Środki komunikacji społecznej ważnymi elementami cywilizacji*, Rzym 1967
217. Paweł VI, *Orędzie na 10. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna wobec podstawowych praw i obowiązków człowieka*, Rzym 1976
218. Paweł VI, *Orędzie na 11. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna i reklama: korzyści, niebezpieczeństwa, odpowiedzialność*, Rzym 1977
219. Paweł VI, *Orędzie na 12. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Odbiorca komunikacji społecznej: oczekiwania, prawa i obowiązki*, Rzym 1978
220. Paweł VI, *Orędzie na 2. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Prasa, kino, radio i telewizja w służbie postępu ludzkości*, Rzym 1968
221. Paweł VI, *Orędzie na 3. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna a rodzina*, Rzym 1969
222. Paweł VI, *Orędzie na 4. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna i młodzież*, Rzym 1970
223. Paweł VI, *Orędzie na 5. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Środki komunikacji społecznej w służbie jedności ludzi*, Rzym 1971
224. Paweł VI, *Orędzie na 6. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna w służbie prawdy*, Rzym 1970
225. Paweł VI, *Orędzie na 7. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna a głoszenie i promocja wartości duchowych*, Rzym 1973
226. Paweł VI, *Orędzie na 8. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Komunikacja społeczna i ewangelizacja świata współczesnego*, Rzym 1974. Paweł VI, *Orędzie na 9. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Pojednanie*, Rzym 1975
227. Paweł VI, *Przemówienie na sesji plenarnej Papieskiej Komisji ds. Komunikacji społecznej z 28 września*, Rzym 1964
228. Paweł VI, *Regina coeli z 18 maja*, Rzym 1969
229. Pius IX, *Cum nuper annua. Enciclica*, Rzym 1858
230. Pius IX, *Exemplar perlibenter. List*, Rzym 1852
231. Pius IX, *Gravissimum supremi. Breve*, Rzym 1866
232. Pius IX, *Inter multiplices angustias. List*, Rzym 1853
233. Pius IX, *Maxima quidem. Allocuzione*, Rzym 1862
234. Pius IX, *Nostris et nobiscum. Enciclica*, Rzym 1849, nr 15
235. Pius IX, *Qui Pluribus*, Rzym 1846, nr 16
236. Pius IX, *Quo graviora. List*, Rzym 1862
237. Pius V, *Licet alias. Motu proprio*, Rzym 1570
238. Pius VI, *Divina Christi Domini. Decreto*, Rzym 1779
239. Pius VI, *Romanorum Pontificum. Costituzione*, Rzym 1780
240. Pius VII, *Diu satis. Enciclica*, Rzym 1800
241. Pius VII, *Post tam diuturnas. List apostolski*, Rzym 1814
242. Pius X, *Il fermo proposito. Enciclica*, Rzym 1905
243. Pius X, *Il grave dolore. Allokucja*, Rzym b.d.w.
244. Pius X, *La vostra presenza. Przemówienie*, Rzym 1913
245. Pius X, *Operam sane doctam. List*, Rzym 1913
246. Pius X, *Pascendi. Encyklika*, Rzym 1907
247. Pius X, *Paulopolin nuper. List*, Rzym 1910
248. Pius X, *Quem cattolici*, Rzym 1906
249. Pius X, *Quod hierarchia. List*, Rzym 1911
250. Pius XI, *Con particolare compiacenza. Przemówienie*, Rzym 1923
251. Pius XI, *Discorso «Ecco il primo»*, Rzym 1936
252. Pius XI, *Discorso ai delegati della FIPRESCEI*, Rzym 1936
253. Pius XI, *Discorso al Bureau Catholique International de la Radio*, Rzym 1936

254. Pius XI, *Divini illius magistri. Encyklika o chrześcijańskim wychowaniu młodzieży*, Rzym 1929, nr 86. 90-92
255. Pius XI, *Ex officiosis. List*, Rzym 1933
256. Pius XI, *Przemówienie błogosławionego Marii Claret*, Rzym 1934
257. Pius XI, *Przemówienie do katolickich studentów uniwersytetu w Rzymie*, Rzym 1932
258. Pius XI, *Przemówienie do liderów sekretariatów kultury GCI*, Rzym 1928
259. Pius XI, *Przemówienie do przedstawicieli FIPRESCI*, Rzym 1934
260. Pius XI, *Przemówienie do Uczestników Kongresu reklamowego*, Rzym 1933
261. Pius XI, *Przemówienie na audiencji Mons. A. Burke*, Rzym 1926
262. Pius XI, *Vigilanti cura. Encyklika*, Rzym 1936, nr 27-29. 38
263. Pius XI, *Wystąpienie na temat prasy katolickiej*, Rzym 1929
264. Pius XII, *Ad Ecclesiam Christi. Lettera*, Rzym 1955
265. Pius XII, *Discorso «Ci torna particolarmente grato»*, Rzym 1948, nr 5
266. Pius XII, *Discorso «De grand coeur»*, Rzym 1950
267. Pius XII, *Discorso «Dopo aver ammirato»*, Rzym 1950
268. Pius XII, *Discorso «É uno spettacolo»*, Rzym 1942
269. Pius XII, *Discorso «En sous souhaitant»*, Rzym 1955
270. Pius XII, *Discorso «Felici voi»*, Rzym 1946
271. Pius XII, *Discorso «Gentleman of the Press»*, Rzym 1957
272. Pius XII, *Discorso «Il santo tempo quadragesimale»*, Rzym 1949
273. Pius XII, *Discorso «L'intimo conforto»*, Rzym 1956
274. Pius XII, *Discorso «L'omaggio Della vostra»*, Rzym 1947
275. Pius XII, *Discorso «Sommamente gradita»*, Rzym 1942
276. Pius XII, *Discorso «Votre visite»*, Rzym 1956
277. Pius XII, *Discorso ad un gruppo Della «Jeunesse Indépendente Catholique Féminine» del Belgio*, Rzym 1955
278. Pius XII, *Discorso ai Giovani delle Associazioni cattoliche di Roma*, Rzym 1945
279. Pius XII, *Discorso al Movimento Operaio Cristiano belga*, Rzym 1949
280. Pius XII, *Discorso per il 3° centenario Della canonizzazione di S. Giuseppe Calasanzio*, Rzym 1948
281. Pius XII, *Evangelii praecones. Enciclica*, Rzym 1951
282. Pius XII, *Fidei donum. Enciclica*, Rzym 1957
283. Pius XII, *I rapidi progressi. Adhortacja do włoskich biskupów w sprawie telewizji*, Rzym 1954, nr 24
284. Pius XII, *It affords us*, Rzym 1946
285. Pius XII, *Lettera «Ea considerans»*, Rzym 1957
286. Pius XII, *Lettera ai Giovani cattolici di Germania per la «giornata della fede»*, Rzym 1952
287. Pius XII, *Messaggio «En couronnant»*, Rzym 1948
288. Pius XII, *Miranda prorsus. Encyklika o filmie, radu i telewizji*, Rzym 1957, nr 1. 35. 49. 50. 52. 54. 56. 58. 65. 125. 156-157. 164-165
289. Pius XII, *Quantum hisce temporibus. Breve*, Rzym 1946
290. Pius XII, *Quoniam omne datum. Breve*, Rzym 1951
291. Pius XII, *Radiodiscorso «We are sincerely»*, Rzym 1957
292. Pius XII, *Radiomessaggio «Attendite populi»*, Rzym 1957
293. Pius XII, *Radiomessaggio al Congresso Interamericano di Educazione Cattolica*, Rzym 1948
294. Pius XII, *Saeculo exeunte. Encyklika*, Rzym 1940
295. Pius XII, *Statuto della Pontificia Commissione per la Cinematografia didattica e religiosa*, Rzym 1948, art. 7
296. Pius XII, *The Pius X – Exortations to representatives of the world of the cinema*, Rzym 1955
297. Pius XII, *To The Representatives of The International Union of Cinema Theatre Managers and of The International Federarion of Film Distributors. List*, Rzym 1955

Dokumenty Kongregacji

298. Congregazione dei Religiosi, *Istruzione sull'apostolato del cinema*, Rzym 1953
299. Congregazione del Sant'Uffizio, *Decreto di condanna all'Indice dei libri proibiti*, Rzym 1952
300. Congregazione della Dottrina della Fede, *Dichiarazione*, Rzym 1966
301. Congregazione per l'Educazione Cattolica, *Lettera circolare agli Ordinari «I seminari minori»*, Rzym 1968

Dokumenty Papieskich Rad i inne dokumenty

302. Kongregacja dla Duchowieństwa, *Ogólne Wskazania Katechetyczne*, Rzym 1971, nr 123
303. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Wskazania do formacji w kapłańskim celibacie po encyklice Pawła VI Sacerdotalis Caelibatus*, Rzym 1979
304. Kongregacja Nauczania Katolickiego, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Rzym 1985, nr 68
305. Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja o niektórych aspektach wykorzystania środków społecznego przekazu w promocji nauki wiary*, Rzym 1992
306. Kongregacja Świętego Oficjum, *Inter mala. Instrukcja*, Rzym 1927
307. Kongregacja Świętego Oficjum, *Przedmowa do indeksu ksiąg zakazanych*, Rzym 1929
308. Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Instrukcja. Wskazówki odnośnie do formacji przyszłych kapłanów w zakresie środków społecznego komunikowania*, Rzym 1986, nr 9
309. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Apel do zgromadzeń kontemplacyjnych*, Rzym 1973
310. Papieska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio. Instrukcja duszpasterska o Środkach Społecznego Przekazu*, Rzym 1971, nr 8. 15. 17. 24. 34. 41. 63-72. 84. 88-89. 99. 101. 106-107. 109. 111. 126-127. 129. 132. 137. 146. 163-164. 166. 179. 182
311. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *100 lat kina*, Rzym 1995
312. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, Rzym 2002, nr 15
313. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w reklamie*, Rzym 1997, nr 22
314. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego przekazu*, Rzym 2000, nr 9-10. 22-23. 25
315. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, Rzym 2002, nr 4-5. 8-9. 11
316. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Pornografia i przemoc w środkach przekazu: odpowiedź duszpasterska*, Rzym 1989, nr 7. 24. 26. 28. 30
317. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae. Instrukcja duszpasterska o przekazie społecznym*, Rzym 1992, nr 4. 8. 11. 13. 17-19. 21. 24. 28-29. 31. 33
318. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la televisione, *Lettera a mons. Albino Galletto per il 1° Corso nazionale per dirigenti di dibattiti cinematografici*, Rzym 1956
319. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la televisione, *Lettera a mons. Paolo Gúrpide Beope*, Rzym 1956
320. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la Televisione, *Lettera a mons Albino Galletto*, Rzym 1957
321. Pontificia Commissione per il Cinema la Radio e la televisione, *Questo anniversario. Messaggio*, Rzym 1964
322. Pontificia Commissione per la Cinematografia, *Lettera ai vescovi italiani*, Rzym 1953
323. Pontificia Commissione per le Comunicazioni Sociali, *Lettera Sulla Giornata mondiale delle Comunicazioni Sociali*, Rzym 1966
324. Propaganda Fide, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1953
325. Segretaria di Stato, *Lettera al can. Abel Brohée presidente OCIC*, Rzym 1934

326. Segreteria di Stato, *List do Augusto Ciriaci prezesa Akcji Katolickiej*, Rzym 1933
327. Segreteria di Stato, *List Sekr. Stanu do dyrektora magazynu Il corrierino*, Rzym 1923
328. Segreteria di Stato, *Lettera a Barrère*, Rzym 1966
329. Segreteria di Stato, *Lettera a Charles Flory presidente delle Settimane Sociali di Francia*, Rzym 1955
330. Segreteria di Stato, *Lettera a Giuseppe Dalla Torre*, Rzym 1935
331. Segreteria di Stato, *Lettera a Manzini presidente UCSI*, Rzym 1968
332. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Albino Galletto*, Rzym 1953
333. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Dalla Zuanna presidente ACEC*, Rzym 1969
334. Segreteria di Stato, *Lettera a mons. Jacques Baas presidente UNDA*, Rzym 1968
335. Segreteria di Stato, *Lettera a p. Andrew presidente UNDA*, Rzym 1969
336. Segreteria di Stato, *Lettera a p. J.B. Kors presidente UNDA*, Rzym 1960
337. Segreteria di Stato, *Lettera al can. Abel Brohée presidente OCIC*, Rzym 1947
338. Segreteria di Stato, *Lettera al mons. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1967
339. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1952
340. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1954
341. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1955
342. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1956
343. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1958
344. Segreteria di Stato, *Lettera al sac. Jean Bernard presidente OCIC*, Rzym 1960
345. Segreteria di Stato, *Lettera mons. James Aloysius McNulty per il 25° della Legion of Decency*, Rzym 1959
346. Segreteria di Stato, *List do abpa Pizy*, Rzym 1915
347. Segreteria di Stato, *List do Natale Oliva dyrektora mediolańskiej gazety L'Italia*, Rzym 1934
348. Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan, *Wskazówki i propozycje do zastosowania Dekretu Soborowego Nostra aetate*, Rzym 1974
349. Sekretariat Stanu, *Lettera a Giuseppe Dalla Torre*, Rzym 1957
350. Stolica Apostolska, *Karta praw rodziny*, Rzym 1983
351. Synod Biskupów, *Propositiones przedstawione na XV posiedzeniu plenarnym 21 października*, Rzym 1977, nr 20

Dokumenty Kościoła w Polsce

352. Depo W., *Słowo Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu w Polsce*, Częstochowa 2015
353. II Polski Synod Plenarny, *Dokumenty. Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, Poznań 2001, s. 93-116
354. Konferencja Episkopatu Polski, *Normy Konferencji Episkopatu Polski dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*, Warszawa 2005

Dokumenty międzynarodowe:

355. Komisja do Parlamentu Europejskiego, Rada Europejskiego Komitetu ekonomiczno-społecznego, Komitet Regionów, *KOM(2007)833 Europejskie podejście do umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym*, Bruksela 2007
356. Komisja Europejska, *Report on Europe and the Global Information Society: Recommendations of the High-level Group on the Information Society to the Corfu European Council*, „Bulletin of the European Union” Supplement No. 2/94, s. 5-39
357. Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej, *Zalecenie nr 2006/952/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony małoletnich i godności ludzkiej oraz prawa do odpowiedzi w związku z konkurencyjnością europejskiego sektora usług audiowizualnych i informacyjnych*, Bruksela 2006

358. Rada Europy, *Recommendation 1466 (2000) of the Parliamentary Assembly on media education*, Strasburg 2000
359. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznych przedszkola oraz publicznych szkół, Dz. U. Nr 61 z dnia 19.06.2001 r. poz. 624
360. UNESCO, *Media studies in education*, Paris 1977

Badania i raporty

361. CBOS, *Pamięć o Janie Pawle II ciągle żywa*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_135_18.PDF, [dostęp z dnia 20.02.2019]
362. CBOS, *Wzory i autorytety Polaków*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_134_09.PDF, [dostęp z dnia 20.02.2019]
363. Centrum Badań nad Kulturą Popularną SWPS, *Raport Centrum Badań na Kulturą Popularną SWPS. Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze*, red. M. Filiczak i in., http://katalog.edukacjamedialna.edu.pl/bazawiedzy/raport_mlodziimedia/, [dostęp z dnia 19.02.2019]
364. Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. ks. Witolda Zdaniewicza, *Katolicy w świecie*, iskk.pl/badania/swiat/50-ile-jest-katolikow-w-swiecie, [dostęp z dnia 20.02.2019]
365. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, *Analiza Biura KRRiT nr 2/2010. Organizacje międzynarodowe i wybrane państwa europejskie wobec edukacji medialnej*, red. M. Borkowska M. i in., <http://www.krrit.gov.pl/dla-mediow-i-analitykow/publikacje/analizy/>, [dostęp z dnia 15.02.2019]
366. Pew Resarch Center, *Report: Teens, Social Media & Technology 2018*, red. M. Anderson, J. Jiang, <http://www.pewinternet.org/2018/05/31/teens-social-media-technology-2018/>, [dostęp z dnia 19.02.2019]
367. We Are Social Agency, *Digital 2020. Global Digital Overview*, <https://mobirank.pl/2020/01/31/raport-digital-i-mobile-na-swiecie-w-2020-roku/>, [dostęp 21.09.2020]

Źródła internetowe

368. American Academy of Pediatrics, *American Academy of Pediatrics Announces New Recommendations for Children's Media Use*, <https://www.aap.org/en-us/about-the-aap/aap-press-room/Pages/American-Academy-of-Pediatrics-Announces-New-Recommendations-for-Childrens-Media-Use.aspx>, [dostęp z dnia 19.02.2019]
369. Becciu A., *Rescriptum ex Audientia Ss.mi: Rescritto del Santo Padre con il quale ha deciso che la Segreteria per la Comunicazione si chiami d'ora in poi "Dicastero per la Comunicazione"*, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/06/23/0476/01039.html>, [dostęp z dnia 15.02.2019]
370. Encyklopedia PWN, *hasło adhortacja*, <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/adhortacja.html>, [dostęp z dnia 10.07.2019]
371. Encyklopedia PWN, *hasło diecezja*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/diecezja.html>, [dostęp z dnia 05.07.2019]
372. Encyklopedia PWN, *hasło Durkheim Émile*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Durkheim-Emile;3895040.html>, [dostęp z dnia 29.06.2019]
373. Encyklopedia PWN, *hasło Pedagogika*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/pedagogika;3955414.html>, [dostęp z dnia 28.06.2019]

374. Kołodziejski W., *List Witolda Kołodziejskiego Przewodniczącego KRRiT do pani Katarzyny Hall Minister Edukacji Narodowej*, <http://www.krrit.gov.pl/wyszukiwarka/index,1.html?Scope=http%3A%2F%2Fwww.krrit.gov.pl%2F&Query=list+do+katarzyny+hall>, [dostęp 15.02.2019]
375. Kołodziejski W., *Stanowisko KRRiT o edukacji medialnej z 10 czerwca 2008r.*, <https://e-prawnik.pl/informacje/o-edukacji-medialnej.html>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
376. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, *Edukacja do korzystania z mediów*, <http://www.krrit.gov.pl/drogowskaz-medialny/edukacja-do-mediow/>, [dostęp z dnia 13.02.2019]
377. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, *Implementacja dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych*, <http://www.krrit.gov.pl/regulacje-prawne/unia-europejska/dyrektywa-medialna/>, [dostęp z dnia 19.02.2019]
378. Oficjalna strona Diecezji rzeszowskiej, <http://www.diecezja.rzeszow.pl/>, [dostęp z dnia 05.07.2019]
379. Oficjalna strona Konferencji Episkopatu Polski, <https://episkopat.pl/>, [dostęp z dnia 05.07.2019]
380. Oficjalna strona parafii farnej w Gorlicach, <https://bazylikagorlice.pl/duszpasterze/>, [dostęp z dnia 05.07.2019]
381. Oficjalna strona *Pontifical Council for Social Communications*, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/index.htm, [dostęp z dnia 16.07.2019]
382. Oficjalna strona Stolicy Świętej, <http://w2.vatican.va/content/vatican/en.html>, [dostęp z dnia 05.07.2019]
383. Oficjalna strona z orędziami na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu papieża Franciszka, <http://w2.vatican.va/content/francesco/en/messages/communications.index.html>, [dostęp z dnia 16.07.2019]
384. Oficjalna strona z orędziami na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu papieża Benedykta XVI, <http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications.index.html>, [dostęp z dnia 16.07.2019]
385. Polskie Towarzystwo Edukacji Medialnej, <http://ptem.org.pl/>, [dostęp z dnia 15.02.2019]
386. Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej, <http://www.ptks.pl/j3x/index.php/pl/>, [dostęp z dnia 15.02.2019]
387. Polskie Towarzystwo Technologii i Mediów Edukacyjnych, *Stanowisko w sprawie obecności edukacji medialnej w polskich szkołach*, <http://www.pttime.pl/8-artykuly/79-odbylo-sie-sympozjum-czlowiek-media-edukacja>, [dostęp z dnia 14.02.2019]
388. Serwis Edukacja Medialna, *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*, <https://edukacjamedialna.edu.pl/kompetencje/?level=studia&s=4&c=11&c=12&c=13>, [dostęp z dnia 13.02.2019]
389. Słownik języka polskiego, *hasło brewe*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/brewe.html>, [dostęp z dnia 10.07.2019]
390. Słownik języka polskiego, *hasło deklaracja*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/deklaracja.html>, [dostęp z dnia 10.07.2019]
391. Słownik języka polskiego, *hasło konstytucja*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/konstytucja%20.html>, [dostęp 10.07.2019]
392. Słownik języka polskiego, *hasło odpowiedzialność*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/odpowiedzialno%C5%9B%C4%87.html>, [dostęp z dnia 29.11.2019]
393. Słownik synonimów, *hasło odpowiedzialność*, <https://www.synonimy.pl/synonim/odpowiedzialno%C5%9B%C4%87/>, [dostęp z dnia 29.11.2019]
394. Strona Światowych Dni Środków Społecznego Przekazu, <http://mediadlaewangelii.pl/content.php?ContentId=60pl>, [dostęp z dnia 16.07.2019]
395. Zawadka G., *Sondaż: Co młodzi Polacy sądzą o Kościele?*, <https://www.rp.pl/Kosciol/303169900-Sondaz-Co-mlodzi-Polacy-sadza-o-Kosciele.html>, [dostęp z dnia 16.03.2021]

Opracowania:

A. Drukowane:

396. Adamowski J., *O pilnej potrzebie formalnego powołania w Polsce nauki o komunikowaniu i mediach społecznych jako dyscypliny naukowej*, „Studia Medioznawcze” nr 4(39)2009, s. 20-24
397. Adamski A., Gawroński S., Szewczyk M., *Paradygmaty i imponderabilia, czyli tożsamość dyscypliny w dobie płynnych granic*, w: *Nauki o mediach i komunikacji społecznej. Kryształizacja dyscypliny w Polsce. Tradycje, nurty, problemy, rezultaty*, red. A. Adamski, S. Gawroński, M. Szewczyk, Warszawa 2017, s. 13-14
398. Adamski A., *Kapłan i dziennikarz*, Warszawa 2008
399. Adamski A., *Ks. prof. dr hab. Antoni Lewek (1940-2010) i jego zasługi dla edukacji medialnej*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2012 nr 1, s. 118-128.
400. Adamski A., *Media narzędziem humanizacji w świetle nr. 73. Encykliki Benedykta XVI „Caritas in veritate”*, w: *Człowiek w medialnym labiryncie*, red. M. Laskowska, K. Guzek, Warszawa 2011, s. 163-174
401. Adamski A., Przywara B., Przybyło S., *The Church's attitude to the means and philosophy of communication in the 9th and 16th century: courage and trust versus escape and censorship*, „Konstantínove listy” 13(2020), s. 111-123
402. Adamski A., *Refleksja teologiczna nad naturą Kościoła rzymskokatolickiego a jego wizerunek medialny*, w: *Dialog wiary z nauką i kulturą*, red. B. Bogołębska, M. Worsowicz, Łódź 2003, s. 40-60
403. Adamski A., *Sacrum in the Digital World: The Processes of Remediation on the Example of the Liturgical Books of the Catholic Church*, w: *Remediation: Crossing Discursive Boundaries. Central European Perspective*, red. M. Pisarski, B. Suwara, Berlin-Bratysława 2019, s. 227-248
404. Adamski A., *The Church in Poland in the Mirror of the Press*, Ružomberok 2012.
405. Andrusso F., *Magisterium Kościoła. Postuga słowa*, Kraków 2000, s. 165-169. 191-1998
406. Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, Warszawa 2008, s. 103-121.126-128.194-195
407. Baranowska M., *Nietzsche o wolności jednostki czyli o niespełnionych i spełnionych marzeniach*, „Roczniki filozoficzne” tom LXIV (nr 1 – 2016), s. 93-111
408. Bendnarek J., *Multimedia w kształceniu*, Warszawa 2006, s. 224-225
409. Betlej A., *Edukacja medialna w społeczeństwie sieci*, „Edukacja – Technika – Informatyka” nr 4/22/2017, s. 311
410. Bierzyński T., *Kompendium Dokumentów Soboru Watykańskiego II*, Tarnów 2012, s. 24. 69-72
411. Bierzyński T., *Powołanie i media*, Rzeszów 2018, s. 79-100. 116
412. Bigaj M., Dębski M., *Subiektywny dobrostan i higiena cyfrowa w czasie edukacji zdalnej*, w: *Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami*, red. G. Ptaszek i in., s. 75-111
413. Błaszczak M., *O problemie relacji między filozofią a teologią. Preliminaria*, „IDEA – Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych” XXIX/1, s. 77-96
414. Bronk A., *Czy pedagogika jest nauką autonomiczną?*, w: *W trosce o integralne wychowanie*, red. M. Nowak, T. Ożóg, A. Rynio, Lublin 2003, s. 41
415. Budajczak M., *O pojęciu „odpowiedzialność” i jego okolicach*, w: *Edukacja aksjologiczna. Odpowiedzialność pedagoga*, red. K. Olbrycht, Katowice 1995, s. 51-57
416. Budzik S., *Internet i rzeczywistość wirtualna. Możliwości i granice nowych technik medialnych z teologicznego punktu widzenia*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 172-185
417. Budzik S., *Internet i rzeczywistość wirtualna. Możliwości i granice nowych technik medialnych z teologicznego punktu widzenia*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 172-185
418. Buzan T., Griffiths C., *Mapy myśli dla biznesu*, Gliwice 2014, s. 2-34

419. Chrapek J., *Świat, zbawienie i Telewizja*, Katowice 2001
420. Chyliński M., *Kompetencje informacyjne i kompetencje medialne wobec procesów zarządzania uwagą masowej publiczności*, w: „Zeszyty naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: organizacja i zarządzanie” z. 106/2017, s. 125-137
421. Ciążęła H., *Etyka odpowiedzialności (spojrzenie z perspektywy odpowiedzialności globalnej)*, „Kultura i edukacja” nr 3/2007, s. 28-29
422. Ciążęła H., *Etyka odpowiedzialności Hansa Jonasa a „trwały i zrównoważony rozwój”. Imperatywy i dylematy*, „Problemy ekorozwoju” Vol. 1 No 2/2006, s. 111
423. Cichocki S., *Wymiary kompetencji informacyjno-medialnych nauczyciela*, w: *Media elektroniczne w życiu dziecka w kontekście wartości wychowawczych oraz zagrożeń*, red. J. Izdebska, Białystok 2008, s. 160-178
424. Considine D., Horton J., Moorman G., *Teaching and Reaching the Millennial Generation Through Media Literacy*, „Journal of Adolescent & Adult Literacy” 52(6), s. 471-481
425. Cybulska M., *Odpowiedzialność kontraktowa i jej stosunek do odpowiedzialności deliktowej według k.c.*, „Palestra” 8/12(84), s. 80-81
426. Dabija D., Bejan B., Tipi N., *Generation X versus millennials Communications behaviour on social media when purchasing food versus tourism services*, „Ekonomie a Management” 21(1), s. 191-205
427. Dabner D., Calvert S., Casey A., *Szkoła projektowania graficznego. Zasady i praktyka, nowe programy i technologie*, Warszawa 2012, s. 10-30
428. Dobrołowicz S., *Mediatyzacja współczesności a procesy socjalizacji i wychowania*, „Paedagogia Christiana” 34/2014, s. 141-145
429. Domska A., *Ograniczenia wolności prasy w PRL*, „Studia prawno-ekonomiczne” t. LXXXIV, Łódź 2011, s. 79-100
430. Drozdowski R. i in., *Życie codzienne w czasach pandemii. Raport z pierwszego etapu badań*, Poznań 2020, s. 33-36
431. Dróżdż M., *Potrzeba edukacji medialnej i dziennikarskiej według ks. prof. Antoniego Lewka w duchu Magisterium Ecclesiae*, „Kultura – Media – Teologia” 2012(8) nr 1, s. 55-60
432. Drzewiecki P., *Wychowanie do korzystania z mediów jako zadanie społeczne i duszpasterskie*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2010/19, s. 41-49
433. Drzewiecki P., *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, Warszawa 2013, s. 102-104
434. Drzewiecki P., *Ks. prof. Antoni Lewek jako pedagog mediów i praktyk edukacji medialnej*, „Kultura – Media – Teologia” 2(2)2010, s. 78-85
435. Drzewiecki P., *Media aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej? Program nauczania edukacji medialnej dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych z opracowaniem metodycznym*, Otwock-Warszawa 2010, s. 10. 15-16. 41-45. 47
436. Drzewiecki P., *Teologia społeczności sieciowych. Próba konceptualizacji*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” nr 1, s. 9-20
437. Drzewiecki P., *Wychowanie do korzystania z mediów jako zadanie społeczne i duszpasterskie*, w: „Łódzkie studia Teologiczne” 2010 nr19, s. 41-50
438. Drzewiecki P., *Zadania parafii w zakresie edukacji medialnej*, w: „Łódzkie Studia Teologiczne” nr 4(23)/2014, s. 63-76
439. Dutta S., *Social Responsibility of Media and Indian Democracy*, „Global Media Journal – Indian Edition”, Summer Issue, Calcutta 2011, s. 2-3
440. Drzewiecki M., *Ewangelizacja w kulturze ponowoczesnej i medialnej*, w: „Kultura – Media – Teologia” nr 1/2010, s. 49-65
441. E. Kulczycki, M. Wendland, *O kulturalistycznej teorii komunikacji*, „Kultura – Media – Teologia” nr 16/2014, s. 9-25
442. Encyklopedia katolicka, *hasło motu proprio*, Lublin 2009, t. XIII, s. 355
443. Ferracuti S., *Cesare Lombroso (1835-1907)*, „Journal of Forensic Psychiatry” 7(1), s. 130-149

444. Furmanek M., *Media i multimedia jako środowisko edukacyjno-wychowawcze dziecka* w: *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*, t. 2, red. J. Izdebska, T. Sosnowski, Białystok 2005, s. 22
445. Furmanek W., *Wychowanie do odpowiedzialności zadaniem edukacji informacyjnej*, „Dydaktyka Informatyki” 1/2004, s. 210-218
446. Gajda J., *Media w edukacji*, Warszawa 2007, s. 127-129
447. Gajdziszewska-Dudek P., Stańczuk J., *Rodzina i media. O sile wpływu współczesnych mass mediów na przekształcenia roli i funkcji rodziny*, w: „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne” Nr 10 (1/2015), s. 137-148
448. Gajewska G., Zapeński P., *Odpowiedzialność w edukacji versus dylematy etyczne pedagogów w kreowaniu postaw jednostkowych uczniów*, „Horyzonty wychowania” Vol. 17(No. 41)/2018, s. 135-148
449. Gardocki L., *Pojęcie przestępstwa i podziały przestępstw w polskim prawie karnym*, „Annales Universitatis Mariae Curiae-Skłodowska” Vol. LX(2)2013, s. 29
450. Goban Klas T., *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa – Kraków 1999, s. 37-46, 159-160, 166-167
451. Goban-Klas T., *Cywilizacja medialna. Geneza, ewolucja, eksplozja*, Warszawa 2005, s. 191-196, 223
452. Goban-Klas T., *Emergencja nowej dyscypliny: nauki o mediach i komunikacji społecznej*, „Studia Medioznawcze” 4(39)2009, s. 14-19
453. Goban-Klas T., *Fragment recenzji książki M. Laskowskiej, K. Marcyńskiego: Sztuka Komunikacji według Franciszka. Bliżej – prościej – głębiej*, Warszawa 2016, okładka
454. Goban-Klas T., *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, „Studia Medioznawcze”, nr 2(33)2008, s. 11-19
455. Gogacz M., *Czym jest etyka zawodowa*, w: *Zagadnienie etyki zawodowej*, red. A. Andrzejuk, Warszawa 1998, s. 11-14
456. Gołębiowska I., *Odpowiedzialność w pracy nauczyciela i wychowawcy*, w: *Edukacja wychowanie odpowiedzialność. Z teorii i praktyki pedagogicznej*, red. T. Zawojska, Warszawa 2013, s. 85-96
457. Górniewicz J., *Kategorie pedagogiczne: odpowiedzialność, podmiotowość, samorealizacja, tolerancja, twórczość, wyobraźnia*, Olsztyn 1997, s. 13
458. Gralczyk A., *Konsumpcjonizm kreowany przez media i jego ocena w świetle nauki Kościoła*, mps UKSW 2012
459. Granat A., *Postulatywne wartości mediów*, w: *Media a wartości. Człowiek w mediach*, red. M. Gabryś-Sławińska, K. Pilipiuk, Biała Podlaska 2016, s. 246-271
460. Guerrero M., Márquez-Ramírez M., *The "Captured-liberal" Model: Media Systems, Journalism and Communication Policies in Latin America*, „The International Journal of Hispanic Media” Vol. 7, Lubbock 2014, s. 4
461. Gurnik G., *Międzykulturowy kontekst wychowania do odpowiedzialności*, w: *Edukacja wychowanie odpowiedzialność. Z teorii i praktyki pedagogicznej*, red. T. Zawojska, Warszawa 2013, s. 27-38
462. Guzek D., *Mediatyzacja religii. Analiza pojęcia*, w: *Przestrzenie komunikacji. Technika język kultura*, red. E. Borkowska, A. Pogorzelska-Kliks, B. Wojewoda, Gliwice, 2015, s. 73-76
463. Hallin D., Mancini P., *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*, Cambridge 2004, s. 11
464. Halpern P., *Media Dependency and Political Perceptions in an Authoritarian Political System*, „Journal of Communication” Vol 44(4), Oxford 1994, s. 39-52
465. Hegel G., *Elements of the Philosophy of Right*, Cambridge 2003, s. 143-146
466. Hjarvard S., *The Mediatization of Religion. A Theory of the Media as an Agent of Religious Change*, Stockholm - Sigtuna - Uppsala 2006
467. Hjarvard S., *The mediatization of religion: A theory of the media as agents of religious change*, „Northern Lights” 6(1)2008, s. 9-26

468. Hjarvard S., *Three Forms of Mediatized Religion. Changing the Public Face of Religion*, w: *Mediatization and Religion. Nordic Perspectives*, red. S. Hjarvard, M. Lövheim, Göteborg 2012, s. 21-44
469. Hoppe H., *A Theory of Socialism and Capitalism*, Auburn 2010, s. 17-30
470. Iwaniec W., Kloch J., *Informatyka w służbie Kościołowi. Możliwości zastosowania komputerów w kurii diecezjalnej, seminarium duchownym oraz w parafiach*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 140-149
471. Izdebska J., *Dzieciństwo medialne współczesnych dzieci – teoretyczne i metodologiczne przesłanki badań*, w: *Dziecko w świecie wiedzy, informacji i komunikacji*, red. S. Juszczak, I. Polewczyk, Toruń 2006, s. 168
472. Jabłonowski M., Jakubowski W., *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, „*Studia Medioznawcze*” 2014/4(59), s. 19
473. Jabłonowski M., *Okiem historyka*, „*Studia Medioznawcze*”, nr 4(39)2009, s. 25-34
474. Jaffee D., *Asynchronous Learning: Technology and Pedagogical Strategy In a Distance Learning Course*, „*Teaching Sociology*” Vol. 25 No. 4 (Oct. 1997), s. 262-277
475. Jagodziński M., *Kościół a demokracja*, „*Teologia w Polsce*” 2/2011, s. 275-278
476. Jarosławska-Sobór S., *Rozprawa doktorska. Odpowiedzialna kopalnia. Społeczna Odpowiedzialność Biznesu w polskim górnictwie węgla kamiennego – studium socjologiczne*, Katowice 2014, s. 42-142
477. Jonas H., *Zasada odpowiedzialności. Etyka dla cywilizacji technologicznej*, Kraków 1999, s. 233
478. Jurzysta K., *The pedagogy of culture in the system of contemporary education*, „*Journal of modern science*” tom 4/35/2017, s. 11-32
479. Juszczak S., *Kształcenie na odległość elementem powszechnej edukacji medialnej w społeczeństwie informacyjnym*, w: *Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*, red. S. Juszczak, Toruń 2002, s. 31-45
480. Kadłubek Z., *Kanony i moralny rozwój*, „*Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*” z. XIV/2014, s. 172
481. Kamiński R., *Reforma papieskich instytucji do spraw komunikacji społecznej*, „*Prawo Kanoniczne*” nr 2/2017, s. 35-52
482. Kant I., *Metafizyka moralności*, Warszawa 2019, s. 287-363
483. Karaskiewicz K., *List siódmy Johanna Gottlieba Fichtego i etyka wolnomularza. Cz.1*, „*Ars Regia*” 11/18, s. 65
484. Karmolińska-Jagodzik E., *Komunikacja międzypokoleniowa – rozważania wokół różnic kulturowych*, „*Studia edukacyjne*” nr 2/2012, s. 191-193
485. Karp H., *Dziennikarz w systemie mediów totalitarnych Polski Ludowej*, „*Media – Kultura – Społeczeństwo*” nr 9-10, Toruń 2014-2015, s. 51-60
486. Kawka M., *Blog jako gatunek dziennikarski*, w: *Internetowe gatunki dziennikarskie*, red. K. Wolny-Zmorzyński, W. Furman, Warszawa 2000, s. 61-69
487. Keller J., *Katolicyzm*, w: *Zarys dziejów religii*, red. J. Keller, W. Kotański, W. Tyloch, B. Kupis, Warszawa 1986, s. 628-688
488. Kietliński K., *Religijne determinanty działalności gospodarczej w perspektywie czterech wielkich religii: judaizmu, buddyzmu, chrześcijaństwa i islamu*, „*Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*”, nr 8/2006, s. 43-59
489. Kirillova N., *Evolution of Media Culture in the Context of McLuhan's Typology: History, Reality, Prospects*, „*Global Media Journal*” vol. 14/2016, s. 1-8
490. Kisiel R., *Wokół encyklik Jana Pawła II*, „*Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne*” r. I/nr I/2002, s. 127
491. Kloch J., *Internet a duszpasterstwo: filozofia umiaru*, w: „*Więź*” t. 2(2001)
492. Kloch J., *Internet w Kościele, Kościół w Internecie*, w: *Nauki o mediach i komunikacji społecznej. Krystalizacja dyscypliny w Polsce. Tradycje, nurty, problemy, rezultaty*, red. A. Adamski, S. Gawroński, M. Szewczyk, s. 461-472
493. Kloch J., *Kościół blogujący. Jak wykorzystać blog w misji Kościoła?*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 214-227

494. Koltay T., *The media and the literacies: media literacy, information, literacy, digital literacy*, „Media, Culture & Society” 33(2), s. 211-221
495. Kołakowski L., *Pochwała niekonsekwencji, Pisma rozproszone z lat 1955-1968*, t.2, Warszawa 1989, s. 87
496. Kominarec I., *Pedagogika ogólna. Podstawowe zagadnienia*, Częstochowa 2009, s. 30-33
497. Kossecki J., *Metacybernetyka*, Warszawa 2015, s. 73-78
498. Kościelska M., *Sens odpowiedzialności*, Kraków 2007, s. 15.18-19.24
499. Kowalewski M., *Mały słownik teologiczny*, Poznań – Warszawa – Lublin 1959, s. 117
500. Kozłowska A., *Oddziaływanie mass mediów*, Warszawa 2006, s. 147-186
501. Krause A., *Teoretyczne inspiracje pedagogiki specjalnej – pedagogika krytyczna*, „Studia edukacyjne” nr 25/2013, s. 7-16
502. Królikowski M., Zawłocki R., *Prawo karne*, Warszawa 2018, s. 4-5
503. Krześcińska-Żach B., *Edukacja medialna dziecka w rodzinie – wybrane aspekty*, w: *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa, t. 1: Telewizja i inne mass media w życiu dziecka – wyzwaniem dla edukacji medialnej*, red. J. Izdebska, T. Sosnowski, Białystok 2005, s. 54-59
504. Kumor B., *Historia Kościoła*, Lublin 2002, t.5, s. 13-15
505. Kunicka M., *Wychowanie a etyka odpowiedzialności*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” t. 18, nr 3(71), s. 61-65
506. Kunowski S., *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 2004, s. 39
507. Kwarcińska A., *Corporate Social Responsibility jako zobowiązanie moralne biznesu*, „Współczesne problemy ekonomiczne” nr 10/2015, s. 157-165
508. Kwieciński Z., *Odpowiedzialność jako składnik kompetencji pedagogicznej*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” nr 1(01)/1998, s. 9-15
509. Laska E., *Dzieciństwo w świecie mediów – szanse i zagrożenia*, w: *Dziecko w świecie wiedzy, informacji i komunikacji*, red. S. Juszczak, I. Polewczyk, Toruń 2006, s. 118
510. Laskowska M., Marcyński K., *Audiovisual media in the context of communicative and ethical competences – media theology approach*, w: „Communication Today” nr 2(6)/2015, s. 5-19
511. Laskowska M., Marcyński K., *Komunikacja społeczna według Benedykta XVI*, Kraków 2016, s. 5-10
512. Laskowska M., Marcyński K., *Sztuka Komunikacji według Franciszka. Bliżej – prościej – głębiej*, Warszawa 2016, s. 5-10
513. Laskowska M., *Media i teologia. Kierunki badań teologicznych w ujęciu Magisterium Kościoła*, „Teologia Praktyczna” 14(2014), s. 137-158
514. Legutko J., „*Kochać życie piękne i młode*” – marksistowska i eugeniczna pedagogika Władysława Spasowskiego, „Paedagogia Christiana” 1/39 (2017), s. 91-112
515. Lepa A., *Być dziennikarzem to służyć człowiekowi*, w: „Zeszyty Dziennikarskie” 1(2001), s. 9-17
516. Lepa A., *Dlaczego w Polsce jest potrzebny dziennik katolicki?*, w: *Dziennik katolicki czynnikiem rozwoju społeczeństwa polskiego*, red. L. Dyczewski, Warszawa 1996, s. 7-17
517. Lepa A., *Zadania mediów w ewangelizacji*, „Niedziela” 4/2016, s. 14-15
518. Lewek A., *Media i dziennikarstwo w nauczaniu Jana Pawła II (oprac.)*, Warszawa 2008
519. Lewek A., *Media i dziennikarstwo w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2008, s. 5-14
520. Lewek A., *Nowa Ewangelizacja w duchu Soboru Watykańskiego II*, t. 2, Katowice 1995, s. 113-114
521. Lewek A., *Polskie Stowarzyszenie Edukacji Medialnej i Dziennikarskiej im. Jana Pawła II: dokumentacja powstania i organizacji*, Warszawa 2009
522. Lewicka-Strzelecka A., *Standardy społecznej odpowiedzialności małego biznesu. Analiza porównawcza firm polskich i brytyjskich*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” vol. 11/nr 1(2008), s. 159-170
523. Lisowska-Magdziarz M., *Edukacja medialna. Pytania, postulaty, program badawczy*, „Zeszyty Prasoznawcze” R. LV nr 4(212), Kraków 2012, s. 134-150

524. Lisowska-Magdziarz M., *Edukacja medialna. Pytania, postulaty, program badawczy*, „Zeszyty Prasoznawcze” R. LV nr 4(212), s. 134-150
525. Lubiński D., *Ład moralny w świecie mediów w nauczaniu Benedykta XVI*, „Łódzkie Studia Teologiczne” nr 20/2011, s. 225-234
526. Łęcicki G., *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2013, s. 60. 69
527. Łęcicki G., Butkiewicz M., Drzewiecki P., Jaszewska D., *Film w perspektywie teologii mediów i edukacji medialnej*, Warszawa 2017
528. Łęcicki G., *Edukacja medialna jako istotna cecha nowoczesnego społeczeństwa*, w: „Kultura – Media – Teologia” 2010 nr 3, s. 70-80
529. Łęcicki G., *Edukacja medialna w służbie katechezy*, „Kultura – Media – Teologia” 4/2011, Warszawa 2011, s. 72-81
530. Łęcicki G., *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2012
531. Łęcicki G., *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2013
532. Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 2001, s. 217-250
533. Malec A., *O pojęciu odpowiedzialności prawnej*, „Przegląd filozoficzny – Nowa Seria” Nr 2(82)2012, s. 220
534. Marcyński K., *Aplikacje mobilne jako nowa forma komunikacji społecznej i religijnej*, w: „Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne” 15(2016), s. 67-84
535. Marcyński K., *Stosowanie metafor jako wyraz kompetencji komunikacyjnej u wybranych pisarzy wczesnochrześcijańskich*, w: „Collectanea Theologica” 86(2016) nr 3, s. 147-169
536. Mariański J., *Religia i religijność w zsekularyzowanych społeczeństwach*, „Zeszyty Naukowe KUL” nr 4(236)2016, s. 3-26
537. Mariański J., *Spółczesność bez orientacji i sensu*, w: *Socjologia czasu, kultury i ubóstwa. Księga jubileuszowa dla profesor Elżbiety Tarkowskiej*, red. K. Górniak i in., Warszawa 2015, s. 185-191
538. Mazur M., *Motywowanie pracowników jako istotny element zarządzania organizacją*, „Nauki społeczne” 2(8) 2013, s. 168
539. Mazurkiewicz M., *Jednostka a Absolut w filozofii Sörena Kierkegaarda*, „Studia Redemptorystowskie” nr 3/2005, s. 97-119
540. McGrath S.K., Whitty S.J., *Accountability and responsibility defined*, „International Journal of Managing Projects in Business” tom 11(3) 2018, s. 696
541. McLuhan M., Fiore. Q., *The Medium is the Massage*, New York 1967, s. 261
542. McLuhan M., *Understanding Media: The Extensions of Man*, New York 1964, s. 7
543. McQuail D., *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2019, s. 39-40. 197. 448-454
544. Michaelsen M., Glasius M., *Authoritarian Practices in Digital Age*, „International Journal of Communication” 12(2018), s. 3788-3794
545. Miszczuk R., *Zakres kompetencji współczesnego nauczyciela w kontekście reformy systemu edukacji*, w: *Teraźniejszość i przyszłość*, red. Z. Bartkiewicz, M. Kowaluk, M. Samujło, Lublin 2007, s. 66-73
546. Misztal W., *Bóg i mass media w orędziach papieża Benedykta XVI na Światowe Dni Środków społecznego Przekazu*, „Analecta Cracoviensia” nr 48/2016, s. 107-123
547. Molesztak A., *Wychowanie do odpowiedzialności*, w: *Wychowanie chrześcijańskie: między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007, s. 417-431
548. Moskal P., *Pytanie o istotę religii i jej miejsce w kulturze*, „Roczniki kulturoznawcze” t.1/2010, s. 83-94
549. Muc A., *Cenzura uprzednia w prawodawstwie kościelnym – zarys problematyki*, „Bibliotheca Nostra: śląski kwartalnik naukowy” nr 2/2013, s. 39

550. Murawska-Najmiec E., *Edukacja medialna w Polsce: krajowe podejście instytucjonalne w kontekście polityki europejskiej oraz dorobku społeczności i organizacji międzynarodowych*, w: *O potrzebie edukacji medialnej w Polsce*, red. M. Federowicz, S. Ratajski, Warszawa 2015, s. 438-444
551. Musielak Ł., *Między etyką a socjologią jest utopia. Odpowiedzialność jako fundament socjologii Zygmunta Baumana*, „Studia Socjologiczne” 2/2012(205), s. 138
552. Musioł M., *Kompetencje rodziców w procesach wychowania i edukacji dzieci w aspekcie przygotowania ich do życia w społeczeństwie informacyjnym*, w: *Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*, red. S. Juszczak, Toruń 2002, s. 237-245
553. Naidu S., *Recalibrating existing choreographies for open and flexible learning*, „Distance Education” 2018 VOL. 39 NO. 4, s. 437-440
554. Napiórkowski S., *Jak uprawiać teologię*, Wrocław 1996, s. 147-149. 157-158
555. Niećko-Bukowska B., *Perspektywy ujęcia odpowiedzialności*, „Investigationes Linguisticae” vol. XVI(2008), s. 131
556. Niewęłowski J., *Antypedagogika wobec pedagogiki*, „Seminare” 11/1995, s. 135-147
557. Niewiadomski J., *Retoryka „kryzysu wiary” – postawy Kościoła na Zachodzie*, „Teologia praktyczna” t. 14/2013, s. 44-46
558. Nowak M., *Instytucjonalizm w socjologii i ekonomii*, „Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny” z.1/2004, s. 189-204
559. Nowak P., *Formy Public Relations*, w: *Współczesny marketing. Skuteczna komunikacja i promocja. Podręcznik dla studentów specjalności Komunikacja urzędowa i biznesowa*, red. D. Filar, Lublin 2012, s. 335-354
560. Nowakowski P., *Banalizacja nadprzyrodzoności w kolorowych pismach dla młodzieży*, „Horyzonty wychowania” 9/2006, s. 262-272
561. Nowicka E., *Rola rodziców i nauczycieli w edukacji medialnej*, „Dyskursy młodych andragogów” 16/2015, Zielona Góra 2015, s. 203-216
562. Obacz P., *Jak być wolnym. Myśl Carla R. Rogersa i Isaiaha Berlina*, „Phaenomena” t.12/2015, s. 16
563. Ogonowska A., *Kompetencje medialne i informacyjne: wybrane modelowe ujęcia i koncepcje*, „Zeszyty Prasoznawcze” t. 58, nr 1(221)2015, s. 78
564. Ogonowska A., Ptaszek G., *Edukacja medialna w dobie współczesnych zmian kulturowych, społecznych i technologicznych*, Kraków 2016, s. 7-18
565. Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2001, s. 285
566. Olbrycht K., *Współczesne obszary pedagogiki chrześcijańskiej*, „Paedagogia Christiana” 1/31 (2013), s. 121-135
567. Orlicki M., *Problematyka odpowiedzialności organu odszkodowawczego*, „Zeszyty Prawnicze” 4/2, s. 155
568. Osmańska-Furmanek W., *Człowiek w medialnej przestrzeni edukacyjnej – alokacje czasowe i przestrzenne*, w: *Edukacja medialna – teksty i preteksty*, red. I. Borkowski, Wrocław 2005, s. 24-25
569. Pater D., *Współczesne media a relacje w rodzinie*, w: „Kultura – Media – Teologia” 2015 nr 21, s. 23-38
570. Peszko K., *Popularność mediów społecznościowych wśród różnych generacji*, „Marketing i Zarządzanie” nr4(45) 2016, s. 361-370
571. Pichola I., *Raportowanie i ocena społecznej odpowiedzialności*, w: *Biznes, etyka, odpowiedzialność*, red. W. Gasparski, Warszawa 2019, s. 394-412
572. Picht G., *Pojęcie odpowiedzialności*, Warszawa 1981, s. 232-3
573. Planas E., *Sieć informatyczna dla wspólnoty Kościoła*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 186-191
574. Pokorna-Ignatowicz K., *Antyunijne imperium ojca Rydzyka. Od Radia Maryja do Telewizji Trwam*, „Studia Medioznawcze” 5(15)2004, s. 191-208
575. Pokorna-Ignatowicz K., *Instrukcja duszpasterska Communio et progressio o środkach społecznego przekazu. Refleksje w trzydziestą rocznicę jej przyjęcia*, „Zeszyty Prasoznawcze” r. XLIII/nr 3-4/2000, s. 159-160

576. Pokorna-Ignatowicz K., *Kościół w świecie mediów. Historia – dokumenty – dylematy*, Kraków 2002, s. 5-6. 49. 89
577. Pokorna-Ignatowicz K., *Odpowiedzialna wolność „czwartej władzy” w katolickiej doktrynie medialnej*, „Państwo i Społeczeństwo” 1(2006), s. 161-177
578. Popiel B., *Wykorzystanie nowych mediów w szkolnej edukacji medialnej (rekonesans)*, „Edukacja humanistyczne” nr 2(31) 2014, s. 53
579. Przybyła J., *Zygmunta Freuda koncepcja nieświadomego*, „Psychoterapia” 2(149) 2019, s. 17-27
580. Przybyła W., Ratalewska M., *Poradnik dla projektujących kursy e-learningowe*, Warszawa 2012, s. 59-62
581. Przybyło S., *Odpowiedzialność a wolność w myśli ks. Józefa Tischnera*, w: *Społeczeństwo odpowiedzialne? O aspektach odpowiedzialności w życiu społecznym jednostek*, red. K. Cikała, W. Zieliński, Kraków 2015, s. 7-17
582. Przybysz M., *Kościół w social media. Komunikacja instytucji eklezjalnych w mediach społecznościowych w perspektywie medioznawczej i teologicznej*, „Kultura Media Teologia” nr 35(2018), s. 140-167
583. Przybysz M., *Obieg informacji w Kościele*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, s. 36-46
584. Pszczołowski T., *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Wrocław 1978, s. 86
585. Ratajski S., *Wprowadzenie*, w: *O potrzebie edukacji medialnej w Polsce*, red. M. Federowicz, S. Ratajski, Warszawa 2015, s. 17-23
586. Ravasi G., *Kościół i blog – wspaniałe narzędzie ewangelizacji*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 228-237
587. Rodek V., *Poczucie odpowiedzialności a aktywność autoedukacyjna studentów*, Warszawa 2016, s. 40-41
588. Rostowski J., *Rola cech osobowości w zachowaniach organizacyjnych*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Psychologica” 5/2001, s. 8
589. Ruman J., *Na froncie totalitarnego państwa. O dziennikarstwie i dziennikarzach peerelu ze Sławomirem Cenckiewiczem i Danielem Wicentym rozmawia Jan M. Ruman*, „Biuletyn IPN” nr 12(83), Warszawa 2007, s. 8-13
590. Sabahudin Hadźialić, *Social media and social innovation*, „Cognitive Science – New Media – Education” Vol.2 - 1/2017, Toruń 2017, s. 33-55
591. Salzman T., Lawler M., *Pope Francis and the Transformation of Health Care Ethics*, Georgetown 2021, s. 1-24
592. Selejda R., *Formacja kandydatów do kapłaństwa w świetle nowego Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, „Collectanea Theologica” nr3/87/2017, s. 97-133
593. Siebert F., Peterson T., Schramm W., *Four theories of the press*, Urbana and Chicago 1956, s. 9. 39. 73. 105
594. Siemieniecki B., *Pojęcie, cele i przedmiot pedagogiki medialnej*, w: *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki*, red. B. Siemieniecki, Warszawa 2007, t. 1, s. 140-148
595. Siezieniewska K., *Zawód dziennikarza w obliczu konwergencji mediów*, mps UW 2014, s. 253-318
596. Skrzypczak J., Balczyńska-Kosman A., *Popularna encyklopedia mass mediów*, Poznań 1999, s. 249
597. Skuczyński P., *Problem zakresu odpowiedzialności moralnej profesjonalistów i jego zastosowania w etyce prawniczej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica” 74/2015, s. 21-39
598. Smolak M., *O odpowiedzialności materialnej u Arystotelesa*, „Analiza i Egzystencja” 41(2018), s. 43-57
599. Smoleń J., *Manipulacja w środkach społecznego przekazu w świetle Magisterium Ecclesiae*, mps KUL 2004
600. Sobczak B., *Kształcenie dziennikarzy. Wyzwania, koncepcje, metody*, „Polonistyka. Innowacje” nr 4/2016, s.31-44

601. Sobczak J., *Cenzura polityczna wobec karykatury. Doświadczenia francuskie II połowy XVIII i pierwszej połowy XIX wieku. Przyczynek do walki o wolność słowa*, „Czasopismo prawno-historyczne” t. LXIX/z. 2/2017, s. 284
602. Sołga P., *Kościół katolicki wobec Internetu. Zarys problematyki w ujęciu historycznym*, „Res Gestae. Czasopismo historyczne” 2016(2), s. 145-161
603. Soniewicka M., *W poszukiwaniu źródeł powinności. Etyka obowiązku i etyka odpowiedzialności wobec problemu autorytetu*, w: *W świecie powinności*, red. B. Brożek i in., Kraków 2013, s. 125
604. Sosnowski T., *Media elektroniczne w rodzinie – jako obszar zainteresowań pedagogiki społecznej*, w: *Pedagogika społeczna*, red. T. Pilich, I. Lepalczyk, Warszawa 1995, s. 360
605. Stachowska E., *Mediatyzacja religii w Polsce. Wybrane aspekty w kontekście koncepcji S. Hjarvarda*, „Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne” 21/2017, s. 42
606. Steiner G., *Rzeczywiste obecności*, Gdańsk 1997, s. 77
607. Stępkowski D., *Pedagogika i religia u Sergiusza Hessena*, „Seminare” t.28/2010, s. 183-199
608. Strawson G., *O niemożliwości całkowitej odpowiedzialności moralnej*, „Roczniki filozoficzne” t. LXV nr 1/2017, s. 109-129
609. Strykowski W., Kąkolewicz M., Ubermanowicz S., *Kompetencje nauczycieli edukacji medialnej*, „Neodidagmata” 29/30, s. 55-75
610. Styczeń T., *Etyka*, w: *Leksykon filozofii klasycznej*, red. J. Herbut, Lublin 1997, s. 176-180
611. Suchodolski B., *Pedagogika. Podręcznik dla kandydatów na nauczycieli*, Warszawa 1985, s. 12
612. Sułek I., *Środki komunikacji społecznej w posłannictwie Kościoła lokalnego w świetle dokumentów Konferencji Episkopatu Włoch*, mps KUL 2011
613. Szempruch J., *Nauczyciel w zmieniającej się szkole: funkcjonowanie i rozwój zawodu*, Rzeszów 2001, s. 14-15
614. Szulich-Kałuża J., *Spoleczne uwarunkowania edukacji medialnej w rodzinie*, „Journal of modern science” tom1/28 2016, s. 353-368
615. Śliwerski B., *Nauki o wychowaniu wobec wyzwań postmodernizmu*, „Chowanna” 1/2003, s. 9-18
616. Tanaś M., *Klasyfikacja, cechy i etapy rozwoju mediów jako środków dydaktycznych*, w: *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki*, red. B. Siemieniecki, Warszawa 2007, t. 1, s. 152-165
617. Tobiasz M., Szymański W., *Content marketing. Współczesny poradnik po marketingu treści*, Rzeszów 2016, s. 12-35
618. Turoś L., *Pedagogika ogólna, subdyscypliny i nauki pomocnicze*, Warszawa 2003, s. 91-95
619. Umiński G., *Diecezjalne strony internetowe w Polsce narzędziem nowej ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej w świetle nauczania Kościoła powszechnego i badań własnych*, mps KUL 2015
620. Walczak A., *Media w edukacji współczesnego człowieka*, w: „Poradnik Bibliotekarza” 2003 nr 1, s. 12
621. Walker C., *The Authoritarian Threat*, „Journal of Democracy” Vol 27(1), Baltimore 2016, s. 49-63
622. Waller B., *Odpowiedzialność i Ja, które siebie stwarza*, w: *Postanowienie i odpowiedzialność moralna*, red. J. Hołówka, Warszawa 1997, s. 213
623. Walter N., *Mamy (za) duży wybór – jak nie zgubić się wśród narzędzi cyfrowych?*, w: *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele*, red. J. Pyżalski, Warszawa 2020, s. 51-58
624. Waresa M., *Zadania mediów w ujęciu Benedykta XVI na podstawie analizy zawartości orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu (2006-2013)*, „Łódzkie Studia Teologiczne” nr 28/2019, s. 171-190

625. Warzywoda-Kruszyńska W., *Inwestowanie w dzieci. Przegląd stanowisk*, w: *Socjologia czasu, kultury i ubóstwa. Księga jubileuszowa dla profesor Elżbiety Tarkowskiej*, red. K. Górniak i in., Warszawa 2015, s. 266-268
626. Waszkiewicz-Raviv A., *Edukacja medialna w świetle debaty nad tożsamością nauki o mediach. Dotychczasowe paradygmaty a neuropoznawcza ścieżka metodologiczna*, „*Studia Medioznawcze*”, nr 3(62)/2015, s. 20
627. Watling S., *Digital exclusion: coming out from behind closed doors*, „*Disability & Society*” Vol. 26(2011), s. 491-495
628. Wawrzenicki R., *Etapy formowania się Ewangelii*, Odra 1997, s. 3-4
629. Wenta W., *Samouctwo informacyjne jako metoda studiowania w świecie ponowoczesnym*, w: *Współczesna technologia informacyjna i edukacja medialna*, red. T. Lewowicki, B. Simienicki, Toruń 2004, s. 531-541
630. Wielebski T., *Teologia pastoralna i duszpasterstwo w służbie ewangelizacji*, w: *Media w duszpasterstwie*, red. M. Przybysz, T. Wielebski, Warszawa 2014, s. 43-82
631. Wilczyńska A., *Nauki o mediach oraz nauki o poznaniu i komunikacji społecznej z perspektywy nauk o obronności*, „*Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*” nr 2/2012, s. 161-170
632. Wilk T., *Oswajanie przestrzeni czyli o odpowiedzialności jako kategorii rewitalizującej przestrzeń życia społecznego*, „*Pedagogika społeczna*” nr 3(61)/2016, s. 125-143
633. Wojciechowski B., *Interkulturowe prawo karne. Filozoficzne podstawy karania w wielokulturowych społeczeństwach demokratycznych*, Toruń 2009, s. 304
634. Wojciechowski P., *Z problematyki odpowiedzialności administracyjnej i karnej w prawie żywnościowym*, „*Przegląd prawa rolnego*” Nr 1(8)2011, s. 68
635. Wojewoda M., *Etyka odpowiedzialności a technika medyczna.*, „*Medical Robotics Reports*” 4/2015, s. 79
636. Wojtyła K., *Osoba i czyn*, Kraków 1969, s. 178
637. Yilmaz R., Özkoçak L., *Reception of social media in the generations X, Y and baby boomers*, odczyt z międzynarodowej konferencji o komunikacji z Jakarty z 22-23.11.2010
638. Zaręba A., *Wolność i egzystencja w filozofii Jean-Paul Sartre'a*, „*Edukacja filozoficzna*” Vol. 60/2015, s. 149-162
639. Zarzecki L., *Teoretyczne podstawy wychowania. Teoria i praktyka w zarysie*, Jelenia Góra 2012, s. 11, 46-47
640. Złamańska A., *Rola rodziny w edukacji medialnej dzieci w świetle nauczania Kościoła*, mps KUL 2007
641. Żebrowski J., *Etyczne i aksjologiczne aspekty wychowania do odpowiedzialności*, „*Studia Gdańskie*” t. 7/2010, s. 73
642. Żmudziński M., *Nauczanie „ex cathedra” w pontyfikacie Jana Pawła II*, „*Studia Elbląskie*” nr 7/2006, s. 126-129
643. Żylicz P., *Psychologia i religia, cz. I: analiza wybranych zależności*, „*Studia Philosophiae Christianae*” 29(1993)1, s. 101-114

B. Strony internetowe:

644. Agregator blackboard, <https://www.blackboard.com/index.html>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
645. Agregator MOOC, <https://www.mooc-list.com/>, [dostęp z dnia 12.02.2019]
646. Agregator Moodle, <https://moodle.org/?lang=pl>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
647. Berg G., Simonson M., *Distance learning*. „*Encyclopaedia Britannica*”, <https://www.britannica.com/topic/distance-learning>, [dostęp 20.02.2019]
648. Buchner A., Wierzbicka M., *Edukacja zdalna w czasie pandemii*, https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/11/Raport_Edukacja-zdalna-w-czasie-pandemii.-Edycja-II.pdf, [dostęp z dnia 20.12.2020]
649. Buckingham D., *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*, https://www.researchgate.net/publication/242298855_Chapter_Three_of_Media_Education_Literacy_Learning_and_Contemporary_Culture, [dostęp z dnia 20.02.2019]

650. Churska A., *Propozycja realizacji ścieżki edukacji czytelniczej i medialnej*, http://interklasa.pl/portal/dokumenty/iwsz18/BE/ania_www/propozycja.html, [dostęp z dnia 20.02.2019]
651. Culkin J., *An Analysis and Rationale – Introduction to doctoral dissertation*, <http://www.medialit.org/reading-room/why-study-media-thoughts-john-culkin>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
652. Czapliński P. i in., *Raport Edukacja. Między pandemią Covid-119 a edukacją przyszłości*, <https://oees.pl/wp-content/uploads/2020/08/Raport-edukacja.pdf>, [dostęp z dnia 20.12.2020]
653. Definicja MOOC, <https://www.mooc-list.com/about-frequently-asked-questions-faqs>, [dostęp z dnia 12.02.2019]
654. Depo W., *Środki społecznego przekazu – nowa ambona Kościoła*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/depo/niedziela201303_media.html, [dostęp z dnia 17.07.2019]
655. Dijk J. van, *Fotograficzna towarzyskość*, w: *Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze. Raport Centrum Badań na Kulturą Popularną SWPS*, red. M. Filiczak i in., http://katalog.edukacjamedialna.edu.pl/bazawiedzy/raport_mlodziimedia/, [dostęp z dnia 19.02.2019]
656. Drzewiecki P., *Edukacja medialna definicja*, <http://presscafe.eu/edukacja-medialna-definicja/>, [dostęp z dnia 14.12.2018]
657. Drzewiecki P., *Edukacja medialna. Prezentacja multimedialna. Slajd 18*, <https://www.slideshare.net/drzewiecki/edukacja-medialna-76712548>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
658. Filiciak M., *Młodzi, media i kultura*, <https://www.dwutygodnik.com/arttykul/970-mlodzi-media-i-kultura.html>, [dostęp z dnia 19.02.2019]
659. Filiciak M., *Umiejętności niezbędne uczestnikowi współczesnej kultury*, <https://kultura20.blog.polityka.pl/2006/10/24/umiejtnosci-niezbedne-uczestnikowi-wspolczesnej-kultury/>, [dostęp z dnia 13.02.2019]
660. Frania M., *Znaczenie szkolnej edukacji medialnej w kontekście rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy*, „Chowanna” 2/2012 s. 301-312, <http://bazhum.muzhp.pl/czasopismo/366/?idvol=8087>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
661. Fundacja Dobre Media Nowej Ewangelizacji, *Oficjalna strona www FDMNE*, <http://www.dobremedia.org/>, [dostęp z dnia 15.02.2019]
662. Gerhardt M., *Liberal Visions of the Freedom of the Press*, <https://scholarship.law.wm.edu/facpubs/1625>, [dostęp z dnia 27.07.2019]
663. Gnyp A, Kubicka S., Roszkowska D., *Medialna podróż w krainę książki i informacji – program rozwoju kultury czytelniczej i medialnej wśród dzieci i młodzieży Biblioteki Pedagogicznej w Piotrkowie Trybunalskim*, „Warsztaty Bibliotekarskie” 2006 nr 3/4, <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2006/3-4/060304.htm>, [dostęp z dnia 22.02.2019]
664. Haratyk P., *O edukacji medialnej*, <http://polskalab.e.org.pl/portfolio/o-edukacji-medialnej-arttykul-pauliny-haratyk/>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
665. Huguier M., *Involving the Media in Media Education*, <http://www.medialit.org/reading-room/involving-media-media-education>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
666. Jörg M. von, *How the different Generations use media differently*, <https://www.engarde.net/media-usage-generation-x-y-z/>, [dostęp z dnia 23.02.2019]
667. Joseph B., *Pope Francis becomes moral guide to inclusive capitalism*, <https://www.ucanews.com/news/pope-francis-becomes-moral-guide-to-inclusive-capitalism/90705#>, [dostęp z dnia 16.03.2021]
668. Kasowski R., *Streszczenie pracy doktorskiej „Edukacja medialna w wyższych seminariach duchownych w Polsce po roku 1992”*, <https://teologia.uksw.edu.pl/sites/default/files/streszczenie%20pracy-%20ks.%20Ronald%20Kasowski.pdf>, [dostęp z dnia 20.12.2020]
669. Katz N., *Teens and smartphones: the good, the Bad, and the ugly*, <https://www.socialmoms.com/know/tech/teens-and-smartphones-the-good-the-bad-and-the-ugly/>, [dostęp z dnia 19.02.2019]

670. Krajewski M., *Stan czuwania*, w: *Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze. Raport Centrum Badań na Kulturę Popularną SWPS*, red. M. Filiczak i in., http://katalog.edukacjamedialna.edu.pl/bazawiedzy/raport_mlodziimedia/, [dostęp z dnia 19.02.2019]
671. Krawczuk A., *Edukacja czytelnicza i medialna w szkołach ponadgimnazjalnych*, <http://www.ebib.pl/2001/27/krawczuk.html>, [dostęp z dnia 22.02.2019]
672. Lamb C., *Francis bolsters papacy's moral authority on world stage*, <https://www.chicagocatholic.com/vatican/-/article/2020/07/08/francis-bolsters-papacy-s-moral-authority-on-world-stage>, [dostęp z dnia 16.03.2021]
673. Landrum A., Vasquez R., *Polarized U.S. publics, Pope Francis, and cli mate change: Reviewing the studiem and data collected around the 2015 Papal Encyclical*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/wcc.674>, [dostęp z dnia 16.03.2021]
674. Littlefield J., *The Difference Between Synchronous and Asynchronous Distance Learning*, <https://www.thoughtco.com/synchronous-distance-learning-asynchronous-distance-learning-1097959>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
675. Logan R., *Understanding Man: The Extensions of Digital Media*, https://www.researchgate.net/publication/313601251_Understanding_Man_The_Extensions_of_Digital_Media#fullTextFileContent, [dostęp z dnia 05.10.2020]
676. Lyon A., Gustafson C., Manuel P., *Pope Francis as a Global Actor: Where Politics and Theology Meet*, https://www.researchgate.net/publication/323013772_Pope_Francis_as_a_Global_Actor_Where_Politics_and_Theology_Meet, [dostęp z dnia 16.03.2021]
677. Majchrzyk Ł., *Raport: OMG! Czyli jak mówić do polskich milenialsów*, <https://mobirank.pl/2014/11/26/raport-omg-czyli-jak-mowic-do-polskich-milenialsow/>, [dostęp z dnia 22.02.2019]
678. Moody K., *John Culkin, SJ: The Man Who Invented Media Literacy: 1928-1993*, <http://www.medialit.org/reading-room/john-culkin-sj-man-who-invented-media-literacy-1928-1993>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
679. Muszyński D., Stunży G., *Edukacja medialna w polskiej szkole*, <http://www.nina.gov.pl/baza-wiedzy/edukacja-medialna-w-polskiej-szkole/>, [dostęp z dnia 14.02.2019]
680. Neczaj-Świdarska R., *E-learning – nowoczesny sposób ustawicznego kształcenia kadr*, <https://kariera.sgh.waw.pl/artykuly/technologie/e-learning-2212-nowoczesny-sposob-ustawicznego-ksztalcenia-kadr>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
681. Novak J., *The Six Living Generations In America*, <https://www.marketingteacher.com/the-six-living-generations-in-america/>, [dostęp z dnia 23.02.2019]
682. Orzeł K., *Być nadawcą – czyli jak założyć własny kanał TV*, <http://ictprofessional.pl/byc-nadawca-czyli-jak-zalozyc-wlasny-kanal-tv/>, [dostęp z dnia 19.02.2019]
683. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Oficjalna strona www PRŚSP*, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/index.htm, [dostęp z dnia 15.02.2019]
684. Platforma komunikacji, współpracy i coachingu dla nauczycieli i uczniów Edmodo, <https://new.edmodo.com>, [dostęp z dnia 25.10.2020]
685. Polak M., *E-narzędzia edukacyjne dla nauczycieli (1)*, <https://www.edunews.pl/narzedzia-i-projekty/narzedzia-edukacyjne/2950-e-narzedzia-edukacyjne-dla-nauczycieli-1>, [dostęp z dnia 20.02.3019]
686. Polskie Towarzystwo Technologii i Mediów Edukacyjnych, *Oficjalna stron www PT-TiME*, <http://www.pttime.pl/>, [dostęp z dnia 15.02.2019]
687. Serwis Edukacja Medialna, <https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/gatunki-w-mediach/>, [dostęp z dnia 13.02.2019]
688. Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich, *Oficjalna strona www SDP*, <http://sdp.pl/>, [dostęp z dnia 15.02.2019]
689. Stowarzyszenie Edukacji Medialnej i Filmowej, *Oficjalna strona ww SEMiF*, <http://www.semif.pl/>, [dostęp z dnia 15.02.2019]

690. Strona i aplikacja do tworzenia quizów Kahoot!, <https://kahoot.com>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
691. Stunża G., *Już nie tylko roztargnione nastolatki. Smartfony, rozkojarzeni rodzice i wychowanie do mediów*, <http://edukatormedialny.pl/2018/08/25/juz-nie-tylko-roztargnione-nastolatki-smartfony-rozkojarzeni-rodzice-i-wychowanie-do-mediow/>, [dostęp z dnia 19.02.2019]
692. Stunża G., *Szytywne zasady dostępu do mediów?*, <http://edukatormedialny.pl/2017/01/18/szytywne-zasady-dostepu-do-mediow-czas-ekranowy-1/>, [dostęp z dnia 19.02.2019]
693. Terlecki M., *Kształcenie na odległość – e-nauczanie*, <https://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU0992>, [dostęp z dnia 20.02.2019]
694. Valentine O., *Gen Z Now Spend Over 4 hours Daily Online Via Mobile*, <https://blog.globalwebindex.com/chart-of-the-day/gen-z-now-spend-4-hours-daily-online-via-mobile/>, [dostęp z dnia 22.02.2019]
695. Wąglowski P., *Upowszechniajcie wiedzę o edukacji medialnej*, <http://prawo.vagla.pl/node/7927>, [dostęp z dnia 22.02.2019]
696. Wallop H., *Gen Z, Gen Y, baby boomers – a guide to the generations*, <https://www.telegraph.co.uk/news/features/11002767/Gen-Z-Gen-Y-baby-boomers-a-guide-to-the-generations.html>, [dostęp z dnia 23.02.2019]
697. Woźniak K., *Kompetencje nauczyciela w procesie edukacji medialnej*, „Kwartalnik nauk o mediach” wydanie internetowe nr 1(2016), <http://knm.uksw.edu.pl/kompetencje-nauczyciela-procesie-edukacji-medialnej/>, [dostęp 19.02.2019]
698. Zalewski D., *Naturalizm pedagogiczny*, <https://www.edukacja-klasyczna.pl/naturalizm-pedagogiczny>, [dostęp z dnia 29.06.2019].

Streszczenie

Wielu naukowców badało stosunek Kościoła katolickiego do mediów. Autor niniejszej rozprawy rozpatruje to zagadnienie pod kątem nauk społecznych, przede wszystkim nauk o mediach i komunikacji społecznej. Przedmiotem badań jest oficjalne nauczanie Kościoła katolickiego, które jest reprezentowane w oficjalnych dokumentach kościelnych w aspekcie edukacji medialnej. Głównym celem pracy jest udowodnienie, że odpowiedzialność jest cechą podstawową w oficjalnym nauczaniu Kościoła katolickiego na temat edukacji medialnej. Problemem głównym jest pytanie: Jakie stanowisko zajmuje Kościół katolicki wobec edukacji medialnej? Uszczegółowienie problemu głównego odnosi się do uwzględnienia i zbadania przemian w oficjalnym nauczaniu kościelnym wobec mediów ze szczególnym zwróceniem uwagi na aspekt edukacji medialnej oraz na rozeznanie pojęcia odpowiedzialności w odniesieniu do sfery medialnej.

Główną hipotezą jest twierdzenie, że w wyniku wieloletnich przemian doktryny medialnej Kościoła nastąpiła jej krystalizacja jako specyficzna postać doktryny odpowiedzialności społecznej, ze szczególnym akcentem na konieczność wielowymiarowo i szeroko rozumianej edukacji medialnej, zaś samo pojęcie odpowiedzialności jest kluczem do zrozumienia oficjalnego nauczania Kościoła katolickiego w dziedzinie edukacji medialnej. Źródłami niniejszej dysertacji są oficjalne dokumenty Kościoła katolickiego w aspekcie edukacji medialnej. Dokumenty te są przetłumaczone na język polski oraz ogólnodostępne w wersji elektronicznej.

Praca składa się ze wstępu, 6 rozdziałów i zakończenia. Uzupełnieniem jest wykaz tabel, wykaz wykresów oraz bibliografia. Pierwszy rozdział rozpoczyna rozpoznanie i zglębianie pojęć czym jest edukacja medialna i odpowiedzialność. Zadaniem rozdziału drugiego jest przedstawienie nauczania kościelnego na temat mediów. W rozdziale trzecim podjęto tematykę konieczności edukacji medialnej w oficjalnym nauczaniu kościelnym. Rozdział czwarty podejmuje wątek odpowiedzialności środowisk wychowawczych za edukację medialną. Przedostatni rozdział w kolejnych trzech paragrafach porusza tematykę odpowiedzialności Kościoła i państwa za edukację medialną. Rozdział szósty obejmuje rozważania na temat odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną. Paradygmatem i zamierzeniem autora było przyjęcie takiej struktury dysertacji, która prezentuje rzeczywiste nastawienie Kościoła katolickiego do kwestii edukacji medialnej i odnalezienie pojęcia kluczowego by zrozumieć to nastawienie.

Responsibility as a key concept in official teaching of the Catholic Church on media education

Summary

Many scientists have studied the attitude of the Catholic Church to the media. The author of this dissertation examines this issue in social sciences, primarily media science and social communication. The subject of research is the official teaching of the Catholic Church, which is represented in official Church documents in the aspect of media education. The primary purpose of the work is to prove that responsibility is a fundamental feature in the official teaching of the Catholic Church on media education. The main problem is: What is the Catholic Church's position on media education? Specifying the main problem refers to taking into account and examining changes in the official Church teaching towards the media, emphasising the aspect of media education and recognising the concept of responsibility concerning the media sphere.

The main hypothesis is that as a result of many years of changes in the media doctrine of the Church, it crystallised as a specific form of the doctrine of social responsibility, with particular emphasis on the need for multidimensional and broadly understood media education and the very concept of responsibility is the key to understanding the official teaching of the Catholic Church in the field of media education. The sources of this dissertation are official documents of the Catholic Church in the aspect of media education. These documents are translated into Polish and generally available in electronic version.

The work consists of an introduction, six chapters and an ending. It is supplemented by a list of tables, a list of graphs and a bibliography. The first chapter begins with the recognition and exploration of the concepts of media education and responsibility. The purpose of chapter two is to present the Church's teaching on the media. The third chapter deals with the necessity of media education in official Church teaching. The fourth chapter deals with the issue of the responsibility of educational environments for media education. The penultimate chapter in the following three paragraphs deals with the subject of the Church's responsibility and the state for media education. Chapter six includes considerations on the responsibility of broadcasters and media recipients for media education. The paradigm and intention of the author were to adopt such a dissertation structure that presents the genuine attitude of the Catholic Church towards the issue of media education and to find the key concept to understand this attitude.